İnancım Neden İbarettir?

Lev Tolstoy

ekokitaplığı

Inancım Neden Ibarettir?

Lev Tolstoy

Dominik Pamir tarafından gönüllü bir
çalışmayla Türkçe'ye kazandırılan bu kitap, Fransızca
versiyonundan (*Ma Religion*, Librairie Fichbacher, Paris, 1885)
yine D. Pamir tarafından Rusça orijinaliyle (*Чем Моя Вера?*,
Толстовский Листок. выпуск седьмой. Санкт-Петербург, 1996)
karşılaştırılarak çevrilmiştir.

Eko Kitaplığı
1. Baskı: Eylül 2006, İstanbul

Kapak Tasarım-Uygulama:
Metin Tekeroğlu

Baskı/Cilt: Sena Ofset

Eko Kitaplığı
Piyerloti Cd. Dostlukyurdu Sk. No: 8
Çemberlitaş - İstanbul
Tel/Fax: (212) 518 03 07

ISBN 975-8655-05-1

İnancım Neden İbarettir?

Lev Tolstoy

Fransızca'dan Çeviren:
Dominik Pamir

ekokitaplığı

Giriş

Bu dünyada elli beş yıl geçirdim, bunun çocuklukla geçen on dört ya da on beş yılını saymazsak ömrümün otuz beş yılını kelimenin –devrimci-sosyalist anlamda değil– gerçek anlamda hiçbir şeye inanmayan nihilist bir adam olarak geçirdim.

Bundan beş yıl önce İsa'nın öğretisine inandım ve bütün hayatım birden bire değişti. Önceden arzuladığım şeyleri arzulamayı bıraktım, aksine hiç arzulamamış olduğum şeyleri arzulamaya başladım. Eskiden bana iyi görünen şeyler kötü görünmeye, kötü görünen şeyler de iyi görünmeye başladı. Benim başıma gelen şey, işe giderken yolda bu işin kendisine göre olmadığına karar veren ve eve geri dönen adamın durumuna benziyor. Sağında bulunan her şey soluna, solunda bulunan her şey de artık sağına geçmiş bulunuyor; eskiden evinden uzakta olma isteği artık yerini evine daha yakın olma isteği ile yer değiştirmiştir. Yaşam tarzım ve arzularım tamamen değişti; benim için iyi ve kötünün anlamı tersine döndü. Bütün bunlar İsa'nın öğretisini bugüne dek anladığımdan farklı şekilde anlamaya başlayınca oldu.

İsa'nın öğretisini yorumlama niyetinde değilim; sadece bu öğretide herkese hitap eden basit, açık, anlaşılır, gün gibi ortada olan ne varsa, bunları nasıl anladığımı ve anladığım şeylerin ruhumu nasıl altüst ettiğini ve bana huzur ve mutluluk verdiğini anlatmak istiyorum.

İsa'nın öğretisini yorumlamak istemiyorum; ama tek bir dileğimin yerine gelmesini isterdim: O da İsa'nın öğretisinin yorumlanmasının yasaklanması.

Hıristiyan Kiliselerinin hepsi bütün insanların bilgi ve akıl açısından eşit olmadıklarını ama Tanrı'nın huzurunda ister bilgili ister cahil olsunlar eşit olduklarını ve Tanrısal gerçeğin herkes tarafından erişilebilir olduğunu hep kabul etmişlerdir. Hatta İsa, Tanrı'nın isteğinin aydınlardan gizlenmiş, cahillere ise açınlanmış olduğunu söylemiştir.

Herkes derin dogmatik, litürjik, homelitik, hermenötik,

patristik, apolojetik vs.* gizemlere vakıf olamaz; ama herkes Mesih İsa'nın daha önce yaşamış ve halen yaşamakta olan milyonlarca sıradan ve cahil insana söylediklerini anlayabilir ve anlamalıdır da. Paulus'un, Klemens'in, Krisostomos'un ve başka kimselerin yorumlarına başvurma imkânı bulunmayan bütün bu sıradan insanlara İsa'nın söylemiş olduğu sözleri daha önceleri anlamıyordum, ama artık anladım; ve bunları bütün insanlara anlatmak istiyorum.

Haça gerili haydut, İsa'ya inandı ve esenliğe kavuştu. Haydut haç üzerinde öleceği yerde, haçtan inerek insanlara İsa'ya nasıl inandığını anlatmış olsaydı, bunun herkese büyük bir yararı dokunmuş olmaz mıydı?

Haç üzerindeki haydut gibi ben de İsa'nın öğretisine inandım ve bu inanç beni esenliğe kavuşturdu. Bu yaptığım kıyaslama rasgele bir kıyaslama değil; bu, eskiden içinde bulunduğum yaşam ve ölüm karşısında korku ve umutsuzlukla dolu olan, şimdi ise dinginlik ve mutlulukla dolan ruhumun durumunu tam olarak ifade eden bir kıyaslamadır!

Haydut gibi, geçmişte sürdürdüğüm ve hâlâ sürdürmekte olduğum yaşamın iğrenç olduğunun bilincindeydim; çevremdeki insanların çoğunun da aynı şekilde yaşadığını görüyordum. Haydut gibi zavallı olduğumu ve acı çektiğimi, çevremdeki bütün insanların da acı çektiklerini ve kendilerini mutsuz hissettiklerini biliyordum; ve beni bu durumdan yalnızca ölümün kurtaracağını düşünüyordum. Haydut nasıl haça çivilenmişse, ben de bilinmeyen bir güç tarafından bu acı ve keder dolu yaşama çivilenmiştim. Anlamsız bir yaşamın dertleri ve acılarının ardından ölümün korkunç zifiri karanlıklarını bekleyen haydut gibi beni de aynı şeylerin beklediğini görüyordum.

Bütün bunları düşünürken haydutla aynı kaderi paylaştığımı hissediyordum; ama yine de durumumuzda bir fark

---

* Litürjik: Dinsel törenlerin usül ve sırası üzerine. Homelitik: Kutsal kitaplar üzerine söyleşi. Hermenötik: Kutsal kitapları yorumlama sanatı. Patristik: Kilise babalarına ait yazı ve öğretileri bilme. Apolojetik: Dini savunan kitaplar.

vardı; o ölmek üzereydi, ben ise hâlâ yaşayacaktım. Ölmek üzere olan haydut, esenliğe belki de mezarın ötesinde kavuşacağını düşünüyordu, oysa benim önümde gerçek yaşam ve ölüm ötesinin gizemi duruyordu. Bu yaşamı anlamıyordum, bana korkunç geliyordu. Ve birden, İsa'nın sözlerini duydum; duyduklarımı anladım ve artık yaşam ile ölüm bana bir kötülük olarak görünmemeye başladı; umutsuzluğun yerini ölümün yok edemeyeceği bir mutluluk ve sevinç aldı.

Bunun benim başıma nasıl geldiğini anlatırsam herhangi bir kimseye zarar vermiş olur muyum?

1. Bölüm

Bu konuda, İsa'nın öğretisini neden anlamadığımı, neden ve nasıl anlamaya başladığımı açıkladığım iki büyük kitap yazdım. Bu kitaplar "Dogmatik Teolojinin Eleştirisi" ile "Dört İncil'in Açıklamalı Yeni Çevirisi ve Uygunluğu" adlı kitaplardır. Bu kitaplarda, insanlardan gizlenen gerçeği yöntemli bir şekilde, adım adım açığa çıkarmaya çalıştım. Dört İncil'i ayet ayet yeniden çevirip, onları karşılaştırarak yeni bir uyum içinde derledim.

Bu çalışmam altı yıldır sürüyor. Her ay, her yıl temel düşünceyi destekleyen açıklayıcı yeni düşünceler keşfediyorum; çalışmamda gözden kaçmış hataları düzeltiyor, bitmiş kısımları yeniden gözden geçiriyorum. Ömrüm çok fazla kalmadı, korkarım bu çalışma bitmeden yaşamım sona erecek. Bu çalışmanın gerekli olduğuna inanıyorum, o nedenle de henüz hayattayken bir an önce tamamlamaya çalışıyorum.

Teoloji ve İnciller üzerinde yaptığım biçimsel çalışma bundan ibaretti. Ama benim burada anlatmak istediğim içsel çalışma tamamen farklıydı. Bu içsel çalışma teolojinin ve İncil metinlerinin sistemli, yöntemli bir incelenmesinden öte, bir anda, bir aydınlanmayla gerçek İncil öğretisinin, gizlerinden sıyrılıp tüm basitliği ve güzelliğiyle bana açınlanması şeklinde oldu. Benim durumum aynen, dağılmış bir heykeli yanlış bir resme bakarak irili ufaklı mermer parçalarıyla boşuna toplamaya çalışan ve birden, en büyük parçasını görünce söz konusu heykelin resimdekinden başka bir heykel olduğunu anlayan adamın durumuna benziyor. Adam, bu durumda heykeli yeniden toplamaya çalışırken ilk uyumsuzluğun yerine her parçanın kıvrımlarını izleyerek bir bütün oluşturmak için parçalar arasında bir uyum kurmaya çalışır. İşte benim başıma da tam olarak böyle bir şey geldi. Bunu anlatmaya çalışacağım.

İsa'nın öğretisinin gerçek anlamının anahtarını nasıl bulduğumu ve gerçek sayesinde ruhumdan kuşkunun nasıl uzaklaştığını anlatacağım.

Bu sonuca şu şekilde ulaştım: Çocukluğumdan beri, İncil'

de beni en çok etkileyen ve en çok çeken şey sevgiden, alçakgönüllülükten, özveriden ve kötülüğe karşı iyilik yapma görevinden söz eden bölümler oldu. Hıristiyanlığın özü benim için hep böyleydi; kötümserliğime ve umutsuzluğuma rağmen yüreğim bu gerçeği görüyordu, bütün bir emekçi halkın inandığı ve onda yaşamın anlamını bulduğu bir dine, yani Ortodoks Kilisesi'nin vazettiği dine katılmama işte bu gerçek neden oldu. Bu Kilise'ye tâbi olduktan kısa bir süre sonra, Kilise öğretisinde Hıristiyanlığın bu söz konusu özünün pratiğe geçirilemeyeceğini gördüm; benim için temel olan şeyin Kilise öğretisinde bir süs eşyası gibi durduğunu fark ettim. İsa'nın öğretisinde benim için çok önemli olan şey Kilise için önemli değildi. Kuşkusuz Kilise, Hıristiyanlığın sevgi, alçakgönüllülük, özveri gibi manevî anlamının yanı sıra bir de biçimsel dogmatik anlamını kabul ediyor diye düşündüm. Kendi kendime, bu anlam bana tamamen yabancı, hatta itici geliyor, ama kendi başına kötü ve zararlı değil diye düşünüyordum.

Fakat, pratikte Kilise öğretisine tabi olarak yaşadıkça bu özel hususta başlangıçta pek fark edemediğim daha ciddi sorunlar olduğunu gördüm. Kilise öğretisinde bana itici gelen şey, dogmalarının olağandışılığı ve bunların tasvibiydi; zulme ve ölüm cezasına karşı birbirlerine ters düşen Kiliselerin, hoşgörüsüzlüğün neden olduğu savaşlara verdikleri destekti. Asıl güvenimi sarsan en temel şey, İsa'nın öğretisinde bana önemli görünen şeylere karşı Kilisenin kayıtsız kalması ve bana tali görünen şeyleri ise önemli bulmasıydı. Burada yanlış bir şeyler olduğunu hissettim, ama yanlış olan şeyin ne olduğunu çıkarmam imkânsızdı, çünkü bana İsa'nın öğretisinin temeli gibi görünen konuyu Kilise reddetmiyordu; onu tamamen kabul ediyordu, ama işlerini ona öncelikli sırayı vermeyecek bir şekilde ayarlıyordu. Kiliseyi İsa'nın öğretisinin özünü reddettiği gerekçesiyle suçlayamazdım, ne var ki Kilise İsa'nın öğretisini beni tatmin etmeyecek şekilde kabul ediyordu. Dolayısıyla, Kilise, ondan beklediğim şeyi vermiyordu.

Sırf dinsiz olarak, başka bir deyişle hayvanı içgüdülerim

doğrultusunda iyi ve kötünün anlamına vakıf olmadan yaşamanın imkânsız olduğunu hissettiğim için Nihilizmden Kilise'ye geçmiştim. Bu anlamı Hıristiyanlıkta bulacağımı ummuştum; ne var ki, o zamanlar Hıristiyanlık bana insanın yaşamda doğru yolu bulması için açık ve zorunlu kurallarla karşılaşamayacağı, çok bulanık, bellisiz bir ruh durumu olarak görünüyordu. Benim aradığım ise bu kurallardı, bunları da Kilise'de bulacağımı umuyordum. Kilise, Hıristiyan yaşamının pratiğini sunmak bir yana beni o yaşamdan uzaklaştıran kurallar sunuyordu. Bu durumda Kilise'nin bir müridi olamazdım. Benim için önemli ve vazgeçilmez şey Hıristiyan gerçeğine dayalı bir yaşama biçimiydi, Kilise ise bana, inandığım bu gerçeğe tamamen yabancı kurallar sunuyordu. Kilise'nin dogmalara dayalı inanç ilkeleri, Kilise sırlarına, perhizlere ve dualara uyma kuralları benim için gerekli şeyler değildi, bunları Hıristiyan gerçeğine dayalı kurallar olarak görmüyordum. Üstelik Kilise kuralları, yaşamıma bir anlam veren ruhumun bu Hıristiyanca halini çoğu zaman zayıflatıyor, hatta yok ediyordu. Beni en fazla rahatsız eden, bütün bir insanlığın sefaleti, insanların birbirlerini yargılama alışkanlığı, bütün ulusları ve diğer dinleri yargılamak, bu yargılamalar sonucunda yapılan katliamlar ve savaşlar, bütün bunların da Kilise'nin onayı ile yapılıyor olmasıydı. Oysa, İsa'nın öğretisi şöyle diyor: "Yargılamayın, alçakgönüllü olun, suçları bağışlayın, olacağa boyun eğin, sevin." Kilise ise bunları vazediyor ama, aynı zamanda bu öğretiyle bağdaşmayan şeyleri de kabul ediyordu.

İsa'nın öğretisinin böyle bir çelişkiyi taşıması mümkün olabilir mi? Buna inanmam mümkün değildi! Bundan başka, bana hep şaşırtıcı gelmiş olan bir şey de, Kilise'nin bize vazettiği dogmalarını dayandırdığı metinlerin fazlasıyla muğlak olmasıydı. Tersine, ahlâki ilkelerin çıktığı metinler en açık ve en kesin metinlerdi. Bununla birlikte, dogmalar ve bu dogmaların getirdiği Hıristiyanlık görevleri Kilise tarafından kesin bir biçimde belirtilmiş olmasına karşın, öğretiye uyma konusu en bulanık, en muğlak ve en mistik terimlerle geçiştirilmişti. Acaba İsa bunu mu istemişti? Kuşkularımı sadece

İnciller dağıtabilirdi. Bunun üzerine İncilleri okumaya, tekrar tekrar okumaya başladım. Benim için İncillerde, özellikle Dağdaki Vaaz kısmı diğer kısımlardan çok daha öne çıkıyordu. Bu nedenle Dağdaki Vaaz'ı daha çok okuyordum. İsa insan yüreğinde bu kadar yankı bulan tumturaklı sözleri başka hiçbir yerde söylemiyor, hiçbir yerde bu kadar açık, bu kadar erişilebilir ahlâki kurallar sunmuyor; başka hiçbir yerde bu kadar büyük bir halk topluluğuna seslenmiyor. Söz konusu açık ve kesin Hıristiyan ilkeleri ise burada formüle etmiş olmalı. Kuşkularımı gidermenin yolunu Matta'ya göre İncil'deki üç bölümde, V, VI ve VII. bölümlerde, yani Dağdaki Vaaz bölümünde aramaya başladım.

İncil'i tekrar tekrar okuduğum için, insanı yanağını uzatmaya, gömleğinden vazgeçmeye, herkesle barış içinde olmaya, düşmanlarını sevmeye davet eden ayetleri okuduğum her defasında aynı heyecanı, aynı duyguyu ve aynı zamanda da hep aynı düş kırıklığını yaşıyordum. Herkese hitap eden Tanrı'nın sözleri açık değildi. Bu sözler, anladığım kadarıyla yaşamın kendisini yok ediyor ve insanı yaşamdan mutlak şekilde el etek çekmeye teşvik ediyordu. Bu nedenle her şeyden el etek çekme, bana esenliğin temel şartı olamazmış gibi geliyordu. Bu mutlak bir koşul olmaktan çıktığı anda da ortada kesin ve açık bir şey kalmıyordu. Yalnız Dağdaki Vaaz'ı değil, İncillerin hepsini ve aynı zamanda İncillerin bütün teolojik yorumlarını da okuyordum. Teolojik yorumlar Dağdaki Vaaz'da bulunan hikmetlerin insanın yönelmesi gereken mükemmellik seviyesini belirtmeye yaradığını, ne var ki insan düşmüş olduğundan, günah içinde olduğundan bu seviyeye ulaşamayacağını; insanın esenliğinin inançta, duada ve Tanrı nurunda olduğunu söylüyordu.

Bunları kabul edemiyordum. İsa'nın, öğretisini bir insanın kendi gücüyle uygulayamayacağını önceden bildiği halde, hayranlık duyulacak kadar açık kuralları insanlara, hem de özellikle her insana ayrı ayrı vermiş olmasını tuhaf buluyordum. Bu kuralları okurken içimde hemen o saatte bütün bunları yerine getirmeye başlayabileceğim hoş bir güven duygusu hissediyordum. Bunu yerine getirmeyi içten-

likle istiyor ve bunu yapmayı deniyordum da; ama istemeden Kilise'nin "*İnsan zayıftır, bunu yerine getiremez*" sözlerini anımsıyor ve birden kendimi zayıf hissediyordum.

Bana tekrar tekrar şöyle deniyordu: İnanmak ve dua etmek gerek! Ama ben inancımın sarsıldığını hissediyordum, bu da dua etmeme engel oluyordu. Bana "Dua edersen Tanrı sana iman verir, iman duanı teşvik eder, dua ise iman verir, ve bu sürekli olarak böyle gider," deniyordu.

Akıl ve tecrübe bana bunun etkili çare olmadığını gösterdi. Bana öyle geliyordu ki, tek çare İsa'nın öğretisine uymak için göstereceğim çabaydı.

İsa'nın öğretisinin tanrısallığından yana ya da buna karşı yazılmış birçok metin üzerinde yapılmış derin çalışmalardan ve pek çok başarısız araştırmadan, birçok kuşku ve acıdan sonra, yeniden yüreğimle ve gizemli kitapla baş başa kaldım. İncil'de ne başkalarının bulmuş olduğu anlamı bulabiliyor ne de aradığım şeyi keşfedebiliyordum; ondan vazgeçemiyordum da. Ancak İsa'nın, "Çocuklar gibi olmazsanız Tanrı'nın egemenliğine giremezsiniz," (Mt 18, 3) sözlerine dayanarak aydınların yapmış oldukları yorumları bir kenara bırakıp tümünü reddettikten sonra, işte ancak o zaman daha önce anlamadığım şeyi birden anladım. Bunu, metinleri karşılaştırarak ve açıklayarak ya da derin ve usta bir kombinasyon kurarak değil de, tam tersine her şeyi, her türlü yorumu bir kenara ittiğim için anladım. Matta'nın 5. bölümünde yer alan 38. ve 39. ayetler her şeyin anahtarı oldu. "'Göze göz, dişe diş' dendiğini duydunuz, ama ben size diyorum ki size yapılan kötülüğe direnmeyin." Bir gün bu sözlerin basit ve gerçek anlamını anladım; İsa'nın söylemek istediği şeyin ne azını ne de fazlasını söylediğini anladım. Birden, yeni bir şey değil de, gerçeği görmemi engelleyen her şeyin ortadan kalktığını ve gerçeğin bütün görkemiyle bana göründüğünü gördüm. "'Göze göz, dişe diş' dendiğini duydunuz, ama ben size diyorum ki size kötülük yapana direnmeyin." Bu sözler birden bana, sanki onları daha önce hiç okumamışım ve tamamen yeniymiş gibi geldi.

Daha önce, İncil'de bu kısmı okuduğumda, her seferinde

tuhaf bir yanılma ile "ama ben size diyorum ki, kötü insana direnmeyin" sözlerini sanki bu sözler hiç yazılmamış gibi, ya da hiç bir anlamı yokmuş gibi fark etmeden geçiyordum.

Daha sonra, İncil'le haşır neşir olmuş çok sayıda Hıristiyan'la yaptığım görüşmelerde insanların sık sık bu sözlerle ilgili aynı körlük içinde olduğunu saptadım. Bu sözleri kimse anımsamıyordu; çoğu zaman da bu konu üzerine konuşurken, Hıristiyanlar İncil'i ellerine alıp acaba bu sözler İncil'de yer alıyor mu diye bakıyorlardı. Ben de, aynı şekilde bu sözlerin farkına varmıyor, sadece bundan sonraki "Sağ yanağınıza tokat atana öbür yanağınızı da çevirin," türünden (Mt 5, 39) sözlerini anlayabiliyordum. Her defasında bu sözler bana insan doğasına aykırı gelen yoksunlukları ve ıstırapları onaylıyor gibi geliyordu. Bu sözler beni duygulandırıyordu. Bunları yerine getirmenin iyi olacağını hissediyordum, ama aynı zamanda bunları yerine getirecek gücü kendimde hiçbir zaman bulamayacağımı da hissediyordum. Kendi kendime şöyle diyordum: Evet, tamam, yanağımı uzatacağım, bana ikinci kez vuracaklar; vereceğim, ve sahip olduğum her şeyi benden alacaklar. Benim bir yaşamım olmayacak. Oysa bana bir yaşam verilmiş, neden ondan yoksun olayım ki! İsa bunu benden istemiş olamaz. Eskiden böyle düşünüyordum, İsa'nın bu sözlerle yoksunlukları ve ıstırapları yücelttiğini ve bunları yücelterek açıklık ve kesinlikten yoksun abartılı terimler kullandığını düşünüyordum. Fakat kötülüğe kötülükle karşı koymama ilkesini anlayınca, İsa'nın abartmadığını ve ıstırapları ıstırap olsun diye istemediğini, tersine, söylemek istediğini tam olarak çok açık ve çok kesin bir şekilde formüle etmiş olduğunu gördüm.

İsa diyor ki, kötülüğe kötülükle karşı koymayın, bunu yaparken şunu da bilin ki, bir yanağınıza vurduktan sonra hiçbir direnmeyle karşılaşmadığı için öteki yanağınıza da vuracak, gömleğinizi aldıktan sonra paltonuzu da alacak, emeğinizi sömürdükten sonra sizi daha da çok çalıştıracak, sizden bir şeyleri bir daha geri vermemek üzere alacak insanlarla karşılaşabilirsiniz. Bütün bunlar başınıza gelse de, kötülüğe kötülükle karşı koymayın. Size haksızlık eden-

lere, size kaba güç kullananlara siz her şeye rağmen iyilik yapın. Bu sözleri ifade ettikleri anlamda anladığım zaman, birden karanlık olan her şey aydınlandı ve abartılıymış gibi görünen şeyler de son derece mantıklı hale geldi.

İlk kez "Kötülüğe kötülükle karşı koymayın" sözlerini tam manasıyla anladım. Bundan sonra gelenler bu doğrulamanın açıklaması ve yorumundan başka bir şey değildi. İsa'nın insanlardan yanaklarını uzatmayı, paltolarını vermeyi ve ıstırap çekmeyi bir kural olarak benimsemeleri için değil, kötüye karşı direnmemeleri için istediğini anladım. İsa sadece bu kurala uymanın ıstırapları da beraberinde getirebileceğini ekliyor.

Bir babanın oğlunu uzun bir yolculuğa uğurlarken, ona, yolda geceleri konaklamayıp, yağmura, açlığa ve soğuğa rağmen "Yoluna devam et," demesi gibi "üşüsen de, ıslansan da ara vermeden yoluna devam et," diyor. İsa, "yanağınızı uzatın ve acı çekin" demiyor: "Kötülüğe karşı direnmeyin, her ne pahasına olursa olsun direnmeyin," diyor.

"Kötülüğe kötülükle karşı koymayın" sözlerinin gerçek anlamını kavradığımda bu benim için her kilidi açan anahtar oldu. Bu çok açık ve çok kesin olan sözleri daha önce tersinden anlamış olmam benim için çok şaşırtıcı oldu. "Dişe diş dendiğini duydunuz." "Ben ise size diyorum ki, kötüye direnmeyin, kötü kişi size ne kadar şiddet uygularsa uygulasın, katlanın, neyiniz varsa verin, ama ona direnmeyin." Bundan daha açık, bundan daha makûl ve bundan daha kesin bir söz söylenebilir mi?

Bu sözlerin tam ve açık anlamını ifade ettikleri şekilde kavramam yalnız Dağdaki Vaaz'da değil İsa'nın bütün öğretisinde ve dört İncil'de de anlaşılmaz görünen her şeyin açık hale gelmesine, çelişkili gibi görünen şeylerin uyumlu hale gelmesine, özellikle de fazlalık gibi görünen şeylerin gerekli hale gelmesine neden oldu.

Her şey bir bütün halinde uyum içine girdi, her parça, kırılmış heykelin aslına uygun şekilde yeniden yerini buldu. Dağdaki Vaaz'da ve aynı şekilde bütün İncil'de aynı öğretinin doğrulandığını görüyordum: "Kötülüğe direnmeyin." Bu

vaazda olduğu gibi İncil'in diğer kısımlarında da İsa havarilerini, "kötülüğe direnmeyin" buyruğuna uyan, yanaklarını uzatan, paltolarını veren, işkence ve zulüm gören ve dilenen insanlar olarak gösteriyor.

İsa birçok yerde defalarca, haçını sırtlamayan, her şeyi terk etmemiş olan, başka bir deyişle, "Kötülüğe kötülükle karşı koymayın" buyruğunun getireceği bütün sonuçlara katlanmaya hazır olmayan kişinin kendi müridi olamayacağını yineliyor.

İsa havarilerine şöyle diyor: "Dilenci olun, her şeye, kötülüğe, zulme, işkenceye ve ölüme direnmeden katlanmaya hazır olun." Kendisi de kötüye direnmeden ıstırap çekmeye ve ölmeye hazırlanıyor, bu konuda üzüntüsünü belirten Petrus'a çıkışıyor, en sonunda da direnmeden kendi öğretisine sadık kalarak ölüyor. İlk havarilerinin hepsi bu kurala riayet ettiler, bu kişilerin yaşamları sefalet ve zulüm içinde geçmesine rağmen kötülüğe kötülükle karşılık vermediler.

O halde İsa demek istediği şeyi gayet açık bir şekilde demiş oluyor. Bu kuralın uygulamaya konulması çok zordur denilebilir. Bu kuralı uygulayan herkesin memnun olduğuna itiraz edilebilir; inançsızlar gibi, İsa uygulanması imkânsız kurallar formüle eden bir hayalperest, bir ideologdu denilebilir, ama söylemek istediğini çok açık ve kesin bir şekilde ifade ettiğini kimse yadsıyamaz. Onun öğretisine göre bir kişi kötüye karşı direnemez, kısacası öğretisini benimsemiş herhangi biri kötüye karşı direnmeyecektir. Bununla birlikte, ne iman edenler ne de inançsız olanlar İsa'nın sözlerindeki bu açık ve kesin manayı anlayabilmişlerdir.

2. Bölüm

"Kötüye karşı direnmeyin" sözlerinin kötüye karşı direnmeyin anlamına geldiğini açık bir şekilde anladıktan sonra İsa'nın öğretisi hakkındaki görüşüm birden değişti ve bu sözleri şimdiye dek anlamamış olmaktan değil de tuhaf bir biçimde anlamış olmaktan dolayı dehşete düştüm.

Ben İsa'nın öğretisinin gerçek anlamının insan kardeşlerini sevmek olduğunu biliyordum, hepimiz de biliyoruz. "Yanağını uzatmak, düşmanlarını sevmek" demek Hıristiyanlığın özünü ifade etmek demektir. Bunu çocukluğumdan beri biliyordum; peki ama neden bu basit sözleri açıkça anlamıyordum? Neden bunlardan bilmem hangi mecazi anlamı çıkarmaya çalışıyordum? Kötüye direnmemek demek, hiçbir zaman kötüye direnmemek, kısacası şiddetle karşılık vermemek, başka bir deyişle, sevgiye ters düşen hiçbir şey yapmamak demektir. Eğer, bundan yararlanarak sana hakaret edilirse hakarete katlan, ne olursa olsun asla başkalarına şiddet uygulama. İsa bunu o kadar açık ve basit sözlerle ifade etti ki, bu sözlerin daha açık ifade edilebilmesi mümkün değildir. Peki nasıl oldu da, Tanrı'nın sözleri olduklarına inanarak ya da inanmaya çalışarak bunları kendi çabamla yerine getirmemin mümkün olmadığı düşüncesine kapıldım? Efendim bana "git, odun kır" dediğinde, bunu kendi çabamla yapamam diye karşılık verirsem şu iki şeyden birini demiş olurum: Ya efendimin bana söylediği şeye inanmıyorum ya da bana buyurduğu şeyi yapmak istemiyorum. İsa yerine getirmemiz için bize verdiği buyrukları için şöyle diyor: Bu buyrukları kim yerine getirir ve başkalarına öğretirse büyük sayılacaktır; ve sadece bu buyrukları yerine getirenin yaşamı olacaktır. İsa tarafından bu kadar basit ve açık şekilde ifade edilip bizzat kendisi tarafından yerine getirilmiş olan bu buyrukları yerine getirmek için en ufak bir çaba harcamazken, doğaüstü bir gücün yardımı olmadan bunları yerine getirmenin mümkün olmadığını nasıl söyleyebilirim?

Tanrı insanları kurtarmak için yeryüzüne indi. Esenlik: Üçlü-Birlik'in ikinci şahsının, yani Tanrı'nın Oğlu'nun insan-

lar için acı çekerek, Baba'nın önünde onların günahlarının kefaretini ödeyerek, Tanrı'nın iletilecek nurunu bağrında taşıyan Kilise'yi iman edenlere vermesinden ibarettir; bundan başka Tanrı'nın Oğlu insanlara bir öğreti ve onların esenliği için örnek alabilecekleri kendi yaşamını verdi. Daha önce belirttiğim gibi, insan İsa'nın, herkes için açık ve sade bir şekilde formüle etmiş olduğu yaşam kurallarının yerine getirilmesinin zor olduğunu, hatta doğaüstü gücün yardımı olmadan bunları yerine getirmenin mümkün olmadığını nasıl söyleyebilir? Bu sözleri yalnız söylemekle kalmadı, açıkça bunları yerine getirmeyenlerin Tanrı'nın egemenliğine giremeyeceklerini de belirtti. Buyruklarını yerine getirmenin zor olacağını hiçbir zaman söylemedi, tersine, "Boyunduruğumu taşımak kolay, yüküm hafiftir," dedi. (Mt 11, 30) İncil yazarı Yuhanna da şöyle yazıyor: "Onun buyrukları ağır değildir." (I Yu 5, 3) Tanrı bize kesin olarak uymamızı buyurduğu buyruklarını yerine getirmenin kolay olduğunu belirtti.

Madem ki Tanrı'nın kendisi yasasını uygulamanın kolay olduğunu söylüyor, çünkü kendisi insan olarak o buyrukları yerine getirdi, havarileri de onun gibi yaptılar, öyleyse nasıl olur da dönüp yeniden doğaüstü gücün yardımı olmadan bunları yerine getirmenin imkânsız olduğunu söyleyebilirim?

Eğer bir kimse bütün aklını kullanarak herhangi bir yasayı geçersiz kılmaya çalışıyorsa, bu yasanın özellikle uygulanamaz olduğunu belirtmekten, hatta yasa koyucunun bile kendi yasasının doğaüstü yardım almadan uygulanamaz ve gerçekleştirilemez olduğu yönünde düşünce belirttiğinden daha güçlü ne kanıt gösterilebilir? İşte "Kötüye direnmeyin" buyruğu konusunda tam da bu şekilde düşünüyordum. Sonra, İsa'nın bu yasasının Tanrısal ve uygulanamaz olduğu hakkındaki tuhaf düşüncenin kafama nasıl girdiğini düşünmeye başladım. Geçmişime derinlemesine inince bu düşüncenin bana tüm çiğliğiyle iletilmemiş olduğunu (yoksa beni iterdi), anne sütü emdiğim zamandan beri farkında olmadan içime işlenmiş olduğunu gördüm, daha sonraki tüm yaşamım bendeki bu hatalı düşünceyi pekiştirmekten başka bir şey yapmamıştı.

Çocukluğumdan beri bana İsa'nın Tanrı olduğu ve onun öğretisinin de Tanrısal olduğu öğretilmişti, fakat aynı zamanda bana kötüye karşı güvenliğimi kaba güçle garanti altına alan kurumlara saygılı olmam ve bu kurumları kutsal görmem de öğretilmişti. Kötüye karşı direnmeyi öğrettiler, kötüye boyun eğmenin alçaltıcı, direnmenin ise övgüye değer bir davranış olduğunu öğrettiler. Bana yargılamayı ve cezalandırmayı öğrettiler, sonra savaşmayı, yani kötüyü katlederek kötüye direnmeyi öğrettiler; bir üyesi olduğum orduya da "İsasever Ordu" diyorlardı, ve onun üzerine Hıristiyan takdisinin gelmesi için Tanrı'ya yakarıyorlardı.

Bundan başka çocukluğumdan ergin yaşıma kadar bana İsa'nın yasasıyla açıkça çelişkili olan yasalara saygı göstermeyi öğrettiler. Sataşanlara karşılık vermeyi, şahsıma, aileme ve halkıma yapılan hakaretlere karşı kaba güç kullanarak intikam almayı öğrettiler. Bunları reddetmek yerine, bütün bunların iyi şeyler olduğunu ve hiç de İsa'nın yasasına aykırı olmadıklarını telkin ettiler.

Şu halde çevremdeki her şey, benim ve ailemin güvenliği, malım mülküm, bütün bunlar İsa'nın reddetmiş olduğu "Dişe diş" yasasına dayanıyordu.

Ruhani konularda Kilise uzmanları İsa'nın öğretisinin Tanrısal olduğunu ama insan doğasının zayıflığı göz önüne alındığında uygulanmasının imkânsız olduğunu, onu gerçekleştirmenin ancak İsa'nın lütfu sayesinde olabileceğini öğretiyorlardı.

Toplum önderleri ve yaşam düzenini oluşturanlar İsa'nın öğretisinin uygulanamaz ve hayalperest olduğunu kabul ederek sözleri ve icraatiyle bu öğretinin tersini öğretiyorlardı.

Tanrı'nın öğretisinin gerçekleştirilmesinin imkânsız olduğu düşüncesi yavaş yavaş içime işledi ve normal karşıladığım bu düşünce tutkularımla o kadar bağdaşır durumdaydı ki, şimdiye kadar içinde bulunduğum bu çelişkinin farkına bile varmadım.

Hem Tanrı olan Mesih İsa'nın "Kötüye direnmeyin" temeline dayalı öğretisine inanmanın, hem de bilinçli olarak ra-

hat bir şekilde mülkiyetin, mahkemelerin, devletin ve ordunun organizasyonu için çalışmanın, –tek kelimeyle– İsa'nın öğretisine aykırı bir yaşam biçimi kurmanın; bağışlamak ve kötüye direnmemek buyruğunu gerçekleştirmemize yardım etmesi için bu aynı İsa'ya yakarmanın mümkün olmadığını göremiyordum.

Şimdi bana bu denli açık gelen şey daha önce aklıma gelmemişti; mahkemeler, idam cezaları ve savaşlar mutluluğumuz için vazgeçilmez şeyler ise, dualarımızla bunları dilemek, İsa'nın yasasına uygun bir yaşam biçimi kurmaktan çok daha kolay olurdu. O zaman hatamın nereden kaynaklandığını anladım. Bu hata İsa'ya sözde inanıp uygulamada onu reddetmemden geliyordu.

"Kötüye direnmeyin" önerisi bütün öğretiyi bir bütün olarak içeren bir öneridir; ne var ki bu basit bir hikmet değil, uygulanması zorunlu bir kuraldır. Bu gerçekten her şeyin kapısını açan bir anahtardır, yeter ki anahtar kilide tam olarak yerleştirilsin. Bu öneriyi doğaüstü bir yardım olmaksızın uygulanması imkânsız bir hikmet olarak kabul etmek, bütün öğretiyi ortadan kaldırmak demektir. Bütün her şeyi birbirine bağlayan temeli ortadan kaldırılmış olan bu öğreti insanlara nasıl imkânsız gelmez? İnanmayanlar açıkça bunu saçma buluyorlar, zaten başka türlü de görülemez.

Buharlı bir makine yaptıktan sonra, parçaları arasında kayışlarla bağlantı kurmadan kazanı ısıtmak ve onu harekete geçirmeye çalışmak; "Kötüye direnmeyin" buyruğunu yerine getirmeden Hıristiyan olunabileceğini öğretmekle aynı şeydir. İsa'nın öğretisinde yapılan işte budur.

Bundan bir süre önce bir Yahudi hahamla Matta'ya göre İncil'in V. bölümünü İbranice okuyorduk. Haham hemen her ayette, işte bu Kutsal Kitap'ta, bu da Talmud'da bulunuyor diyordu ve bana Kutsal Kitapta ve Talmud'da Dağdaki Vaaz'daki önerilere çok benzer sözlerin yerini gösteriyordu.

"Kötüye direnmeyin" sözlerinin yazıldığı ayete geldiğimizde, bu Talmud'da bulunuyor demedi ama gülümseyerek bana, "Peki Hıristiyanlar bu buyruğu yerine getiriyorlar mı? Yanaklarını uzatıyorlar mı?" diye sordu. Bir cevap vereme-

dim, şu sırada Hıristiyanlar yanaklarını uzatmak bir yana Yahudilerin yanaklarının ikisine birden yapıştırdıkça yapıştırıyorlar.

Ona Kutsal Kitap'ta ya da Talmud'da buna benzer sözlerin bulunup bulunmadığını merakla sordum. Bana, "Hayır, buna benzer şeyler yok, ama siz bana Hıristiyanlar bu buyruğa riayet ediyorlar mı, onu söyleyin?" diye karşılık verdi. Bu soruyu sormakla, bir bakıma bana, Hıristiyan yasasında kimsenin riayet etmediği, aynı zamanda Hıristiyanların kendileri tarafından uygulanamaz olarak kabul edilmiş bir kuralın varlığını, saçmalığını ve geçersizliğini göstermiş oluyordu. Hahama hiçbir şey diyemedim.

Şimdi, öğretinin gerçek anlamını anladıktan sonra, içinde bulunduğum tuhaf çelişkiyi açık seçik görebiliyorum. Mesih İsa'nın Tanrılığını ve öğretisinin Tanrısal olduğunu kabul edip tüm yaşamımı bu öğretiye aykırı olacak şekilde düzenledikten sonra, geriye bu öğretinin uygulanamaz olduğunu kabul etmekten başka bir çare kalıyor mu? İsa'nın öğretisinin kutsal olduğunu sözde kabul etmiştim; ne var ki, hiç de Hıristiyanca olmayan bir öğretiyi icra ediyordum, yaşamımı her yandan çevrelemiş olan anti-Hıristiyan kurumları kabul ediyor ve onlara tapıyordum.

Bütün Eski Ahit, İbrani halkının başına gelen felaketlerin nedenini gerçek Tanrı'ya değil de sahte tanrılara inanmalarına bağlıyor. Samuel birinci kitabının sekizinci ve on ikinci bölümlerinde, kralları olan Tanrı'nın yerine kendilerini kurtaracağına inandıkları bir adamı kral olarak başa geçiren halkı dönekliklerinden dolayı kınıyor.

Hiçliğe ya da *Tohu*'ya güvenmeyin diyor Samuel halka, (1 Sam 12, 21) çünkü o size ne yardımcı olabilir ne de kurtarabilir, çünkü o *tohu* dur, hiçliktir. Kralınız ve siz yok olmamak için tek Tanrı'ya sadık kalın. İşte özellikle *tohu*'ya, yani boş putlara olan bu iman benim gerçeği görmemi engellemişti. Gerçeğe giden yolda gerçeğin ışığını görmeme engel olan, *tohu*'yu alaşağı etmeye gücüm yetmiyordu.

O günlerin birinde Moskova'daki Borovitski Kapısı'na doğru gidiyordum; kapının dibinde kulakları bezle sarılmış

aksak bir dilenci duruyordu. Ona sadaka vermek için cüzdanımı çıkardığım anda Kremlin'den al yanaklı, üzerinde devletin vermiş olduğu, koyun postundan resmî bir palto bulunan bir kumbaracı askerinin bize doğru kararlı bir şekilde fırladığını gördüm. Askeri gören dilenci korkarak ayağa kalktı ve seke seke Aleksander parkına doğru koşmaya başladı. Kumbaracı askeri onun peşinden koştu ama yakalayamayınca durdu, yasak olduğu halde kapının dibini mesken tutup orada dilenen adama bağırıp çağırdı. Kapının önünde askeri bekledim. Yakınıma geldiğinde kendisine okuma yazma bilip bilmediğini sordum.

"Evet, ne olacak?" diye cevapladı.

"İncil'i okudun mu?"

"Evet"

"Peki İncil'deki 'Kim açları doyurursa...' sözlerini okudun mu?" diye sordum ve bu sözlerin geçtiği yeri belirttim. Bu sözleri anımsıyordu ve beni sonuna kadar dinledi. Rahatsız olduğunu hissettim. Yoldan geçen iki kişi durup bizi dinlemeye başladı.

Kumbaracı askeri durmanın yasak olduğu yerde bulunan kişileri kovarak görevini yaptığı için kendisini suçlu hissediyordu. Bozulmuştu ve bir bahane bulmaya çalışıyordu. Birden akıllı kara gözleri parladı, uzaklaşırken küçümser bir ifadeyle dönüp bana:

"Ya askerî kurallar, onları biliyor musun?" diye sordu.

"Hayır" cevabını verdim.

"O zaman bir şey söylemeye hakkın yok" diyerek zafer kazanmış bir edayla koyun postu paltosunun önünü ilikleyerek bana aldırmadan nöbet yerine gitti.

Bu adam, tüm yaşamım boyunca, içinde bulunduğumuz toplumsal düzende karşılaştığım ve kendisine Hıristiyan diyen herkesin de karşılaşacağı ebedî soruna en mantıklı cevabı veren tek kişi oldu.

3. Bölüm

Hıristiyan öğretisinin sadece insanın kişisel esenliği ile ilgili olduğunu, toplum ve devlet sorunlarıyla ilgili olmadığını söylemek yanlış olur. Bu, ciddi bir akıl yürütmeyle kendiliğinden boşa düşecek bir aldatmacanın cesurca doğrulanmasından başka bir şey değildir. Beni kendimle baş başa bıraktıklarında her şey gayet iyi; kötüye direnmeyeceğim, özel yaşamımda yanağımı uzatacağım. Ama ya düşman geldiğinde, ya da ulusum saldırıya uğradığında beni kötülere karşı mücadele etmeye çağıracaklar. Gidip onları öldürmem gerekecek. Karşıma çıkan şu sorunu mutlaka çözmem gerekir: Tanrı'ya mı yoksa *tohu*'ya mı hizmet edeceğim? Savaşa gitmeli miyim yoksa gitmemeli miyim?

Varsayalım ki ben bir köylüyüm; beni köyün muhtarı, ya da yargıcı yapıyorlar, veya ihtiyar heyetine seçiyorlar, beni yemin etmeye, yargılama yapmaya, mahkûm etmeye zorluyorlar. Ye yapmalıyım? Burada da Tanrı yasası ile insan yasası arasında seçim yapmam gerekiyor. Varsayalım ki ben bir rahibim; bir manastırda oturuyorum, komşu köylüler gelip otlaklarımıza haksız olarak el koyuyorlar. Beni, kötülerle mücadele etmem ve köylülere karşı dava açmam için seçiyorlar. Burada da bir seçim yapmam gerekiyor. Hiçbir insan böylesi bir ikilemden kendini kurtaramaz. Yalnızca tüm yaşam düzenleri kötüye karşı direnmek üzerine kurulu olan asker, yargıç, devlet yöneticisi durumunda olan bizim gibi insanlardan söz etmiyorum. Tanrı'ya hizmet etmek ve onun yasasını yerine getirmek; ya da devlet kurumlarını işleterek *tohu*'yu seçmek durumunda kalmamış sıradan ya da özel hiç kimse yoktur. Benim özel varlığım devletin varlığı ile iç içedir, devlet tarafından organize edilen sosyal yaşam da benden İsa'nın buyruklarına tamamen ters düşen anti-Hıristiyanca bir etkinlik içinde olmamı istiyor. Bugün için, askerlik yükümlülüğü ve herkesin mahkemede jüriye yazılması ve katılması ile bu ikilem herkesin karşısına acımasızca dikilmiş durumdadır. Herkes ölüm silahlarını eline almak zorundadır: Tüfek, kılıç, vs. Kişi öldürmeye kalk-

masa bile silahı doldurulmuş, kılıcı bilenmiş olmalı, yani katil olmaya hazır durumda olmalıdır.

Her yurttaş mahkemelere gitmek ve yargılamalara, cezalandırmalara katılmak zorundadır, başka bir deyişle İsa'nın "Kötüye karşı direnmeyin" buyruğunu yalnız sözde değil uygulamada da reddetmek zorundadır.

Muhafız kıtası askerinin sorduğu, İncil mi yoksa askerî talimatnameler mi, Tanrı yasası mı yoksa insan yasası mı sorusu, Samuel'in zamanında olduğu gibi günümüzde de insanlığın karşısına yüzleşilmesi zorunlu bir olgu olarak çıkıyor. Bu İsa'nın ve havarilerinin karşısına da çıkmıştı. Günümüzde gerçekten Hıristiyan olmak isteyen insanların karşısına da çıkıyor, bu benim de karşımdaydı.

İsa'nın yasası sevgisiyle, alçakgönüllü ve özverili öğretisiyle yüreğimi etkiliyor ve şimdi eskiden olduğu gibi beni kendine çekiyor. Ne var ki tarihte ve günümüzde çevremde oluşan olaylar gösteriyor ki kendi yaşamımda yüreğimin, vicdanımın, aklımın reddettiği ama bunun tam zıttı olan hayvanî içgüdülerimin desteklediği yasa egemen. Eğer İsa'nın yasasını benimsersem aynen İsa'nın söylemiş olduğu gibi tek başıma kalacağımı, çok kötü anlar geçirebileceğimi, zulüm göreceğimi ve üzüleceğimi hissediyordum. Ama insan yasasını benimsersem herkesin beni onaylayacağını, rahat olacağımı, korunacağımı ve aklın bütün inceliklerini vicdanımı rahatlatacak şekilde kullanabileceğimi biliyordum. Aynen İsa'nın dediği gibi gülecektim, eğlenecektim.

Bunu hissediyordum; işte onun içindir ki, İsa'nın yasasını derinlemesine inceleyerek anlamak bir yana, onu hayvanî yaşamımı yaşamaya engel olmayacak şekilde anlamaya çalışıyordum. Onu bu şekilde anlamak onu hiçbir surette anlamamak demekti. Anlamamayı seçmekle, şimdi beni şaşkınlık içinde bırakan bir yanılgıya düşmüştüm.

Şimdi size örnek olarak eskiden "Başkasını yargılamayın ki, siz de yargılanmayasınız." (Mt 7, 1) "Başkasını yargılamayın, siz de yargılanmazsınız. Mahkûm etmeyin siz de mahkûm olmazsınız." (Lk 6, 37) sözlerini nasıl anladığımı anlatayım.

Katılmış olduğum ve malımın, mülkümün, güvenliğimin garantisi olan mahkemelerin kesinlikle kutsal ve Tanrı yasasıyla uyum içinde olan bir kurum olduğunu sanıyordum. Yukarıda belirtilen sözlerin insan kardeşlerini kötülemekten (suçlamaktan) başka bir anlama geldiği hiç aklıma gelmemişti. İsa'nın, bu sözleri mahkemelerle ilgili, idari mahkemeler, ceza mahkemeleri, sulh mahkemeleri, her türlü senato ve bakanlıklar vs. ile ilgili söylemiş olacağı hiç aklıma gelmemişti. Ancak "Kötüye karşı direnmeyin" sözlerinin tam anlamını anladıktan sonra içimden İsa'nın bütün bu mahkemeler hakkındaki düşüncesini öğrenmek geldi. Onları reddetmesi gerektiğini anladıktan sonra acaba bu sözler şunu demek istemiyor mu diye kendi kendime sordum: "Hemcinsinizi sözle yargılamayın, kötülemeyin, aynı zamanda onu mahkeme duruşmalarında yargılamayın; hemcinsinizi tesis etmiş olduğunuz mahkemelerde yargılamayın?"

Bu sözler Luka'ya göre İncil'in 6. bölümünün 37. ayetinden 49. ayetine kadar yer alan kötüye karşı direnmeyin ve kötülüğe karşı iyilik yapın öğretisinin belirtildiği sözlerden hemen sonra gelmektedir.

Bu sözlerin hemen arkasından: "Babanız nasıl merhametli ise siz de merhametli olun", "Başkasını yargılamayın, siz de yargılanmazsınız. Mahkûm etmeyin siz de mahkûm olmazsınız." sözleri geliyor.

Bu sözler "Hemcinsinizi yargılamayın" anlamından başka, mahkemeler kurmayın ve mahkemelerde insanları mahkûm etmeyin anlamına da gelmez mi? Bu soruyu kendime sorar sormaz yüreğim ve sağduyum bana bunu doğrulayıcı bir şekilde cevap verdi.

Eskiden doğru yorumdan ne kadar uzaklaşmış olduğumu göstermek için, yapmış olduğum ve hâlâ anımsadıkça yüzümün kızardığı bir aptallığı itiraf edeceğim. İnançlı olduğum zamanlarda, İncil'i Tanrısal bir kitap olarak okuduğum sırada, savcı ve yargıç arkadaşlarımla karşılaştığımda "Başkasını yargılamayın, siz de yargılanmazsınız" dendiği halde hâlâ yargılıyor musunuz?" diyerek onlara şaka yollu takılıyordum. Bu sözlerin insanları kötülemeyi yasaklamaktan başka

bir anlam taşımadıklarından öylesine emindim ki, bunları söyleyerek korkunç bir küfür ettiğimin farkında değildim.

Bu konuda öyle bir noktaya gelmiştim ki, bu sözlerin içerdiği anlamı ifade etmediğine inanarak, onları gerçek anlamlarında şaka yollu ifade ediyordum.

Sadece tek bir anlamı olan bu sözlere dair kuşkunun bütün izlerinin bende nasıl silindiğini ayrıntılı biçimde anlatacağım. İsa insanların kurmuş olduğu mahkemeleri, bu kurumların her çeşidini nasıl olurlarsa olsunlar reddediyor. Bu şekilde ifade ederek bundan başka bir şey demiş olamaz.

"Kötüye karşı direnmeyin" buyruğunu anladığım zaman doğrudan anlamı ile ilgili olarak dikkatimi çeken birinci şey bu mahkemelerin, bu buyruğa uygun olmaları bir yana, bu buyruğa tamamen aykırı olduklarıydı; öğretinin genel anlamını ele aldığımızda, İsa mahkemeleri düşünmüşse, onları reddetmiş olmalı.

İsa "Kötüye karşı direnmeyin" diyor; mahkemelerin amacı kötüye karşı direnmektir. İsa kötülüğe karşı iyilik yapılmasını istiyor; mahkemeler ise kötülüğe kötülükle karşılık veriyorlar. İsa, iyilerle kötüler arasında ayrım yapmayın diyor; mahkemelerin yaptığı yegâne iş budur. İsa, herkesi bağışlayın, bir kez değil, yedi kez değil, sınırsız şekilde bağışlayın, diyor. Düşmanlarınızı sevin, sizden nefret edenlere iyilik yapın diyor. Mahkemeler bağışlamıyorlar, cezalandırıyorlar, karşılık olarak iyilik yapmıyorlar, toplumun düşmanları olarak gördükleri kişilere kötülük ediyorlar.

Bütün bunlardan İsa'nın tüzel kurumları reddetmiş olması gerektiği ortaya çıkıyor.

Kendi kendime belki İsa'nın mahkemelere işi düşmemiş de bunları düşünmemiş olabilir mi diye sordum. İsa için bu varsayımın da öne sürülemeyeceğini gördüm. Çünkü İsa doğumundan ölümüne dek Herodes'in ve başhahamların mahkemelerinde yargılanmıştı.

Gerçekten de İsa'nın mahkemeler hakkında, onların kötü olduğunu bilerek konuşmuş olduğunu görüyorum. Havarilerine kendilerini mahkemelere çıkartıp yargılayacaklarını ve mahkemelerde nasıl davranmaları gerektiğini öğretiyordu.

Kendisini de mahkemede mahkûm edeceklerini bilerek onlara, yargıçlar önünde nasıl davranılması gerektiğini gösteriyordu. Buradan İsa'nın kendisini ve havarilerini mahkûm edecek, milyonlarca insanı mahkûm etmiş ve halen etmekte olan tüzel kurumları düşünmüş olduğu ortaya çıkıyor.

İsa bu kötülüğü görüyordu ve doğrudan onu hedef alıyordu. Zina halinde yakalanan kadını cezalandıracakları sırada beşerî adaleti tamamen reddediyor; bu olayda insanın kendisinin suçlu olduğu halde yargıç olamayacağını kanıtlıyor. Bu düşüncesini de, gözü rahatsız olanın başkasının gözündeki kum tanesini göremeyeceği, bir körün başka bir köre yol gösteremeyeceği örneğini vererek birçok kez ifade ediyor. Bu yanılgı içinde olmanın ne gibi sonuçlar getirebileceğini belirtmek için de, öğrenci ancak hocası kadar olabilir diyor.

Bununla birlikte, belki zina halinde yakalanan kadının yargılanma durumunda ifade ettikleri, kalas ve saman çöpü meselinde belirtmiş olduğu, hiçbir insanın yargılama yetkisine sahip olamayacağını ifade ederken, kötülere karşı kendini güvence altına alma ihtiyacı hasıl olduğunda insanların mahkemelere başvurmasını onaylıyor mu; ama bunun da kabul edilemez olduğunu görüyorum.

Dağdaki Vaaz'da İsa halka hitap ederek şöyle diyor: "Size karşı davacı olup mintanınızı almak isteyene abanızı da verin." (Mt 5, 40) Herkese davacı olmayı yasakladığı açık.

İsa belki de yalnızca insanların mahkemelerdeki kişisel ilişkilerinden söz ediyor, ama mahkemeleri reddetmiyor; bir Hıristiyan toplumunda tesis edilmiş tüzel kurumlarda bireylerin başkalarını yargılamalarına izin veriyor. Gördüğüm kadarıyla bu yorum da kabul edilemez. İsa, duasında, istisnasız olarak bütün insanları kendi günahlarının da bağışlanması için bağışlamaya çağırıyor. Bu düşüncesini de sık sık yineliyor. Şurası açık ki, her insanın dua edeceği sırada ve kurbanını sunmadan önce herkesi bağışlaması gerekir.

Bir insan, kendi dinî inanışına göre herkesi sınırsız bağışlaması gerekirken nasıl olur da insanları yargılayabilir ve mahkûm edebilir? Gördüğüm kadarıyla İsa'nın öğretisine göre, mahkûmiyet kararı veren bir yargıç Hıristiyan olamaz.

Ama belki de İsa'nın, "Yargılamayın, siz de yargılanmazsınız" sözleriyle daha önceki ya da daha sonraki sözleri arasındaki bağlantıya bakarsak "Yargılamayın" sözünü tüzel kurumlara yönelik söylemediği sonucu çıkarılabilir.

Hayır, bu da doğru değildir; tersine, cümleler arasındaki bağlantıya göre İsa "Yargılamayın" sözüyle özellikle tüzel kurumları vurguluyor. Matta ve Luka'ya göre İncil'de "Yargılamayın, mahkûm etmeyin" sözlerinde önce İsa "Kötüye direnmeyin, kötüye katlanın, herkese iyilik edin" sözlerini söylüyor. Daha yukarıda da Matta'ya göre İncil'de Yahudi ceza yasasını tekrar ediyor: "Göze göz, dişe diş". Ceza yasasına yaptığı bu göndermeden sonra, "Ama sizler böyle yapmayın, kötülere karşı direnmeyin" diyor. Şu halde İsa özellikle beşerî ceza yasasından söz ediyor ve bu yasayı "Yargılamayın" sözüyle reddediyor.

Bundan başka Luka'ya göre İncil'de İsa yalnızca "Yargılamayın" demiyor, aynı zamanda "Yargılamayın ve mahkûm etmeyin" diyor. Hemen hemen aynı anlama gelen bu sözü boşuna eklemiş değil. Bu sözün eklenmesinin tek bir amacı olabilir: Birinci söze atfedilen anlamı aydınlatmak.

"*Hemcinsinizi* yargılamayın" demiş olsaydı, "hemcins" sözcüğünü ekleyerek vurgulardı, ama mahkûm etmeyin biçiminde tercüme edilen bir sözcük ekliyor, bundan sonra da "Siz de mahkûm olmayacaksınız, herkesi bağışlayın siz de bağışlanacaksınız" diyor.

Bütün bunlara rağmen İsa bu şekilde konuşurken mahkemeleri düşünmüyordu diyenler ve bütün bu sözleri işime geldiği gibi yorumlamaya çalıştığımı iddia edenler çıkabilir.

İsa'nın ilk öğrencilerine, havarilere başvuruyorum, bakalım onlar mahkemeleri tasvip mi yoksa ret mi ediyorlardı.

Havari Yakup Mektubu'nun 4. bölümünün 11. ve 12. ayetinde şöyle diyor: "*Kardeşlerim, birbiriniz hakkında kötü konuşmayın. Kardeşini yeren ve yargılayan kişi, Yasa'yı yermiş ve yargılamış olur. Yasa'yı yargılarsan, Yasa'nın uygulayıcısı değil, yargılayıcısı olursun. Oysa kurtarma ve mahvetme yetkisi olan tek Yasa koyucu, tek Yargıç vardır. Öyleyse başkalarını yargılayan sizler kim oluyorsunuz?*"

Biri hakkında kötü söz söylemek olarak çevrilen sözcük καταλαλεω'dur (katalaleo). Bu sözcüğün aynı zamanda suçlamak anlamına geldiği de doğrudur. Bunun böyle olduğu sözlüğe bakılarak görülebilir.

Kardeşine karşı sözünün, yasaya karşı konuşan olarak çevrildiğini görüyoruz. İnsan gayri ihtiyari olarak neden diye soruyor? Bir kardeşim hakkında kötü konuşabilirim, bunu yapmakla yasa hakkında da mı kötü konuşmuş oluyorum, ama eğer kardeşimi suçlarsam, onu mahkemeye verirsem, bununla İsa'nın yasasını yetersiz olmakla suçladığım, böylece yasayı hem suçlayıp hem yargıladığım açıktır. Bu durumda yasayı uygulamıyor, aksine, yasayı yargılıyorum. "Ne var ki yargıç kurtarabilecek kişidir" diyor İsa. Kurtaracak gücü olmayan ben, nasıl yargılayabilir ve cezalandırabilirim?

Bütün bu bölüm insanların mahkemelerinden söz ediyor ve bunları reddediyor. Bütün Mektup bu düşünceyle dolu. 2. bölümün başından 15. ayetine kadarki bölümünde şunları okuyoruz: "Kardeşlerim, yüce Rabbimiz İsa Mesih'e iman edenler olarak insanlar arasında ayrım yapmayın. Toplandığınız yere altın yüzüklü, şık giyimli bir adamla kirli giysiler içinde yoksul bir adam geldiğinde şık giyimliye ilgiyle, "Sen şuraya, iyi yere otur", yoksula da "Sen orada dur" ya da "Ayaklarımın dibine otur " derseniz aranızda ayrım yapmış, kötü düşünceli yargıçlar gibi davranmış olmaz mısınız? Dinleyin sevgili kardeşlerim: Tanrı, bu dünyada yoksul olanları imanda zenginleştirmek ve kendisini sevenlere vadettiği egemenliğin mirasçıları olmak üzere seçmedi mi? Ama siz yoksulun onurunu kırdınız. Sizi sömüren zenginler değil mi? Sizi mahkemelere sürükleyen onlar değil mi? Ait olduğunuz Kişi' nin yüce adına küfreden onlar değil mi?

"Komşunu kendin gibi seveceksin" diyen Kutsal Yazı'ya uyarak Kralımız Tanrı'nın Yasası'nı gerçekten yerine getiriyorsanız iyi ediyorsunuz. Ama insanlar arasında ayrım yaparsanız günah işlemiş olursunuz; Yasa tarafından, Yasa'yı çiğnemekten suçlu bulunursunuz. Çünkü Yasa'nın her dediğini yerine getirse de bir konuda ondan sapan kişi bütün Yasa'ya karşı suçlu olur. Nitekim "zina etmeyeceksin" diyen,

aynı zamanda "Adam öldürmeyeceksin" demiştir. Zina etmeyip adam öldürürsen, Yasa'yı yine de çiğnemiş olursun. Özgürlük Yasası'yla yargılanacak olanlar gibi konuşup davranın. "Çünkü merhamet göstermeyen merhametsizce yargılanacaktır; ama merhamet yargının merhametsizliğinin üzerine çıkacaktır. Bu son sözler: "Merhamet yargının merhametsizliğinin üzerine çıkacaktır" sözleri yargının merhametli olmak şartıyla Hıristiyanlıkla bağdaştığını gösterecek şekilde çevrilmiştir.

Yakup, kardeşlerinden insanlar arasında ayrım gözetmemelerini istiyor. Eğer ayrım gözetirseniz günah işlemiş olursunuz, mahkemedeki kötü niyetli yargıçlar gibi davranmış olursunuz. Dilencilerin daha kötü kişiler olduğuna karar verdiyseniz, yanılıyorsunuz; zenginler daha kötü insanlardır. Size zulüm eden ve sizi mahkemelere sürükleyenler zenginlerdir. İnsan sevgisi yasasına, merhamet yasasına göre yaşıyorsanız (Yakup bu yasayı diğerlerinden ayırmak için bu yasaya "kral" yasa diyor) iyi ediyorsunuz. Dış görünüşlerine bakarak insanlar arasında ayrım gözetiyorsanız merhamet yasasını ihlal etmiş olursunuz.

Yasaya göre taşlanması için İsa'nın önüne getirilen zina yapmış kadın örneğini ya da genel olarak zina suçunu göz önüne alarak Yakup kuşkusuz, zina suçu işleyen kadını ölüm cezasına çarptıran, cinayetten ve ebedî yasayı ihlâl etmekten sorumlu tutulacaktır diyor.

Yakup aynı zamanda şöyle diyor: "Özgürlük Yasası'yla yargılanacak olanlar gibi konuşup davranın. Çünkü merhamet göstermeyen kişiye yargı merhamet göstermeyecektir. Ama merhamet yargının merhametsizliğinin üzerine çıkacaktır." (Yk 2, 12-13).

Bu daha açık ve net bir şekilde nasıl ifade edilebilirdi? İnsanlar arasında ayrım gözetilmesi aynı zamanda şu insan iyidir, ya da bu insan kötüdür diye yapılan yargılama da yasaklanıyor; beşeri yargılamanın kesin olarak zararlı olduğuna işaret ediliyor; ölüm cezasına çarptırmanın da canice bir şey olduğu belirtiliyor; şu halde yargı Tanrı yasası, merhamet tarafından ortadan kaldırılmış oluyor.

Mahkemelere çıkarılmış olan Paulus'un mektuplarını açıyorum, Romalılara Mektup'unun birinci bölümünde, Paulus'un Romalıları yapmış oldukları bütün hatalara, suçlara ve bunun yanında mahkemelerine karşı uyardığını okudum. "Tanrı buyruğunu bildikleri halde, bu kötülükleri yapanların ve yalnız bunları yapanların değil, bunları yapanları onaylayanların da ölümü hak ettiğini anlamıyorlar." (Rom 1, 32)

Bu nedenle sen, ey başkasını yargılayan insan, kim olursan ol, mazeretin yoktur. Başkasını yargıladığın konuda kendini mahkûm ediyorsun. Çünkü ey yargılayan sen, aynı şeyleri yapıyorsun. Böyle davrananları Tanrı'nın haklı olarak yargıladığını biliriz. Bu gibi şeyleri yapanları yargılayan, ama aynısını yapan ey insan, Tanrı'nın yargısından kaçabileceğini mi sanıyorsun? Tanrı'nın sınırsız iyiliğini, hoşgörüsünü, sabrını hor mu görüyorsun? Onun iyiliğinin seni tövbeye yönelttiğini bilmiyor musun? (Rom 2, 4)

Havari Paulus şöyle diyor: Ancak Tanrı'nın doğru yargıladığını bildikleri halde haksızlık ediyorlar ve başkalarına da böyle davranmaları gerektiğini öğretiyorlar; işte bu nedenle yargılayan insan haklı çıkarılamaz.

Havarilerin mektuplarında mahkemelerle ilgili bulduğum görüşleri bunlardı. Hepimizin çok iyi bildiği bu insanları, yaşamları boyunca beşerî mahkemeler Tanrı'nın iradesini yerine getirme uğruna tevekkülle ve metanetle katlanmak zorunda kaldıkları acılara ve sınamalara tabi tuttular.

İlk Hıristiyanların putperestler arasındaki durumunu göz önüne getirelim; herkes mahkemelerde zulme uğrayan Hıristiyanların aklına neden mahkemeleri ortadan kaldırmanın gelmediğini kolayca anlar. Havariler ancak, gerçekte her elverişli durumda yaptıkları gibi bu kurumun (yargı) özünü reddederek bunun bir kötülük olduğundan söz edebilmişlerdir.

İlk yüzyıllarda yaşamış Kilise Babalarına baktım, Kilise Babalarının (Atenagoras, Origenes) öğretisindeki belirleyici çizginin her zaman ve her yerde, hiç kimseyi hiçbir şeye zorlamadıklarını, kimseyi yargılamadıklarını ve kimseyi mahkûm etmediklerini, tersine mahkemelerin onları mahkûm

ettiklerini, işkencelere katlanmış olduklarını gördüm. Bütün din şehitleri davranışlarıyla aynı şeyi yapıyorlardı.

Konstantin'den önce bütün Hıristiyanlar mahkemeleri sabırla katlanılması gereken kötü şeyler olarak görüyordu, o dönemde hiçbir Hıristiyan'ın aklına herhangi bir mahkemede görev alabileceği gelmemiştir.

İsa'nın "Yargılamayın, mahkûm etmeyin" sözlerinin ilk öğrenciler tarafından aynen benim şimdi anladığım şekilde doğru anlamıyla kavradığımı görüyorum: Mahkemelerde yargılamayın, mahkemelere iştirak etmeyin.

Her şey, "Yargılamayın ve mahkûm etmeyin" sözlerinin mahkemelerde yargılamayın anlamına geldiği yönündeki düşüncemi destekler nitelikteydi. Bununla birlikte "İnsanları kötüleme" anlamı o kadar çok kullanılıyor ve mahkemeler bütün Hıristiyan toplumlarında özellikle Kilise'nin desteğiyle o kadar güvenle ve cesaretle öne çıkıyorlar ki, uzun süre kendi yorumumun doğruluğundan kuşku duydum. Eğer bütün insanlar bu şekilde düşünüp de Hıristiyan mahkemeleri kuruyorlarsa demek ki bunun için bir nedenleri var, kendi kendime "demek ki sen yanılıyorsun" dedim. Bu sözlerin kötüleme anlamında anlaşılabilmesi için her halde çok geçerli bir neden olsa gerek ve tabi ki, Hıristiyan mahkemelerinin kurulması için de temel bir neden olmalı.

Kilise yorumcularına başvurdum. Hepsinde V. yüzyıldan itibaren bu sözlerin hemcinsinizi kötülemeyin, başka bir deyişle kötülemekten uzak durun anlamında kullanıldığının adet haline geldiğini gördüm. Bu sözler hemcinsini sırf sözle yargılamak anlamında anlaşıldığı için ortaya çözülmesi gereken bir zorluk çıkıyor: Nasıl yargılamamak? Kötülüğü kınamamak olamaz, dolayısıyla bütün yorumlar bir nokta üzerinde dönüp duruyor: Ne kınanabilir, ne kınanamaz? Kilise taraftarı olan kimileri bunun, kınamanın yasaklanması anlamında açıklanamayacağını, çünkü havarilerin (Krisostomos, Teofilaktes) kendilerinin de kınadığını söylüyordu. Kimileri de İsa'nın bu sözleri kuşkusuz hemcinslerini günahkârlıkla suçlayan ama kendileri daha büyük günahlar işleyen Yahudiler için söylediğini söylüyordu.

Ama hiçbir yerde insanların kurmuş olduğu kurumlardan, mahkemelerden tek bir söz edilmiyor; bu yargılama yasağında mahkemelerin yeri nedir? İsa mahkemeleri kabul mu yoksa ret mi ediyor? Bu çok doğal soruya hiçbir cevap yok, sanki bir Hıristiyanın yargıç koltuğuna oturup hemcinsini yargılaması, hatta onu ölüme mahkûm etmesi çok normal bir şeymiş gibi.

Yunan, Katolik, Protestan yazarların yanı sıra Tubingen ekolünden ve tarih ekolünden yazarlara başvurdum.

Her yerde, hatta en ünlü yorumcular bile, bu sözleri kötülememek anlamında yorumluyorlar.

Peki öyleyse bu sözler neden İsa'nın bütün öğretisinin ruhuna aykırı olacak şekilde bu kadar dar bir çerçevede anlaşılıyor? Neden mahkemede yargılamamak yargılamama yönünde yorumlanmıyor? Peki İsa hemcinsini kötülemeyi kötü bir davranış olarak yasaklarken hemcinsini bile bile yargılamayı –ki bunun sonucunda mahkûm edilen kişiye bir ceza veriliyor– kötü bir davranış olarak yasaklamıyor? Bütün bunların cevabı yok; "yargılama" sözcüğünün, milyonlarca insanı cezalandıran mahkemelerdeki yargılamayı kastettiğini gösteren en ufak bir ima olmadığı gibi üstüne üstlük yargılamanın bu en insafsız biçimi sessizce geçiştirilmekte hatta temize çıkarılmakta. Teoloji yorumcuları, Hıristiyan devletlerde mahkemelerin gerekli olduğunu ve İsa'nın yasasına kesinlikle aykırı olmadığını söylüyorlar.

Bütün bunları görünce bu yorumcuların iyi niyetinden kuşku duymaya başladım, bunun üzerine yargılamak ve mahkûm etmek sözcüklerinin asıl anlamlarını araştırmaya başladım, evet işe buradan başlamalıydım.

Orijinal metinde bu sözcükler şöyledir: Κρίνω (krino) ve καταδικάζω (katadikazo). Καταλαλεω (katalaleo) sözcüğünün Yakup'un Mektubu'nda yanlış olarak "kötülemek" sözcüğüyle karşılanmış olması sadık çeviri hakkındaki kuşkularımı doğruluyordu.

Krino ve *katadikazo* sözcüklerinin İncil'de çeşitli dillere nasıl çevrilmiş olduklarına baktım, "Vulgat'ta" (Kutsal Kitabın Latince çevirisi) mahkûm etmek sözcüğü, Fransızca

ve Slavca'ya aynı şekilde *condamnare* olarak çevrilmiş; Luther'de ise *verdammen*, yani lânetlemek anlamında çevrilmiş.

Bu değişik anlamlardaki çeviriler kuşkumu arttırdı ve kendime şu soruyu sordum: İki İncil yazarının kullanmış olduğu Yunanca *krino* sözcüğü ile –uzman kişilerin görüşüne göre çok doğru bir Yunanca ile yazan– Luka'nın kullandığı *katadikazo* sözcüğü ne anlama geliyor ya da ne anlama gelebilir? İncil'in içeriğinden hiç haberi olmayan ve önünde yalnız bu özdeyiş olan bir adam bunu nasıl çevirecektir?

Normal bir sözlüğü karıştırdım ve *krino* sözcüğünün çeşitli anlamları olduğunu gördüm; en çok kullanılanları arasında "yargıda mahkûm etmek", hatta ölüm cezasına mahkûm etmek var, ama hiç kötülemek anlamı yok.

Buradan *krino* sözcüğü değişik anlamlarda çevrilebilir, ancak, "kötülemek" anlamının bu sözcüğe verilebilecek en uzak ve en beklenmedik anlam olacağı sonucuna vardım.

Yazarın birinci sözcüğe vermek istediği anlamı açıklığa kavuşturmak için birçok anlamı olan *krino* sözcüğüne eklenmiş *katadikazo* sözcüğünün anlamını arıyorum. Normal bir sözlükte *katadikazo* sözcüğünün anlamına bakıyorum ve bu sözcüğün *"yargıda cezaya çarptırarak mahkûm etmek"* ya da *"ölüm cezasına çarptırmak"* anlamından başka bir anlamı olmadığını görüyorum. Yeni Ahit sözlüğüne bakıyorum ve görüyorum ki bu sözcük burada *dört kez kullanılmış ve her defasında da cezaya çarptırmak, ölüm cezasına çarptırmak anlamında kullanılmış.*

Metinleri tarıyorum, bu sözcüğün Yakup'un Mektubu'nun 5. bölümünün 6. ayetinde geçtiğini görüyorum. "Dürüst bir adamı mahkûm ettiniz ve öldürdünüz." Burada kullanılan mahkûm sözcüğü yine aynı *katadikazo* sözcüğüdür. Bu sözcük yargıda ölüm cezasına çarptırılan İsa ile ilgili olarak kullanılmıştır. *Ve bu sözcük ne İncil'lerde ne de herhangi bir Yunanca metinde başka bir anlamda kullanılmıştır.*

Peki bütün bunlar ne demek oluyor? Ben bu kadar mı aptallaştım? Toplumumuzda ben ya da herhangi biri insanlığın yazgısı hakkında düşünürken –Cengiz Han'ın ya da Fransız İhtilali'nin katliamlarından günümüzdeki infazlara dek–

mahkûm edenler kadar hüküm giyenler için de bir felâket olan ceza kanunları marifetiyle insanların cezalandırılmaları ve acılara gark edilmeleri karşısında dehşet içinde kalmadık mı?

Vicdan sahibi tek bir kişi bile yoktur ki, yalnızca insanların kendi benzerleri tarafından ölüm cezasına çarptırılıp bayağı işkenceyle, giyotinle ya da darağacına çekilerek öldürüldüğüne bizzat şahit olmak karşısında değil, öldürme sahnelerinin anlatıldığını duyması karşısında bile dehşet ve tiksinti içinde kalmasın.

Her sözcüğü sizler için kutsal olan İncil bile yanlış anlamaya mahal vermeden açıkça şöyle diyor: "Size bir ceza yasası verilmişti; 'Göze göz, dişe diş', ben ise size yeni bir yasa veriyorum; *Kötüye direnmeyin*, hepiniz bu yasaya uyun, kötülüğe kötülükle karşılık vermeyin, iyilik yapın ve hep birbirinizi bağışlayın."

Daha ilerde ise şöyle deniyor: "*Yargılamayın*", bu söz hakkında bir kavram karmaşası yaşanmasın diye İsa şunu ekliyor: *"Mahkemede kimseyi yargılamayın ve mahkûm etmeyin."*

Vicdanım açık ve yüce bir şekilde şöyle diyor: İnfaz yok; bilim de infaz yok, kötülük kötülüğü yok edemez diyor. İnandığım Tanrı'nın sözü de aynı şeyi söylüyor. Bütün öğretiyi okurken, *"Mahkûm etmeyin, siz de mahkûm edilmeyeceksiniz; bağışlayın, siz de bağışlanacaksınız,"* sözleriyle karşılaştığımda, benim için açıkça Tanrı nın sözleri olan bu sözler; kötülemeyin, dedikodu yapmayın anlamına mı gelir, ve ben mahkemeleri bir Hıristiyan kurumu, kendimi de yargıç ve Hıristiyan olarak mı düşünmeliyim?

İçinde bulunduğum aldatmacanın bayağılığı karşısında dehşete kapılıyorum.

4. Bölüm

"'Göze göz, dişe diş' dendiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, kötüye karşı direnmeyin." İsa'nın bu sözleriyle ne demek istediğini şimdi anladım. İsa şunu diyor: Kötüye karşı kendinizi savunurken şiddet uygulamayı, gözünüze karşı kötünün gözünü çıkarmayı, ceza mahkemelerini, polis ve ordu teşkilatlarını kurarak düşmanla mücadele etmeyi makûl ve iyi bir şey olarak görmeye alışmışsınız, ama ben size diyorum ki; şiddeti reddedin, hiçbir zaman şiddete katılmayın, hiç kimseye kötülük yapmayın, hatta düşmanınız saydığınız kimselere bile.

"Kötüye karşı direnmeyin" sözüyle İsa, herkesin bu kuralı yerine getirmesi durumunda nelerin ortaya çıkabileceğini yalnız anlatmakla kalmıyor; aynı zamanda öğretisine uygun, Musa'ya göre, Roma hukukuna göre ve günümüzdeki çeşitli yasalara göre oluşan toplumsal düzene karşıt yeni bir düzeninin temelini de atmış oluyor. İsa insanlığı kendi kendine yaptığı kötülüklerden kurtaracak yeni bir yasayı formüle ediyor. İsa şunu diyor: Yasalarınızın kötüleri yola getireceğine inanıyorsunuz; oysa yasalarınız kötülerin sayılarını arttırmaktan başka işe yaramıyor. Kötülüğün önüne geçmenin tek bir yolu vardır: kötülüğe karşı ayrım gözetmeden herkese iyilik yapmak. Binlerce yıldır öteki yolu denediniz, bir de bunun tam tersi olan benim yolumu deneyin.

İşin tuhaf yanı şu: Son zamanlarda İsa'nın "Kötüye karşı direnmeyin" buyruğunu çok değişik insanlarla tartışma fırsatı buldum. Benim düşüncemde olan çok az insana rastladım. İlke olarak bile bu yasanın belirtmiş olduğu anlamı kabul etmeyen iki tip insan var. Bu insanlar iki uç kutbu temsil ediyorlar: Kilise'nin yanılmazlığına inanan muhafazakâr yurtsever Hıristiyanlar ile ateist ihtilâlciler. Bu insanların ne biri ne de diğeri "kötülük" olarak gördükleri şeye şiddet aracılığıyla direnme haklarından vazgeçmek istiyorlar. İçlerinden en bilgili, en akıllı olanları bile bu basit ve apaçık gerçeği görmek istemiyor, bir insanın kötülük olarak gördüğü şeye şiddet aracılığıyla direnme hakkı olduğu kabul edilse

bile, herhangi bir başka insanın da aynı şekilde kötü olarak gördüğü şeye şiddet aracılığıyla direnme hakkı olacaktır.

Çok olmadı, bu konuda Slav Ortodoks biri ile ihtilâlci bir Hıristiyan arasındaki örnek bir yazışma elime geçti. Biri ezilen Slav kardeşlerini kurtarmak amacıyla savaş taraftarlığı yaparak şiddetin avukatlığını, diğeri ise kardeşlerimiz olan ezilen Rus köylüleri adına ihtilâl taraftarlığı yapıyordu. Her ikisi de, İsa'nın öğretisine dayanarak şiddete başvurmayı öneriyordu.

Herkes İsa'nın öğretisini çok farklı tarzda anlıyor, ama ne yazık ki hiç kimse O'nun sözlerinden kaçınılmaz olarak çıkan basit ve doğru anlamı anlayamıyor.

Tüm toplum düzenimizi İsa'nın reddetmiş olduğu temeller üzerine organize ettik; öğretisini ifade ettiği anlamıyla basit ve doğru olarak anlamak istemiyoruz, başkalarını ve kendimizi O'nun öğretisini izlediğimize, ya da öğretisinin bize uygun olmadığına inandırıyoruz.

Sözde inananlar Mesih-Tanrı'nın, Üçlü-Birlik'in ikinci şahsı olduğuna ve yeryüzüne insanlara nasıl yaşamaları gerektiğini örnek davranışlarıyla göstermeye geldiğine inanıyorlar. Kilise sırlarının tüketilmesi, kiliselerin inşası, misyonerlerin gönderilmesi, papazların çıkmasını sağlayan kurumları tesis etme, kilise ruhanî çevresini idare etme, ayin yapma gibi son derece karmaşık işler gerçekleştiriliyor da, ne yazık ki küçük bir ayrıntı –İsa'nın buyruklarını yerine getirme konusu– gözden kaçırılıyor. İnanmayanlar ise daha baştan itibaren, İsa'nın öğretisinin işe yaramaz olduğuna karar vererek kendi yaşam biçimlerini bu öğretinin dışında organize etmeye çalışıyorlar. Ama iş öğretiyi uygulamaya gelince işte herkes bunu yapmayı reddediyor. En kötüsü de inananın da inanamayanın da denemeye çalışmadan önce –yani *a priori* olarak– bunun imkânsız olduğuna karar vermesidir.

İsa basit ve açık bir şekilde şunu diyor: Toplum düzenimizin temelini oluşturan, kötüye karşı şiddet aracılığıyla direnme yasanız yanlıştır ve insanın doğasına aykırıdır. Ve başka bir temel veriyor; kötüye direnmeme temelini! Bu kural, O'nun öğretisine göre insanları kötülüklerden kur-

taracak tek yoldur. İsa şöyle diyor: Şiddete başvurmayı vazeden yasalarınızın kötüleri doğru yola sokacağına inanıyorsunuz; hayır, bu yasalar kötülerin sayısını arttırmaktan başka bir işe yaramaz. Binlerce yıldır, kötülüğü kötülükle yok etmeye çalışıyorsunuz, kötülüğü yok edemediniz, üstelik onun daha da artmasına neden oldunuz. Söylediğim ve benim yaptığım gibi yapın, bunun doğru olduğunu göreceksiniz.

İsa yalnız sözle dile getirmekle kalmayıp ömrü boyunca davranışlarıyla ve ölümüyle "Kötüye karşı direnmeyin" kuralına uydu.

İnananlar bütün bunları dinliyorlar hem de kiliselerde bunların Tanrısal sözler olduğuna inanarak dinliyorlar; İsa'ya Tanrı diyorlar; sonra da bütün bunlar hayranlığa değer şeyler ama yaşadığımız düzende bunları uygulamak imkânsızdır diyorlar, bunlar bütün yaşam düzenimizi bozacaktır, çünkü bizim vazgeçemeyeceğimiz alışkanlıklarımız var. Bütün bunlara ancak şu şekilde inanırız: Bunlar insanlığın yönelmesi gereken ideallerdir, bu ideale de insanlar dua ederek ve Kilise sırlarına, İsa'nın insanlığı kurtardığına ve ölülerin dirileceğine inanarak ulaşabilirler. Ötekiler, yani inanmayanlar, İsa'nın öğretisini yorumlayan özgür düşüncedeki insanlar, din tarihçileri, –Strauss'lar, Renan'lar– vs. içlerine, İsa'nın öğretisinin yaşam anlayışımızla zor bağdaşabileceğini söyleyen Kilise öğretileri işlenmiş olanlar ciddi ciddi, İsa'nın öğretisini, gerçekte zayıf insanları teselli etmeye yarayan, sadece Celile'nin küçük köylerinde vaaz vermiş tuhaf düşünceli bir adamın öğretisi olarak görüyorlar. Ama, Renan'ın dediği gibi bu bizim için *büyüleyici üstad*'ın kurduğu tatlı hayallerden başka bir şey değildir.

Onların görüşüne göre, İsa bizim uygarlığımız ve kültürümüzün bilgelik seviyesine çıkmış olamazdı. İsa'nın düşünce seviyesi bu bilim adamlarının bulunmuş oldukları düşünce gelişim seviyesinde olmuş olsaydı, göklerdeki kuşlarla, "yanağını uzatma" ve yarın için kaygı duymamakla ilgili saçma sapan sözleri söylemezdi.

Bu tarihçiler Hıristiyanlığı toplumumuzda gözlemledikleri Hıristiyanlıkla ölçerek yargılıyorlar. Çağımızdaki ve top-

lumumuzdaki Hıristiyanlığa göre ise, gerçek ve kutsal olan, toplumun düzeniyle iç içe geçmiş olan yaşam biçimimizdir. Toplumumuzun kurumları ise, hücreleriyle hapishaneleri, Alkazarları, basını, fabrikaları, genelevleri, parlamentolarıdır. Bu türden bir toplum düzenini reddeden İsa'nın öğretisinin ise sadece sözleriyle ilgileniyorlar. Tarihçiler bunun farkındalar, sözde inananların yaptıkları gibi bunu gizleyecek nedenleri olmadığından bu öğretiyi özünden sıyırarak derin bir eleştiriye tâbi tutuyorlar; sistematik bir şekilde onun yanlış olduğunu ortaya koymaya ve Hıristiyanlıkta sadece boş düşler ve kuruntulara dayanan düşüncelerin olduğunu ispatlamaya çalışıyorlar.

İsa'nın öğretisini yargılamadan önce bu öğretinin neyi içerdiğini anlamış olmak gerekir, sonra da bu öğretinin makûl olup olmadığına karar vermek için, her şeyden önce İsa'nın kastettiği şeyi söylemiş olduğunu kabul etmek gerekir. İşte özellikle bunu yapmıyoruz, Kilise'nin yorumcuları da, özgür düşüncede olanlar da bunu yapmıyorlar. Bunu neden yapmadığımızı da çok iyi biliyoruz.

İsa'nın öğretisinin, insanların bütün hatalarını daima çok iyi anlamış olduğunu ve halen de anladığını; bizim birer hata olarak görmek istemediğimiz ve Kilise, devlet, kültür, bilim, sanat, uygarlık adını taktığımız bütün bu insanlık hatalarını, bütün bu *tohu*'yu ve boş putları İsa'nın reddettiğini çok iyi biliyoruz. Ne var ki İsa özellikle bütün bunlara karşın, herhangi bir *tohu*'yu istisna etmeden konuşuyor.

Yalnız İsa değil, bütün İbrani peygamberler, Vaftizci Yahya ve dünyanın bütün gerçek bilgeleri, yaşadıkları çağda, özellikle Kiliseden, devletten, kültürden ve uygarlıktan, insanları mahveden kötülük kaynakları olarak söz ediyorlar.

Varsayalım ki bir mimar bir ev sahibine, "Senin evin beş para etmez, gel onun yerine yenisini yapalım" dedikten sonra yerlerini değiştireceği kalaslar ile ilgili ayrıntılara girse, onları nasıl keseceğini ve nereye sabitleyeceğini söylese ev sahibi "evin beş para etmez" sözüne kulağını tıkamaz mı? Mimarın odaların dizilişi ile ilgili anlattığı ayrıntıları saygıyla dinliyormuş gibi yapsa da kuşkusuz, bu durumda, mimarın

daha sonra söylemiş olduğu bütün öğütleri ona uygulanamaz görünecektir; pek saygılı olmayan ev sahipleri ise bu öğütleri hiç kuşkusuz saçma bulduklarını söyleyeceklerdir. İsa'nın öğretisi ile ilgili durum da aynen böyledir.

Daha iyi bir benzetme bulamadığım için bu benzetmeyi yaptım. Hatırladığım kadarıyla, İsa da, öğretisini açıklarken aynı benzetmeyi kullanmıştı, şöyle diyordu: "Tapınağınızı yıkacağım ve onun yerine üç gün içinde yenisini inşa edeceğim." O'nu bunun için haça gerdiler, aynı nedenle de günümüzde öğretisini haça geriyorlar.

Herhangi bir öğretiyi yargılayanlardan istenebilecek en basit şey, onu ortaya koyanın anladığı şekilde yargılamalarıdır. İsa da öğretisini, insanlar için belirsiz bir gelecekte uygulanması imkânsız bir ideal, Celile'nin saf sakinlerini büyüleyen şiirsel ve gerçek dışı bir düşler yumağı olarak görmüyordu; O'nun için öğretisi insanların esenliğini sağlayacak icraatlardan ibaretti. Öğretisinin nasıl uygulanacağını bizzat gösterdi. Düş kurmakla yetinmedi. Haça gerilen, acıdan bağıran ve öğretisi için ölen adam bir hayalperest değildi. O bir eylem adamıydı. O'nun öğretisi uğruna ölmüş olan ve hâlâ ölecek olanlar da hayalperest değildir. Hayır, bu öğreti gerçekleşmeyecek bir düş değildir.

Gerçeği açıklayan her öğreti körler için düştür. Birçok kişi gibi, ben de bunlardan biriydim. bu öğretinin insan doğasına aykırı olduğu için gerçekleşemeyecek bir hayal olduğunu söyleyecek duruma gelmiştim. Tokat yedikten sonra öteki yanağını çevirmenin, sahip olduğu şeyleri başkasına vermenin, kendisi için değil de başkası için çalışmanın insan doğasına aykırı olduğu söyleniyor. İnsanın kendi can güvenliğini. ailesinin ve malının güvenliğini koruması doğaldır deniyor; başka bir deyişle insanın kendi varlığı için mücadele etmesi doğaldır deniyor. Hukuk okumuş bir bilim adamı. hukukun bilimsel olarak insanın en kutsal görevinin kendi haklarını koruması olduğunu, açıkçası kavga etmek olduğunu bilir.

Fakat, insanların kurmuş oldukları mevcut düzenin en iyi ve en kutsal düzen olduğu düşüncesini insan bir an için

aklından çıkarsa, İsa'nın öğretisinin insan doğasına aykırı olduğunu ileri sürenlerin bütün iddiaları boşa çıkar. Yalnız insanı oldürmek ya da ona eziyet etmek değil, bir köpeği, bir tavuğu ya da herhangi bir hayvanı öldürmek de insan doğasının kabul edemeyeceği bir ıstıraptır. Kendi hayvanlarını öldürmek zorunda kaldıkları için et yemekten vazgeçen çiftçiler tanıyorum. Bununla birlikte tüm yaşamımız öyle bir şekilde organize edilmiş ki, kişisel her bir zevkimiz insan doğasına aykırı acılar pahasına elde edilmektedir.

Zorlayıcı önlemlerin ya da şiddetin insan doğasına ne kadar aykırı olduğunu kabul edebilmek için temeli zorlayıcı önlemler üzerine kurulmuş olan kurumlarımızın karmaşık yapısını incelemek yeterlidir. Hiçbir yargıç yasa gereği idama mahkûm ettiği kişiyi kendi elleriyle asmaya karar veremez. Hiçbir memur bir köylüyü gözyaşı döken ailesinden koparıp hapse atacak bir karar veremez. Hiçbir general, hiçbir asker, yemin töreni, savaş ruhu ve disiplinle yetiştirilmemişse ne yüz Türk'ü ya da Alman'ı öldürebilir ne de onların köylerini yakıp yıkabilir, hatta tek bir insanı bile yaralayamaz. Bütün bunlar, yapılan kötülüklerin sorumluluğunu çok fazla kişinin üzerine yükleyen ve bu sayede insanların davranışlarının ne kadar kendi doğalarına aykırı olduğunu hissetmemelerini sağlayan toplum ve hükümet denen makinenin yarattığı görev duygusu sayesinde yapılmaktadır. Birileri yasaları çıkarır; diğerleri onları uygular; birileri insanları disiplinle katılaştırır, yani düşünmeden itaate yönlendirir; diğerleri, yani bu katılaşmış itaatkârlar da adeta birer baskı aracına dönüşerek hangi amaç uğruna ve hangi nedenle yaptıklarını bilmeden hemcinslerini öldürür. Ama bir kişinin kendi doğasına neyin aykırı olduğunu anlaması için bu karmaşık ağdan kendini bir an için kurtarması yeterlidir.

Kendi yararımıza kullandığımız organize şiddetin değişmez Tanrısal gerçek olduğunu iddia etmeyi bir kenara bırakırsak, o zaman insan doğasına şiddetin mi yoksa İsa'nın öğretisinin mi daha uygun olduğunu açıkça görürüz.

Gerçek şu ki, kendimin ve ailemin güvenliği, bütün eğ-

lence ve zevklerim milyonlarca insanın ıstırabı, ahlâksızlaştırılması ve sefaleti pahasına sağlanıyor; yüz binlerce zavallının hapishanelerde çürümesi ve birçoğunun asılmasıyla sağlanıyor; silahlarıyla eğlencelerimizi aç insanların olası saldırılarından korumakla görevli, ailelerinden kopartılmış ve disiplinle alıklaştırılmış milyonlarca asker ve polisin saldığı korku sayesinde sağlanıyor. Benim ve çocuklarımın boğazından geçen her bir lokma ekmeği satın almam ve refah içinde yaşamam için, ihtiyaç sahibi çok sayıda kişinin yoksunlaştırılması mı iyi, yoksa ekmek yediğim sırada herkesin kendi ekmeğinin olduğundan ve hiç kimsenin acı çekmediğinden emin olmak mı daha iyi?

Her zevkimizin, rahatlığımızın her dakikasının toplum düzenimiz sayesinde, binlerce insanın yoksunluk içinde kıvranması ve acı çekmesi sayesinde sağlandığını bilmemiz, aynı zamanda insan doğasına özgü olanın ne olduğunu, yalnız hayvanî değil, insanı oluşturan ruhsal ve hayvanı doğaya ilişkin olanın ne olduğunu bulmamız için yeterlidir. İsa'nın yasasının, insan doğasına aykırı olmadığına kanaat getirmek için bu yasayı tüm yönleriyle, sonuçlarıyla birlikte anlayabilmek yeterlidir. Bu öğreti insan doğasına tamamen aykırı olan ve birçok felâketi beraberinde getiren kötülüğe karşı şiddet uygulayarak mücadele eden, boş düşlere ve kuruntulara dayanan öğretiyi reddetmektedir.

İsa'nın "Kötüye karşı direnmeyin" öğretisi gerçekleşmeyecek bir hayaldir deniliyor. Hemcinslerine karşı sevgi ve merhametle dolu olacakları yerde bu insanların yaşamlarının, bazıları için odun yığınları, kırbaç cezası, çark işkencesi, soruşturma, zincirler, kürek mahkûmluğu, darağacı, hücre cezası, kadınlar ve çocuklar için hapishaneler hazırlamakla, savaşta binlerce insanın katledilmesini organize etmekle, belli sürelerde yinelenen ihtilâller ve kanlı ayaklanmalar yapmakla geçmiş olduğuna ve hâlâ da böyle geçtiğine; başkaları için de, bu korkunç şeyleri yerine getirmekle; başka birileri için ise, bu belâlardan kendilerini sakınmak ya da buna karşı misilleme yapmaya hazırlanmakla geçmesine ne demeli? Böyle bir yaşantı akıl dışı değil de nedir?

İnsanlığa mutluluk veren makûl yaşam biçiminin değil de insanların mahvına yol açan yaşam biçiminin bir düş olduğuna, hem de en vahşi, en korkunç düş olduğuna ve bu düşten bir kez uyandıktan sonra bunun bir daha yaşanılamayacak gerçek bir çılgınlık olduğuna kanaat getirmek için İsa'nın öğretisini anlamak yeterlidir.

Tanrı yeryüzüne indi, Kutsal Üçlü-Birlik şahıslarından biri olan Tanrı'nın Oğlu, insanları Adem'in günahından kurtarmak için insan şekline girdi; bizi böyle düşünmeye alıştırdılar, anlaşılması zor, gizemli ve mistik bir şeyler söylemiş olmalı ki, bu sözler ancak iman ve nur yardımıyla birden basit, açık ve mantıklı hale gelip anlaşılır oluyor.

Tanrı açıkça şöyle diyor: "Birbirinize karşı kötülük etmeyin, o zaman kötülük olmayacaktır." Tanrı'nın vahyi gerçekten bu kadar basit mi? Tanrı sadece bunu mu söyledi? Öyle sanıyorum ki herkes bunu biliyor. Bu, bu kadar basit!

Peygamber İlyas insanlardan kaçarken bir mağaraya sığındı, ona açınlandığına göre Tanrı mağaranın girişinde kendisine görünecekti. Bir kasırga meydana geldi, fırtınadan ağaçlar devrildi. İlyas Tanrı'nın geldiğini sandı ve dışarıya çıktı; ama Tanrı kasırgada değildi. Sonra fırtına devam etti; gök gürültüleri ve şimşekler korkunçtu. İlyas, Tanrı orada mı diye bakmak için yine dışarıya çıktı; ama Tanrı fırtınada da değildi. Sonra deprem oldu: Toprak ateş kusuyordu, kayalar parçalanıyordu, dağ her yandan yarılıyordu. İlyas baktı; ama Tanrı depremde de yoktu. En sonunda her şey sakinleşti, hafif ve serin bir yel peygambere tarlaların serinliğini getirdi. İlyas baktı, işte Tanrı oradaydı. Bu sözler "Kötüye karşı direnmeyin"i en iyi sembolize eden sözlerdir.

Bu sözler çok basit sözlerdir; ama buna rağmen bu sözler Tanrısal ve beşeri yasanın ifadesidir. Eğer tarihte kötülüğün yok edilmesi konusunda bir ilerleme hareketi olmuşsa, bu İsa'nın öğretisini anlamış olanlar, kötülüğe katlanan ve kötüye şiddetle karşılık vermeyenler sayesinde olmuştur. İnsanlığın iyiliğe doğru aldığı yol, zorbalar değil din şehitleri sayesinde gerçekleşmektedir.

Nasıl ki ateş ateşi söndüremezse, kötülük de kötülüğü

yok edemez. Yalnızca iyilik kötülüğe karşı gelerek, kötülüğe bulaşmadan kötülüğü yenebilir. İnsan ruhunun içinde, Celile yasasından daha mutlak, daha açık, daha değişmez bir yasa vardır. İnsanlar bu yasadan uzaklaşabilirler, onu başkalarından gizleyebilirler, ama, her şeye rağmen insanlığın iyiliğe doğru ilerleyişi ancak bu biricik yolla gerçekleşecektir. İleriye doğru atılan her adım ancak "Kötüye karşı direnmeyin" yasasına uyularak atılmaktadır.

İsa'nın bir müridi çoğu zaman üzücü ve beklenmedik olgulara ve tehditlere rağmen Celile'de daha bir güvenle şöyle diyebilir: *Yine de kötülüğü şiddet değil, iyilik yok edecektir.* Bu hareketin yavaş gelişmesinin nedeni, İsa'nın öğretisinin açıklığı, sadeliği ve bilgeliğiyle kendini insan doğasına kaçınılmaz olarak kabul ettirmesine rağmen insanların çoğunluğundan gizlenmiş olması; onun adı kullanılarak en kurnazca ve sakıncalı biçimde değiştirilmiş olarak insanlara sunulmasındandır.

5. Bölüm

Her şey bana açınlanan İsa'nın öğretisinin gerçek anlamını doğruluyordu. Ama yine de uzun süre, İsa'nın yasasının on sekiz yüzyıldır milyarlarca insan tarafından açıkça dile getirilmiş olmasından, ve binlerce insanın ömürlerini bu yasa üzerinde çalışarak geçirmiş olmasından sonra, bunu yeni bir şeymiş gibi keşfetmiş olmanın tuhaflığına kendimi bir türlü alıştıramadım.

Ama, ne kadar tuhaf gelirse gelsin bu böyleydi. İsa'nın "Kötüye karşı dırenmeyin" yasası önümde tamamen yeni bir şeymiş gibi duruyordu ve bu konuda en ufak bir fikrim bile yoktu. Bu nasıl olur diye kendi kendime sordum?

İsa'nın öğretisini anlayamamış olmamın nedeni, herhalde kafamda, anlamına dair yanlış düşüncelerin olmasıydı.

Bu yanlış düşünceye gerçekten de daha önce sahiptim. Incil'i incelemeye başladığımda, İsa'nın öğretisi hakkında hiçbir zaman hiçbir şey duymamış ve onu ilk kez tanımaya çalışan biri değildim; tersine, bu öğretiyi nasıl anlamam gerektiğine dair hazır bir bilgi birikimim vardı. İsa bana Tanrısal yasayı açınlayan bir peygamber olarak değil de, daha önceden bildiğim mutlak Tanrısal yasanın tamamlayıcısı ve açıklayıcısı olarak görünüyordu. Dünyanın ve insanın yaratanı olan Tanrı hakkında ve Musa aracılığıyla insanlara verilen Tanrı buyrukları hakkında çok belirgin ve çok kesin kavramlarım vardı.

İncillerde şu sözlere rastlıyordum: "'Göze göz, dişe diş' dendiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, kötüye karşı direnmeyin." "Göze göz, dişe diş" sözleri Tanrı tarafından Musa'ya esinlenen yasayı ifade ediyordu. "Ama ben size diyorum ki, kötüye karşı direnmeyin" sözleri de birinci yasayı geçersiz kılan yeni yasayı ifade ediyordu.

Eğer İsa'nın sözlerini, ana sütü emdiğimden beri içime işlenmiş olan teolojik bilgilerle değil de yalın bir şekilde, gerçek anlamlarıyla kavramış olsaydım, İsa'nın eski yasayı yürürlükten kaldırıp yerine kendi yeni yasasını koymuş olduğunu hemen anlardım.

Ama bana İsa'nın, Musa'nın yasasını yürürlükten kaldırmadığı, tersine onun tek bir harfine bile dokunmadan onu bütünüyle doğruladığı ve tamamladığı öğretildi.

Bunu doğrulayan, Matta'ya göre İncil'in 5. bölümünün 17-23. ayetleri, önceleri İncil'i her okuduğumda, bu ayetlerin anlaşılmazlığı ve taşıdıkları kuşku beni hep şaşırtmıştı. Eski Ahit'te çok iyi bildiğim, özellikle de "Ve Tanrı Musa'ya dedi ki" sözleriyle başlayan, titizlikle hazırlanmış ama absürd ve çoğu kez de zalim buyrukların bulunduğu Musa'nın son kitaplarındaki bazı bölümleri hatırladıkça, İsa'nın bütün bu yasaları doğrulamış olması bana tuhaf geliyordu; bunu neden yapmış olabileceğini de anlayamıyordum. Üzerine fazla gitmeyerek sorunu çözmeden, olduğu gibi bırakıyordum. Çocukluğumdan beri kafama sokulan açıklamaları inanarak kabul ediyordum; bana her iki yasanın da Kutsal Ruh'un esinlemesinin ürünü olduğu, bu iki yasanın birbirleriyle mükemmel bir biçimde uyuştuğu, İsa'nın, Musa'nın yasasını doğruladığı ve tamamladığı söyleniyordu. Peki bu tamamlama nasıl oluyordu? İncil'de, 17-20. ayetlerde ve *ama ben size diyorum ki* sözlerinde göze çarpan çelişkiler nasıl çözüme kavuşturuluyordu? O zaman bunun pek farkında değildim. Şimdi ise, İsa'nın öğretisinin basit ve açık anlamını benimsedikten sonra, bu iki yasanın birbirlerine zıt iki yasa olduğunu ve bunlar arasında bir uyumun ya da birbirlerini tamamlamanın söz konusu olamayacağını, kaçınılmaz olarak iki yasadan birini seçmek gerektiğini ve anlaşılmazlığıyla eskiden gözüme çarpmış olan Matta'ya göre İncil'in 5. bölümünün 17-20. ayetlerinin yorumlamasının da doğru olmadığını anladım.

Bana o kadar anlaşılmaz gelen 17-19. ayetleri bir kez daha okuduğumda birden bana açınlanan bu ayetlerin basit ve açık anlamları karşısında şaşkına döndüm.

Bu ayetlerin anlamını bir şeyleri tasarladığım ya da bir şeyi bir şeyin yerine koyduğum için değil sadece bu sözlere yapay olarak eklenmiş zorlama yorumları bir kenara ittiğim için anladım.

İsa şöyle diyor: "Kutsal Yasa'yı *ya da* peygamberleri (pey-

gamberlerin öğretisini) geçersiz kılmak için geldiğimi sanmayın. Ben geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim."

"Size doğrusunu söyleyeyim, yer ve gök ortadan kalkmadan, Kutsal Yasa'daki her şey tamamiyle gerçekleşmeden, Kutsal Yasa'dan tek bir harf ya da bir nokta bile yok olmayacak." (Mt 5, 17-18)

Ve 20. ayette şunu ekliyor: "Size şunu söyleyeyim: Doğruluğunuz din bilginleriyle Ferisiler'inkini aşmadıkça, Göklerin Egemenliğine asla giremezsiniz!"

Ve sonra şöyle diyor: Kitaplarınızın ve kehanetlerinizin, tamamlanması amacıyla hakkında yazmış olduğu ebedî yasayı geçersiz kılmaya gelmedim. Ben, din bilginlerinizin, Ferisiler'in Tanrısal yasa diye adlandırdıkları yasanın değil, ebedî yasanın *tamamlanmasını* öğretmeye geldim; ben, gökyüzü ve yeryüzü kadar değişmez olan ebedî yasadan söz ediyorum.

Ben aynı fikri, okurların düşüncesini sadece alışılmış yanlış yorumdan uzaklaştırmak için başka terimlerle ifade etmeye çalışıyorum. Eğer bu yanlış yorum mevcut olmamış olsaydı, bu ayetlerde ifade edilen düşüncenin bu kadar açık ve bu kadar yalın verilmesi imkânsız olurdu.

İsa'nın yasayı geçersiz kılmadığına ilişkin açıklaması, bu parçada "yasa" sözcüğüne atfedilen keyfî anlama dayandırılıyor, yazılı yasanın tek bir noktası bile farklı bir düşünceyle kıyaslanmadan ve hiçbir şey eklenmeden yazılı yasa ebedî yasa olarak anlaşılıyor. Ne var ki İsa yazılı yasadan söz etmemektedir; öyle olsaydı, kullanılan ifadeleri kullanırdı. Yazılı yasadan söz ederken daima yasa ve peygamberler ifadesini kullanıyor; oysa burada tersine, farklı bir ifade kullanıyor: *Yasa ya da peygamberler*. İsa yazılı yasadan söz etmiş olsaydı, düşüncesini devam ettiren bir sonraki ayette kısaca "yasa" sözcüğü yerine bu ayette gördüğümüz gibi *yasa ve peygamberler* ifadesini kullanırdı. Dahası var, İsa Luka'ya göre aynı ifadeyi kullanıyor ve metin bu apaçık anlamı veriyor.

Luka'ya göre İncil'de (16, 15 ve devamı) İsa doğruluğu kendi yazılı yasalarına atfeden Ferisiler'e şöyle diyor: "Siz

insanlar önünde doğru görünmeye büyük özen gösteriyorsunuz, ama Tanrı yüreğinizi biliyor; çünkü insanların gözünde büyük olan ne varsa Tanrı'nın huzurunda tiksinçtir."

"Kutsal Yasa ve peygamberler devri Yahya'nın zamanına dek sürdü; o zamandan beri Tanrı'nın Egemenliği insanlara müjdeleniyor ve herkes oraya girmek için çaba gösteriyor." 17. ayetten hemen sonra da şunları ekliyor: "Yerin ve göğün ortadan kalkması, Kutsal Yasa'nın ufacık bir noktasının yok olmasından daha kolaydır." "Kutsal Yasa ve peygamberler devri Yahya'nın zamanına dek sürdü" sözlerini söyleyerek İsa yazılı yasayı geçersiz kılıyor. "Yerin ve göğün ortadan kalkması, Kutsal Yasa'nın ufacık bir noktasının yok olmasından daha kolaydır" sözleriyle de İsa ebedî yasayı onaylıyor.

Birinci aktarımda İsa şöyle diyor: *Kutsal Yasa ve peygamberler*, yani yazılı yasa; ikincisinde ise, kısaca Kutsal Yasa diyor, yani, ebedî yasa diyor. Böylece, ebedî Yasa ile yazılı yasanın* birbirlerine zıt olduğu çok açık, aynen Matta'daki, ebedî yasa Kutsal Yasa *ya da* peygamberler ifadesiyle belirtildiği gibi.

Metindeki 17. ve 18. ayetlerin varyantlarına göre tarihi çok ilginçtir. Kopyaların çoğunda, "ve peygamberler" sözcükleri olmadan kısaca "Kutsal Yasa" sözcüğünün kullanıldığını görüyoruz. Metin bu tarzda okunduğunda bu yorum karşısında bu yasanın yazılı yasa olduğunu söyleyemeyiz. Başka kopyalarda, Tischendorf'unkinde ve İncil'in başka kanonik versiyonlarında peygamberler sözcüğünü "ve" bağlacı ile değil de "ya da" bağlacı ile buluyoruz: "*Yasa ya da peygamberler*", bu da yazılı yasa anlamını dışlıyor ve söz konusu olan yasanın ebedî yasa olduğunu belirtiyor.

---

* Dahası var, İsa sözünü ettiği yasa konusunda en ufak bir kuşku kalmaması için, hemen bu parça ile bağlantılı olarak ebedî yasa karşısında Musa'nın yasasının reddedilmesi gerektiğini en kesin biçimde gösteren, bu yasanın ufacık bir noktasının bile yok olmayacağını belirten bir örnek veriyor. İncil'de yer alan bütün hikmetler arasında Musa'nın yasasıyla mutlak zıtlık oluşturan hikmeti dile getiriyor: "Karısını boşayıp başkasıyla evlenen zina etmiş olur." (Lk 16, 18) Kısacası, yazılı yasaya göre boşanma mubahtır, ama ebedî yasaya göre yasaktır.

Kilise tarafından kabul görmeyen başka birkaç versiyonda ise, "peygamberler" sözcüğü *ya da* bağlacı ile değil de *ve* bağlacı ile birlikte bulunuyor, ve bu aynı versiyonlarda "yasa" sözcüğünün her tekrarlanışında yeniden "*ve peygamberler*" sözcükleri bulunuyor. İsa, sözcüklerin bu düzenlenişine göre sadece yazılı yasadan söz etmiş olmalı.

Bu varyantlar bu bölümün yorumlarının tarihsel dökümünü veriyor. Luka'ya göre, İsa açık bir şekilde ebedî yasadan söz ediyor; ne var ki İncilleri kopya edenler arasında Musa'nın yazılı yasasının zorunlu bir şekilde benimsenmesini isteyen kişiler olduğundan, bu kişiler "yasa" sözcüğünün yanına "ve peygamberler" sözcüklerini eklediler, bu şekilde davranarak sözlerin anlamını değiştirmiş oldular.

Musa'nın kitaplarının otoritesini aynı derecede kabul etmeyen başka Hıristiyanlar eklenmiş sözleri sildiler, ya da και (ke) sözcüğü yerine η (i) sözcüğünü koydular, ve bu "ya da" parçası ile bu bölüm kanonik İncillerin içine girmiş oldu. Ama yine de, bu şekilde yazılmış metnin kuşku götürmez açıklığına rağmen, yorumcular kanon tarafından çıkarılmış eklemelerdeki anlamını vermeye devam ediyorlar. Bu parça, yorumcunun İsa'nın öğretisinin en yalın ve en dolaysız anlamına pek sadık kalmadığı ve gerçek anlamından uzaklaştığı birçok yoruma neden oldu. Çoğunluk kanonik metin tarafından reddedilen apokrif anlamına bağlı kalıyor.

Bu ayetlerde İsa'nın yalnızca ebedî yasadan söz ettiğine tamamen kanaat getirmek için, yanlış yorumlara neden olan sözcüğün anlamına girmek yeterli olacaktır. Yunancası νομος (nomos) İbranice *Tora* olan Yasa sözcüğünün, Yunanca'da ve İbranice'de iki temel anlamı vardır. Bir anlamı formülden bağımsız olarak yasanın kendisi; ikinci anlamı ise insanların, tanımaları için yazılı formülü. Bu iki kabul arasındaki fark her dilde mevcuttur.

Yunanca'da, Paulus'un Mektuplarında bu fark tanım edatı kullanımı ile belirtilmiştir. Paulus bu sözcüğü tanım edatı ile kullandığında çoğu zaman ebedî Tanrısal yasa anlamında kullanıyor.

Eski İbraniler'de, Peygamberlerde, İşaya'da *tora* (yasa)

sözcüğü daima, formüle edilmemiş biricik ve ebedî vahiy anlamında, Tanrısal esin anlamında kullanılmıştır. Bu aynı *tora* sözcüğü ilk kez Esdras'da, daha sonraki Talmud devrinde de Musa'nın beş kitabını belirtmek amacıyla, ona bu ad verilerek kullanılmıştır. Bizlerin Kutsal Kitap sözcüğüne verdiğimiz aynı anlamda. Şu farkla ki bizim Kutsal Kitapla Tanrısal yasayı birbirinden ayıracak sözcüklerimiz bulunuyor, oysa, Yahudilerde aynı sözcük her iki düşünceyi de ifade ediyor.

İşte bunun içindir ki yasa, yani *tora* sözcüğünü kullanan İsa, kimi zaman İşaya ve öteki peygamberler gibi ona ebedî "Tanrısal yasa" anlamını vererek ve onu onaylayarak; kimi zaman da Kutsal Kitabın ilk beş kitabında yazılı yasa anlamında kullanıyor ve onu reddediyor. Aradaki farkı iyi belirtmek için bu sözcüğü yazılı yasa anlamında kullandığı zaman daima "ve peygamberler" sözcüklerini ekliyor ya da yasanın önüne sizin sözcüğünü ekleyerek sizin yasanız diyor.

"Sana yapılmasını istemediğin şeyi başkasına yapma" dediğinde ebedî yasadan, "ve peygamberler" dediğinde ise yazılı yasadan söz ediyor. İsa bütün yazılı yasa ebedî yasanın bu tek ifadesine indirgenebilir diyor, bu sözleriyle de yazılı yasayı geçersiz kılıyor.

"Kutsal Yasa ve peygamberler devri Yahya'nın zamanına dek sürdü" (Lk 16, 16) dediğinde de yazılı yasadan söz ediyor ve bu sözleriyle de yazılı yasayı geçersiz kıldığını gösteriyor.

"Musa size Kutsal Yasa'yı vermedi mi? Yine de hiçbiriniz Yasa'ya uymuyor" (Yu 7, 19). "Yasanızda da yazılmıştır" (Yu 8, 17) "Bu, yasalarında yazılı söz..." (Yu 15, 25) İsa bu şekilde konuştuğunda yazılı yasadan, kendisinin reddetmiş olduğu ve kendisini ölüme mahkûm eden yasadan söz ediyor. "Yahudiler ona şu karşılığı verdiler: 'Bizim bir yasamız var, *bu yasaya* göre Onun ölmesi gerekir.'" (Yu 19, 7) Hiç kuşkusuz, bu Yahudi yasası, insanları ölüme gönderen bu yasa İsa'nın öğrettiği yasa değildir.

Ama İsa "Ben yasayı geçersiz kılmaya gelmedim, ama onu nasıl yerine getireceğinizi size öğretmeye geldim, çünkü yasada hiçbir şey değiştirilemez, ama her şeyin tamamlanması

gerekir" dediğinde, yazılı yasadan değil, ebedî ve Tanrısal yasadan söz ediyordu.

Bütün bunların kesin kanıtlar olmadığını kabul edelim; varyantları ve bağlamları özenle düzenlediğimi, açıklamama karşı olan her şeyi elediğimi kabul edelim; Kilise'nin yorumcularının açık ve inandırıcı olduklarını ve gerçekten de İsa'nın, Musa'nın yasasını geçersiz kılmadığını, onu desteklediğini kabul edelim. Tamam, bütün bunları kabul edelim: peki o zaman İsa neyi öğretmeye geldi? Kilise, İsa'nın Üçlü-Birlik'in ikinci şahsı olduğunu, Tanrı Baba'nın oğlu olduğunu, yeryüzüne insanları Adem'in günahından kurtarmaya geldiğini öğretiyor. Buna rağmen, İncilleri okuyan herkes biliyor ki İsa buna benzer şeyler söylemedi ya da bu konularda çok muğlak konuştu. İncilleri okumasını bilmediğimizi ve bütün bunların İncil'de yazılı olduğunu kabul edelim. İsa'nın kendisini Üçlü-Birlik'in ikinci şahsı olduğunu iddia ettiğini ve insanları günahlarından kurtardığını yazan bölümler ise İncil'in çok küçük ve en az açık olan bölümlerini oluşturuyor.

Peki İsa'nın öğretisinin geri kalan bölümü neden ibarettir? İşte bunu inkâr etmek imkânsızdır, Hıristiyanların hepsi Isa'nın öğretisinin insanların yaşamını temelden değiştirdiğini ve birlikte nasıl yaşamaları gerektiğini gösterdiğini daima kabul etmiştir.

İsa'nın insanlara birlikte yaşamanın yeni bir biçimini öğrettiğini kabul etmek kaçınılmaz olarak bazı insanların O'nun öğrettiği ortamda ortaya çıkması demektir.

Rusları, İngilizleri, Çinlileri, Hintlileri, hatta adalarda yaşayan vahşi yerlileri göz önüne getirelim, her halkın kendi pratik kuralları, kendi yaşam biçimlerine şekil veren yasaları olduğunu göreceğiz; buna göre, eğer bir üstat yeni bir yasa öğretiyorsa, bu işe girişmeye kalkmakla bile eski yasayı geçersiz kılmaktadır; çünkü eski yasayı geçersiz kılmadan yenisini öğretemez. Bu, İngiltere'de, Çin'de, bizde ve her yerde böyledir.

Bu üstat hemen hemen kutsal olarak görmeye alıştığımız yasaları zorunlu olarak geçersiz kılacaktır; ama yine de, bizde yeni bir yasa koymaya gelen bir reformcu Tanrısal yasalar

olarak gördüğümüz yasalara dokunmadan, her ne kadar bunu varsaymak zor olsa bile yalnız sivil yasalarımızı, resmî Anayasamızı, gelenek göreneklerimizi geçersiz kılabilir.

Ama yalnız Tanrısal tek bir yasaları olan Yahudi toplumunda, yasanın yaşamlarının en ufak ayrıntısına kadar girmiş olduğu böyle bir toplumda bir reformcu işe başlamadan önce, mevcut yasanın kılına bile dokunulamayacağını açıkladıktan sonra ne vazedebilirdi ki?

Bunun da inandırıcı olmadığını kabul edelim. Şimdi İsa'nın sözlerini Musa'nın bütün yasasının bir doğrulaması olarak ele alıp yorumlamaya çalışalım; öyleyse, İsa görevi boyunca kimlere karşı mücadele etti, kimleri Ferisiler, din bilginleri, yasa doktorları diyerek rahatsız etti?

İsa'nın öğretisini kimler reddetti, başta baş hahamlar olmak üzere onu kimler haça gerdi?

Eğer İsa, Musa'nın yasasını onayladıysa o zaman İsa'nın onayladığı bu yasanın gerçek uygulayıcıları, bu yasayı dürüstçe uygulayanlar neredeydi? Bir tane bile uygulayıcısı olmaması mümkün olabilir mi? Bize, Ferisiler sapkın bir mezhebe mensup kişilerdi deniyor, peki öyleyse doğru yoldakiler neredeydi?

Yuhanna'ya göre İncil'de İsa'nın tüm düşmanlarına doğrudan "Yahudiler'di deniyor. Yahudiler İsa'nın öğretisine karşıydılar; ona düşmandılar, çünkü Yahudi'ydiler. Ama, İncillerde İsa'nın düşmanı olarak yalnız Ferisiler ve Sadukiler görünmüyor; Yasa doktorları, Musa yasasının bekçileri, Yahudi vaizler, yasanın yorumcuları ve daima bir halkın bilgeliğini temsil ettiğine inanılan ihtiyarlar.

İsa, "Ben doğru kişilerin değil, günahkârların yaşam biçimlerini değiştirmeye ve onları tövbeye çağırmaya geldim" diyor. Peki bu doğru kişiler neredeydi? Doğru adam yalnız Nikodim miydi? O bile bize iyi ama yolunu şaşırmış bir adam olarak sunuluyor.

İsa Ferisiler ve birtakım kötü Yahudiler tarafından haça gerildi; bu tuhaf düşünceye öylesine alıştırıldık ki, aklımıza "Kutsal Yasa'ya riayet eden Yahudiler, iyi Yahudiler neredeydi?" sorusunu sormak gelmiyor.

Her şeyin tamamen açık hale gelmesi için bu soruyu kendimize sormamız yeterlidir. Tanrı ya da insan olsun İsa, öğretisini dünyaya, tüm yaşamı Tanrı'nın yasası denilen yasalarca düzenlenmiş bir halkın içine getirdi. İsa mevcut yasayı nasıl reddedemezlik edebilirdi?

Her peygamber, her din kurucusu, insanlara Tanrısal yasayı açınlarken her zaman bazı yasaları Tanrı yasası olarak benimseyen insanlarla karşılaşır; şu halde yanlış olarak Tanrı'nın yasası bellenen ve "sizin yasanız" olarak ifade ettiği yasa ile kendilerine bildirmiş olduğu gerçek yasayı, Tanrısal, ebedî yasayı ifade eden "yasa" sözcüğünün çift anlamda kullanımından kaçınamaz. Bir reformcu, bu sözcüğün yalnız çift anlamının kullanımından kaçınmak bir yana, çoğu zaman bunu engellemek de istemez, bile bile iki düşünceyi de birbirine karıştırır, böyle davranmakla, kendi dinine döndürmüş olduğu kişilerin daha önce inandıkları toptan yanlış olan bu yasada, yine de ebedî gerçekler bulunduğuna işaret etmiş olur.

Her reformcu özellikle vazettiği kişiler tarafından bilinen bu gerçekleri kendi öğretisine baz olarak alır. İsa da özellikle gerek bu gerekse diğer yasanın tek bir *Tora* sözcüğüyle ifade edildiği Yahudi toplumunun ortasında bunu yapıyor. İsa, Musa'nın yasasının, peygamberlerin yazılarının, özellikle sık sık alıntılar yaptığı İşaya Peygamber'in yazılarının ebedî yasayla birbirine uyan Tanrısal, ebedî gerçekler içerdiğini kabul ediyor. Örneğin: "Tanrı'yı ve hemcinsini sev" buyruğu gibi. İsa bu gerçekleri öğretisinde baz olarak kullanıyor.

İsa bu düşünceyi birçok kez ifade ederken şöyle diyor: "Kutsal Yasa da ne yazılmıştır? Onu nasıl okuyorsun?" Yasada, eğer okumasını bilirsen ebedî gerçek de bulunabilir.

Musa'nın Tanrı'yı ve hemcinsini sevmek yasasının aynı zamanda ebedî yasa buyruğu olduğunu birçok kez yineleyerek doğruluyor. Öğretisinin anlamını havarilerine anlatabilmek için kullandığı mesellerin hepsinin sonunda sözlerini bunların daha önce söylediklerileyle ilişkili olduğunu belirterek bitiriyor.

İsa şöyle diyor: "Işte böylece Göklerin Egemenliği (gerçek) için eğitilmiş her din bilgini, hazinesinden ayrım gözetmeden hem yeni hem eski değerler çıkaran bir mal sahibine benzer."

Aziz İreneus ve onun arkasından bütün Kilise bu sözleri aynen böyle anlıyor; ama aynı zamanda onlara keyfî bir zorlamayla eskinin her şeyinin kutsal olduğu anlamını atfediyor. Bunun açık anlamı şudur: İyiliği arayan kişi yalnız yeniyi değil eskiyi de alır, bir şeyin eski olması onun atılmasını gerektirmez. Bu sözleriyle, İsa eski yasada ebedî gerçeklerin olduğunu inkâr etmediğini söylemek istiyor. Ama, ona yasanın bütününden, ya da bu yasa tarafından emredilen formalitelerden (usul gereklerinden) söz edildiğinde O, yeni şarabın eski tulumlara konulamayacağını söylüyor. İsa yasanın bütününü onaylayamazdı, ama aynı zamanda bütün yasayı ve peygamberleri reddedemezdi; hemcinsini kendin gibi sev diyen bu yasayı ve düşüncesini ifade etmek için çoğu zaman başvurduğu peygamberleri de reddedemezdi. Eh peki, İsa'nın sözlerinin bu açık ve basit açıklaması yerine bize insanın kafasını karıştıran, daha önce içinde bulunmayan çelişkileri sokan, böylece İsa'nın öğretisinin anlamını hiçe indirgeyen ve onun yerine Musa'nın öğretisini tüm vahşi zalimliğiyle yeniden getiren bir açıklama sunuluyor.

Kilise'nin, özellikle 5. yüzyıldan sonra gelen bütün yorumcularına göre, İsa yazılı yasayı geçersiz kılmamış, onu onaylamıştır. Peki bunu nasıl yapmıştır? İsa'nın yasası nasıl Musa'nın yasası ile bir olabilir? Buna cevap verilemiyor. Yorumcuların hepsi, kelime oyunu yaparak İsa'nın, Musa'nın yasasını tamamlamış olduğunu, önceden bildirilmiş kehanetlerin İsa'nın kendi şahsında gerçekleştiğini; İsa'nın yasayı bizim girişimimizle, O'na olan imanımızla tamamladığını söylüyorlar. Her inanan kişinin sorması gereken temel soru şudur: İnsanların yaşamlarını düzenleyen bu iki zıt yasa nasıl birbiriyle bağdaşabilir? Bu soru en ufak bir açıklama getirilmeden öylece durmaktadır. Böylece İsa'nın yasayı geçersiz kılmaya gelmediğini aksine onu tamamlamaya geldiğini belirten ayet ile "Göze göz, dişe diş denildiğini duydunuz,

ama ben size diyorum ki ..." ayeti ve İsa'nın öğretisi ile Musa'nın öğretisinin ruhu arasındaki çelişki bütün gücüyle varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

Bu konuyla ilgilenen herkes Kilise'nin bu bölüm hakkında Yuhanna Krisostomos'tan başlayarak günümüze kadar yapmış olduğu yorumlara şöyle bir göz atsın. Ancak bu uzun açıklamaları okuduktan sonra, yalnız bu çelişkinin herhangi bir çözümünün bu yorumlarda bulunmadığını görmekle kalmayacak aynı zamanda daha önce bulunmayan bir zorlamayla yeni bir çelişkinin ortaya çıkmış olduğunu da görecektir.

İşte Krisostomos un Musa'nın yasasını reddedenlere itiraz ederek söylemiş olduğu sözler şöyle (Matta'ya Göre İncil'in Yorumu'ndan):

"Daha ilerde, gözün göze karşılık, dişin dişe karşılık çıkarılacağını buyuran eski yasayı incelerken hemen şu karşı düşüncenin dile getirildiğini görüyorum: Bu sözleri söyleyen biri nasıl merhametli olabilir? Buna nasıl cevap verebiliriz? Bu, tersine Tanrı'nın merhametinin en büyük ifadesidir."

"Tanrı bu yasayı birbirimizin gözünü çıkarmamız için vermedi. Bu yasa, bu kötülüğe kendimiz maruz kalma korkusu ile bunu başkalarına yapmayalım diye verildi. Aynı şekilde Ninova sakinlerini yok etmekle tehdit ederken, onların mahvolmalarını istemiyordu; çünkü eğer mahvolmalarını istemiş olsaydı, suskun kalmayı tercih ederdi, ama sadece onları korkutarak onları daha iyi kılmaya çalışıyor ve öfkelenmekten vazgeçiyordu. Aynı şekilde birilerinin gözünü çıkaracak kadar korkusuz olup bu kötülüğü yapmaktan kendiliğinden vazgeçmeyenler için bir ceza vermeye karar verdi; en azından korku onların hemcinslerinin gözünü çıkarmasına engel olur gerekçesiyle. Eğer bu bir zalimlik ise, aynı şekilde cinayeti ve zinayı savunmak da bir zalimliktir. Ama bu yalnızca tamamen akıllarını yitirmiş delilerin önerisi olabilir. Ben de, bu buyruklara zalim buyruklar demekten kaçınacağım, insan sağduyusuna bağlı kalarak bu buyrukla ters düşmeyi büyük haksızlık olarak kabul edeceğim. Sen göze karşılık gözün çıkarılmasını buyuran Tanrı'ya zalim diyorsun, ben de diyorum ki, Tanrı eğer bu buyruğu vermemiş

olsaydı, o zaman birçok kişi, daha haklı olarak, O'na senin dediğin gibi zalim diyecektir."

Yuhanna Krisostomos, hiç kuşku yok ki, "göze göz" yasasının Tanrısal olduğunu, "göze göz" *yasasının zıddını*, kısacası İsa'nın "Kötüye karşı direnmeyin" öğretisini ise Yasa dışı bir eylem olarak kabul ediyor.

Yuhanna Krisostomos daha ilerde, "Bütün yasanın geçersiz kılındığını ve kimsenin yasa tarafından konulan cezalara inanmadığını, kötü yola düşmüş kişilerin, dinsizlerin, canilerin, hırsızların, hainlerin de kendi eğilimlerine göre yaşamakta özgür olduklarını kabul edelim; bu genel bir yozlaşma olmaz mı? Kentler, pazarlar, evler, toprak, deniz ve bütün dünya cinayetlerle ve kötülüklerle dolmaz mı? Bu herkes için apaçıktır. Eğer kötü niyetliler yasanın varlığında bile, tehditlerin saldığı korkuya rağmen zorla dizginlenebiliyorsa, bu engel de ortadan kalktığında insanları suç işlemekten ne alıkoyacaktır? İnsanlığın üzerine çökecek felaketler ne büyük olacaktır. Kötülerin kötü işleri yapmalarına izin vermek yalnız zalimlik değil aynı zamanda en küçük bir haksızlık yapmayan bir insanı safça savunmasız bırakıp acı çekmesine neden olmak demektir. Söyle bana, bir adamın her yandan kötü adamları toplayıp onları kılıçla silahlandırıp onlara kente gidip önüne geleni katletmelerini emretmesinden daha insanlık dışı bir şey düşünülebilir mi? Tersine, eğer bir başka adam gücünü kullanarak bu kudurmuş insanların elinden öldürecekleri kişileri kurtarıp bu haydutları bağlayıp hapse tıkmışsa, bu, insanlık için yapılmış en iyi davranış olarak görülmez mi?" diyor.

Yuhanna Krisostomos burada bu "başka" adamın kötü adam tanımındaki ölçüsü ne olacaktır, onu belirtmiyor. Ya bu öteki adamın kendisi kötü adam ise ve hapse iyileri atacaksa?

Şimdi, bu örnekleri yasaya uygulayalım: 'Göze karşılık gözün' çıkarılmasını buyuran Kişi bu tehdidi kötü insanlara köstek olmak için yapıyor ve kılıç kuşanmış bu kötü insanları tutuklayan adamın yerine konuluyor; tersine, canilere ceza vermeme kararı alan kişi ise, bu kötü niyetli kişilere cesaret

vermiş ve haydutlara kılıç dağıtarak onları kente yollayan kişinin yerine konuluyor.

Yuhanna Krisostomos İsa'nın yasasını kabul etmiş olsaydı şöyle demesi gerekirdi: "Gözleri kim çıkaracak? Dişleri kim sökecek? Hapse kim atacak? Eğer bu kişi göze karşılık gözün çıkarılmasını emreden Tanrı nın kendisi ise, bunda bir çelişki olmayacaktır; ama bunu insanların yapması gerekiyorsa, o zaman Tanrı'nın Oğlu insanlara bunu yapmamalarını söylerdi. Tanrı göz çıkarmayı emrediyor, Oğul ise çıkarmamayı emrediyor; ikisinden birini kabul etmek gerek, Yuhanna Krisostomos ve ondan sonra bütün Kilise, Tanrı Baba' nın, kısacası Musa'nın emrini kabul ediyor ve Oğul'un, yani sözde öğretisine inandıkları İsa'nın emrini reddediyor.

İsa, Musa'nın yasasını geçersiz kılıyor ve kendi yasasını veriyor. İsa'ya inanan biri için en ufak bir çelişki söz konusu olamaz. Bu kişi Musa'nın yasasını dikkate bile almaz, İsa'nın yasasına inanır ve onu yerine getirir. Musa'nın yasasına inanan için de en ufak bir çelişki söz konusu değildir. İbraniler İsa'nın sözlerini çılgınca bularak Musa'nın yasasına inanırlar. Çelişki sadece Musa'nın yasasına göre yaşayıp onu İsa' nın yasasıyla örtmeye çalışanlar için söz konusudur, İsa bu kişileri ikiyüzlüler ve engerek soyu olarak nitelendirmiştir.

Bu kişiler sadece Musa'nın yasası ya da İsa'nın yasasından birini Tanrısal gerçek olarak kabul etmek yerine, her ikisine de aynı niteliği veriyorlar.

Ancak hayatta karşılaşılan sorunlar önünde açıkça İsa' nın yasasını reddediyor ve Musa'nın yasasını izliyorlar.

Bu yanlış yorum derinlemesine incelendiğinde, kötülük ve karanlıkların iyilik ve ışıkla olan korkunç ve dehşet verici mücadelesinin önemli bir nedeni olduğu görülecektir.

Tanrısal Yasalar kitabı altında Levili rahiplerce oluşturulmuş ve her biri "Ve Tanrı Musa'ya dedi ki" sözleriyle başlayan sayısız biçimci kuralla şaşkına çevrilmiş Yahudi halkının içinde İsa ortaya çıktı. Her şey en ince ayrıntısına kadar düzenlenmişti, yalnızca insanın Tanrı'yla olan, kurbanlar, bayramlar, oruçlar gibi ilişkileri değil, insanların kendi aralarındaki, halkların kendi aralarındaki ilişkiler, sivil iliş-

kiler, aile ilişkileri, sünnet, vücudun, vazoların, giysilerin temizlenmesi gibi bireysel yaşamın en ince ayrıntıları bile bu yasalarca düzenlenmiş, her şey Tanrı'nın buyruğu, Tanrısal yasa olarak kabul edilmişti. Bu durumda, Tanrı-İsa demiyorum, bir peygamber, bir reformcu en ince ayrıntısına kadar her şeyi önceden düzenlemiş olan bu yasayı geçersiz kılmadan böyle bir halka ne öğretebilirdi, diye soruyorum? İsa, her peygamber gibi, insanların Tanrı'nın yasası olarak gördüğü şey yerine gerçekten Tanrı'nın yasasını koyuyor; bunu öğretisinin temeli yapıyor, geri kalan her şeyi atıyor ve bu temel üzerine ebedî yasayı açınlıyor. Her şeyi geçersiz kılmak gerekli değildir, ama her ayrıntısıyla yerine getirilmesi zorunlu yasanın geçersiz kılınması kaçınılmazdır. İsa işte bunu yapıyor, onu Tanrısal yasa olarak kabul edilen şeyi yok etmekle suçluyorlar ve onu bu nedenle mahkûm edip ölüm cezasına çarptırıyorlar. Ne var ki onun öğretisi öğrencileri tarafından korunup yüzyılları aşarak başka yerlere iletiliyor. Bu yerlerde, yüzyıllarla birlikte, yeni öğreti ayrı cinsten dogmaların, muğlak yorumların ve zorlayıcı açıklamaların etkisi altında yitip gidiyor. İnsanların ipe sapa gelmez safsataları Tanrısal vahyin yerini alıyor. "Tanrı Musa'ya dedi ki" sözünün yerine "Bize ve Kutsal Ruh'a uygun gelen" sözü konuyor. Yeniden harf ruhu kaplıyor. Burada en çarpıcı olanı da İsa'nın öğretisinin, İsa'nın inkâr edemeyeceği yazılı yasayla, yani bu *Tora*'yla birleştirilmesidir. Bu *Tora*'nın gerçeğin Ruhunun yani Kutsal Ruh'un esini olduğu ilan ediliyor, böylece İsa kendi öz vahyinin ağına düşürülüyor. Tüm öğretisi de hiçe indirgeniyor.

İşte, İsa'nın öğretisinin anlamını on sekiz yüzyıl sonra yeni bir şeymiş gibi keşfetmiş olma tuhaflığı bu şekilde başıma geldi.

Ama hayır, bunu keşfetmedim, Tanrı'yı ve onun yasasını arayan her insanın yaptığı gibi yaptım; ebedî yasayı insanların bu adla adandırdıkları şey arasından bulup çıkardım.

6. Bölüm

İsa'nın yasasını, İsa'nın ve Musa'nın yasası olarak değil de İsa'nın yasası olarak anlayınca ve bu yasanın Musa'nın yasasını tamamiyle geçersiz kıldığını anlayınca, eskiden bana o kadar anlaşılmaz, birbirlerinden kopukmuş ve birbirleriyle o kadar çelişkiliymiş gibi gelen bütün İnciller benim için bozulmaz bir bütün haline geldiler ve bu bütünün daha önce hiçbir şey anlamamış olduğum ayetlerinden (Mt 5, 21-48) yalın, açık ve herkesin anlayabileceği terimlerle formüle edilmiş tüm öğretinin özü çıktı.

Tüm İncillerde İsa'nın buyruklarından ve bunların yerine getirilme zorunluluğundan söz edilir.

Tanrıbilimcilerin hepsi İsa'nın buyruklarından söz eder; peki ama bu *buyruklar* nelerdi, eskiden bunu bilmiyordum. İsa'nın buyruğunun Tanrı'yı ve insanları kendin gibi sevmek olduğunu düşünüyordum. Bu buyruğun İsa'nın vermiş olduğu yeni bir buyruk olamayacağı aklıma bile gelmiyordu. Ne var ki Levililer ve Yasa'nın Tekrarı adlı kitaplarda İsa'nın bu sözlerinin aynısı bulunuyordu. "Bu *buyrukların* en küçüklerinden birini bile kim çiğner ve başkalarına öyle öğretirse, Göklerin Egemenliği'nde küçük sayılacak; ama bu buyrukları kim yerine getirir ve başkalarına öğretirse, Göklerin Egemenliği'nde büyük sayılacak." (Mt 5, 19) Bu sözlerin Musa'nın yasalarıyla ilgili olarak söylendiğini sanıyordum. İsa'nın yeni buyruklarını açık ve kesin bir şekilde Mt 5, 21-48. ayetlerinde vermiş olabileceği hiç aklıma gelmemişti. İsa'nın "...dendiğini duydunuz, ama ben size diyorum ki...," sözlerinin geçtiği bölümde İsa kesin bir şekilde eski yasaya gönderme yaparak yeni yasalar (zina ile ilgili iki referansın birleştirilmiş olduğunu varsayarak) tamamiyle açık beş yeni yasa formüle ediyor.

Gerçek mutluluklardan ve bunların neler olduğundan söz edildiğini duymuştum, gördüğüm din derslerinde bunların birer birer sayılıp açıklamalarının yapıldığını da görmüştüm; ama İsa'nın buyrukları ile ilgili hiçbir şey duymamıştım. Büyük bir şaşkınlık içinde bunları keşfetmek zorunda kaldım.

Bunları nasıl keşfettiğimi anlatayım. Matta'nın 5. bölümünde 21-26. ayetlerde şunları okuyoruz: "Atalarımıza, 'adam öldürmeyeceksin, öldüren yargılanacak' dendiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, kardeşine *haksız yere* öfkelenen herkes yargılanacaktır. Kim kardeşine beş para etmezsin, defol anlamında *raka* derse Yüce Divan'da yargılanacaktır. Kim kardeşine ahmak derse, cehennem ateşini hak edecektir. Bu yüzden, sunakta adak sunarken kardeşinin sana karşı bir şikâyeti olduğunu anımsarsan, adağını orada, sunağın önünde bırak, git önce kardeşinle barış, sonra gelip adağını sun. Senden davacı olanla daha yoldayken çabucak anlaş. Yoksa o seni yargıca, yargıç da gardiyana teslim edebilir; sonunda da hapse atılabilirsin. Sana doğrusunu söyleyeyim, borcunun son kuruşunu ödemeden oradan asla çıkamazsın."

"Kötüye karşı direnmeyin" buyruğunu anlamış olduğumda, bu öfkelenme ile ilgili ayetlerin demin aktardığım buyruk kadar açık ve onun kadar hayatta gerçekleştirilebilir bir anlamı olması gerektiğini düşünmüştüm.

Eskiden bu bölüme verdiğim anlam, herkesin başka kimselere karşı öfkelenmekten hep kaçınması, hiç hakaret dolu sözler etmemesi ve herkesin herkesle istisnasız barış içinde yaşaması gerektiği doğrultusundaydı. Ne var ki metinde yer alan bir sözcük bu anlamı ortadan kaldırıyordu. *Haksız yere* (sebepsiz) öfkelenme deniyor. Bu sözler barışa tam çağrı yapacak nitelikte olamazlardı. Şaşırıp kalmıştım, kuşkularımdan kurtulmak için teologların yorumlarına başvurmaya karar verdim, yorumcuların özellikle yalnızca öfkelenmenin müsaade edildiği durumları ele alıp incelediklerini saptadım Kilise'nin tüm yorumcuları yorumlarını haksız yere sözcüğü üzerine yoğunlaştırıyorlardı. Herhangi bir kimseye haksız yere sövmemek, hakaret etmemek gerektiği, ama öfkelenmenin her zaman yersiz bir şey olmadığı yönünde yorumlar getiriyor, açıklamalarını doğrulamak için de havarilerin ve azizlerin öfkelerinden örnekler veriyorlardı.

Her ne kadar İncil'in ruhuna aykırı olsa da, "Tanrı adına" öfkelenmenin kınanacak bir şey olmadığı ile ilgili, kabul etmemin mümkün olmadığı bu yorumlar, yirmi ikinci ayette

bulunan *haksız yere* sözcüğüne dayandırılarak yapılıyordu ve bu sözcüğün doğal sonuçlarıydı. Bu sözcükler bölümün bütün anlamını değiştiriyorlar.

Haksız yere öfkeye kapılma, İsa herkesi hiçbir kısıtlama, hiçbir sınırlama getirmeden bağışlamaya davet ediyor; kendisi de bağışlıyor ve Petrus'un, efendisini idama götürürlerken, haklıymış gibi görünen Markus'a kızmasına engel oluyor. Ve bu aynı İsa tüm insanlara açıkça *haksız yere* öfkelenmelerini yasaklayıp böylece haklı bir nedene dayalı öfkelenmeyi onaylayacak. Bu nasıl olacak? İsa bir halkın tüm insanlarına barışı vazediyor sonra birden söylediğine bir çekince koymak istermiş gibi bunun her durum için geçerli olmadığını, kardeşine karşı öfkelenebileceğin durumlar olduğunu söylüyor ve sözlerine *haksız yere* ibaresini ekliyor. Yorumcular da öfkenin uygun kaçabileceği durumların olabileceğini açıklıyorlar.

Peki öfkenin uygun kaçabileceği ve uygun kaçamayacağı durumlara kim karar verecek? Ben daha şimdiye kadar öfkelenen insanlar arasında öfkelenmekten dolayı haksız olduğunu kabul edenine rastlamadım. Herkes kendi öfkesini haklı ve yerinde bulur. Bu ibare hiç kuşku yok ki ayetin tüm anlamını yok ediyor.

Bununla birlikte bu sözcükler kutsal Kitapta yazılıydı ve onları silemezdim. Bu "*haksız yere*" ibaresi aynen "insanı sev" sözlerine "iyi" sözcüğünü ekleyerek "iyi insanı sev, ya da işine gelen insanı sev" demeye benziyor.

Benim için "*haksız yere*" ibaresiyle bölümün bütün anlamı değişmişti. Dua etmeden önce gidip bize karşı bir şikâyeti olan kimseyle barışmak gerektiğini belirten 23. ile 24. ayetlerin "haksız yere" sözcükleri olmadan doğrudan ve buyurucu bir anlamı olacaktı, aksi halde bu ayetler koşullara bağlı bir anlam kazanacaktı.

Bununla birlikte ben İsa'nın her türlü öfkeyi, her türlü kötü hissi yasaklamış olduğunu düşünüyordum; bu duyguların insanda kalmaması için, İsa herkesin adağını sunmadan önce, kısacası Tanrı'yla ilişkiye girmeden önce, herhangi birinin kendisine karşı bir öfkesi olup olmadığını anımsa-

masını istiyor. Eğer durum böyleyse, haklı yere ya da haksız yere, gidip o kişiyle barışmasını, sonra gelip adağını sunmasını ve duasını etmesini buyuruyor.

Evet, ben böyle düşünüyordum; ama, yorumculara göre bu bölüm bir takım koşullara bağlı olarak yorumlanıyordu.

Yorumcuların hepsi herkesle barış içinde olmaya çalışmak gerektiğini açıklıyor; ama aynı zamanda, *insanların yozlaşmışlığı yüzünden eğer bu mümkün değilse,* insanlar sana karşı düşmanlık besliyorlarsa, o zaman kendi içinde, düşüncende onlarla barışmalısın, o zaman başkalarının sana karşı düşmanlıkları duan için bir engel oluşturmayacaktır, diye ekliyorlar.

Hepsi bu değildi. "Kim kardeşine *raka* ya da ahmak derse büyük suç işlemiş olur" sözleri bana tuhaf ve saçma geliyordu. Hakaret etmek yasaklanıyorsa o zaman neden örnek olarak bu kadar basit, hemen hemen hakarete benzemeyen sözcükler seçilmişti? Hem sonra ağızlarından, "beş para etmezsin" anlamında kullanılan *raka* sözcüğü gibi hafif bir hakaret sözü kaçan insanlara bu kadar ağır gözdağı vermek niye.

Bana öyle geliyordu ki, "yargılamayın" sözünün bulunduğu bölümde çıkan duruma benzer bir durumla karşı karşıyaydım. Oradaki gibi burada da sözlerin basit ve büyük, kesin ve pratik anlamının gizlenmiş olduğunu hissediyordum ve yorumcular boşa kürek çekiyorlardı. İsa'nın "Git, kardeşinle barış" derken "Kendi düşüncende barış" demek istemediğini hissediyordum. Hem sonra "Kendi düşüncende (içinde) barış" ne demekti? İsa'nın Yeşaya Peygamber'in şu "Ben kurbanlar değil merhamet istiyorum" sözlerini kullanarak söylemek istediği şeyi söylediğini, kısacası insanların birbirlerini sevmelerini istediğini anlıyordum. İşte bunun içindir ki, Tanrı'ya hoş görünmek istiyorsan, dua etmeden önce, sabah ve akşam, ayinde ya da dua saatlerinde, vicdanını yokla, eğer bir kimse sana karşı öfke içindeyse, git ve o insanın sana karşı öfkesini gider; ancak o zaman, istersen dua edebilirsin.

Bütün bunlardan sonra "Kendi düşüncende barış" yorumu ne anlama geliyor?

Benim için ayetin gerçek ve direkt anlamını "haksız yere" ibaresi bozuyordu; bu ibare atılabilseydi, anlam yeniden berraklaşacaktı, ama yorumcuların hepsi söz birliği etmişçesine benim yorumuma karşıydılar, üstelik de benim karşımda Kilise'nin onaylamış olduğu "haksız yere" sözcüğünü içeren İncil duruyordu.

Bunu metnin dışında tutarsam, o zaman başka yerde de keyfime göre başka şeyleri metnin dışında tutabilirim; başkaları da böyle yapabilirler... Bütün mesele bu iki sözcükte yatıyordu. Bu sözcükler olmasaydı, her şey apaçık olacaktı. Tüm bölümün anlamını yok etmemesi için öyle ya da böyle "haksız yere" ibaresini filolojik açıdan inceleme çalışmasına girecektim.

Sözlüğe başvuruyorum. Konuşma dilinde Yunanca εικη (iki) sözcüğü, nereye varacağını hesaplamadan, amacı olmadan, anlamında kullanılmakta. Anlamı yok etmeyecek bir terim bulmaya çalışıyorum; bu "amacı olmadan" sözcüğünün eklenmesi kuşkusuz ona verilen anlamı taşımaktadır. İncil Yunanca'sında da *iki* sözcüğünün anlamı tamamen aynı. Uygun düşmelerine bakıyorum; bu sözcükler İncil'de bir kez, daha doğrusu yalnızca bu bölümde kullanılmış. Korintoslulara 1. Mektup. 15. bölüm, 2. ayette de aynı anlamda kullanılmış. Şu halde bu sözcükleri başka şekilde yorumlamak imkânsız, İsa'nın bu belirsiz sözleri söylemiş olduğunu hiçbir tereddüde yer bırakmayacak şekilde kabul etmek zorundayız; ancak itiraf etmeliyim ki benim için bunu kabul etmek demek bütün İncil'i reddetmek demek olurdu. Son bir umut kalmıştı: Bu sözcükler acaba el yazması İncillerin hepsinde bulunuyor muydu? Tüm varyantların not edilmiş olduğu Griesbach'ı tarıyorum, orada, "haksız yere" sözcükleri ile ilişkili bütün varyantların bulunduğunu görmek beni çok sevindiriyor. İncil metinlerinin ve Kilise Babalarının metin aktarımlarının büyük çoğunluğunda bu sözcükler mevcut değil. Demek ki çoğunluk benim gibi düşünüyormuş. Tischendorf'da bu konuyla ilgili en eski metni tarıyorum, orada da bu sözcükler mevcut değil.

O halde bundan, İsa'nın öğretisinin tüm anlamını yok

eden bu sözcüklerin 5. yüzyılda İncil'in en iyi kopyalarına sokulmamış bir ekleme olduğu sonucu çıkmış oluyor.

Adamın biri çıkmış ve bu sözcükleri İncil'e eklemiş; başkaları onu onaylamış, sonra da bu sözcükleri açıklamaya çalışmışlar.

İsa bu korkunç sözü söyleyemezdi, söylemedi de ve bu bölümün beni ve herkesi hayrete düşüren ilk anlamı, basit ve direkt anlamı gerçektir.

Dahası var: İsa'nın öfkelenmeyi yasakladığını, ne türden olursa olsun ve kime karşı olursa olsun, birine *raka* ya da ahmak demenin, hakaret edici sözleri yasaklamaktan daha başka bir anlamı olduğunu algılamama yetmişti. Yunanca'ya çevrilmemiş İbranice bir sözcük olan tuhaf *raka* sözcüğü bunu kavramamı sağladı. *Raka* "yıkıl karşımdan, yok ol" anlamına gelmektedir. İbranilerde çok kullanılan bu sözcük bir dışlama ifadesidir. *Raka* bir adamın adam sayılmadığını belirtir. Bu sözcüğün çoğulu olan *rekim* sözcüğü Hakimler Kitabı'nda 9, 4'te adam olmayan adamlar anlamında kullanılmıştır. Öyleyse, İsa her kim olursa olsun herhangi bir kimseye bu sözcüğün söylenmesini yasaklıyor, aynı zamanda *raka* sözcüğü gibi hemcinsimize olan zorunluluklarımızdan bizleri muaf tutan "ahmak" sözcüğünün de söylenmesini yasaklıyor. Öfkeye kapılıyoruz, insanlara kötülük yapıyoruz, kendimizi temize çıkarmak için de, bizi öfkelendiren insanın en aşağılık bir insan, ahmak olduğunu söylüyoruz. Şu halde, İsa özellikle bu iki sözcüğün insanlar tarafından birbirlerine söylenmesini istemiyor. İsa hiç kimseye karşı öfkelenilmesini ve insanın kendi öfkesini de, öfke duyulan insanların en aşağılık ve ahmak insanlar olduğu bahanesine dayandırmasını istemiyor.

Anlaşılmaz, anlamsız, belirsiz formüller yerine ve keyfî yorumlara bağlı kalmadan, 21-28. ayetlerde İsa'nın birinci buyruğunu keşfetmiş oluyordum: "Herkesle barış içinde yaşa, kime karşı olursa olsun öfkeni haklı çıkarmaya çalışma. Hiç kimseye 'sen adam değilsin' ya da 'ahmaksın' deme ve kimseyi bu şekilde hor görme. Öfkeni yalnız haklı görmemekle kalma, aynı zamanda başkalarının sana karşı öfkesini de

önemse. İşte onun içindir ki, sana karşı kızgın biri varsa, haksız yere de olsa, ona git ve sana olan düşmanca duygularını yok etmeye çalış. İnsanlarla olan tüm düşmanlıklarını, diş bilemelerini, onlar seni tamamen ele geçirip mahvetmeden gecikmeksizin ortadan kaldırmaya çalış."

Birinci buyruğu bu şekilde aydınlığa kavuşturduktan sonra, yine eski yasaya bir gönderme yaparak başlayan ikinci buyruğu da çok açık bir şekilde kavradım.

"'Zina etmeyeceksin' (Çık 20, 14-28) dendiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, bir kadına şehvetle bakan her adam, yüreğinde o kadınla zina etmiş olur. Eğer sağ gözün günah işlemene neden olursa, onu çıkar at. Çünkü vücudunun bir organının yok olması, bütün vücudunun cehenneme atılmasından iyidir. Eğer sağ elin günah işlemene neden olursa, onu kes at. Çünkü vücudunun bir organının yok olması, bütün vücudunun cehenneme gitmesinden iyidir." (Mt 5, 27-30)

"'Kim karısını boşarsa ona boşanma belgesi versin' denmiştir. (Yas. 24, 1.32) Ama ben size diyorum ki, karısını zina (fuhuş) dışında bir nedenle boşayan onu zinaya itmiş olur, boşanmış bir kadınla evlenen de zina etmiş olur." (Mt 5, 31-32)

Ben bu sözleri şu şekilde anlıyordum: "Bir adam bir kez hayatını birleştirmiş olduğu kadını başka bir kadınla düşüncede bile aldatmamalı ve o kadını Musa'nın yasasının belirtmiş olduğu gibi bir başkasını alabilmek için terk etmemeli."

Birinci buyruk içeriğinde öfkeyi daha doğmadan boğmayı öğütlüyor ve bu öğüt yargıcın huzuruna çıkarılmak istenen bir adam kıyaslamasıyla açığa çıkartılıyor, ikinci buyrukta ise İsa fuhuşun kadınlarla erkeklerin birbirlerini cinsel zevk aracı olarak görmelerinden ileri geldiğini söylüyor. Böyle olmaması için, cinsel dürtüyü uyaran her şeyi uzaklaştırmak ve bunlardan kaçınmak, bir kez bir kadınla bir olduktan sonra onu hiçbir bahaneyle terk etmemek gerektiğini söylüyor; çünkü bu terk ediş fuhuşu doğurmaktadır. Terk edilmiş kadınlar başka erkekleri baştan çıkarırlar, böylece fuhuşu dünyaya sokmuş olurlar.

Bu buyruğun akla yatkınlığı beni şaşırttı. Bu buyruk,

dünyadaki cinsel ilişkilerin neden olduğu bütün kötülükleri ortadan kaldırıyor. Serbest cinsel ilişkilerin hoş görülmesinin kavgalarla sonuçlandığına inanmış erkekler cinsel dürtüleri uyandıracak şeylerden kaçınacak, insanlık yasasının gereğinin de çiftler halinde yaşamak olduğunu bilecek ve bu birliği bozmadan yaşayacaklardır. Cinsel cazibenin neden olduğu tüm geçimsizlikler ortadan kalkmış olacaktır, çünkü cinsel ilişkilerden yoksun ne kadın ne erkek kalmış olacaktır.

Ama yine de, Dağdaki Vaaz'ı okuduğumda orada yazılı sözler hep dikkatimi çekmiştir. "Sadakatsizlik nedeni dışında" sözleri, bir adamın karısını, karısının sadakatsizliği durumunda boşayabileceğini belirten bu sözler benim daha çok dikkatimi çekti.

Dağdaki Vaaz'da yer alan çok derin gerçeklerin yanında, ölüm cezasının yanında sanki bir uyarı, genel kurala iliştirilmiş tuhaf bir istisna gibi kalan bu düşünce biçimini çok çapsız bulduğum konusunda ısrar etmeyeceğim; sadece temel düşünceyle çelişki halinde olan istisnanın kendisinden söz ediyorum.

Yorumculara başvuruyorum; hepsi, Yuhanna Krisostomos ve ötekileri, hatta Reuss gibi bilgin dinbilimci yorumcular bile, İsa'nın kadının sadakatsizliği durumunda boşanmaya izin verdiği görüşündeler, Matta'nın 19. bölümünde İsa boşanmayı yasaklıyor, "sadakatsizlik dışında" sözleri de aynı anlama geliyor. 5. bölümünün 32. ayetini tekrar tekrar okuyorum, mantığım bunun boşanma izni olabileceğini kabul etmiyor. Kuşkularımın gerçekliğini kanıtlamak için İncil'deki metinleri karıştırıyorum, ve Matta'da, Luka'da, Markos'ta ve Paulus'un Korintoslulara birinci mektubunda evliliğin bozulmazlık öğretisini doğrulayan düşünceler buluyorum.

Luka'da şunlar yazıyor: "Karısını boşayıp başkasıyla evlenen zina etmiş olur. Kocasından boşanmış bir kadınla evlenen de zina etmiş olur." (Lk 16, 18)

Markos'ta da hiçbir istisnaya yer vermeden açıkça şöyle denmiştir: "Yüreğinizin katılığından dolayı Musa bu buyruğu verdi. Tanrı, yaratılışın başlangıcından beri insanları erkek ve dişi olarak yarattı. Bu nedenle adam annesini babasını

bırakıp karısına bağlanacak, ikisi tek beden olacak. Şöyle ki, onlar artık iki değil, tek bedendir. O halde Tanrı'nın birleştirdiğini insan ayırmasın. Öğrencileri evde O'na yine bu konuyla ilgili bazı sorular sordular. İsa onlara, "Karısını boşayıp başkasıyla evlenen, karısına karşı zina etmiş olur" dedi. "Kocasını boşayıp başkasıyla evlenen kadın da zina etmiş olur."

Aynı sözlere Matta'da da rastlıyoruz. (19, 4-9) Paulus Korintoslulara birinci mektubunda (7, 1-2) fuhuşu önlemenin tek yolunun evlilikle birleşmiş her çiftin bir daha birbirlerinden ayrılmaması ve birbirlerinin cinsel içgüdülerini karşılıklı olarak gidermeleri olduğunu belirten düşüncesini sistematik bir şekilde geliştiriyor; daha sonra açıkça eşlerin birbirlerinden başka bir erkekle ya da başka bir kadınla ilişkiye girmek için ayrılamayacağını söylüyor.

Markos'a, Luka'ya ve Paulus'un Mektubu'na göre boşanma yasaklanmıştır. Bu düşünce şu sözlerle belirtiliyor: Kadın ve erkek Tanrı tarafından birleştirilmiş tek bir bedendir, bu sözler her iki İncil'de de tekrar ediliyor. Bu İsa'nın zina yapan kadını da dışlamadan herkesi bağışlamaya davet eden tüm öğretisinde de böyledir. Bu, boşanmanın insanlar arasında fuhuşu oluşturacağını açıklayan tüm bölümün anlamına göre de böyledir. Zina yapmış kadından boşanmak hayda havda yasaklanmıştır.

O halde kadının zina yapması durumunda boşanmaya izin verilir düşüncesi neye dayanmaktadır? Bu benim özellikle dikkatimi çeken 5. bölüm 32. ayetteki sözlere dayanmaktadır. Herkes İsa'nın bu sözlerini, kadının zina yapma durumunda boşanmaya izin verdiği biçiminde anlayarak açıklıyor; bu aynı sözler "Eğer bu zina yüzünden değilse" sözleri yerine İncillerin birçok kopyasında Matta'nın 19. bölümünde ve birçok Kilise Babasının yazılarında tekrarlanıyor.

Bu sözleri yeniden okumaya başladım ve uzun süre anlayamadım. Burada bir çeviri ve yorum hatası olması gerektiğini görebiliyordum; ama hata neredeydi, onu bulamıyordum. Hatanın bulunduğu apaçıktı.

Karısına karşı hınç duyan her adam karısına, onu evden

göndermek amacıyla boşanma belgesi verebilir diyen Musa' nın yasasına karşı kendi buyruğunu verirken İsa şöyle diyor: "Ama ben size diyorum ki, karısını zina dışında bir nedenle boşayan onu zinaya itmiş olur." Ben bu sözlerde boşanmaya izin veren ya da boşanmayı yasaklayan bir şey göremiyorum. Burada her kim karısını boşarsa onu zinaya "itmiş" olur deniyor; sonra birden sadakatsizlik suçu işleyen kadın hakkında bir istisna yapılıyor. Sadakatsizlik suçu işleyen kadın hakkındaki bu istisna, erkek söz konusu olduğunda genelde tuhaf ve beklenmedik bir durum ortaya çıkmaktadır; ama burada, özellikle, tamamen absürd bir durum söz konusudur, zira cümleye verilen oldukça kuşkulu anlamı ortadan kaldırmaktadır.

Burada bir kadını boşamak onu zinaya iter, sonra da zina işlemiş bir kadını boşayabilirsin denilmektedir, sanki zina yapmış bir kadın boşandıktan sonra bir daha zina yapmayacakmış gibi.

Ama hepsi bu değil; bu kısmı dikkatli bir şekilde inceledikten sonra, bunun dilbilgisi bakımından da doğru olmadığını gördüm. Şöyle deniyor: "Her kim karısını zina dışında bir nedenle boşarsa onu zinaya itmiş olur." Burada yancümle sona ermektedir. Söz konusu kişi kocadır, karısını boşayarak onu zinaya itmiş olmaktadır; peki hangi amaçla "zina dışında bir nedenle" sözleri buraya eklenmiştir? Karısının kendisine olan sadakatsizliği dışında karısını boşayan bir koca zina işlemiş olur denmiş olsaydı o zaman cümle dilbilgisi açışından doğru olurdu. Ama burada "boşayan koca" özne durumundadır, "iter" den başka yüklemi yoktur. Bu yükleme "zina dışında bir nedenle" sözcüklerini ilişkilendirmek doğru değildir.

Peki bu cümlede "zina dışında bir nedenle" sözcükleri hangi nedenle bulunmaktadır? Şurası açık ki, ister zina dışında bir nedenle ister nedensiz, koca karısını boşayarak onu aynı şekilde zinaya itmiş olmaktadır.

Bu cümle aynen şu cümleye benzemektedir: Her kim oğluna, kötü yürekliliği dışında, yiyecek vermeyi reddederse, onu zalim olmaya iter. Bu cümle hiç kuşkusuz bir baba oğlu-

na, oğlu kötü biri olduğu için yemek vermeyi reddedebilir anlamına gelmiyor. Bu cümlenin tek anlamı olabilir, o da oğluna yiyecek vermeyi reddeden bir baba, oğluna karşı kötü olmanın dışında, onu zalim olmaya iter. Aynı şekilde İncil'de geçen cümlenin de "zina dışında" yerine çapkınlık, ahlâksızlık ya da bir eylem değil de bir nitelik ifade eden buna benzer bir sözcük konulmuş olsaydı tek anlamı olacaktı.

Acaba burada sadece şu denmiş olamaz mı diye kendi kendime sordum: Her kim çapkınlığı dışında bir nedenle (çünkü herkes karısını bir başka kadın almak için boşar) karısını boşarsa karısını zinaya itmiş olmaz mı? Orijinal metinde "zina" olarak çevrilmiş sözcüğün çapkınlık anlamı varsa, o zaman bölümün anlamı açığa kavuşmuş olacak.

Ve buna benzer durumlarda sık sık başıma gelen şeyin tekrarlandığını gördüm. Metin tahminlerimin artık hiçbir kuşkuya gerek kalmayacak şekilde doğruluğunu gösterdi.

Metni okurken dikkatimi çeken birinci nokta πορνεία (pornia) sözcüğünün tamamen farklı olan μοιχάσθαι (mihasthe) sözcüğüyle aynı anlamı veren zina olarak çevrilmiş olmasıydı. Kim bilir belki de bu iki sözcük eşanlamlı sözcüklerdi ve İncillerde biri diğerinin yerine kullanılıyordu? Sözlüklere başvurdum, ve *pornia* sözcüğünün karşılığı İbranice *zono*, Latince *fornicatio*, Almanca *hurerei*, Türkçe *çapkınlık* (hovardalık) olduğunu ve bu sözcüğü Luther'in *Ehebruch* olarak çevirmiş olduğu ve o zamandan beri bütün Almanların aynı şekilde çevirmiş oldukları anlama, hiçbir zaman ve hiçbir sözlüğe göre zina eylemi anlamına gelemeyeceğini gördüm. Bu sözcük bir bozulma durumunu, bir eylemin değil de bir niteliğin "zina" sözcüğü ile çevrilemeyeceğini gösteriyor. Sonra şunu da gözlemledim ki zina sözcüğü İncil'in her yerinde ve bu bölümde μοιχεύω (mihevo) sözcüğü ile ifade ediliyor. Bana sadece kocaya ilişkin olması gereken *pornia* sözcüğünün anlamını, yorumcuların bu kısma ve 19. bölümdeki metinde kasti olarak yapmış oldukları hatalı çevirinin anlamını düzeltmek kaldı.

Yunancayı bilen herkesin yapacağı çeviri şöyle olacaktır: παρεκτος (parektos) dışında, λογοῦ (logu) yanlış (hata), *por-*

nia çapkınlık (hovardalık), ποιεῖ (pui) zorunda bırakma, αὐτην (avtin) kadını, *mihasthe* zina yapma. Bütün bunlar kelimesi kelimesine şu şekilde çevrilir: Her kim karısını, çapkınlık (hatası) dışında bir nedenle boşarsa, onu zina yapmak zorunda bırakmış olur.

Aynı anlamı 19. bölümde de buluyoruz *pornia* sözcüğünün doğru olmayan çevirisini, zina yerine çapkınlık sözcüğü konularak düzeltmek yeterlidir. Böylece kadına ilişkin olması mümkün olmayan ει μη επί πορνεία (i mi epi pornia) sözcükleri açığa kavuşuyor. Kocanın çapkınlık hatası dışında anlamından başka anlamı olmayan *parektos logu pornias* sözcükleri, aynı şekilde 19. bölümde geçen *i mi epi pornia* sözcükleri kocanın çapkınlığından başka bir şeye yorumlanamaz. Şöyle deniyor, *i mi epi pornia*, kelimesi kelimesine: Çapkınlık nedeniyle (çapkınlık yapmak amacıyla) değilse. İşte ancak o zaman anlam apaçık ortaya çıkıyor. İsa, bir adamın kendini çapkınlığa vermek niyetinde olmadan, bir başka kadınla evlenmek amacıyla karısını terk edebileceğine inanan Ferisiler'in bu düşüncelerini göz önüne alarak onlara bir kadını terk etmenin, yani onunla ilişkileri kesmenin, bu kendini çapkınlığa verme niyetiyle değil de bir başkasıyla evlenme niyetiyle olsa dahi, yine de zinadır diye cevap veriyor. Buradan bu buyruğun yalın anlamı ortaya çıkıyor; bu tüm öğretiyle, tamamlayıcısı olduğu sözlerle, dilbilgisi ile ve mantıkla uyuşmaktadır.

Çok büyük zorlukla keşfetmek zorunda kaldığım sözcüklerden ve tüm öğretiden doğal olarak çıkan bu yalın ve açık anlam budur. Gerçekten de, bu sözcükleri Almanca, Fransızca okuyun, ya da doğrudan *pour cause d'infidelite* ya da *à moins que cela ne soit pour cause d'infidelite* olarak okuyun ve bunun tamamen başka bir şey demek istediğini tahmin edin. Παπεχτος (papehtos) sözcüğü, bütün sözlüklere göre, dışında, *ausgenommen* demektir ve bir cümle ile çevrilmiştir, *a moins que cela ne soit* (Reuss); *pornias* sözcüğü sadakatsizlik, *Ehebruch* olarak çevrilmiştir. Yorumlar işte İsa'nın sözlerinin etik, dinsel, dilbilgisel ve mantıksal anlamını yok eden metnin bu kasıtlı tahrifine dayandırılarak yapılıyor.

Bu yaman gerçek bir kez daha benim için doğrulanmış oluyordu, İsa'nın öğretisi yalın ve açıktı; onun öne sürdüğü iddialar önemli ve kesindi; onun öğretisi üzerine, mevcut kötülüğü onaylama niyetiyle yapılan yorumlar, bu öğretiyi öylesine anlaşılmaz kılmıştır ki, bunu yeniden ortaya çıkarmak için inanılmaz çabalar harcamak gerekmektedir.

Açıkça gördüm ki, eğer İnciller yarı yarıya yanmış ya da silinmiş olarak bulunmuş olsaydı, metnin ifade ettiği gerçek anlamı bulmak, büyük bölümünün öğretiyi budamak ve ifade ettiği gerçek anlamı gizlemekten başka bir amacı olmayan onca yanlış yorumdan sonra oluşan şimdiki halinden daha kolay olurdu. Bu bölümde, öncekilerden daha açık olarak, Korkunç İvan gibi bir imparatorun boşanmasını haklı çıkarmak bahanesiyle, eşler arasındaki ilişkiyi düzenleyen öğretinin nasıl anlaşılmaz kılındığı görülüyor.

İsa'nın ikinci buyruğunun belirsiz ve anlaşılmaz halinden çıkarılıp kesin ve açık olarak anlaşılması için yorumları bir kenara itmek yeterlidir.

"Cinsel isteği bir eğlence haline getirme. Her erkeğin, eğer erkek hadım değilse, yani cinsel ilişkiye giremeden yapamıyorsa bir kadını, her kadının da bir erkeği olsun; kocanın bir tek kadını olsun, kadının da bir tek kocası olsun, cinsel birliktelik hiçbir zaman ve hiçbir bahaneyle her iki taraf tarafından da bozulmasın."

Bu ikinci buyruktan hemen sonra eski yasaya yeniden gönderme yapılarak üçüncü buyruk veriliyor: "Yine atalarımıza, 'Yalan yere yemin etmeyeceksin, ama Rabb'in önünde ettiğin yeminleri yerine getireceksin' dendiğini duydunuz. (Lev 19, 12; Yas 23, 21, 34) Oysa ben size diyorum ki, hiç yemin etmeyin: Ne gök üzerine, çünkü orası Tanrı'nın tahtıdır; ne yer üzerine, çünkü orası O'nun ayak taburesidir; ne Yeruşalem üzerine, çünkü orası Büyük Kral'ın kentidir, ne de başınızın üzerine. Çünkü saçınızın tek telini ak ya da kara edemezsiniz. 'Evet'iniz evet, 'hayır'ınız hayır olsun. Bundan fazlası Şeytan'dandır."

Bu bölüm eskiden beri beni hep şaşırtmıştır; ne boşanma ile ilgili bölümde olduğu gibi anlaşılmazlığı ile, ne haklı ne-

denle öfkelenebilirsin de olduğu gibi çelişkili anlamı ile ne de öteki yanağını da uzat sözlerinin bulunduğu bölümdeki gibi uygulama zorluğu ile beni şaşırttı. Tersine, bu buyruk beni açıklığı, sadeliği ve kolay uygulanabilir olması ile şaşırttı.

Önemi ve derinliği bakımından beni heyecanlandıran ve ürküten kuralların yanında, birden bana gereksiz, boş, kolay gelen, benim için ve başkaları için hiçbir yararı olmayan bir kuralla karşı karşıya bulunuyordum. Doğal olarak, ne Yeruşalem üzerine, ne Tanrı adına, ne herhangi bir şey üzerine yemin ettiğim oluyordu ve bunu yapmak için en ufak bir çaba göstermeme gerek kalmıyordu; bundan başka, bana öyle geliyordu ki, ister yemin edeyim ister etmeyeyim, bunun bir kimse için bir önemi olamazdı. Beni kolaylığıyla şaşırtan bu kurala bir açıklama getirmek amacıyla, yorumculara başvurdum. Yorumcuların bu konuda bana büyük yardımı dokundu.

Yorumcuların hepsi bu sözlerin Musa'nın üçüncü –Tanrı adına yemin etmemek– buyruğunu onayladığını belirtiyorlar. Ama, bundan başka İsa'nın yemin etmeme ile ilgili bu kuralının her zaman zorunlu olmadığını; her yurttaşın yetkili otoriteye etmesi gereken yeminle kesinlikle bir ilgilisi olmadığını açıklamaya çalışıyorlar. Yorumcular Kutsal Kitap'tan alıntılar yaparak, İsa'nın bu buyruğunun açık anlamını desteklemek için değil de, nasıl bu buyruğa uymamamız gerekir ya da nasıl uymayabiliriz, bunu açıklamaya çalışıyorlar.

Mahkemelerde edilen yemini, Başkâhin'in kendisine yönelttiği "Yaşayan Tanrı adına yemin etmeni buyuruyorum" ...emrine İsa'nın, "Söylediğin gibidir" karşılığını vererek onayladığını, Havari Paulus'un da sözlerinin doğru olduğunu göstermek için Tanrı'nın adını andığını, bunun da kuşkusuz yemin etmek demek olduğunu; yemini buyuran Musa'nın yasasının İsa tarafından geçersiz kılınmadığını; İsa'nın, sadece yalan yere yemin etmeyi, Ferisi, yani ikiyüzlü yeminleri geçersiz kıldığını iddia ediyorlar.

Bu yorumların anlamını ve amacını kavrayıp sonra, devlete yapılan sadakat yeminini İsa'nın yasakladığı yeminin dışında tutmadığım zaman, İsa'nın yeminle ilgili buyruğu-

nun daha önce sandığım gibi anlamsız, uygulanması kolay ve derinliği olmayan bir kural olmadığını anladım.

Ve şu soruyu kendime sordum: Bu bölüm Kilise yorumcularının temize çıkarmaya o kadar gayret ettiği yemin etmeyi yasaklamaya bir çağrı içermiyor mu? İnsanları zorunlu olarak siyasi kamplara ayıran ve askerî sınıfın oluşmasına neden olan yemin burada yasaklanmıyor mu? Asker bütün şiddetlerin aracıdır, Rusya'da askere "yemin etmiş" kişi denir. Muhafız kıtası askeriyle konuşurken, ona İncil'le askerî tüzük arasındaki çelişkiyi nasıl çözdüğünü sorduğumda, bana yemin etmiş olduğunu, yani İncil üzerine yemin etmiş olduğunu söyledi. Askerin bana vermiş olduğu cevap böyleydi. Bu yemin savaşın korkunç uygulamaları, kaba güçle yapılacak baskılar için o kadar zorunludur ki, Hıristiyanlığın revaçta olmadığı Fransa'da bile yemin etme yürürlüktedir. Eğer İsa, "Hiç kimseye yemin etmeyin" dememiş olsaydı bile, bunu söylemiş olması gerektiğini düşünürdüm. İsa kötülüğü ortadan kaldırmaya geldi, eğer yemin etmeyi ortadan kaldırmamış olsaydı, dünyada korkunç bir kötülüğü bırakmış olurdu. Belki de İsa'nın yaşadığı devirde bu kötülük pek göze çarpmıyordu denilecektir; ama bu gerçeği yansıtmıyor. Epictetes ve Seneca hiç kimseye yemin etmemek gerektiğini açıklıyorlar. Bu kural Mamu'nun yasalarında da yazılıdır. İsa'nın zamanındaki Yahudiler Musa dinine girecek olan paganlara yemin ettiriyorlardı. İsa'nın açık, doğrudan ve ayrıntılı terimlerle yasaklamış olduğu bu kötülüğü görmemiş olduğunu neye dayanarak iddia edebilirim ki?

İsa, "Hiçbir surette yemin etmeyin." dedi.

Bu ifade "Yargılamayın ve mahkûm etmeyin" ifadesi kadar yalın, açık ve kesindir; yoruma da o kadar az açıktır; öyle ki sonunda İsa 'Evet'iniz evet, 'hayır'ınız hayır olsun. Bundan fazlası Şeytandandır (kötü olan) diyor.

İsa'nın öğretisi sürekli olarak Tanrı'nın iradesini yerine getirmekten ibarettir, bir insan nasıl olur da bir başka insanın ya da birçok insanın iradesini yerine getirmek için yemin edebilir. Tanrı'nın iradesi insan iradesi ile aynı olamaz. İsa da özellikle bu bölümün 36. ayetinde bunu söylemek istiyor:

"Başınız üzerine de yemin etmeyin. Çünkü saçınızın tek telini ak ya da kara edemezsiniz." Aynı şeyi Havari Yakub'un Mektubu'nda da okuyoruz.

Mektubu bitirirken sonuç olarak Yakup şöyle diyor: "Öncelikle kardeşlerim, ne gök üzerine, ne yer üzerine, ne de başka bir şey üzerine yemin edin. 'Evet'iniz evet, 'hayır'ınız hayır olsun ki, hüküm giymeyesiniz." Havari açıkça neden yemin etmemek gerektiğini söylüyor: Yemin etme kendiliğinden önemsiz gibi gözüküyor, ama insanın hüküm giymesine neden oluyor, işte onun içindir ki hiçbir surette yemin etmeyin. İsa'nın ve havarisinin söylediği şey daha açık nasıl ifade edilebilirdi ki!

Kafamı öylesine karıştırdılar ki, şaşkınlık içinde uzun süre kendi kendime şunu sordum: Acaba bu sözler ifade ettikleri şeyi mi kast ediyorlar? Bunun böyle olması imkânsız.

Ama, yorumları dikkatlice okuduktan sonra imkânsızın nasıl bir gerçek olduğunu anladım.

Yargılamayın, öfkeye kapılmayın, evlilik bağlarını bozmayın sözcükleri üzerindeki yorumlarda yapılan aynı terane burada da tekrarlanıyor.

Bizler bir toplum düzeni oluşturduk, oluşturduğumuz bu düzeni kutsal sayıyoruz ve seviyoruz. İsa geliyor, onu Tanrı olarak kabul ediyoruz, İsa bize düzenimizin bozuk olduğunu söylüyor. Onu Tanrı olarak kabul etmemize rağmen düzenimizden vazgeçmek istemiyoruz. Bu durumda ne yapmalı? Öfkeye karşı olan kuralı etkisizleştirmek için, kurala "haksız yere" sözcüklerini eklemeli; "Boşanma kesinlikle yasaktır" buyruğunun "boşanmaya izin var"a dönüşmesi için en cesur rüşvetçilerin yaptıkları gibi yasanın anlamını değiştirmeli ve ona ters bir anlam vermeli. "Yargılamayın ve mahkûm etmeyin" ve "Hiç bir surette yemin etmeyin" gibi değiştirilmesi mümkün olmayan sözlerine de inanılmaz bir yüzsüzlükle, uyulduğu iddia edilerek o sözler açıkça ihlâl edilmeli.

Gerçekten de İncil'in her türlü yemini ve yemin etmeyi yasakladığını anlayabilmemizi engelleyen başlıca güçlük bizim sözde Hıristiyan din bilginlerimizin inanılmaz bir cesaretle yemini İncil'in üzerine ettirmelerinde yatıyor. İnsan-

lara İncil üzerine yemin ettiriyorlar, kısacası İncil'in öğrettiğinin tamamen tersini yapıyorlar.

İncil ve haçın üzerine yemin ettirilen bir adamın aklına haçın, yemin etmeyi yasaklayan kişiyi haça gerdikleri için kutsal olduğu nasıl gelecektir ve o adam belki de açıkça ve doğrudan "Hiç bir surette yemin etmeyin" sözlerinin yazılı olduğu o sayfayı kutsal bir şeymiş gibi eğilip öpüyordur.

Ama bu cesaret beni şaşırtmıyordu. 33-37. ayetlerde açıkça *"Hiç kimseye hiç bir surette, her ne olursa olsun yemin sözü vermeyin"* üçüncü buyruğun ifadesini görüyordum.

Üçüncü buyruktan sonra eski yasaya gönderme yapan ve dördüncü buyruğu formüle eden bölüm geliyor: "'Göze göz, dişe diş' dendiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, size karşı yapılmak istenen kötülüğe karşı direnmeyin; Sağ yanağınıza bir tokat atana öbür yanağınızı da çevirin. Size karşı davacı olup mintanınızı almak isteyene paltonuzu da verin. Sizi bin adım yol yürümeye zorlayanla iki bin adım yürüyün. Sizden bir şey dileyene verin, sizden ödünç isteyeni geri çevirmeyin."(Mt 5, 38-42); (Lk 6, 27-38)

Bu sözlerin ifade ettiği kesin ve direkt anlamdan daha önce söz etmiştim; bu sözleri istiare yoluyla açıklayabilmeye hiçbir hakkımız olmadığını söylemiştim. Yuhanna Krisostomos'tan beri bunu böyle açıklamaya çalışan yorumcular gerçekten de insanı şaşkınlık içinde bırakıyorlar. Bu sözler herkesin çok hoşuna gidiyor ve herkes bu sözler üzerine, bir yönü dışında, yani bu sözlerin ifade ettikleri anlamı dışında, çeşitli derin düşünceler ileri sürüyor.

Kilise yorumcuları, Tanrı olarak kabul ettikleri kişinin otoritesine hiç aldırmadan, cesaretle O'nun sözlerinin anlamını çarpıtıyorlar. Açıkça –Yahudilerin kinci karakterini hedef almış– hakaretlere katlanma, misilleme yapmaktan vazgeçmeye dair bütün bu buyruklar, yalnızca kötülüğü belli bir amaç içinde tutmak ve kötüleri cezalandırmak için alınan genel tedbirleri dışlamakla kalmıyor, aynı zamanda herkesi adalete destek olmak, saldırganları durdurmak ve kötülerin başkalarına kötülük etmelerini engellemek için bireysel ve kişisel bir çaba göstermeye davet ediyor; çünkü başka türlü,

diyorlar, Kurtarıcının bu ruhanî buyrukları, aynen Yahudilerde olduğu gibi, kuru bir söze dönüşerek kötülüğün yayılmasına ve erdemin yok olmasına yardımcı olacaktır. Hıristiyan sevgisi Tanrı sevgisine benzer olmalıdır; ne var ki Tanrı sevgisi kötülüğü ancak Tanrı'nın yüceliği ve insanın esenliği söz konusuysa sınırlar ve reddeder; eğer kötülük yayılıyorsa, kötülüğe sınır getirmek ve cezalandırmak gerekir; bu da otoritelerin işidir.*

Bilgin ve özgür düşünceli Hıristiyanlar İsa'nın bu sözlerinin anlamını çekinmeden düzeltmeye çalışıyorlar. Bunlar yaşama uygulanması tamamen imkânsız, çok yüce hikmetlerdir; çünkü eğer "kötüye direnmeyin" buyruğu harfiyen yerine getirilmiş olsaydı bu kadar iyi şekilde kurduğumuz düzen yıkılırdı. Bunu da Renan ve Strauss'un yanı sıra bütün özgür düşünceli yorumcular dile getiriyor.

Oysa İsa'nın sözlerini önümüze ilk kez çıkan ve bizimle konuşan bir kimseyi nasıl dinliyorsak öyle dinlemek, kısacası söylediklerini olduğu gibi kabul etmek yeterlidir, o zaman bütün bu açmazlar ortadan kalkar. İsa şöyle diyor: "Sosyal düzenle ilgili garantili sisteminizi saçma ve kötü buluyorum. Size bir başkasını, aşağıdakini öneriyorum." (Mt 5, 38-42) Ayetlerde ifade edilen sözleri söylüyor. Öyle görünüyor ki bunları düzeltmeden önce anlayabilmek gerekir. Bunu da kimse yapmıyor. Bu sözlerle geçersiz kılınan yaşamımızı yöneten düzenin insanlığın en yüce yasası olduğuna peşinen karar veriliyor.

Kendi açımdan, sosyal düzenimizi ne iyi ne de kutsal görüyordum; işte onun için bu buyruğu başkalarından önce anladım. Bu sözleri ifade ettikleri şekilde anladıktan sonra, bunların gerçekliği, açıklığı, kesinliği karşısında şaşkına döndüm. İsa şöyle diyor: "Kötülüğü kötülükle yok etmek istiyorsunuz, ama bu makûl değil. Kötülüğü ortadan kaldırmak için kötülük yapmayın." Daha sonra da kötülük yapmaya alıştığımız bütün durumları birer birer sıralıyor ve bu durumlarda da kötülük yapmamamız gerektiğini söylüyor.

---

* Bu alıntı Başepiskopos Mikail'in Kilise Babalarının yazılarına dayanan "İncil'in Yorumu" adlı kitabından alınmıştır.

Bu dördüncü buyruk ilk anladığım buyruk oldu; bu buyruk bütün öteki buyrukların anlamını kavramamı sağladı. Bu yalın, açık ve pratik buyruk şöyle diyor: "Kötü insana hiçbir zaman kaba güçle karşı koymayın, şiddete karşı şiddetle karşılık vermeyin; seni döverlerse buna katlan, senin bir şeyini alırlarsa ver, seni çalıştırırlarsa çalış, malın mülkün olarak gördüğün şeyi senden almak isterlerse ondan vazgeç."

Bu dördüncü buyruktan sonra eski yasaya gönderme yapan beşinci buyruk geliyor: " 'Komşunu seveceksin, düşmanından nefret edeceksin' dendiğini duydunuz (Yas 19, 17-18). Ama ben size diyorum ki, düşmanlarınızı sevin, size zulmedenler ve size iftira edenler için dua edin. Öyle ki, göklerdeki Babanız'ın oğulları olasınız. Çünkü O, güneşini hem kötülerin hem iyilerin üzerine doğurur; yağmurunu hem doğruların hem haksızlık edenlerin üzerine yağdırır. Eğer yalnız sizi sevenleri severseniz, ne ödülünüz olur? Vergi görevlileri de bu şekilde sevmiyor mu? Yalnız kardeşlerinize selâm verirseniz, fazladan ne yapmış olursunuz? Putperestler de öyle yapmıyor mu? Bu nedenle, sizler göksel Babanız nasıl mükemmel ise öyle mükemmel olun."

Bu sözler, önceleri bana "Kötüye karşı direnmeyin" sözlerinin bir tamamlayıcısı, bir açıklaması, bir pekiştirmesi, hatta bir abartısı olarak görünüyordu. Ne var ki eski yasaya gönderme yaparak başlayan her bölümde sade, kesin ve pratik bir anlam bulduktan sonra, aynı şeyi burada da hissettim. Her göndermeden sonra buyruğun kendisi geliyordu ve buyruğun her ifadesinin göz ardı edilmeyen bir önemi vardı, bu durumda da aynı şey söz konusu olmalıydı. Tanrı'nın insanlar arasında ayrım gözetmediğini ve lütuflarını herkese verdiğini ve sonuçta bizlerin de Tanrı gibi olmamız gerektiğini, insanlar arasında ayrım gözetmememiz, putperestler gibi yapmamamız, herkesi sevmemiz, aynı zamanda herkese iyilik yapmamız gerektiğini belirten Luka'da da yinelenen son sözler apaçıktı; bu sözler bana çok kesin bir kuralın doğrulaması olarak geliyordu; ama bu kural neydi? Uzun süre bunu anlayamadım.

Düşmanlarını sevmek? Bu imkânsız bir şeydi. Bu düşünce

ulaşılması imkânsız bir idealin belirtisi olmaktan öte yorumlanamayacak o yüce düşüncelerden biriydi. Bu, çok şeydi ya da hiçbir şeydi. Düşmanına zarar vermeyebilirsin, ama onu sevmek, işte bu imkânsız! İsa insanlardan imkânsız bir şey yapmalarını istemiş olamazdı. Hem sonra, eski yasaya gönderme yaptığı sözlerin hemen başında şöyle diyordu: Duydunuz... "*Düşmanından nefret edeceksin.*" burada kuşkulu bir şeyler vardı. Önceki bölümlerde İsa, Musa'nın yasasında yer alan sözleri olduğu gibi aktarıyor; burada ise hiçbir zaman söylenmemiş sözleri zikrediyor. Sanki Musa'nın yasasına iftira atıyor.

Yorumcular bana bu konuda, daha önceki kuşkularımda olduğu gibi hiç yardımcı olmadılar. Yorumların hepsinde "Düşmanından nefret edeceksin" sözcüklerinin Musa'nın yasasında bulunmadığı kabul ediliyor, ama yanlış olarak zikredilen bu bölümün açıklaması hiçbir yerde verilmiyordu. İnsanların düşmanlarını, yani kötü insanları (burada İsa'nın sözlerini düzeltmeye çalışıyorlar) sevme zorluğundan söz ediliyor; insanın düşmanlarını sevmesinin imkânsız olduğundan, ama insanın onlara karşı kötülük istemeyebileceğinden ve onlara kötülük yapmayabileceğinden söz ediyorlar. Bundan başka, insanların kafalarına düşmanlarını ikna edebileceklerini, kısacası onlara direnebileceklerini sokuyorlar; düşmanlarının sevgisine erişilecek farklı derecelerden söz ediyorlar. Öyle ki, Kilise'nin açıklamalarından çıkarılan sonuca göre İsa, Musa' nın yasasındaki bu sözleri nedeni hiçbir zaman bilinmeyecek şekilde yanlış zikretmiş, soylu ama özünde boş ve uygulanamaz sözler sarf etmiştir.

Bunun böyle olamayacağını düşünüyordum. Burada da ilk dört buyrukta olduğu gibi açık ve kesin bir anlam olması gerekiyordu. Bu anlamı bulabilmek için, her şeyden önce eski yasadaki "Duydunuz... düşmanından nefret edeceksin" sözüyle yanlış şekilde yapılan göndermenin ifade ettiği anlamı kavramaya çalıştım. İsa her buyruğunun önüne eski yasadan aldığı: "Öldürmeyeceksin", "zina yapmayacaksın" vs. sözleri, öğretisinin antitezine tez olarak boşuna kullanmıyor. Eski yasadan aktardığı sözlerle ne anlattığı anlaşılamazsa, yerine

getirilmesini buyurduğu yeni şeylerden hiçbir şey anlaşılamaz. Yorumlarda açıkça şöyle deniyor (bunu dememek mümkün değildir): İsa eski yasada bulunmayan sözleri aktarıyor, ayrıca neden böyle yaptığını, bu yanlış olan alıntının ne anlama geldiğini açıklamıyor.

Bana öyle geliyor ki, her şeyden önce, İsa'nın yasada bulunmayan bu sözleri aktarırken düşüncesinin ne olduğunu bilmek gerekiyor. Kendi kendime İsa tarafından yanlış şekilde aktarılan bu sözlerin anlamı ne olabilir diye sordum? Bütün diğer alıntılarında İsa eski yasadan sadece bir kural alıyor: "Öldürmeyeceksin, zina yapmayacaksın, yalan yere yemin etmeyeceksin, göze göz, vs.," aktarılan her kuralın karşısına da buna uygun kendi kuralını formüle ediyor. Burada ise kendi aralarında karşıt oluşturan iki kural birden aktarıyor: "Komşunu seveceksin, düşmanından nefret edeceksin" dendiğini duydunuz." Eski yasanın komşu ve düşmanla ilişkili bu iki kural arasındaki karşıtlığı hiç kuşku yok ki, yeni yasanın temelini oluşturacaktır. Bu farkın neden ibaret olduğunu açıkça anlayabilmek için, İncil dilinde *komşu* sözcüğü ile *düşman* sözcüğünün ne anlama gelebileceği üzerinde durdum. Sözlükleri ve Kutsal Kitap metinlerini karıştırdıktan sonra "komşu" sözcüğünün İbrani dilinde her zaman yalnızca bir İbrani'yi belirttiğine kanaat getirdim. Aynı tanıma İncil'de de rastlanıyor (Samiriyeli'nin meselinde). İsa'ya "Peki komşum kim?" (Lk 10, 29) diye soran Kutsal Yasa uzmanı Yahudi'ye göre Samiriyeli komşu olamazdı. Aynı "komşu" tanımına Havarilerin İşleri'nde (7, 27) rastlıyoruz. "Komşu" İncil dilinde hemşehri, memleketli, aynı ulus topluluğuna ait kişi demektir. İşte bunun içindir ki İsa'nın burada eski yasadan aktararak aldığı "Komşunu seveceksin, düşmanından nefret edeceksin" dendiğini duydunuz' sözlerini kullanmış olduğu antitez hemşehri ile yabancı sözcüklerinin karşıtlığına dayanıyor. Kendi kendime Yahudi düşüncesine göre bir düşman kimdir diye soruyorum, ve tahminlerimin doğrulandığını görüyorum. İncil'de kullanılan "düşman" sözcüğü, hemen her zaman kişisel düşman anlamında değil de, genelde halkın düşmanı olarak kullanılıyor (Lk 1, 71 ve 74;

Mt 22, 44; Mk 12. 36; Lk 20, 43, vs.). Bu ayette tekil halinde kullanılan "düşman" sözcüğü "Düşmanından nefret edeceksin" sözleri bana burada söz konusu olan düşmanın halkın düşmanı olduğunu gösteriyor. Eski Ahit'te, «halkın düşmanı» kavramı daha çok tekil olarak ifade ediliyor.

Bunu anlar anlamaz, sorunun kendiliğinden çözüldüğünü gördüm: Nasıl ve niçin İsa her defasında yasada gerçekten yer alan sözleri aktarırken, birden yasada yer almayan "Düşmanından nefret edeceksin" sözlerini aktarmış. Zorluğun tamamen ortadan kalkabilmesi için düşman sözcüğünün *halkın düşmanı* anlamında ve komşu sözcüğünün de *hemşehri* anlamında kullanılmış olduğunu bilmek yeterlidir. İsa, Musa'nın İbranilere düşman halklara karşı nasıl davranılması gerektiğini buyurduğunu söylüyor. Öteki ulusları öldürmeyi, yok etmeyi, onlara zulmetmeyi buyuran bütün bu bölümler Kutsal Yazıların çeşitli kitaplarına serpilmiş durumdadır. İsa bütün bunları "nefret etmek" düşmana kötülük etmek sözcüğü ile özetliyor. Ve şöyle demiş oluyor: " 'Hemşehrini seveceksin, düşman halklardan nefret edeceksin' dendiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, ulus farkı gözetmeksizin herkesi sevin." Bu sözleri bu şekilde anladıktan sonra "Düşmanını seveceksin" sözlerini nasıl anlamak gerektiği ile ilgili temel sorunun kendiliğinden ortadan kalktığını gördüm. İnsanın kendi kişisel düşmanını sevmesi imkânsızdır, ama insan düşman bir ulusun insanlarını kendi hemşehrilerini sevdiği gibi sevebilir. " 'Komşunu seveceksin, düşmanından nefret edeceksin' dendiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, düşmanlarınızı sevin" sözleriyle İsa insanların hemşehrilerini komşuları, yabancıları da düşmanları olarak görmeye alışık olduklarını ve bunu onaylamadığını söylemek istiyor. İsa şöyle diyor: Musa'nın yasası İbrani'yle yabancılar, yani düşman uluslar arasında bir fark yaratmaya çalışıyor, ama ben size diyorum ki böyle bir fark yaratmayın. Gerçekten de, Matta ve Luka'da, bu buyruktan hemen sonra, İsa Tanrı'nın gözünde insanların eşit olduğunu, bütün insanların aynı güneş altında ısındığını, herkesin aynı yağmurdan yararlandığını; Tanrı'nın halklar arasında ayrım gözetmedi-

ğini ve her insana lütufta bulunduğunu, oysa insanların kendi aralarında farklı ulus topluluklarına ayrıldığını, putperestler gibi ayrım koyacaklarına, aynen Tanrı'nın yaptığı gibi milliyet farkı gözetmeden davranmaları gerektiğini söylüyor.

İşte böylece benim için İsa'nın sözlerinin her yandan yalın, açık, önemli ve pratik anlamının doğru olduğu ortaya çıkıyordu. Bulanık ve anlaşılmaz cümle yerine önemli ve kolay uygulanabilir, açık ve kesin bir kural buluyordum: "Hemşehriler ile yabancılar arasında ayrım yapmamak ve bu ayrımdan çıkacak olan yabancılara karşı düşmanlık beslemekten, savaşlardan, savaşa katılmalardan, bütün savaş hazırlıklarından kaçınmak; ama, hangi ulusa ait olursa olsun herkesle hemşehrilerinle olduğu gibi aynı ilişkileri kurmak."

Bütün bunlar o kadar basit ve o kadar açıktı ki, nasıl olup da görür görmez anlamadığıma şaşırdım.

Anlayamamış olmamın nedeni yargılama ve yemin etme konularında olduğu gibi aynı nedenlere dayanıyordu. Hıristiyanların dualarıyla kurulan, kendilerini İsa'nın yasasının bekçileri olarak görenler tarafından kutsanan bu mahkemelerin Hıristiyanlık diniyle bağdaşmadığına ve onun tamamen zıttı olduğuna inanmak gerçekten çok zor. İsa'nın yasasının bekçilerinin bize ettirdikleri bu yeminin bu yasa tarafından reddedildiğine inanmamak daha da zor. Yaşamımızda önemli ve doğal, en güzel ve en büyük olarak kabul edilen şeylerin –vatan sevgisi, vatanı savunma, vatanın yüceliği, vatan düşmanlarıyla savaşma, vs–, bütün bunların İsa'nın yasasını çiğnemek bir yana İsa'yı tamamen inkâr etmek demek olduğuna inanmak, yineliyorum, gerçekten zordur.

Yaşam biçimimiz bugün İsa'nın öğretisiyle öylesine çelişki içindedir ki, bunu anlamakta çok zorlanıyoruz. Onun bizlere yaşam kuralları olarak verdiklerine, yalnız öldürmeyeceksin değil, öfkelenmeyeceksin, kendini savunmayacaksın, yanağını uzatacaksın, düşmanlarını seveceksin gibi çağrılarına kulaklarımızı öylesine tıkamışız ki; özellikle cinayet işlemekle görevli insanları, Hıristiyan ordusunu göreve çağırmaya öylesine alışmışız ki; bize zaferi sağlaması için İsa'ya, edilen duaları işitmeye o kadar alışmışız ki sonunda

cinayetin sembolü haline gelmiş kılıcı kutsal bir eşya haline getirmişiz. Öyle ki, bu sembolünden, kılıcından mahrum kalan bir adamı onursuz bir adam sayıyoruz. Öyle bir hale geldik ki, İsa'nın sözleri bize savaşla bağdaşır gibi geliyor. Şöyle diyoruz: Eğer yasaklamış olsaydı bunu açıkça söylerdi.

İsa alçakgönüllülük, sevgi, kardeşlik üzerine dayalı öğretisine inanan insanların soğukkanlı bir şekilde ve taammüden kardeşlerini öldürmeyi organize edebileceklerini düşünemezdi.

İsa bunu düşünemezdi; işte onun içindir ki bir Hıristiyan'a savaşı yasaklamayı düşünmedi. Oğlunu hiç kimseye kötülük etmeden neyi varsa başkalarına vererek namuslu bir insan gibi yaşamaya davet eden bir baba, oğluna yolunun üzerinde rastladığı kişileri öldürmemesi gerektiğini söylemez. Hiçbir Havari ve Hıristiyanlığın ilk yüzyıllarında yaşamış hiçbir İsa müridi savaş denilen bu tür cinayeti bir Hıristiyan'a yasaklamak gerektiğini düşünmemiştir. İşte bir örnek, Origenes'in Celse'ye cevabı. (bl. 63) Origenes şöyle diyor: Celse, bütün gücümüzle imparatora yardım etmemiz, yasal çalışmalarına katılmamız, onun için silaha sarılmamız, onun bayrağı altında ona hizmet etmemiz ve icap ettiğinde ordularını savaşa sürmemiz konusunda bizi ikna etmeye çalışıyor. Buna şu şekilde cevap vermek uygun olur; bizler gerektiğinde hükümdarlardan yardımımızı esirgemeyiz, ama bu yardım Tanrısal nitelikli olduğu takdirde; çünkü bizler Tanrısal zırhlar giyinmişiz. Havarinin sesine uyarız. "Her şeyden önce bütün insanlar, bütün hükümdarlar, bütün yüksek makamlarda bulunan kişiler için dua etmenizi, yakarmanızı ve şükretmenizi istiyorum." Şu halde, bir insan ne kadar çok dindarsa, hükümdarlara o kadar yararlı olur, yararı da bir bayrak altında toplanan ve elinden geldiğince çok düşman öldüren bir askerin vereceği yarardan daha etkili olur. Bundan başka, bizim dinimizi bilmeyen ve bizden insanları yok etmemizi isteyen insanlara şunu söyleyebiliriz: "Tanrılara sungu sunan rahipleriniz nasıl sunguları Tanrı'ya hoş görünsün diye ellerini kirletmiyorlarsa, biz de aynı şekilde ellerimizi kirletmek istemiyoruz."

Origenes bölümün sonunda Hıristiyanların barışçıl yaşamlarıyla askerlerden daha çok hizmet vermiş olduklarını açıklayarak şöyle diyor: "Bizler bu şekilde İmparatorun esenliğine herhangi bir kimseden daha çok katkıda bulunuyoruz. Doğru, bizler bir bayrak altında hizmet vermiyoruz, bizi buna zorlasalar da vermeyeceğiz."

İlk yüzyıllarda, Mesih İsa'nın dinine inandıkları için yüzlerce, binlerce kişinin din şehidi olduğu bir devirde Hıristiyanların savaş hakkındaki görüşleri böyleydi, liderleri dünyanın egemenlerine işte bu şekilde cevap veriyordu.

Bu durumda bir Hıristiyan savaşa gitmeli mi yoksa gitmemeli mi sorusu kendiliğinden çözülmüş olmuyor mu?

Hıristiyanlık olarak adlandırılan Kilise öğretisine göre yetiştirilmiş bütün gençler, her sonbaharda, belirli tarihte askerlik şubelerine papazların yönetiminde açıkça Mesih İsa'yı reddederek yazılırlar.

Kısa bir süre önce, bir köylü İncil'e dayanarak askere gitmeyi (yazılmayı) reddetti. Kilise'nin uzman kişileri köylüye hatalı olduğunu açıklamaya çalıştılar; köylüyü onların söylediklerine değil de İsa'nın söylediklerine kulak verdiği için hapse tıktılar, orada Mesih İsa'yı reddedene kadar kaldı. Bütün bunlar da, biz Hıristiyanlar bundan on sekiz yüzyıl önce Tanrımız'dan açık, kesin ve uygulanabilir bir buyruk aldıktan sonra oluyor: "Sizinkinden farklı ulus topluluklarına mensup insanları düşmanınız olarak görmeyin; bütün insanları kardeşiniz olarak görün ve onlarla kendi ülkenizin yurttaşları ile sürdürdüğünüz ilişkilerin aynısını sürdürün. İşte bunun için, düşmanlarınız olarak addedilen kişileri öldürmeyin, onları sevin ve onlara iyilik yapın."

İsa'nın çok yalın, çok kesin ve çok az yorumlanmış bu buyruklarını bu biçimde anladıktan sonra kendi kendime şöyle dedim: Bütün Hıristiyan dünyası eğer bu buyruklara inanmış olsaydı ve bunları yalnız Tanrı'ya yaranmak için okumak ve ilahiler şeklinde söylemekle yetinmeyip insanlığın mutluluğu için bunlara riayet etmiş olsaydı ne olurdu? Eğer insanlar bu buyruklara gecikmeden riayet edilmesi gerektiğine, en azından her gün dua etmek, her pazar kilise-

ye gitmek, her cumartesi perhiz yapmak ve yılda bir kez oruç tutmak gerektiğine inandıkları gibi ciddi ciddi inansalardı ne olurdu? Eğer insanlar bu buyruklara en azından Kilise'nin buyruklarına inandıkları kadar inansalardı ne olurdu? Bu buyruklara göre yaşayan ve genç kuşaklara temel eğitim olarak bu buyrukların verilmiş olduğu bir Hıristiyan topluluğu hayal ettim.

Hepimize ve çocuklarımıza küçük yaşlardan itibaren, şimdi bize öğretilenler yerine, yani insanın kendi onurunu koruması, başkalarına karşı kendi haklarını savunması (ki bu da başkalarını aşağılamadan, kırmadan yapılamaz) yerine insanın hiçbir hakkının olmadığı ve bir insanın diğer bir insandan ne daha üstün ne de daha aşağı olduğu, yalnızca başkalarına egemen olmak isteyenin alçaldığı ve küçüldüğü, hemcinsine karşı öfke içinde olanın durumundan daha alçaltıcı bir durumun olmadığı, başkasında bana görünen çılgınca şeylerin o kişiye karşı öfke ve düşmanlık hissetmemi haklı çıkaramayacağı düşüncesinin öğretildiğini hayal ettim. Açgözlülüğümüzü uyandıran tiyatrolarıyla, romanlarıyla, görkemli marketleriyle şimdiki düzenimizle gurur duyacağımıza, çocuklarımıza ve bizlere sözlerle ve örneklerle, şehvet uyandırıcı romanları okumanın, tiyatrolara ve balolara gitmenin en bayağı eğlence olduğuna ve zamanını kendi vücudunu süslemekle geçirerek onu teşhir etmenin en kaba, en aşağılık şey olduğu inancını verdiklerini düşündüm. Bir genç adamın evlenmeden önce hovardalık yapmasının kabul ve tasvip edilmesi yerine, evli çiftlerin birbirlerinden ayrılmasının normal bir şey olarak kabul görmesi yerine, ahlâksız yaşama kendilerini adamış kadınların icra etmiş oldukları mesleğe yasal izin vermek yerine, boşanmayı kabul ve tasvip etmek yerine bizlere sözlerle ve örneklerle erişkin bir adamın cinsel ilişkiler kurmaktan vazgeçmediği bekârlık durumunun insan yaradılışına aykırı, yüzkarası bir durum olduğunun anlatıldığını; eş olarak seçmiş olduğumuz kişiyi, bir başka erkek ya da kadın için terk etmenin yalnız doğaya aykırı bir davranış değil, aynı zamanda hayvanca ve insanlık dışı bir davranış olduğunun anlatıldığını düşündüm.

Bütün yaşam biçimimizin dayatmacı önlemler üzerine kurulmasını, her eğlencemizin bize kaba güç tarafından sağlanmasını ve garanti edilmesini, çocukluktan yaşlılığa kadar her birimizin sırasıyla hem kurban hem cellat olmamızı normal karşılamak yerine hepimize sözlerle ve örneklerle intikamın en hayvanca duygu olduğu, kaba gücün yalnız en aşağılık eylem değil aynı zamanda bizleri mutlu olma yeteneğinden yoksun kılan bir eylem olduğu, yaşamın gerçek sevinçlerinin kaba güçle garanti altına alınmaya ihtiyaç duymadığı, en büyük saygınlığın başka yaşamlara kıymak pahasına kendisi için servet biriktirerek uşak edinmekte olmadığı, ama başkalarına hizmet etmekte ve başkalarına en fazla verende bulunduğu inancının verildiğini düşündüm. Yasal ve övülecek bir davranış olarak görülen, yemin etmek ve en değerli şeyimizi, yaşamımızı bilmem kimin emrine sunmak yerine insanın aydınlatılmış iradesinin bütün bunlar arasında en kutsal şey olduğunu; insanın bu kendi iradesini hiç kimsenin emrine veremeyeceğini ve sözle ya da yeminle hiçbir şey vaat edemeyeceğini hayal ettim; böyle davranmak sahip olduğumuz en kutsal şeyi hiçe saymak ve makûl olmaktan vazgeçmek anlamına gelmektedir. "Yurtseverlik" adına bizim kafamıza sokulan bu ulusal nefret duyguları yerine, çocukluğumuzdan beri bize anlı şanlı bir şeymiş gibi öğretilen cinayetlere, yani savaşa bağlı bu şan ve şeref yerine bizlere bütün bu insanları bölmeye yarayan askerlik, diplomatlık ve politik meslekleri hor görmeyi ve onlardan tiksinmeyi öğretselerdi; bizlere insanların hiçbir özelliği olmayan siyasi devletlere bölünmesini, çeşitli anayasaların ve sınırların olmasını ilkel bir kültürün belirtisi olarak görmeyi öğretselerdi; yabancıları, tanımadığı insanları en küçük bir neden olmaksızın katletmenin ancak yolunu şaşırmış bir hayvan seviyesine düşmüş bir insanın yapabileceği en korkunç cinayet olduğunu öğretselerdi; bütün insanlar işte bu kanaate varsaydı neler olabileceğini düşündüm.

Eskiden, İsa'nın öğretisi anladığım şekliyle uygulandığında, pratik sonuçlarının neler olabileceğini kendi kendime soruyordum ve elimde olmadan "hiçbir şey" cevabını veriyor-

dum. Hepimiz dua etmeye, Kilise sırlarının lütfundan yararlanmaya, İsa'nın bizi ve insanları kurtardığına inanmaya devam edeceğiz, her ne kadar bu esenlik kendi çabalarımızla değil de dünyanın sonunda gelse bile. İsa dünyanın sonunda ölüleri ve dirileri yargılamak için şanla tekrar gelecek ve Tanrı'nın Egemenliğini yaşamımıza sokacaktır.

İsa'nın öğretisinin şimdi bana açınlandığı şeklinden başka bir anlamı vardı benim için; Tanrı'nın Egemenliğinin gelmesi bizlerin kişisel çabalarına, yani Tanrı'nın Egemenliğini getirecek beş buyrukta ifade edilmiş olan İsa'nın öğretisinin uygulamaya konulmasına bağlıydı.

Tanrı'nın yeryüzündeki egemenliği bütün insanlar arasındaki barıştır. Bütün İbrani peygamberler Tanrı'nın Egemenliğini bu şekilde anlıyorlardı. İnsanlar arasındaki barış yeryüzünde herkesin anlayabileceği en büyük iyiliktir.

İnsan yüreği bunu her zaman böyle anladı ve hâlâ böyle anlıyor. Kehanetlerin hepsi insanlara barışı müjdeliyor.

İsa'nın bütün öğretisinin tek bir amacı vardır: İnsanlara Tanrı'nın egemenliğini –barışı– getirmek.

Dağdaki Vaaz'da, Nikodim'le olan görüşmesinde, Havarilerinin eğitiminde, bütün öğretilerinde İsa sadece bundan, insanları bölen şeyden, barışa engel teşkil eden şeyden, Tanrı'nın Egemenliğini engelleyen şeyden söz ediyor. Mesellerin hepsi Tanrı'nın Egemenliğinin bir tasvirinden ve ona girmenin tek yolunun kardeşlerini sevmek ve onlarla barış içinde yaşamak olduğunu göstermekten başka bir şey değildir. Mesih İsa'yı önceden haber veren Vaftizci Yahya Tanrı'nın Egemenliğinin yaklaştığını ve bunu dünyaya Mesih İsa'nın getireceğini söylüyor.

İsa yeryüzüne barışı getirdiğini söylüyor: "Size esenlik bırakıyorum, size kendi esenliğimi sunuyorum; bunu size dünyanın sunduğu gibi sunmuyorum. Yüreğiniz daralmasın ve korkmasın."

Gerçekten de bu beş buyruk dünyaya barış getirecektir. Bu buyrukların hepsinin de tek bir amacı vardır: İnsanlar arasında barışı sağlamak. Yeter ki insanlar İsa'nın öğretisine inansınlar; yeryüzünde barışın, insanların eseri olan

kısmi, geçici ve tesadüfe bağlı barışı değil, genel, dokunulamaz, ebedî barışın egemen olması için bu buyrukları yerine getirsinler.

Birinci buyruk şöyle diyor: "Herkesle barış içinde olun, herhangi bir kimseyi ahmak ve çılgın olarak görmeyin (Mt 5, 22). Barış bozulmuşsa, onu yeniden tesis etmek için elinizden geleni yapın. Tanrı kültü tamamen insanlar arasındaki düşmanlığın yok olmasında yatmaktadır (Mt 5,·23-24). En küçük tartışmada hemen barışın ki gerçek yaşam olan iç barışı yitirmeyesiniz." Bu buyruk her şeyi içeriyor; ama İsa dünyanın sunacağı ayartmaları önceden gördüğü için, barışı tehdit eden cinsel ilişkiler ayartmasına karşı ikinci buyruğunu veriyor: Bedenin güzelliğini zevk aracı olarak görmeyin; bu ayartmaya düşmekten kendinizi koruyun (Mt 5, 28-30). Her erkeğin bir kadını, her kadının bir erkeği olsun, herhangi bir bahaneyle birbirlerinden ayrılmasınlar (Mt 5, 32). İkinci ayartma, insanları günaha sokan yemin etmedir, bunun bir kötülük olduğunu bilin ve hiçbir sözle bağlanmayın (Mt 5, 34-37). Üçüncü ayartma, intikam almadır, insan adaleti ile kendini gösterir; intikam almaktan vazgeçin, canınız yandı bahanesiyle intikam almaya kalkmayın, hakaretlere katlanın, kötülüğe kötülükle karşılık vermeyin (Mt 5, 38-42). Dördüncü ayartma milliyet farklılığıdır, uluslar ve devletler arasındaki düşma lıktır. -Bütün insanların kardeş ve aynı Baba'nın evlatları .uğunu bilin; milliyetçilik adına kimle olursa olsun barış il skisini koparmayın (Mt 5, 43-48).

İnsanlar bu beş bı.vruktan herhangi birini ihlal ederlerse barış bozulmuş olur. Insanlar bütün bu buyruklara riayet etsinler, o zaman yeryüzüne barış egemen olacaktır. Bu buyruklar kötülüğü insanların yaşamından çıkarır atar.

Bu beş buyruğun yerine getirilmesi insan yüreğinin arzuladığı, aradığı yaşamı verecektir. Bütün insanlar kardeş olacak, Tanrı'nın izin verdiği ölçüde yeryüzünün sunduğu bütün nimetlerden yararlanarak herkes birbiriyle barış içinde olacaktır. İnsanlar kılıçlarını sabana, mızraklarını orağa dönüştürecektir, işte o zaman bütün peygamberlerin bildiği, Vaftizci Yahya zamanında yaklaşan ve İsa'nın Yeşaya'nın sözle-

rinden alıntı yaparak söylediği Tanrı'nın Egemenliği, barışın egemenliği gelecektir:

"Rab'bin Ruhu üzerime geldi; işte onun için beni meshetti; O beni yoksullara Müjde'yi iletmek, yüreği kırık olanları iyileştirmek, tutsaklara serbest bırakılacaklarını iletmek, körlere gözlerinin açılacağını duyurmak için, ezilenleri özgürlüğe kavuşturmak ve Rab'bin lütuf yılını ilan etmek için gönderdi." (Lk 4, 18-21) (Yeş 61, 1-2)

İsa tarafından verilmiş olan yalın, açık ve her türlü tartışma ortamını önceden görüp hepsini önleyen bu barış buyrukları yeryüzünde Tanrı'nın Egemenliğini başlatacaktır.

O halde İsa gerçekten Mesih'tir. O söz verdiği şeyi gerçekleştirdi. Yalnız biz, yeryüzüne Tanrı'nın Egemenliğinin gelmesi için yapmamız gerekeni yapmıyoruz. Bu egemenlik bütün insanların bütün zamanlarda dilemiş oldukları, her gün aramış oldukları ve halen aramakta oldukları Egemenliktir.

7. Bölüm

İnsanlar İsa'nın kendilerine işaret ettiği ve hep arzuladıkları ve hâlâ da arzulamaya devam ettikleri mutluluğa kolayca ulaşabilmeyi sağlayacak şeyi niçin yapmıyorlar? Aynı şeyi her tarafta ve değişik terimlerle ifade edilmiş şekilde hep duyuyorum: İsa'nın öğretisi hayran olunacak bir öğretidir, uygulandığı zaman yeryüzüne Tanrı'nın Egemenliğinin geleceği doğrudur, ama onu uygulamak zordur, dolayısıyla bu, uygulanması olanaksız bir öğretidir.

İnsanlara nasıl yaşamaları gerektiğini gösteren İsa'nın öğretisi Tanrısaldır, çok iyidir; gerçek mutluluğu sağlar, ancak onu uygulamak zordur. Bunu tekrar ediyoruz ve bunun bu şekilde tekrar edildiğini o kadar çok duyuyoruz ki bu sözlerin içerdiği çelişki gözümüze çarpmıyor.

İnsan doğası herkes için iyi olanı yapmayı gerektirir. İnsanlara nasıl yaşamaları gerektiğini öğreten en üstün öğreti "herkese en iyisini" öğreten öğretidir. Eğer insanlara kendileri için neyi yapmaları gerektiği gösterilmişse, insanlar iyi olanı yapmak istediklerini ama yapamadıklarını nasıl söyleyebilirler?

Kendi doğalarının yasasına göre, kendileri için daha kötü olan şeyi yapamazlar, ama kendileri için daha iyi olan şeyi yapmazlık edemezler!

İnsanın varoluşundan beri makûl faaliyeti, insan yaşamında bol bol bulunan çelişkiler arasından en iyisini bulma çabasını göstermektir.

İnsanlar toprak için, kendilerine gerekli olan şeyler için birbirleriyle kavga ederler ve sonunda her şeyi paylaşır, adına da mülkiyet derler; her ne kadar bunu tesis etmek zor olsa da, bunun daha iyi olduğunu görüp mülkiyeti korurlar; insanlar kadınlar için birbirleriyle kavga ederler, çocukları terk ederler, daha sonra herkesin bir aile sahibi olmasının daha iyi olacağını anlarlar; ve bir aileyi beslemenin ağır zorluklarına rağmen aileyi, mülkiyeti ve daha başka birçok şeyi savunurlar. Yani, insanlar bir şeyin daha iyi olduğuna inandıkları takdirde, o şey ne kadar zor olursa olsun, onu yapar-

lar. Peki öyleyse söylenen şu cümle ne anlama gelmektedir: İsa'nın öğretisi çok güzel bir öğreti, İsa'nın öğretisine göre yaşamak, sürdürmekte olduğumuz yaşamdan daha iyidir; ama biz daha iyi yaşamak için İsa'nın öğretisine göre yaşayamayız, çünkü böyle yaşamak *zordur*?

"Zor" sözcüğü, eğer daha büyük bir mutluluk elde etmek için aşırı isteklerimizin geçici tatmininden vazgeçmek zordur anlamında kullanılıyorsa o zaman neden ekmek kazanmak için çalışmak, elma elde etmek için elma ağacı dikmek zordur demiyoruz? En ilkel akla sahip her varlık daha önce yararlanmış olduğu iyilikten daha üstününü elde etmek için daha birçok zorluğa katlanması gerektiğini bilir. Birdenbire kendimizi, İsa'nın öğretisi çok güzel bir öğreti ama uygulanması imkânsız, çünkü çok zor, derken buluyoruz. Zor, çünkü onu izlersek önceden zevkini çıkardığımız şeylerden kendimizi mahrum bırakmamız gerekecek. Sanki bizler zorluklara ve yoksunluklara katlanmanın hiçbir şeye katlanmayıp daima kendi isteklerini tatmin etmekten daha avantajlı olduğunun söylendiğini hiç duymamışız gibi.

İnsan hayvan seviyesine inebilir, kimse bu nedenle ona sitemde bulunmayı düşünmeyecektir; ama insan akla dayanarak hayvanca yaşama isteğini savunamaz. Düşündüğü sürece insan akıllı bir varlık olduğunun bilincindedir, bu bilinç ona akıllı olanla akıllı olmayanı ayırt etmeyi gösterir. Akıl hiçbir şey buyurmaz, o sadece aydınlatır.

Karanlık bir odada kapıyı ararken ellerimi ve dizlerimi yaralamış olduğumu varsayalım. Biri bana ışık getiriyor, ben de kapıyı görüyorum. Kapıyı gördüğüm sürece gidip kendimi duvara çarpmam; üstelik kapıdan geçmenin iyi olduğunu ama zor olduğunu onun için dizlerimi duvara çarparak yaralamaya devam edeceğimi de iddia etmem.

"Hıristiyan öğretisi şahanedir, dünyaya gerçek mutluluğu sağlıyor; ama insanlar zayıftır, kötüdür, daha iyisini yapmak istiyorlar ama beterini yapıyorlar, işte onun için daha iyisini yapamazlar"; bu şahane mantık yürütmede açıkça bir yanlışlık var.

Burada açıkça yanlış bir akıl yürütmenin dışında başka

bir şey daha var. Burada boş düşler ve kuruntulara dayanan bir şeylerin olması gerekir.

Olmayan bir şeyi gerçekmiş gibi, gerçeği de olmayan bir şeymiş gibi kabul ederek boş düşler ve kuruntulara dayanan bir anlayış insanların kendilerinin de itiraf ettiği gibi, kendilerine gerçek mutluluğu verecek şeyi uygulama olanağını tuhaf bir şekilde reddetmeye götürebilir.

İnsanları bu duruma düşüren boş düşler ve kuruntulara dayanan anlayışa, Kilise Hıristiyanlığına inanan herkese çocukluktan beri değişik Ortodoks, Katolik ve Protestan din dersleriyle öğretilen dogmatik Hıristiyan dini denir. Bu dine inananların yaptıkları tanıma göre, olmayanı gerçekmiş gibi kabul etmekten ibarettir (bunlar Paulus'un sözleridir, bu sözler bütün teolojilerde ve bütün din derslerinde imanın en iyi tanımı olarak tekrarlanmaktadır). İşte, özellikle boş düşler ve kuruntulara dayanan şeyi gerçekmiş gibi almak insanları bu tuhaf iddiayı ileri sürmeye götürmüştür: İsa'nın öğretisi insanlar için şahane bir şeydir, ama insanların yaşamını düzenleme konusunda beş para etmez.

Bu dinin öğrettiklerinin en uygun özeti şöyledir:

Ebedîyen *var olan,* üç kişiden biri olan, kişiliği olan Tanrı bir gün ruhlar dünyasını yaratmayı düşündü. Bu iyilik Tanrısı bu ruhlar dünyasını ruhların kendi iyiliği için yarattı, ama bu ruhlardan biri birden kötü oldu, bu nedenle de mutsuz oldu. Aradan uzun zaman geçti, Tanrı bu defa başka bir dünyayı, maddî dünyayı yarattı; insanı da aynı şekilde insanın kendi iyiliği için yarattı. Tanrı insanı mutlu, ölümsüz ve günahsız olarak yarattı. İnsanın mutluluğu çalışmadan yaşamın tadını çıkarmaktan ibaretti. Ölümsüzlüğü bu tür yaşamın ebedîyen sürmesinde, masumluğu da kötülük kavramının ne olduğunu bilmemesinde yatıyordu.

Bu insan cennette birden bire ilk yaratılan ve daha sonra kötü olmuş ruh tarafından ayartıldı. O zamandan beri insanlar düşmüş (günaha girmiş) oldular ve düşmüş insanlar doğurdular, o zamandan beri insanlar çalışmaya başladılar, hastalandılar, acı çektiler, ölümün, fiziksel ve ahlâki mücadelenin ne olduğunu öğrendiler; kısacası düşüş öncesi efsa-

nelerde var olan insan, bildiğimiz, tanıdığımız haliyle reel oldu, onu başka bir şekilde tasavvur etmeye hiçbir hakkımız, hiçbir nedenimiz yoktur.

Çalışan, acı çeken, iyiyi seçen ve kötüyü iten, ölen insanın bu durumu reeldir ve bunun dışında onun hakkında başka bir şey düşünemeyiz, oysa bu durum bu dinin öğretisine göre insanın normal durumu değil, kendisi için doğal olmayan, geçici bir durumdur.

Bu durum, bu öğretiye göre, bütün insanlık için Adem'in cennetten kovuluşundan, yani dünyanın kuruluşundan İsa' nın doğumuna kadar nasıl devam ettiyse, İsa'dan beri de tamamen aynı koşullarda devam ediyor olsa da, imanlılar bunun anormal ve geçici bir durum olduğuna inanmalılar. Bu öğretiye göre Tanrı'nın Oğlu, Tanrı'nın kendisi, Üçlü-Birlik'in ikinci şahsı Tanrı tarafından yeryüzüne insanları bu geçici ve anormal durumdan çıkarmak, Adem'in günahı yüzünden bu aynı Tanrı'nın çarptırdığı lânetlerden kurtarmak için ve onları önceki, normal mutluluk durumuna yani ölümsüzlük, masumluk ve aylaklık durumuna sokmak için insan kılığında geldi. Üçlü-Birlik'in ikinci şahsı olan Mesih İsa'yı, bu öğretiye göre, işte bu nedenle insanlar haça gerdiler, Mesih İsa insanları Adem'in günahından kurtardı, dünyanın başlangıcından beri süren bu anormal duruma bir son verdi. O zamandan beri İsa'ya inanan insanlar cennetteki ilk insan gibi oldular, yani ölümsüz, masum ve aylak.

Öğreti insanlığın kurtuluşunun pratik yönünü pek kapsamıyor, İsa'dan sonra, bu kurtuluş gereğince toprak işlenmeden her yerde verimli olacak, hastalıklar bitecek ve anneler çocuklarını ağrısız doğurmaya başlayacaklar; çünkü aşırı çalışmadan bitkin düşmüş, acıyla tedirgin edilmiş kişileri, ne kadar inançlı olurlarsa olsunlar, işin hafif ve ıstırabın zararsız olduğuna ikna etmek zordur. Ne var ki bu öğreti de ölüm ve günahın ortadan kaldırıldığını açıklayan bölüm üzerinde ısrarla durulmaktadır.

Bu öğretide ölülerin yaşadığı iddia edilmektedir. Bir taşın kendisinin konuşup konuşamayacağını iddia edemeyeceği gibi ölüler de ne ölü olduklarına tanıklık edebilirler, ne de yaşa-

dıklarını doğrulayabilirler, bu tanıklığın yapılmamış olması bir kanıt olarak kabul edilerek ölmüş insanların ölmemiş olduğu iddia ediliyor. Bu öğretide güvenli ve tumturaklı bir şekilde, İsa'nın gelişinden beri, O'na inanan bir insanın günahtan arınmış olacağı iddia ediliyor, kısacası, İsa'nın gelişinden beri, insanın artık yaşamda yolunu aydınlatacak olan aklına ve kendisi için en iyi olanı seçmeye ihtiyacı yoktur. İnsanın günahlarından İsa sayesinde kurtulduğuna inanması yeterlidir, artık günahsız, yani mükemmel insan olmuştur. Bu öğretiye göre insanlar, aklın aciz kaldığını düşünmelidirler, işte özellikle bu nedenle günahsızdırlar ve düşemezler.

Sadık bir imanlı, Mesih İsa'dan beri, toprağın işlenmeden ürün verdiğini, çocukların acılar içinde doğmadığını, hastalıkların var olmadığını, ölümün, hatta günahın yani yanlışın da ortadan kaldırıldığını, kısacası var olanın olmadığını, var olmayanın da olduğunu sanabilir.

Teoloji mantığının teorisi tamı tamına budur.

Bu öğreti, kendiliğinden, masum görünüyor. Ama gerçekten sapmalar hiçbir zaman zararsız olamazlar ve benimsetilmeye çalışılan yanlış kadar ciddi sonuçlara yol açarlar. Burada incelenen konu ve ona yapıştırılmaya çalışılan yanlış, insanın bütün yaşamıdır.

Bu öğretiye göre gerçek yaşam kişisel, mutlu, günahsız ve ebedî yaşamdır, yani hiç kimsenin hiç bilmediği ve var olmayan bir yaşam. Ama, mevcut olan, bildiğimiz tek yaşam, içinde yaşadığımız, bütün insanlığın yaşamış olduğu ve yaşamakta olduğu yaşam, bu öğretiye göre düşmüş, kötü bir yaşamdır, daha sonra süreceğimiz iyi yaşamın bir yanılsamasıdır.

İnsan yaşamının temelini oluşturan hayvansal yaşamın içgüdüleri ile akıllı yaşam arasındaki mücadeleyi bu öğreti hesaba katmıyor. Mücadele cennette, Adem'in içinde yaratılış zamanında oldu. "Canımın çektiği bu elmaları yemeli miyim, yoksa yememeli miyim?" sorusu bu öğretiye göre insan için mevcut değildir. Bu soru cennetteki Adem tarafından bildiğimiz şekliyle kesin olarak çözülmüştü. Adem benim için günah işledi, başka deyişle, hata yaptı, bütün insanlar

da onun arkasından ebedîyen düşmüş oldular, akıllı yaşamak için ortaya koyacağımız bütün çabalar boşunadır, hatta dine karşıdır. Ben düzeltilemeyecek kadar kötü biriyim ve bunu bilmek zorundayım. Esenliğim aklımla yaşamımı aydınlatabilmeme, iyi ile kötünün ne olduğunu bildikten sonra en iyisini yapabilmeye bağlı değildir. Adem benim adıma ezelî ve ebedî bir hata işledi; İsa ise Adem tarafından işlenen kötülüğe ezelî ve ebedî derman oldu. Bu nedenle de bir izleyici olarak Adem'in düşüşünden üzüntü, İsa'nın kurtarışından da sevinç duymalıyım.

İnsanın yüreğinde iyiliğe ve gerçeğe duyduğu sevgi, aklıyla ruhsal yaşamını aydınlatmak üzere göstereceği bütün çaba, bu öğretiye göre, önemli olduğu kadar bir ayartma, bir gurur vesilesidir de.

Yeryüzünde sevinçleriyle, görkemiyle, aklın karanlıklara karşı mücadelesiyle yaşam; benden önce yaşamış bütün insanların yaşamı, iç mücadelelerimle ve aklımın zaferleriyle benim tüm yaşamım gerçek yaşam değil, bu daima düşmüş, kötü bir yaşamdır; ama gerçek yaşam, günahsız yaşam ancak imandadır, yani hayal gücünde ve anlamsızlıktadır.

Çocukluktan beri edinilmiş bu inançlara inanma alışkanlığını sürdürmeyi bırakın; bu öğretiyi doğrudan doğruya, olduğu gibi anlamaya çalışın; sadece bu öğretiden uzak yaşayan önyargısız bir adamın bu öğreti hakkındaki düşüncesinin ne olacağını anlamaya çalışın, kendi kendinize bu öğreti bu adam için tamamen anlamsızlığın bir ürünü olarak görülmeyecek midir, diye sorun.

Bana ne kadar tuhaf ve şaşırtıcı görünse de, bunu inkâr edemedim; çünkü sadece bu, İsa'nın öğretisini uygulama olasılığına karşı dört bir yandan gelen mantıktan ve sağduyudan yoksun, şu acayip itiraza bir açıklama getiriyordu: *İsa'nın öğretisi şahanedir ve insanlara gerçek mutluluğu verir, ama insanlar onu uygulayamazlar.*

Yalnızca var olmayan bir şeyi gerçekmiş gibi alan ve var olanı var olmamış gibi gören bir görüş insanları bu şaşırtıcı çelişkiye sokabilirdi. Bu yanlış görüşe bin beş yüz yıldır öğretilen sözde-Hıristiyanlık dininde rastladım.

İsa'nın öğretisi eşsizdir ama uygulanamaz görüşüne, yalnız inananlarda değil kuşkucularda da rastlıyoruz, kuşkucular düşüş ve kurtuluş dogmalarına inanmayan ya da inanmadığını sanan insanlardır; kendilerini her türlü boşinançtan özgür hisseden bilim adamları, felsefe adamları gibi. Hiçbir şeye inanmıyorlar, ya da inanmadıklarını sanıyorlar ve kendilerini düşüş ve kurtuluş dogmaları gibi boşinançların üstünde görüyorlar. Başlangıçta ben de böyle düşünüyordum. Bütün bu şahsiyetlerin İsa'nın öğretisinin uygulamaya konma olasılığını inkâr etmelerini ispat edecek ciddi kanıtları olduğunu sanıyordum. İnkârın özünü derinleştirdikçe kuşkucuların da inananlar gibi yaşam hakkında aynı yanlış görüşe sahip olduklarını gördüm; onların gözünde, o olduğu şey değil de olmasını düşündükleri şeydir, bu görüş de inananların görüşüyle aynı temele dayanmaktadır.

Hiçbir şeye inanmadıklarını iddia eden kuşkucular, gerçekten de ne Tanrı'ya, ne Mesih İsa'ya, ne Adem'e inanırlar; ama kendi yanlış görüşlerinin dayandığı ana teze, insanın mutlu bir yaşam sürme hakkı olduğuna teologlardan daha kesin şekilde inanırlar.

Bilim ve felsefe istediği kadar kendisini insan aklının kılavuzluğunu ve hakemliğini yapmaya adamış olsun, onların sadece hizmetçisidir. Din onlara tamamen hazır bir yaşam görüşü sunar, bilim de din tarafından çizilmiş yolda çalışmaktan başka bir şey yapmaz. Din yaşamın anlamını ortaya koyar, bilim de oluşan değişik durumlara göre onu uygulamaya çalışır. Onun içindir ki, din insan yaşamının anlamının yanlış anlaşılmasına yol açtığında, bu temel üzerine kurulan bilim de ancak gerçekte var olmayan bu aynı görüşleri ortaya koymaktan başka bir şey yapamaz.

Kilise'nin öğretisine göre insanların mutlu olmaya hakları vardır, ne var ki bu mutluluk kendi çabalarının değil dış nedenlerin eseri olmalıdır. Bu görüş bütün bilimimizin ve bütün felsefemizin temeli oldu.

Bizim dinimiz, bizim bilimimiz, bizim kamuoyumuz koro halinde, halen sürdürmekte olduğumuz yaşam biçimimizin kötü olduğunu söylüyor, öte yandan da daha iyi olmayı nasıl

başarabileceğimizi ve bu sayede kendi yaşam biçimimizi nasıl daha iyi hale sokabileceğimizi gösteren öğretinin uygulanamaz olduğunu ileri sürüyor.

Kendi çabamızla yaşamımızı daha iyi kılmak için makûl bir çare sunan İsa'nın öğretisi uygulanamazdır, çünkü Adem günah işledi ve dünya kötülük içine girdi, diyor din.

Bu öğreti uygulanamaz, çünkü insan yaşamı insan iradesinden bağımsız bazı yasalara göre gelişiyor, diyor bizim felsefe. Felsefe ve bilim, dinin ilk günah ve kurtuluş dogmasıyla söylediği şeyin aynısını ancak başka terimlerle ifade ediyor.

İnsanların kurtuluşu öğretisinde her şeyin dayandığı iki temel tez vardır: 1) İnsanın normal yaşamı mutlu bir yaşamdır, ama bizim dünyadaki yaşamımız zavallı bir yaşamdır ve kendi çabamızla daha iyi kılınamaz. 2) Esenliğimiz imandadır, iman bizi bu kötü yaşamdan kurtaracaktır.

Bu iki tez bizim sözde-Hıristiyan topluluklarımızdaki inananların ve kuşkucuların dini görüşlerinin temelini oluşturuyor. İkinci tez Kilise'ye ve onun kurumlaşmasına yol açtı; birinci tezden de ortaya bizim felsefe ve politika teorilerimiz ve genel kamuoyumuz çıkıyor.

Mevcut düzeni savunmaya çalışan tüm politik ve filozofik teorilerin, Hegelcilik ve dallarının kökeni bu teze dayanıyor. Yaşamdan ona veremediği şeyi isteyen ve bu nedenle onu reddeden karamsarlığın kaynağı da bu tezdir.

İnsanın doğal bir süreçten ibaret olduğunu ileri süren materyalizm de, yeryüzündeki yaşamın düşmüş bir yaşam olduğunu söyleyen bu öğretinin meşru bir çocuğundan başka bir şey değildir. Bilgin üyeleriyle birlikte felsefî ve bilimsel görüş açısının bağımsız olmadığını gösteren en iyi kanıt, temelini spiritüalizmin dini öğretisine, insanın doğal hali olacak ebedî mutluluk öğretisine dayandırmasıdır.

Yaşamı bu şekilde yanlış anlamak insanın bütün sağduyulu davranışlarını etkiledi. Düşüş ve kurtuluş dogmaları insan etkinliğinin en önemli ve en meşru kısmını maskeledi ve onun bilgi alanından insanı daha iyi ve daha mutlu yapabilecek anlayışı sildi. Bilim ve felsefe, sözde-Hıristiyanlığa düşman olduklarını sanarak ve bundan gurur duyarak aslında

onun için çalışıyor. Bilim ve felsefe insanın daha iyi ve daha mutlu olması için ne yapması gerektiği dışında aklınıza gelen her şeyle ilgileniyor. Etik, ahlâki öğreti bizim sözde Hıristiyan toplumumuzda iz bırakmadan yok oldu.

İnananlar ve kuşkucular nasıl yaşamamız gerektiği sorusuyla, sahip olduğumuz aklı nasıl kullanmamız gerektiğiyle pek ilgilenmiyorlar; kendi kendilerine yeryüzündeki yaşamımız neden düşündüğümüz gibi değil, yaşamımız ne zaman istediğimiz gibi olacaktır diye soruyorlar.

Bu tuhaf fenomen ancak kuşaktan kuşağa etimize ve kanımıza kadar işlemiş olan şu yanlış öğreti sayesinde oluşabilirdi: Denilebilir ki, insan, efsaneye göre, cennette yemiş olduğu iyilik ve kötülük elmasını bilim olarak kusmuştur; bütün insanlık tarihinin insanı oluşturan akıllı ve hayvanı çift doğasından gelen çelişkilerin çözümünden ibaret olduğunu unutan insan, aklını sadece hayvanı doğasının tarihsel yasalarını araştırmak için kullanmakta diretiyor.

Sözde-Hıristiyan dünyasının felsefi öğretilerinin dışında bütün halkların, bildiğimiz bütün felsefi ve dini öğretilerin –Yahudilik, Konfüçyüsçülük, Budizm, Brahmanizm, Yunanlı bilgeler, bütün bu öğretilerin– amacı insan yaşamını düzene sokmak ve insanları daha iyi olmak ve daha iyi yaşamak için ne yapmaları gerektiği konusunda aydınlatmaktır. Konfüçyüsçülük bireysel yetkinleşmeden ibarettir; Yahudilik herkesin Tanrı'yla yapılmış antlaşmaya uymasıdır; Budizm öğretisinde herkese nasıl bedensel hayattan kurtulacağı öğretilir. Sokrates akıl adına kişisel yetkinleşmeyi öğretir; Stoacılar gerçek yaşamın temeli olarak akıllı varlığın bağımsızlığını kabul ederler.

İnsanın her akıllı davranışı her zaman iyiliğe doğru atılımını akıl meşalesiyle aydınlatmaktan ibaret olmuştur, başka türlüsü de olamaz. Bizim felsefemiz diyor ki, özgür irade bir illüzyondur, üstelik bu açıklaması nedeniyle de çok böbürlenmektedir. Bu özgür irade yalnız illüzyon değil aynı zamanda teologlar ve kriminalistler tarafından uydurulmuş boş bir sözcüktür, bu sözcüğü çürütmeye çalışmak yel değirmenleriyle savaşmaya benzer. Ne var ki yaşamımızı aydınlatan

ve davranışlarımızı iyileştirmeye bizi zorlayan aklımız bir illüzyon değildir ve inkâr edilemez. İyiliği gerçekleştirmek için akla itaat etmek insanlığın tüm gerçek öğretmenlerinin öğretilerinin özüdür, bu aynı zamanda İsa'nın da öğretisidir; aklı kullanarak aklı inkâr etmek mümkün değildir.

İsa'nın öğretisi "insanoğlu" olma özelliğinin bütün insanlarda ortak bir özellik olduğunu söylüyor, başka bir deyişle bütün insanlar ortak bir şekilde iyiliğe doğru, iyiliği arama konusunda kendilerini aydınlatan akla doğru meylederler. "İnsanoğlu"nun insanın oğlu olduğunu ispat etmeye çalışmak tamamen gereksizdir. "İnsanoğlu" sözcüğünün altında ifade ettiği anlamdan başka bir şey aramak için, İsa'nın maksatlı bir şekilde, istediği şeyi söylemek için başka anlamı olan sözler kullandığını ispat etmek gerekir. Ama buna rağmen, Kilise'nin istediği gibi "insanoğlu" "Tanrı nın oğlu" demek olsun, o zaman da "insanoğlu" ifadesi onun özünü ifade etmektedir, zira İsa bütün insanların "Tanrı'nın oğlu" olduklarını söylüyor.

Bütün İncil'lerin temelini oluşturan "İnsanoğlu" öğretisi Nikodim'le olan görüşmede kendini tam olarak açığa vuruyor. İsa diyor ki, herkes maddî olarak kişisel yaşamının, annesi ve babasının bedeninden doğmasının dışında yukarıdan doğma bilincine sahiptir, (Yu 3, 5-7) onda bulunan ve kendiliğinden var olan bilinç özgürdür; yukarıdan, Tanrı dediğimiz sonsuzluktan doğma işte burada olmaktadır (Yu 3, 14-17); işte bu şeye, gerçek yaşama sahip olmak için, Tanrı' dan doğan ve insanın içinde mevcut olan bu Tanrıoğluna içimizde sahip çıkmamız ve onu geliştirmemiz gerekir. İnsanın oğlu Tanrı'nın *bırtürden* oğludur.

Her kim içinde bu Tanrı'nın oğlunu her şeyin üstünde tutarsa, her kim yaşamını onunla özdeş kılarsa, o kişi gerçek yaşamı kendinden uzaklaştırmayacaktır. İnsanlar yaşamı kendilerinden uzaklaştırıyorlar, çünkü Yuhanna'nın, İncil'inde söz ettiği "Yaşam O'ndaydı ve yaşam insanların ışığıydı" sözleriyle ifade ettiği kendilerindeki ışığa inanmıyorlar.

İsa, Tanrı'nın oğlu ve insanların ışığı olan insanoğlunu her şeyin üstünde tutmayı öğretiyor. İsa şöyle diyor: "İn-

sanoğlunu ayağa kaldırdığınız zaman benim kendiliğimden hiçbir şey söylemediğimi anlayacaksınız." (Yu 8, 28)

Yahudiler onun öğretisini anlamıyorlar ve ona şöyle soruyorlar: "Yukarı kaldırılması gereken bu insanoğlu kimdir?" İsa bu soruya şu cevabı veriyor: "Işık kısa bir süre daha aranızdadır;* karanlıkta kalmamak için ışığınız varken yürüyün. Karanlıkta yurüyen nereye gittiğini bilmez." (Yu 12, 34-35)

Aslında, bu insanoğlu kimdir? sorusuna İsa şöyle cevap veriyor: Her insanda bulunan ve insanın kendi yaşamını aydınlatacak olan ışığın kendisidir. Luka 11, 35. İsa halka vazederken şöyle diyor: Eğer sendeki ışık kararmışsa, o zaman karanlıkların ne kadar da zifiri olacaktır!

Her devirde aynı düşünceye rastlıyoruz, insan gökten inen Tanrısal ışığın kabıdır, bu ışık da akıldır, saygı duymamız gereken tek şeydir, gerçek mutluluğu yalnız o sağlar bize.

Bu düşünce felsefi teori derleyicileri tarafından değil, Brahma dininin üstatları ve İbrani peygamberler tarafından, Konfüçyüs, Sokrates, Marcus Aurelius ve Epiktetos tarafından, tüm gerçek bilgeler tarafından, kendi iyiliklerini ve kamunun iyiliğini arayan insanlar tarafından dile getirilmiştir.**

---

* Kilise tarafından yapılan bütün çevirilerde, bu ayette, belki de maksatlı bir hata yapılmaktadır; εν υμιν sözcüğünün geçtiği her yere *sizde* sözcüğü yerine *sizinle* sözcüğü konulmuştur.

** Marcus Aurelius şöyle diyor: Evrendeki en büyük güce –her şeyden yararlanan ve her şeyi yöneten güce– saygı duy. Aynı şekilde, içindeki, onunla aynı doğaya sahip en yüce güce de saygı duy; bu güç ötekiyle aynı doğaya sahiptir. Çünkü içındeki bu güç, sendeki her şeyden yararlanır, yaşamını yöneten odur." (*Düşünceler, V, 21*)

Epiktetos da şöyle diyor: "Tanrı tohumunu yalnız babama ve atalarıma değil yeryüzündeki bütün canlı varlıklara ekti, özellikle de akıllı varlıklara, çünkü yalnız onlar kendilerini Tanrı'yla birleştiren akıl sayesinde Tanrı'yla ilişkiye giriyorlar."

Konfüçyüs'ün kitabında ise şunları okuyoruz: "Büyük bilim yasası gökten almış olduğumuz aklın ışıklı ilkesini yeniden tesis etmek ve geliştirmekten ibarettir." Birçok kez yinelenen bu cümle Konfüçyüs öğretisinin temelini oluşturmaktadır.

Birden, bizler insanların kurtuluşu dogması gereğince içimizdeki ışığı düşünmenin ve ondan söz etmenin gereksiz olduğunu söylüyoruz.

İnananlar Üçlü-Birlik'in üç şahsını incelemek gerekir diyorlar: Her bir kişinin doğasının ne olduğunu, hangi Kilise sırlarını gerçekleştirmek hangilerini gerçekleştirmemek gerektiğini bilmek gerekir, çünkü insanların esenliği kendi çabalarından değil de, Üçlü-Birlik'ten ve Kilise sırlarının düzenli şekilde uygulanmasından ileri gelecektir. Kuşkucular ise maddenin sonsuz küçük parçacığının sonsuz evrende ve sonsuz zamanda evrimini hangi yasalara göre tamamladığının bilinmesi gerekir diyorlar; gerçek mutluluğu arayan insan aklının gereklerini düşünmek nafiledir, çünkü insanlığın durumunun iyileşmesi kendiliğinden değil, keşfedeceğimiz yasalar gereğince olacaktır.

Şuna kanaat getirdim ki, birkaç yüzyıl içinde, eşsiz olarak nitelendirilen şu son yüzyılın bilimsel çalışmaları gelecek kuşaklar için alay ve eğlence konusu olacaktır. Denecektir ki, yüzyıllar boyunca büyük kıtanın batı tarafındaki bilginler hastalıklı bir çılgınlık içindeydiler: Kendilerini sonsuz mutlu yaşamı elde etmiş sayıyorlardı, ancak bu yaşamın hangi yasalara göre gerçekleşeceğini bilmek için hiçbir şey yapmadan, özel yaşamlarını daha iyi kılacak şeyle hiç uğraşmadan debelenip duruyorlardı. Gelecekteki tarihçilerin üzüntüyle karşılayacakları şey, bir grup insanın kendilerine basit ve açık kurallar öğreten, kendi yaşamlarını mutlu kılmak için ne yapmaları gerektiğini belirten bir üstatları olduğu halde bu üstadın sözlerinin bazıları tarafından onun bir bulut üzerinde her şeyi düzenlemek için geleceği şeklinde yorumlanmış olduğunu; başkaları için ise bu üstadın söylediği sözlerin çok güzel olmasına rağmen insan yaşamı arzuladığımız gibi bir şey olmadığı için uygulanmaya pek müsait olmadığı, bu nedenle de üzerinde durmaya değmediği kanaatinin yerleştiğini; insan aklına gelince, aklın her insanın mutluluğuyla ilgileneceği yerde bu yaşamın yasaları üzerinde yoğunlaştığını görmeleri olacaktır.

Kilise şöyle diyor: İsa'nın öğretisi bu dünyada tam olarak

uygulanamaz, çünkü yeryüzündeki yaşam gerçek yaşamın sadece bir yansımasıdır yani ister istemez kötüdür. Bu yaşamı en iyi şekilde yaşamanın yolu onu hor görmek ve gelecekteki mutlu, ebedî yaşama iman ederek (yani hayal ederek) iyi Tanrı'ya dua edip bugünü kötü yaşamaya devam etmektir.

Felsefe, bilim ve kamuoyu ise şöyle diyor: İsa'nın öğretisi bu dünyada uygulanamaz, çünkü insan yaşamı insan aklının aydınlatacağı ışığa değil, genel yasalara bağlıdır; onun için, tamamen akla uymaya çalışmak boşunadır, tarihsel, sosyolojik ve başka gelişim teorilerine göre uzun süre kötü yaşadıktan sonra birden yaşamımız kendiliğinden iyileşecektir, buna tam olarak inanıp kendini olduğu gibi yaşamaya vermek gerekir.

İnsanlar bir çiftliğe gelirler; çiftlikte, yaşamaları için ne gerekiyorsa vardır: Bütün donanımıyla ev, kiler ağzına kadar buğdayla, içki mahzenleri şarapla doludur, tarım aletleri, koşum takımları, atlar, sürü hayvanları, ev eşyaları, kısacası bolluk içinde yaşamak için her şey mevcuttur.

Herkes bu zenginliklerden, ne başkalarını ne de daha sonra gelecekleri düşünmeden yalnız kendisini düşünerek yararlanmak istemektedir. Herkes her şeyi yalnız kendisi için istemekte, mümkün olduğu kadar çok şeyi yalnız kendine ayırmaya çalışmaktadır. O zaman gerçek yağma olayı başlar; kavga ederler, ganimet için dövüşürler; süt veren inekler, yapağı veren koyunlar mezbahada kesilir; arabalar ve tezgâhlar sobada odun olarak kullanılır, süt için, tohum için kavga ederler, tüketmekten çok, israf ederler, dökerler. Hiç kimse rahat bir şekilde azığını yiyemez, diken üstündedir; daha güçlü biri gelip –aldığını daha da güçlü birine kaptırana dek– onların payına düşeni alır.

Bütün bu bitkin, hırpalanmış, aç insanlar çiftliği terk ederler. Efendi rahat bir şekilde yaşamaları için çiftliği yeniden düzenler. Çiftlik yeniden bolluk görünümündedir; yeniden çiftliğe üşüşürler, aynı dövüşler, aynı hır gürler, her şey saçılıp savrulur, bu insanlar yeniden yorgun düşerler, hırpalanır, öfkelenirler. Çiftliği kötü hazırladığı ve çok az şey

verdiği için Efendiden nefret ederek ve onu lanetleyerek çekip giderler. İyi Efendi cesaretini kaybetmez; çiftliği yaşanacak hale getirmek için yeniden donatır, her seferinde aynı şeyler tekrarlanır.

En sonunda, çiftliğe üşüşenler arasında bulunan bir bilge ötekilere şöyle der: Arkadaşlar, biz ne yapıyoruz? Şu bolluğa bakın, her şey ne güzel de düzenlenmiş. Bu bolluk burada hepimize ve bizden sonra gelecek olanlara da yeter; gelin sağduyulu bir şekilde yaşayalım. Birbirimizin zenginliklerini almayalım, birbirimize yardımcı olalım. Sürelim, ekelim, hayvan yetiştirelim, o zaman hayat hepimiz için iyi olacaktır. İşte, bazıları bilge adamın söylediklerini anladılar; birbirleriyle kavga etmeyi, birbirlerinin malını kaba güç kullanarak almayı bıraktılar ve çalışmaya başladılar. Ne var ki, bilgenin sözlerini duymayan ya da ona güvenmeyen başkaları eskisi gibi davranmaya devam ettiler, Efendinin malını çarçur ettikten sonra çekip gittiler. Bu durum bir süre bu şekilde sürdü. Bilgenin öğütlerini dinleyenler şöyle demeye devam ediyorlardı: Birbirinizle kavga etmeyin, Efendinin mallarını çarçur etmeyin, daha iyisini bulamazsınız. Bilgenin öğütlerini dinleyin. Bununla birlikte büyük bir kitle bu sözleri dinlemiyordu, inanmıyordu ve uzun süre her şey eskisi gibi devam etti.

İnsanlar bilge kişinin söylediklerine inanmadıkça olayların bu şekilde sürmesi gayet doğaldı. Ancak, dendiğine göre, öyle bir zaman geldi ki çiftlikteki herkes bilgenin sözlerini duydu, herkes onu anladı, herkes Tanrı'nın onun ağzıyla konuşmuş olduğunu ve bilgenin kendisinin şahsen Tanrı'dan başka biri olmadığını kabul etti. Bununla birlikte, bilgenin öğütlerine göre yaşamak yerine, hiç kimse nefsine engel olmadı, genel bir kargaşa içinde mücadele etmek yaşam için kaçınılmazdır, başka türlüsü de olamaz diyerek birbirlerini acımasızca katletmeye başladılar.

Bütün bunlar ne demek oluyor? Hayvanlar bile otlak alanlarını bozmadan otlamayı biliyorlar, insanlar ise gerçek yaşamın koşullarını öğrenmiş olduktan sonra, Tanrı'nın bu şekilde yaşamayı buyurduğuna inandıktan sonra daha da

kötü şekilde yaşıyorlar, bunun nedeni de başka şekilde yaşamanın imkânsız olduğunu düşünmeleridir. Bu insanlar mevcut olandan başka şeyi hayal ediyorlardı. Çiftlikteki insanların, bilgenin sözlerine inandıktan sonra eskisi gibi yaşamaya devam etmeleri, birbirlerinin malına el koymaları, kavga etmeleri, her şeyi berbat edip kendi hezimetlerini hazırlamaları için neyi hayal etmiş olabilirler? Anlaşmazlık şundan ibaretti: Bilge onlara "bu çiftlikteki yaşamınız kötüdür, kendi durumunuzu düzeltin, yaşamınız iyileşecektir" demişti. Onlar, bilgenin bu çiftlikteki yaşamlarını kınadığını ve onlara bu çiftliğin dışında herhangi bir yerde daha iyi bir yaşam vaadinde bulunduğunu sandılar. Bunun üzerine hepsi bu çiftliği yaşamaya değmez bir han olarak gördüler, önemli olan başka yerde vadedilmiş öteki hayattan yoksun olmamaktı! Çiftlikteki insanların bu tuhaf davranışını açıklamanın tek yolu budur, bu insanların bir kısmı bilgenin Tanrı olduğuna inanıyordu, diğerleri ise akıllı bir adam olduğuna ve doğru söylediğine inanıyordu, ne var ki bu insanlar bilgenin öğütlerinin tersine eskisi gibi yaşamaya devam ettiler.

Bu insanlar her şeyi duydular, her şeyi anladılar; ancak bilgenin öğretisinin gösterdiği temel şeyi yapmaktan geri durdular. İnsanlar birlik olup başka bir yerde olduğunu sandıkları iyi organize edilmiş gerçek çiftliğin, yani vadedilen çiftliğin han olarak gördükleri burası olduğunu anlayarak kendi mutluluklarını kendileri yaratmalıdırlar.

Bu tuhaf akıl yürütmenin kökeni şudur: Bilgenin buyrukları çok güzeldir, hatta Tanrısaldır, ama günümüzde bunları yerine getirmek zordur.

Ah keşke insanlar kendilerini mahvetmeyi durdurabilselerdi ve kendi yardımlarına birinin –örneğin, bulutlar üzerinde, trompet sesleri arasında Mesih'in– geleceğini beklemeyi bırakabilselerdi; ya da herhangi bir tarihsel yasaya veya güçler birliği veya ayrımı yasasına baş vurmayı bırakabilselerdi! Eğer kendileri birbirlerine yardım etmezse, hiç kimse onların yardımına gelmeyecektir. Birbirlerine yardım etmek için de ne gökten ne yerden bir şey beklememek, kendi mahvına yol açan uğraşları da bırakmak gerekir.

8. Bölüm

Eğer, İsa'nın öğretisi tamamen mantıkî ise ve insanlara gerçek mutluluğu veren öğreti bir tek onunkiyse akla dayanan insanın bunu inkâr etmeye hakkı yoktur, peki o zaman İsa'nın yasasını hiçe sayan bu dünyada bir başına bu öğretiye uyan kişinin durumu ne olacaktır? Eğer herkes bu öğretiye uymak için anlaşmış olsaydı, ancak o zaman bunun uygulanması mümkün olabilirdi. Bir tek insanın bütün dünyaya karşı hareket etmesi olamaz. Genellikle şöyle deniyor: "İsa'nın öğretisini bunca insanın arasında bir tek ben uygularsam, sahip olduğum her şeyi terk edersem, yanağımı uzatırsam, kendimi savunmazsam, yemin etmeyi ve savaşa gitmeyi reddedersem, o zaman her şeyimi alırlar, açlıktan ölmesem bile beni öldüresiye döverler, hayatta kalırsam hapse atarlar, kurşuna dizerler; böylece bütün mutluluğumu, yani bütün yaşamımı boşuna feda etmiş olurum.

Bu karşı düşünce bildiğimiz İsa'nın öğretisinin uygulanamaz olduğu yanılsamasına dayanıyor. Ben de herkes gibi bu yaygın karşı düşünceye sahiptim, İsa'nın öğretisinin yaşam hakkındaki görüşünü anlamama engel olan Kilise öğretisinden kendimi tamamen kurtarana dek de duygularım bu yöndeydi. İsa insanlar tarafından organize edilmiş ve insanı mahvoluşa götüren bu yaşamdan kurtulabilme çaresi olarak insanların kurallarına ters düşen kendi öğretisini sunuyor. Ben ise kendi kendime şöyle diyordum; onun öğretisini uygulamak iyi olurdu, ama insanın kendi yaşamını mahvetmesi yazık değil mi! İsa insanın kendi yaşamını mahvetmemesi için gereken gerçek çareyi sunuyor, ben ise hayatımı mahvedecek şeye sıkıca sarılıyordum! Herhalde bunun nedeni sürdürmekte olduğum yaşam tarzının beni mahva götürecek bir yaşam tarzı olarak değil de iyi ve gerçek bir şeymiş gibi görmüş olmamdı. Bu dünyevî bencil yaşamımı bana ait olan gerçek bir şeymiş gibi görmem, İsa'nın öğretisini anlamama mani olan engeli, yanlışlığı oluşturuyordu. İsa insanların içine düştükleri bu dünyevî bencil yaşamlarını kendilerine ait gerçek bir şeymiş gibi algılamalarına sebep olan hatayı

biliyordu, insanlara sunduğu bir dizi öğreti ve meselle onlara böyle yaşamaya hiçbir haklarının olmadığını, hakikatte yeri olmayan yaşam dedikleri bu dünyevi düzeni reddedip gerçek yaşama inanana dek kendilerinde yaşam olmayacağını kanıtlamaya çalıştı.

İsa'nın öğretisine göre "kendi yaşamını kurtarma"nın ne anlama geldiğini anlamak için önceden bütün peygamberlerin, Süleyman'ın, Buda'nın ve dünyanın bütün bilge insanlarının insanın bencil yaşamı hakkında ne söylemiş olduklarını bilmek gerekir. Pascal'ın ifadesine göre, bu konu üzerinde düşünmemek ve insanın, hepimizin yürüdüğü ölüm uçurumunu görmemek için önümüze bir perde çekmek mümkündür; ancak insanın bu bencilce yaşam yüzünden yalnızlık içinde geçen yaşamını düşünmek, sadece bencillikten ibaret olan bir yaşamın ayrı ayrı her bir insan için hiçbir anlamı olmadığı gibi, aynı zamanda insan yüreği ve aklıyla, insandaki iyi olan her şeyle zalimce alay etmek olduğuna kanaat getirmek için yeterlidir. Böylece, İsa'nın öğretisini anlamak için, her şeyden önce insanın kendine gelmesi, İsa'nın geleceğini bildiren Vaftizci Yahya'nın bizler gibi ne yapacağını şaşırmış insanlara μετανοιά (metanià - tövbe etmek) sözünü ettiği şeyin bizde gerçekleşmesi için gerekeni düşünmek gerek. Yahya şöyle diyordu: "Her şeyden önce tövbe edin, yani kendinize gelin, yoksa mahvolacaksınız." "Balta ağacın köküne dayanmış bile. Ölüm ve mahvoluş hepinizin yanı başında." İsa da öğretisine şu sözlerle başlıyor: "Kendinize gelin, tövbe edin, yoksa hepiniz mahvolacaksınız."

İsa'ya gelip Pilatus tarafından öldürtülen bazı Celilelilerden söz ettiler. İsa bunun üzerine şöyle dedi: "Bu Celilelilerin bütün öbür Celilelilerden daha mı günahkâr olduğunu sanıyorsunuz? İnanın ki hayır. Ama tövbe etmezseniz, hepiniz böyle mahvolacaksınız. Ya da, Şiloah'taki kule üzerlerine yıkılınca ölen o on sekiz kişinin, Yeruşalem'de yaşayan öbür insanların hepsinden daha mı suçlu olduğunu sanıyorsunuz? İnanın ki hayır. Ama tövbe etmezseniz, hepiniz böyle mahvolacaksınız." (Lk 13, 1-5)

İsa günümüz Rusya'sında yaşamış olsaydı şunları söylerdi:

"Berdiçev sirkinde ya da Kukuyev bayırında ölen kişilerin öbürlerinden daha mı günahkâr olduğunu sanıyorsunuz? Hayır, eğer tövbe etmezseniz, silkinmezseniz, yaşamınızda ölümsüz olanı bulmazsanız sizler de aynı şekilde mahvolacaksınız. Kulenin altında ezilerek, sirkte yanarak can vermek size korkunç gelebilir, ama sizin ölümünüz de bu kadar korkunç ve bu kadar kaçınılmaz olarak hepinizin önünde duruyor. Bunu görmezlikten gelmeye boşuna çalışıyorsunuz; ölüm beklenmedik bir şekilde geldiğinde, daha da korkunç olacaktır."

İsa halka şunları da söyledi: "Batıda bir bulutun yükseldiğini görünce siz hemen, 'Sağanak geliyor' diyorsunuz, öyle de oluyor. Rüzgârın güneyden estiğini görünce, 'Çok sıcak olacak' diyorsunuz, öyle de oluyor. Sizi ikiyüzlüler! Yeryüzünün ve gökyüzünün belirtilerinden bir anlam çıkarabiliyorsunuz da zamanımızda olanların anlamını çıkaramıyorsunuz? Doğru olana neden kendiniz karar veremiyorsunuz." (Lk 12, 54-57)

Belirtilere bakıp hava tahmini yapabiliyorsunuz, nasıl oluyor da size ne olacağını göremiyorsunuz? Tehlikeden istediğiniz kadar kaçın, maddî yaşamınızı aklınıza gelebilecek her çareye başvurarak garanti altına alın, bütün bunlara rağmen, Pilatus değilse bile, bir kule sizi öldürecektir, biri ya da öbürü değilse yatağınızda çok daha büyük acılar içinde öleceksiniz.

Herhangi bir işe girişmeden önce, kule inşa etmeden ya da savaşa gitmeden ya da fabrika kurmadan önce öteki insanların yaptıkları gibi basit bir hesap yapın. Onlar hesaplarının gerçekleştiğini görmek amacıyla çalışırlar.

"Aranızdan biri bir kule yapmak isterse, bunu tamamlayacak kadar parası var mı yok mu diye önce oturup yapacağı masrafı hesap etmez mi? Çünkü temel atıp da işi bitiremezse, durumu gören herkes, 'Bu adam inşaata başladı, ama bitiremedi' diyerek onunla eğlenmeye başlar.

"Ya da hangi kral başka bir krala savaş açtığında, üzerine yirmi bin askerle yürüyen düşmana, on bin askerle karşı koyabilir miyim diye önce oturup bir durum değerlendirmesi yapmaz?" (Lk 14, 28-31)

Ne yapılırsa yapılsın, hiç bitmeyecek bir iş için çalışmak mantıksız olmaz mı? Ölüm her zaman senin dünyevi refahının kulesi tamamlanmadan önce gelecektir. Eğer sen ölümle mücadele konusunda, ne yapsan da senin değil de onun kazanacağını önceden bilsen, onunla mücadele etmemen ve yüreğini mutlaka mahvolacak şeye bağlamayıp kaçınılmaz ölüm tarafından yok edilemeyecek işle uğraşman daha doğru olmaz mı?

İsa daha sonra öğrencilerine hitap ederek şöyle dedi: "'Ne yiyeceğiz?' diye canınız için, 'Ne giyeceğiz?' diye bedeniniz için kaygılanmayın. Can yiyecekten, beden de giyecekten daha önemlidir. Kargalara bakın! Ne eker ne biçerler; ne kilerleri ne ambarları var, Tanrı yine de onları doyurur. Siz kuşlardan çok daha değerlisiniz! Hangi biriniz kaygılanarak ömrünü bir an bile uzatabilir? Bu küçücük işe bile gücünüz yetmediğine göre öbür konularda neden kaygılanıyorsunuz? Zambakların nasıl büyüdüğüne bakın! Ne çalışırlar ne de iplik eğirirler. Ama size şunu söyleyeyim; bütün haşmetine karşın Süleyman bile bunlardan biri gibi giyinmemişti." (Lk 12, 22-27)

Bedeninizi ve yiyeceğinizi kendinize ne kadar tasa ederseniz edin, hiç kimse ömrüne bir saat bile katamaz.* Gerçekleştirilmesi imkânsız bir şey için endişe duymak aptalca olmaz mı?

Çok iyi biliyorsunuz ki, yaşamınız ölümle son bulacaktır, buna rağmen siz kendinizi güvenceye alma konusunu dert ediniyorsunuz. Hayat insanın sahip olduğu şeylerle güvenceye alınamaz; kendi kendinizi kandırdığınızın farkına varın.

İsa diyor ki, yaşamın anlamı sahip olduğumuz ya da kazandığımız şeylerde değil, başka bir şeyde olmalıdır.

İsa şöyle diyor: "Zengin bir adamın toprakları bol ürün verdi. Adam kendi kendine, 'Ne yapacağım? Ürünlerimi koyacak yerim yok' diye düşündü. Sonra 'Şöyle yapacağım:

---

* 25. Ayetteki bu sözler (Lk, 12) doğru şekilde çevrilmemiş; ἡλίκον (ilikian) sözcüğü yaş anlamındadır yani hayat yaşı, o halde cümle şu anlama gelmektedir: İnsan ömrüne bir saat bile katamaz.

ambarlarımı yıkıp daha büyüklerini yapacağım, bütün tahıllarımı ve mallarımı oraya yığacağım. Kendime, 'ey canım, yıllarca yetecek kadar bol malın var. Rahatına bak, ye, iç, yaşamın tadını çıkar diyeceğim'. Ama Tanrı ona, 'Ey akılsız!' dedi, 'Bu gece canın senden istenecek. Biriktirdiğin bu şeyler kime kalacak?' Kendisi için servet biriktiren, ama Tanrı katında zengin olmayan kişinin sonu böyle olur."

Ölüm bizleri her an tehdit etmektedir; onun için İsa şöyle diyor: "Kuşaklarınız belinizde bağlı, kandilleriniz yanar durumda hazır olun. Düğün şenliğinden dönecek olan efendilerinin gelip kapıyı çaldığı an kapıyı açmak üzere hazır bekleyen köleler gibi olun... Efendi gecenin ister ikinci, ister üçüncü nöbetinde gelsin, uyanık bulacağı kölelere ne mutlu! Ama şunu bilin ki, ev sahibi, hırsızın hangi saatte geleceğini bilse, evinin soyulmasına fırsat vermez. Siz de hazır olun; Çünkü İnsanoğlu beklemediğiniz saatte gelecektir." (Lk 12, 35, 36, 38-40)

Nişanlıyı bekleyen bakireler meseli, dünyanın sonu ve son yargılanma günüyle ilgili bütün mesellerin amacı yorumcuların hepsine göre insanı her an ve her zaman bekleyen ölümü anımsatmaktır.

Ölüm, ölüm, ölüm her an sizi bekliyor. Yaşamınız hep ölümün gölgesinde geçer. Eğer yalnız kendiniz, şahsî geleceğiniz için çalışıyorsanız, gelecekte sizi bekleyenin ölüm olduğunu çok iyi biliyorsunuz. Bu ölüm çalışarak elde edeceğinizi hayal ettiğiniz her şeyi yok eder. Öyleyse, insanın kendisi için yaşamasının hiçbir anlamı olamaz. Akla uygun yaşam bundan farklı bir şey olmalıdır, nesnesi zavallı bir insandan başka bir şey olmalıdır. Mantıklı yaşam ölümün yaşamı yok edemeyeceği bir şekilde yaşamaktan ibaret olmalıdır. "Marta, Marta, sen çok şey için kaygılanıp telaşlanıyorsun. Oysa gerekli olan tek bir şey vardır." (Lk 10, 41)

Gelecek için yaptığımız bütün bu sayısız işler bizim için gereksizdir, bütün bunlar kendi kendimizi aldattığımız yanılsamalardır. İnsana bir tek şey gereklidir.

İnsan doğduğu andan itibaren, gerçek yaşam için gerekli olan tek şeyi keşfedemezse kaçınılmaz bir tehlike altında

demektir: yani anlamı olmayan bir yaşam ve saçma bir ölüm. İşte İsa gerçek yaşamı veren bu tek şeyi insanlara açıklıyor. İsa bunu uydurmuyor, bunu insanlara Tanrısal gücüyle vereceğine dair bir söz vermiyor. İnsanlara sadece bir aldatmacadan ibaret olan bencil yaşamın yanında, gerçekleşmeyecek düşlerle alâkası olmayan gerçeği açıklıyor.

Bağ kiracıları meselinde (Mt 21, 32-42) İsa insanların bu körleşmesinden, bu körleşmenin insanların gerçeği görmelerine engel olduğundan ve onları gerçek yaşam yerine yaşamın görüntüsü olan kendi bencilce yaşamlarını elde etmeye ittiğinden söz ediyor.

İnsanlar bir toprak sahibinin ekili topraklarına yerleştikten sonra, kendilerini bu toprakların sahibi sandılar. Bu illüzyon bu insanların bir dizi akılsızca ve zalimce işler yapmasına neden oldu; sürgüne gitmelerine ve yaşamlarına mal oldu. İşte bu nedenle herkes yaşamı kendi özel malı olarak görüyor, kim olursa olsun hiç kimse en ufak bir sorumluluk hissi duymadan yaşamı keyfince yaşamanın bir hak olduğunu sanıyor. Bu illüzyonun kaçınılmaz sonucu tek tek her birimiz için bir dizi çılgınca ve zalimce davranışlar, bunları izleyen felâketler ve yaşamdan dışlanıştır. Bağcıların toprak sahibinin gönderdikleri kişileri ve oğlunu öldürerek ne kadar zalim olduklarını gösterirlerse o kadar güvence altında olacaklarını sandıkları gibi, bizler de ne kadar zalimlik gösterirsek o kadar emniyette olacağımızı sanıyoruz.

Bağın ürünlerini ele geçirip kimseye vermeyen bağcıların bağ sahibi tarafından kovulmasıyla sonuçlanan akıbetin aynısı bencil yaşamlarını gerçek yaşam olarak kabul edenler için de geçerlidir. Ölüm onları yaşamdan uzaklaştırır, onların yerleri başkaları tarafından doldurulur; yaşamın anlamını bilmemelerine yol açan hatanın sonucudur bu. Bağdaki bağcılar gibi, bir duvar ve hendekle çevrilmiş ve bir kuyusu bulunan bir bağ almış olduklarını, birinin kendileri için çalışmış olduğunu ve sıranın kendilerine geldiğini, o kimsenin buna bel bağladığını unutuyor ya da anımsamak istemiyorlar; şu halde kendileri için yaşamak isteyen kimseler daha doğmadan önce kendileri için yapılmış olan şeyleri unuttular ya

da anımsamak istemiyorlar; buna göre onlar da çalışmak mecburiyetinde olma sırasının kendilerinde olduğunu ve kendilerine verilmiş olan ve halen de verilmekte olan zevkini çıkardıkları yaşamın bütün nimetlerinin başkalarıyla paylaşmaları gereken meyveler olduğunu unuttular ya da unutmak istiyorlar.

Yaşama bu yeni şekilde bakmak, yani *metanià* (tövbe etmek) bu meselde belirtildiği gibi İsa'nın öğretisinin köşe taşıdır. İsa'nın öğretisine göre, insanlar bağdaki bağcılar gibi, bağ sahibine borçlarını ödeyemeyecek durumda olduklarını anlasınlar ve hissetsinler ki, bu ödenmeyen borç, geçmiş, şimdiki ve gelecek kuşaklar tarafından her şeyin özü olan Kişiye karşılık alınmış bir borçtur. İnsanlar şunu anlamalılar ki, yaşadıkları her saat borcun ödenmesinden başka bir şey değildir, her insan bencilce bir yaşam içine girerek bu sorumluluğu reddetmiş, yaşamın özünden kopmuş, buna göre de yaşamını yitirmiş oluyor. İsa'nın sık sık yinelediği gibi, kim yaşamını korumaya çalışırsa onu yitireceğini aklından çıkarmasın.

Gerçek yaşam geçmiş kuşaklar tarafından biriktirilmiş iyiliğe bir şeyler katan, şimdi bu mirası arttıran ve gelecek kuşaklara aktaran yaşamdır.

Bu yaşama katılmak için insan iyi bir evlât olarak şahsî iradesini terk edip İnsanoğlu'na hayat veren Baba'nın iradesine uymalıdır.

"Köle, sahibinin değil de sadece kendi istediğini yaparak sahibinin evinde sürekli kalamaz." (Yu 8, 35) Ebedî yaşam sadece babasının isteğini yerine getiren oğulda vardır. Oysa, yaşamın kaynağı Baba'nın isteği, herkesin kendisi için keyfince ve bencilce yaşaması değil, insanları yaşatan biricik oğulun yaşamını, yani bir evlada yaraşır hayatı yaşamasıdır. Onun içindir ki, insan yaşamını, Baba tarafından başkalarının yararına kullanılması için verilmiş bir yetenek, bir teminat olarak görürse, kısacası kendi için değil de insanoğlu için yaşarsa, yaşamını korumuş olacaktır.

Bir adam kölelerinin her birine malının bir bölümünü emanet edip onlara bir şey demeden yolculuğa çıkıyor. Her

ne kadar efendilerinin malının kullanımı konusunda kesin direktifler almamış olsalar da içlerinden bazıları bu malın Efendiye ait olduğunu, onu çoğaltmaları ve Efendileri için çalışmaları gerektiğini anlıyor. Efendileri için çalışan köleler Efendinin ortağı oluyor; çalışmayanlara ise verilenler de alınıyor. (Mt 25, 14-46)

Yaşam bütün insanlara verilmiştir, onlara bu yaşamın neden verilmiş olduğu da söylenmemiştir. Bazıları yaşamın özel bir mülk değil de insanoğlunun yaşamını sürdürmesini sağlayacak bir armağan olduğunu anlıyor ve bu biçimde yaşıyorlar. Başkaları ise yaşamın anlamını bilmezlikten gelerek bu ortak yaşam için çalışmıyorlar. Yaşam için çalışanlar yaşamın kaynağında birleşiyorlar, çalışmayanlar ise onu yitiriyorlar. İsa insanoğlunun hizmetinin ne olduğundan ve bu hizmetin karşılığının ne olacağından söz ediyor (31-46). İnsanoğlu, İsa'nın ifadesine göre kralın konuştuğu gibi konuşacaktır: "Sizler, Babam'ın kutsadıkları, gelin O'nun egemenliğini miras alın! Çünkü acıkmıştım, bana yiyecek verdiniz; susamıştım bana içecek verdiniz; beni giydirdiniz; benimle ilgilendiniz, çünkü ben sizde ve merhamet ettiğiniz ve yardım ettiğiniz bu insanların en önemsizinde bile aynıyım. Bencil yaşamı değil de insanoğlunun yaşamını sürdürdüğünüz için ebedî yaşama sahipsiniz."

İncillerin hepsinde İsa sadece bu ebedî yaşamı vazediyor. Ne kadar tuhaf görünse de, şahsen dirilmiş olsa ve genel bir diriliş sözü vermiş olsa da, bireysel dirilişi ve mezarın ötesindeki bireysel ölümsüzlüğü doğrulamak için hiçbir şey söylemediği gibi, Mesih'in egemenliğinde ölülerin yeniden canlanacağı inancında olan Ferisiler'in aksine İsa öğretisinde kişisel dirilişe değinmemiştir.

Sadukiler ölülerin yeniden canlandırılacağına inanmıyorlardı. Ferisiler ise günümüzde Yahudilerin inandıkları gibi buna inanıyorlardı.

Ölülerin yeniden canlandırılacağına (dirilmesi değil, bu sözcük yanlış şekilde çevriliyor) iman eden Yahudilere göre, Mesih'in gelip yeryüzünde Tanrı'nın Egemenliğini kurmasıyla bu gerçekleşecektir. İşte İsa karşısına çıkan zamana, me-

kâna ve tene dayalı bu diriliş inancını reddediyor ve onun yerine Tanrı'da yeniden ebedî yaşama kavuşma öğretisini getiriyor.

Ölülerin yeniden canlandırılmasını kabul etmeyen Sadukiler, İsa'ya, onun Ferisiler gibi düşündüğünü sanarak, kadının yedi kardeşten hangisinin karısı olacağını sorduklarında, İsa açık ve net bir şekilde hem bu görüşü hem de öbür görüşü reddediyor.

İsa şöyle diyor: "Siz Kutsal Yazıları ve Tanrı'nın gücünü bilmediğiniz için yanılgı içindesiniz." (Mt 22, 29-32; Mk 12, 24-27; Lk 20, 34-38) Ölülerin yeniden canlandırılması kişisel ve tensel olmayacaktır. Ölüler arasından canlandırılmayı hak edenler Tanrı'nın evlatları olurlar ve gökte (Tanrı'yla) melekler (Tanrı'nın gücü) gibi yaşarlar, ve kadının kişisel olarak kimin karısı olacağı sorusuna da "hiçbirinin olamaz, çünkü onlar Tanrı'yla birleşerek kişisel olmaktan çıkmış olurlar" diyerek cevap veriyor. Ölülerin yeniden canlandırılması konusuna gelince, yalnız yeryüzündeki yaşamı kabul eden ve bu tensel yaşamdan başka bir yaşam kabul etmeyen Sadukiler'e hitap ederek şöyle diyor: Musa'nın Kitabı'nda alevlenen çalıyla ilgili bölümde Tanrı'nın Musa'ya söylediklerini okumadınız mı? Ben İbrahim'in Tanrısı, İshak'ın Tanrısı ve Yakup'un Tanrısı'yım diyor. Eğer Tanrı Musa'ya, ben Yakup'un Tanrısı'yım dediyse Yakup Tanrı için ölmüş değildir, onun için Tanrı ölülerin değil, dirilerin Tanrısı'dır. Tanrı için diriler mevcuttur. Bunun için diri Tanrı varsa, o zaman Tanrı'nın ebedî yaşamına katılan kişi de yaşıyor demektir.

Ferisiler'e karşı İsa şöyle diyor: Yeniden canlandırma kişisel ve tensel olamaz. Sadukiler'e ise şöyle diyor: Kişisel olan şimdiki yaşamın dışında, ayrıca Tanrı'nın birlikteliğinde bir yaşam vardır.

İsa kişisel tensel dirilişi reddetmekle beraber insanın kendi yaşamını Tanrı'ya götürerek onu yeniden canlandıracağını kabul ediyor. İsa kişisel yaşamdan nasıl kurtulunacağını öğretiyor ve bu kurtuluşun da insanoğlunun yaşamını Tanrı'da yaşamasıyla elde edileceğini söylüyor. Bu öğretisini Yahu-

dilerin Mesih'in gelişi inancıyla birleştirerek insanoğlunun ölüler arasından yeniden canlanacağı konusuna değinirken Yahudilere ölülerin yeniden canlandırılmasının tensel ve kişisel değil de Tanrı'daki yaşama uyanış olduğu mesajını veriyor. İsa tensel kişisel dirilişi hiçbir zaman bildirmedi. Onun dirilişle ilgili öğretisi iki bölümde yer alan yazılara dayandırılıyor. Bu iki bölüm de Mt 25, 31-46 ve Yu 5, 28-29'dur. Birincisinde insanoğlunun gelişinden, yeniden canlandırılmasından, yüceltilmesinden (aynen Mt 10, 23'deki gibi), sonra insanoğlunun kendi görkemi içinde insanları ayırmasından söz ediliyor. İkincisinde ise buradaki, yani yeryüzündeki mezarlarından çıkanların gerçek yaşamlarından söz ediliyor.

İsa Tanrı'daki ebedî yaşamla ilgili öğretisinde, o sıralar tartışma konusu olup Talmud'a yeni yeni girmeye başlayan ve İbrani peygamberlerin yazılarında rastlanmayan, ölülerin canlandırılması konusu ile karşılaştığı her seferinde bunu açık ve net bir şekilde belirtebilirdi; oysa İsa bunu yapmadığı gibi hep reddetti, bütün İncil'de bu öğretiyi onaylayan herhangi bir bölüme rastlayamazsınız. Yukarıda belirtilen iki bölüm ise tamamen başka anlama gelmektedir.

İsa kendi kişisel dirilişinden, her ne kadar İncil'i derinlemesine incelemiş olanlara tuhaf görünse de, İncil'in hiçbir yerinde söz etmiyor.

Eğer teologların öğrettiği gibi Hıristiyanlığın temeli Mesih İsa'nın dirilişine dayanıyorsa, İsa kendisine olan inancın temelinin bu olacağını bilerek, direleceği konusuna en azından bir kez olsun açık ve net bir şekilde değinirdi. Üstelik, bunu açık ve net sözcüklerle ifade etmemek bir yana bundan hiç söz etmedi, kanonik İncillere göre de bir tek kez bile söz etmedi.

İsa'nın öğretisi insanoğlunu yüceltmekten ibarettir, kısacası insan yaşamının özü, insanın kendisini Tanrı'nın oğlu olarak kabul etmesidir. İsa'nın kendisi, Tanrı'nın evladı olduğunu kabul etmiş olan insanın canlı örneğidir. Matta 16, 13-20'ye göre, İsa havarilerine, halkın –insanların– kendisi hakkında ne söylediğini sorar? Havarileri ona, halkın bir kısmının onu mucizevî biçimde dirilmiş Yahya ya da bir başka

peygamber, bir kısmının da gökten inmiş İlyas olarak gördüğü karşılığını verir. İsa onlara, "Peki sizlere göre ben kimim?" diye sorar. Bunun üzerine Petrus İsa'yı, İsa kendisini nasıl biliyorsa öyle anlayarak "Sen, yaşayan Tanrı'nın Oğlu Mesih'sin" yanıtını verir. İsa ona "Bu sırrı sana açan et ve kan değil, göklerdeki Babam'dır" der. Yani, bunu anlamanın nedeni insanların yaptığı açıklamalara inanman değil, kendini Tanrı'nın oğlu olarak hissetmendir der. Petrus'a, Tanrı'ya evlat olma duygusuna dayanan gerçek imandan söz ettikten sonra, İsa kendisinin Mesih olduğunu kimseye söylememeleri için havarilerini uyarır. Bundan sonra İsa şunu ekler: Kendisine ne kadar eziyet etseler de, kendisini öldürseler de, kendisi, yani öğretisi her şeye galip gelerek yerleşecektir. İşte İsa'nın bu sözleri kendi dirilişinin kehaneti olarak yorumlanmıştır. (Yu 2, 19-22; Mt 12, 40; Lk 11, 30; Mt 16, 21; Mk 8, 31; Lk 9, 22; Mt 17, 23; Mk 9, 31; Mt 20, 19; Mk 10, 34; Lk 18, 33; Mt 26-32; Mk 14, 25)

İşte İsa nın kendi dirilişinin kehaneti olarak yorumlanan on dört bölüm. Bu bölümlerin üçünde Yunus un balinanın karnında geçirdiği zaman işlenir; bir başka bölümde Tapınağın yeniden kurulmasından söz ediliyor. Diğer altı bölümde insanoğlunun yok edilemeyeceği konusu işleniyor; İsa'nın dirilişiyle ilgili tek kelime yok.

Bütün bu bölümlerde, metnin orijinalinde diriliş sözcüğü geçmiyor bile. Teolojik yorumlardan haberi olmayan ama Yunanca bilen birilerinden bunları çevirmesini isteyin, bu insanlardan hiçbiri bunları çevrilmiş oldukları gibi çevirmeyecektir. Orijinal metinde diriliş anlamı verilen iki farklı sözcüğe rastlıyoruz: ανιστημι (anistimi) ve εγειρω (eğiro): Bu sözcüklerden bir tanesi "yeniden düzenlemek, yeniden canlandırmak", öbürü ise "uyandırmak, kalkmak, uyanmak" anlamına gelmektedir. Bunlara ilişkin ne Yunanca sözcüklerin ne de buna uygun düşen *kum* sözcüğünün diriliş anlamına gelemeyeceğine iyice inanabilmek için, İncil'de bu sözcüklerin kullanılmış oldukları bölümleri karşılaştırmak yeterlidir, üstelik de bunlar çok sık kullanılmışlar. Bir tek kez bile "diriliş" sözcüğü ile çevrilmedikleri görülecektir. *Auferstehen*,

ressusciter sözcüğü ne Yunanca'da ne de İbranice'de mevcuttur, çünkü bu sözcüğe ilişkin anlayış mevcut değildi. Diriliş fikrini Yunanca'da ya da İbranice'de ifade edebilmek için bir dolaylamaya başvurmak gerekir. Matta'nın 14. 2'de Vaftizci Yahya'nın dirildiğine inanan Hirodes ile ilgili bölümde αυτος ηγερθη απο τῶν νεκρῶν (aftos iğerthi apo ton nekron) sözcuklerini, yani "ölüler arasından uyandı" ifadesini okuyoruz. Aynı şekilde Lk 16, 31'de Lazarus'un meselinde biri dirilmiş olsa bile o dirilene inanılmayacaktır, deniliyor burada: εάν τις εκ νεκρῶν άναστῆ (ean tis ek nekron anisti), yani "eğer biri ölüler arasından uyansa da" dolaylamasını okuyoruz. Ama, "ölüler arasından" sözcükleri "kalksa" ya da "uyansa" sözcüklerine eklenmemiş olsaydı, bu son sözcükler dirilmek anlamına gelmeyecekti. İsa'nın, kendisinden söz ederken kendi dirilişini önceden haber verdiğini iddia ettikleri bölümlerin hiçbirinde "ölüler arasından" sözcüğünü bir tek kez bile kullanmıyor.

Bizim diriliş anlayışımız İbranilerin yaşam konusundaki fikirlerine öylesine yabancı ki, İsa'nın onlara her insanın payına düşecek bir kişisel, ebedî yaşamdan, bir dirilişten nasıl söz etmiş olabileceği düşünülemez bile. Gelecekteki ebedî yaşam düşüncesi bize ne Yahudilerin öğretisinden ne de İsa'nın öğretisinden gelmektedir. Bize başka yerden gelmektedir. Ne kadar tuhaf gelirse gelsin, uykuya ve ölüme benzer anlaşılmaz bir fikre dayanan ve bütün vahşi halklarda ortak olan gelecek yaşama dair inanç çok aşağı ve kaba bir anlayıştır.

İbranilerin öğretisi gibi Hıristiyanlık da –hayda hayda– bu anlayışın üstündeydi. Ama bizler bu batıl inancın çok yüce bir şey olduğundan o kadar eminiz ki, bizim inancımızın Çinlilerin ve Hintlilerin inancından daha üstün olduğunu göstermek için bunu belirtiyoruz. Bu düşünceye yalnızca teologlar değil, aynı zamanda Tiele, Max Muller gibi özgür düşüncede olanlarla dinler konusunda uzman tarihçiler de sahip.

Dinleri sınıflandırmalarında, birinci sıraya diriliş batıl inancını taşıyanları koyuyorlar ve bunların bu inancı taşıma-

yan diğerlerinden üstün olduklarını belirtiyorlar. Özgür bir düşünür olan Schopenhauer açıkça İbrani dinini –bu inancın izlerine rastlanmadığı için– en alt seviyedeki dinlerden biri olarak kabul ediyor. Gerçekten de ne diriliş kelimesi ne de düşüncesi Yahudi dininde bulunuyordu. Ebedî yaşam İbranice *haye-oylom* olarak çevriliyor. *Oylom* sonsuz anlamına gelmektedir; zaman içinde sürekli olan şey demektir; *Oylom* aynı zamanda dünya, *kosmos* demektir de. Evrensel yaşam ve elbetteki ebedî yaşam, yani *haye-oylom,* Yahudi öğretisine göre yalnızca Tanrı'nın özelliğidir. Tanrı yaşam Tanrısı'dır. Diri Tanrı'dır. İbrani düşüncesine göre insan her zaman ölümlüdür. Daima yaşayan yalnızca Tanrı'dır. Kutsal Kitap'ın ilk beş kitabında "ebedî yaşam" ifadesine iki kez rastlanıyor. Birinde Yasa'nın Tekrarı nda, diğerinde de Yaratılış'ta. Yasa'nın Tekrarı nda Tanrı şöyle diyor: "Artık anlayın ki, ben, evet ben O'yum, benden başka tanrı yoktur; öldüren de, yaşatan da, yaralayan da, iyileştiren de benim. Kimse elimden kurtulamaz. Elimi göğe kaldırır ve derim ki, sonsuzluk boyunca yaşayan ben'im.." (Yas 32, 39-40) Yaratılış'ta da şöyle diyor: "İşte, Adem iyiyle kötüyü bilmekle bizlerden biri gibi oldu. Şimdi elini uzatıp yaşam ağacından meyve koparıp yerse ebedîyen yaşayacaktır." Bütün Eski Ahit'te sadece bu iki yerde geçen "ebedî yaşam" ifadesi (Danyel'in apokrif kitabındaki bir bölümü saymazsak) açıkça insan yaşamı ve ebedî yaşam hakkındaki İbrani görüşünü belirliyor. İbranilere göre, yaşamın kendisi ebedîdir ve Tanrı'dadır; ama insan her zaman ölümlüdür, doğası gereği böyledir.

Yahudi öğretisine göre, insan insan olarak ölümlüdür. Bir kuşaktan bir başka kuşağa geçtikçe ve bir halkta sürüp gittikçe yaşamı devam eder. Buna göre, yaşam niteliği halkın içindedir. Tanrı "Yaşayacaksınız ve ölmeyeceksiniz" dediğinde, bu sözleri halka hitap ederek söylüyor. Tanrı'nın insana, her insan için ayrı ayrı üflediği hayat ölümlüdür; eğer insanlar Tanrı yla yapılan antlaşmaya sadık kalırlarsa yani Tanrı'nın koymuş olduğu koşullara uyarlarsa bu yaşam kuşaktan kuşağa sürüp gider.

Yasaların hepsini formüle ettikten ve bu yasaların gökte

değil de yüreklerinde olduğunu söyledikten sonra Musa şöyle diyor: "İşte bugün önünüze yaşamla iyiliği, ölümle kötülüğü koyuyorum. Bugün size Tanrınız Rab'bi sevmeyi, onun yolunda yürümeyi, buyruklarına, kurallarına, ilkelerine uymayı buyuruyorum." (Yas 30, 15)

"Yaşamanız için", "Önünüze yaşamla ölümü, kutsamayla laneti koyduğuma bugün yeri göğü size karşı tanık gösteriyorum. Yaşamı seçin ki, siz de çocuklarınız da yaşayasınız. Tanrınız Rab'bi sevin, sözüne uyup O'na bağlanın, çünkü yaşamınız ve yaşamınızın sürmesi buna bağlıdır. (Yas 30, 19)

Bizim insanî yaşam anlayışımızla Yahudilerin anlayışı arasındaki başlıca fark şudur: Bizim anlayışımıza göre, kuşaktan kuşağa geçen ölümlü yaşamımız, gerçek yaşam değil, herhangi bir nedenden dolayı geçici olarak bozulmuş, düşmüş bir yaşamdır. Yahudilere göre ise, tersine, bu yaşam gerçek yaşamdır, Tanrı'nın iradesine uymak şartıyla insana verilmiş en yüce lütuftur. Bizim görüş açımızdan, kuşaktan kuşağa nakledilen bu düşmüş yaşam bir lânetin nakledilmesidir; Yahudi görüş açısına göre ise, Tanrı'nın iradesini yerine getirmek şartıyla insanın can atabileceği en yüce lütuftur.

İsa kişisel ve ölümlü yaşamın karşısına diktiği gerçek ya da ebedî yaşam öğretisini özellikle bu yaşam anlayışı üzerine kuruyor.

"Kutsal Yazılar'ı araştırıyorsunuz. Çünkü bunlar aracılığıyla sonsuz yaşama sahip olduğunuzu sanıyorsunuz. Bana tanıklık eden de bu yazılardır!" (Yu 5, 39)

Genç bir adam İsa'ya gelip, "Sonsuz yaşama nasıl girebilirim?" diye sordu. İsa da bu soruya şu cevabı verdi: "*Yaşama* girmek istiyorsanız, emirleri yerine getirin" (burada İsa sonsuz yaşam demiyor sadece yaşam diyor). İsa Kutsal Yasa uzmanına da aynı şekilde cevap veriyor: "Bunu yap, yaşayacaksın." (Lk 10, 28) Yine kısaca ebedîyen sözcüğünü eklemeden "Yaşayacaksın" diyor. İsa iki durumda da "ebedî yaşam" ifadesinin ne anlama geldiğini gösteriyor; bunu kullandığı her seferinde, Yahudilere yasalarında sık sık formüle edilmiş şeyi söylüyor: Tanrı'nın iradesini yerine getirmek ebedî yaşamdır.

İsa ayrı, geçici, kişisel yaşamın karşıtlığı olarak, Yasa'nın Tekrar Kitabı'nın belirttiği gibi Tanrı'nın İsrailoğulları'na vadettiği ebedî yaşamı, şu farkla ki, Yahudilerin düşüncelerine göre, ebedî yaşam yalnızca seçilmiş İsrail halkında sürmektedir. Bu yaşama sahip olabilmek için Tanrı'nın İsrail'e göndermiş olduğu özel yasalara uyma mecburiyeti vardır, oysa İsa'nın öğretisine göre, ebedî yaşam "İnsanoğlu"nda sürmektedir, onu korumak için de Tanrı'nın iradesini bütün insanlık için özetleyen İsa'nın emirlerini yerine getirmek gerekir.

İsa kişisel yaşamın karşısına, mezarötesi yaşamı değil, insanlığın gelmiş, geçmiş ve şimdiki yaşamıyla kaynaşmış ortak yaşamı dikiyor.

İbrani öğretisine göre insan kendi kişisel yaşamını ölümden ancak Musa'nın yasasında formüle edilmiş olan Tanrı'nın iradesini yerine getirerek kurtarabilir. Ancak bu şartla, Yahudilerin yaşamı yok olmuyor ve Tanrı'nın seçkin ulusunda kuşaktan kuşağa geçiyordu.

İsa'nın öğretisine göre, insan aynı şekilde kendi kişisel yaşamını ölümden İsa'nın emirlerinde formüle edilmiş Tanrı'nın iradesini yerine getirerek kurtarır. Yalnız bu koşulla, insanoğlu'yla olan birlikteliğinde, kişisel yaşam yok olmaz, aksine ebedî ve değişmez kalır. Göze çarpan fark şudur, Musa'nın Tanrı'ya sunduğu kült bir halkın Tanrısı'na sunduğu külttü, oysa Mesih İsa'nın Babası'na sunulan kült bütün insanlığın Tanrı'ya sunduğu külttür. Bir halkın gelecek kuşaklardaki yaşamının sürekliliği kuşkuluydu, zira halkın kendisi yok olabilirdi, hem sonra bu süreklilik tenden meydana gelen gelecek kuşaklara bağlıydı. İsa'nın öğretisine göre yaşamın sürekliliği kesindir, çünkü onun öğretisine göre bütün insanlığa, Tanrı'nın iradesine göre yaşayan İnsan Oğlu'na özgüdür.

İsa'nın son yargılama günüyle, dünyanın sonuyla ilgili sözlerini ve Yuhanna'ya göre İncil'de belirtilen diğer sözlerini gömülmüş insanların ruhlarına mezarötesi yaşamı vadeden sözler olarak kabul edelim; öğretisinde yaşamın ışığı üzerine, Tanrı'nın Egemenliği üzerine söylediği bu sözlerin o

zamanki dinleyicileri ile bizim için aynı anlamı taşıdığı o kadar kesin değildir. başka bir deyişle tek gerçek yaşam, mezarötesi yaşamın ölümsüzlük anlayışını içeren yaşam Babası nın iradesine uygun İnsan Oğlu'nun yaşamıdır.

Belki de insanın kendi kişisel zevklerini tatmin ettiği bu dünya yaşamından sonra, yine de cennette kişisel, ebedî bir yaşama kavuşacağını ve akla gelebilecek tüm zevkleri tadacağını düşünmek daha doğru olur; ama bunun böyle olacağını düşünmek, yaptığımız iyi davranışlar için ebedî mutlulukla ödüllendirileceğimize, yaptığımız kötü davranışlarımız yüzünden ebedî eziyet çekeceğimize inanmak İsa'nın öğretisini anlamayı kolaylaştıracak hiçbir katkıda bulunmaz, tam tersine böyle düşünmek öğretiyi esas temelinden yoksun kılmak demektir.

İsa'nın tüm öğretisi bir illüzyon olan bencil ve keyfî yaşamı reddetme ve bu keyfî yaşamı tüm insanlığın ortak yaşamıyla, İnsanoğlu'nun yaşamıyla birleştirme fikrine dayanır. Oysa ruhun kişisel ölümsüzlük öğretisi, insanı keyfî yaşamını reddetmeye itmez, tersine bireyselliği daima ön plana çıkarır.

Yahudilerin, Çinlilerin ve Hintlilerin yanı sıra düşüş ve kurtuluş dogmalarına inanmayan bütün insanların düşüncelerine göre, hayat nasılsa öyledir. İnsan yaşar, bir kadınla birleşir, çocukları olur, onları yetiştirir, yaşlanır ve ölür. Çocukları büyür; onlar da kendi hayatlarını yaşarlar, bu böylece dünyadaki her şey gibi, taşlar, madenler, toprak, bitkiler, hayvanlar, yıldızlar gibi kuşaktan kuşağa aynı şekilde sürüp gider. Hayat hayattır, ondan mümkün olduğunca çok faydalanmalıdır insan.

Yalnızca kendisi için hayvanı bir yaşam sürmek mantıklı değildir. Onun için insanlar var olduklarından beri, var olma amaçlarını kendileri dışında aramışlar, insanlar çocukları için, aileleri için, halkları için, insanlık için kişisel yaşamla birlikte sona ermeyen şeyler için yaşıyorlar.

Kiliselerin öğretisine göre ise insan yaşamı, sahip olduğumuz bu yüce lütuf bir süre için yoksun kalmış olduğumuz öbür yaşamın küçük bir parçası olarak gösteriliyor.

Düşüncelerimize göre, bizim yaşamımız Tanrının bize vermek istediği ve vermesi gereken yaşam değildir. Bizim yaşamımız dejenere olmuş, kötü, düşmüş bir yaşamdır, hayalimizde Tanrı'nın bize vermesi gerektiği gerçek yaşam karşısında kötü bir şaka, gerçek yaşamın bir eşantiyonu olan bir yaşamdır. Bizim düşüncelerimize göre yaşamımızın başlıca amacı bu ölümlü yaşamı, yaşam dağıtıcısının iradesine uygun şekilde yaşamaktan ibaret değildir, ya da onu İbranilerde olduğu gibi kuşaklar boyunca ebedî kılmak, ya da onu İsa'nın öğrettiği gibi Tanrı'nın iradesine özdeş kılmak değildir; hayır, başlıca görevimiz gerçek olmayan bu yaşamdan sonra gerçek yaşamın başlayacağına inanmaktır.

İsa, Tanrı'nın bize vermesi gerektiği ama bilinmez bir nedenle vermediği o sözde hayalî yaşamdan söz etmiyor. Adem'in cennette ebedî yaşamı kaybettiği düşüş teorisi ve Tanrı tarafından Adem'e üflenmiş olan ölümsüz ruh Mesih İsa'ya yabancıydı; bunlardan hiç söz etmedi ve bunların varlığına hiçbir zaman değinmedi.

İsa insanlar tarafından bilinen ve hep de bilinecek hayattan söz ediyor; bizler hiç var olmamış ve hayal ettiğimiz bir hayattan söz ediyoruz. Bu durumda İsa'nın öğretisini nasıl anlayacağız.

İsa havarilerinin bu türden tuhaf düşüncelere sahip olacağını tahmin edemezdi. Bütün insanların kişisel yaşamın yok olmasının kaçınılmaz olduğunu bildiğini varsayıyor, bu nedenle onlara yok olmaz bir yaşamı açınlıyor. Acı çekenlere gerçek iyiliği sunuyor, ama, İsa'nın vereceğinden daha çok şeye sahip olacaklarından emin olanlara, onun öğretisi bir şey veremez. Kendisinin milyoner olduğuna inanan bir insanı yiyecek ve giyecek garantisi vererek çalışmaya nasıl ikna edebilirim? Kuşkusuz benim bütün sözle yüreklendirmelerime kulak asmayacaktır. Aynı şey İsa'nın öğretisinde de oluyor. Eğer çalışmadan da zenginsem neden ekmeğimi kazanmak için çalışacağım? Kişisel olarak ebedîyen yaşayacağımdan eminsem niçin bu yaşamı Tanrı'nın iradesine uygun şekilde yaşayayım?

Mesih İsa Üçlü-Birlik'in ikinci şahsı olarak, Tanrı olarak

ve insan suretine girerek insanları kurtardı; Adem'in ve insanların günahlarını üzerine aldı; Uçlü-Birlik'in birinci şahsı önünde insanları günahlarından kurtardı ve bizim esenliğimiz için, Kilise'yi ve Kilise sırlarını tesis etti. Bütün bunlara inanarak kurtulmuş oluyoruz ve mezarötesi kişisel ve ebedî yaşama sahip oluyoruz. Ama yine de insanlara, insanların eskiden izledikleri yanlış kişisel yol yerine "Ben yol, yaşam ve gerçeğim", gerçek yaşam yoluyum diyerek onlara kaçınılmaz mahvoluşlarını göstererek onları kurtarmış olduğu ve hâlâ kurtarmakta olduğu inkâr edilemez.

Mezarötesi yaşamdan ve İsa'nın kurtarıcılığına dayanan esenlikten kuşku duyan insanlar varsa, her kişisel iradenin Baba'nınki ile birleşmesinden oluşacak gerçek esenlik yolundan ve kişisel yaşamın yok olmasının apaçıklığına dayanan bütün insanların esenliğinden hiç kimse kuşku duyamaz. Akla sahip her insan kendi kendine ölüm ve yaşamın ne olduğunu sorsun, yaşama ve ölüme İsa'nın açınlamış olduğu anlamdan başka bir anlam vermeye çalışsın.

Yaşama herhangi bir anlam verebilme girişimi, insanın kendi bencilliğinden vazgeçmeye dayanmıyorsa, insanlara, insanlığa, İnsanoğlu'na hizmet amacı gütmüyorsa ilk akıl temasında darmadağın olacak bir kuruntudan başka bir şey olmayacaktır. Keyfî yaşamım beni mahvolmaya mahkûm ederken Baba'nın iradesine uygun yaşamım daimdir, yalnız o bana esenlik imkânı verir, bütün bunlardan kuşku duyulamaz. Bütün bunlar gelecek şahane yaşam inancıyla kıyaslandığında az şeyler diyeceklerdir! Az ama emin şeylerdir.

Arkadaşlarımla birlikte bir kar fırtınasında yolumuzu kaybettik. Arkadaşlarımdan biri orada, uzakta ışıklar ve küçücük bir köy gördüğüne beni inandırmaya çalıştı; ama bu gördüğü şey ikimizi de yanıltan bir seraptı; bu ışıkları yakından görmek istedik, onlara doğru gittiysek de onları bulamadık. Bir başka arkadaş kararlı bir şekilde karda ileriye gitmeye karar verdi, aradı ve yolu buldu ve bize seslenerek: Işıklara doğru gitmeyin, onlar gerçekte yoklar, nereye giderseniz gidin onlar yalnızca gözlerinizdeler, onlara giderek yolunuzu kaybedersiniz ve hayatınızdan olursunuz; emin yol

burada, ayaklarımın altında onu hissediyorum, bu yolda güven içinde olacağız. Az bir şey ama gelin bu yolu bulalım. Gözlerimizi yanıltan bu ışıklara güvendiğimizde, orada, yakında küçük bir köy vardı, sıcak bir barınak, dinlenme, kurtuluş vardı, ama şimdi bize sadece bir yol sunuyorlar. Peki öyleyse, eğer bu hayali ışıklara doğru gitmeye devam edersek donacağız; aksine yolu izlersek kesinlikle sağ salim varacağız.

Şu halde, eğer İsa'nın öğretisini yalnız ben anlıyorsam ve onu anlamayan ve onu uygulamayan insanların arasında yalnız ben ona inanıyorsam ne yapmam gerekir?

Ne yapmalıyım? Herkes gibi mi yaşamalıyım; yoksa İsa'nın öğretisine uyarak mı? İsa'nın öğretisini İsa'nın emirlerinden anladım, emirlerine uyulmasının bana ve bütün insanlara mutluluk verdiğini gördüm. Bu emirlerinin yerine getirilmesinin yaşamımın kaynağı olan varlığın, yani Tanrı'nın iradesi olduğunu anladım.

Dahası, ne yaparsam yapayım, saçma bir varoluştan sonra, eğer biricik kurtuluş şansım olan ve yerine getirmem gereken Baba'nın bu iradesini yerine getirmezsem beni çevreleyen her şeyle birlikte ahmaklar gibi öleceğim.

Herkes gibi yaparsam, hiç kuşku yok ki, bütün insanların iyiliğine özellikle de yaşamın Babası'nın iradesine karşı gelmiş olacağım; bu şekilde kendimi umutsuz bırakacağım ve durumumu iyileştirme olanağından yoksun kalacağım. İsa'nın öğretisini izleyerek benden önce yaşamış olan insanların ortak çalışmasını devam ettirmiş olurum; çağdaşlarım ve benden sonra gelecekler yararına katkıda bulunmuş olacağım, eğer hayatımı borçlu olduğum kişinin isteğini yaparsam, beni kurtaracak tek şeyi yapmış olurum.

Berdiçev sirki alevler içinde. Herkes birbirini itip kakıyor, insanlar içeriye doğru açılan tek çıkış kapısı önünde boğuluyorlar. Birden, kalabalığın içinden kurtarıcı bir ses yükseliyor: "Yer açın, kapının önünden geri çekilin, kapıya ne kadar yüklenirseniz, kurtuluş umudunuz o kadar az olur. Yer açın, bir çıkış yolu bulup kurtulabilirsiniz."

Bu sözlere kulak veren ve inanan ister tek ben olayım,

ister birçok kimse olsun, bunun pek önemi yok; ama duyup da inandığım andan itibaren kapıdan uzaklaşarak herkesi Kurtarıcı'nın sözünü dinlemeye çağırmaktan başka ne yapabilirim ki? Beni havasızlıktan boğsunlar, ayaklar atlında çiğnesinler, öldürsünler, her şeye rağmen benim için kurtuluş yolu, bana bir çıkış yolu açan şeyi yapmaktır. Bunu yapmazlık edemem. Bir kurtarıcı kurtarmalı, yani gerçek kurtarıcı olmalı. İsa'nın esenliği gerçek esenliktir. Öyle görünüyor ki, insanlık onun öğretisi sayesinde kurtuluyor.

Sirk bir saatte yanabilir, sirkin içinde bulunan insanların belki de kendilerini kurtaracak zamanları olmayabilir. Ama dünya on sekiz yüzyıldır yanıyor. İsa'nın "Ben dünyaya ateş yağdırmaya geldim. Keşke bu ateş daha şimdiden alevlenmiş olsaydı" sözleriyle ifade ettiği bu ateş insanlık kurtulana dek yanmaya devam edecektir. Bu ateş insanlar esenliğe kavuşsunlar diye dünyayı tutuşturmadı mı?

Bu gerçeği anladıktan ve İsa'nın yalnız Mesih, yani Kutsal değil, aynı zamanda dünyanın Kurtarıcısı olduğuna da inandım.

Ne benim için ne de bu hayatta benimle birlikte eziyet çeken bütün insanlar için Ondan başka kapı olmadığını biliyorum. Herkes gibi benim için de bütün insanlığa aklımın alabileceği en büyük mutluluğu sağlayan İsa'nın emirlerini yerine getirmekten başka kurtuluş olmadığını biliyorum.

İsa'nın öğretisini izleyerek daha önce mi öleceğim, katlanmam gerekecek daha çok zorlukla mı karşılaşacağım? Bu beni korkutmuyor. Bu kendi ayrı kişisel yaşamının saçmalığını ve hiçliğini göremeyen ve hiç ölmeyeceğine inanan herhangi biri için korkutucu gelebilir. Ama ben, yaşamımın kişisel mutluluğum açısından en büyük saçmalık olduğunu, bu aptalca yaşamın da saçma ölümümle son bulacağını biliyorum. İşte bunun içindir ki bu bana korkutucu gelmiyor. Herkes gibi, İsa'nın öğretisine uymayanlar gibi öleceğim; ne var ki yaşamımın ve ölümümün benim ve herkes için bir anlamı olacaktır; herkesin yaşamına ve esenliğine katkısı olacaktır: İşte İsa'nın özellikle öğrettiği şey de budur.

9. Bölüm

İsa'nın öğretisini herkes uygulasa yeryüzüne Tanrı nın Egemenliği gelir; eğer onu yalnız ben uygulasam, o zaman kendim ve herkes için en iyisini yapmış olurum. İsa'nın öğretisinin yerine getirilmesi dışında bir kurtuluş yoktur.

Ama İsa'nın öğretisini uygulamak, onu sürekli olarak izlemek ve inkâr etmemek için gereken inancı nereden bulmalı? Rabbim, inanıyorum; inançsızlığımın yardımına gel.

Havariler İsa'dan inançlarını güçlendirmesini istiyorlardı. Havari Paulus "İyilik yapmak istiyorum ama kötülük yapıyorum" diyordu.

İnsanın esenliğe kavuşması zordur; insanlar bu konuda genel olarak böyle düşünüyor ve söylüyorlar.

Bir adam boğulmak üzeredir, yardım çağırır. Ona, onu kurtarabilecek olan bir ip uzatırlar, boğulmakta olan bu adamın şöyle dediğini bir düşünün: Bu ipin beni kurtaracağına olan inancımı güçlendirin. Bu ipin beni kurtaracağına inanıyorum, ama inançsızlığımın yardımına gelin.

Bu ne demek oluyor? Eğer bir insan kendisini kurtaracak olan ipi tutmuyorsa, bu açıkça adamın kendi durumunu kavramadığını gösterir.

Nasıl oluyor da İsa'nın Tanrılığına ve öğretisine inanan bir Hıristiyan, onu anlamamış olsa da, inanmak istediğini ama inanamadığını söyleyebilir? Tanrı bizzat yeryüzüne inerek şöyle dedi: Ebedî ateş, acılar, karanlıklar sizi bekliyor, ruhunuz esenliğe ancak benim öğretimi *yerine getirirseniz kavuşacaktır*. Böyle bir Hıristiyanın kendisine sunulan esenliğe inanmaması, bundan yararlanmaması ve "inançsızlığımın yardımına gel" demesi mümkün değildir. Bir adamın bunu diyebilmesi için mahvolmayacağına inanmasından öte, bundan emin olması gerekir.

Çocuklar kayıktan suya düşerler. Giysileri ve cılız çırpınışları onları bir süre su üstünde tuttuğu için henüz tehlikenin farkında değillerdir. Uzaklaşan kayıktan onlara doğru bir ip atarlar. Onlara boğulacaklarını, kendilerine atılan ipi tutmaları söylenir (kaybettiği kuruşu bulan kadın, kay-

bolan koyununu yeniden bulan çoban, düğün şöleni, hayırsız evlat mesellerinde sırf bu konudan söz ediliyor), ama çocuklar buna inanmazlar, aslında ipe değil mahvolacaklarına inanmazlar.

Bunlar gibi yaramaz bazı çocuklar onlara, kayık uzaklaşsa bile güle oynaya suda yüzebilecekleri güvencesini vermiştir. Çocuklar giysilerinin bir süre sonra ıslanıp ağırlaşacağına, zayıf kollarının bitkin düşeceğine, suya gömüleceklerine, soluklarının kesileceğine ve boğulacaklarına inanmazlar. İnanmadıkları şey budur, işte bunun içindir ki esenlik ipine inanmazlar.

Suya düşen ve mahvolmayacaklarını sanan, kendilerine uzatılan ipi tutmayan bu çocuklar gibi, ruhların dirileceğine inanan ve mahvolmayacaklarına inanan insanlar da, kendi Tanrıları Mesih İsa'nın emirlerini yerine getirmezler. Doğruluğu kesin olmayan şeye inandıkları için doğruluğu kesin olan şeye inanmazlar.

İşte bunun için "Tanrım, mahvolmayacağımıza ilişkin imanımızı güçlendir" diye bağırırlar. -Bu mümkün değildir. Onları mahva götürmeyecek bir imana sahip olabilmek için, mahva götüren şeyi yapmayı bıraksınlar ve onları kurtaracak şeyi yapsınlar, kısacası esenlik ipini tutsunlar. Oysa, onlar özellikle bunu yapmak istemiyorlar, gözlerinin önünde arkadaşlarının birbiri ardına mahvolduğunu gördükleri halde mahvolacaklarına inanmak istemiyorlar. Ve özellikle varolmayan şeye inanma isteğine iman diyorlar. Yeteri kadar imana sahip olmamaları ve daha fazlasına sahip olmak istemeleri anlaşılırdır.

Ancak İsa'nın öğretisini anladıktan sonra, bu insanların iman dedikleri şeyin iman olmadığını anladım; bu yalan imanı Havari Yakup mektubunda şöyle açıklamaya çalışıyor.*

---

* Bu Mektup uzun süre Kilise tarafından reddedildi, kabul edilmesinden sonra ise içinde bazı değişiklikler yapıldı: Bazı sözcükler atıldı, bazı sözcüklerin yeri değiştirildi ya da keyfi şekilde çevrildi. Yürürlükte olan çeviriyi, sadece Tischendorf'un metnine göre doğru olmayan yerleri düzelterek aktarıyorum

Yak 2, 14: "Kardeşlerim, bir kimse iyi bir pratiği yokken imanı olduğuna *inanırsa* bu neye yarar? Böylesi bir iman onu kurtarabilir mi? 2, 15: Erkek kardeşlerinizden ya da kız kardeşlerinizden birinin üzerinde giyecek bir şeyi yoksa ve kendileri için gerekli günlük yiyecekten yoksun ise; 2, 16: içinizden biri ona, 'Esenlikle git, ısınmanı, doymanı dilerim' der, ama bedenin gereksinmelerini vermezse, bu sözler onların neyine yarar? 2, 17: Bunun için pratiksiz iman tek başına ölüdür.

2, 18: "Ama biri şöyle diyebilir: 'Senin imanın var, benim ise pratiğim.' Bana pratiği olmayan imanını göster, ben de sana imanımı pratiğimle göstereyim. 2, 19: Tanrı'nın bir olduğuna inanıyorsun, iyi ediyorsun. Cinler bile buna inanıyor ve titriyorlar. 2, 20: Ey akılsız adam, pratik olmadan imanın yararsız olduğuna kanıt mı istiyorsun? 2, 21- Atamız İbrahim, oğlu İshak'ı sunağın üzerinde Tanrı'ya adama pratiğiyle aklanmadı mı? 2, 22: Görüyorsun, onun imanı pratiğiyle etkindi; imanı pratiğiyle tamamlandı. 2, 23-24: Görüyorsunuz, insan yalnız imanla değil, pratikle de aklanır. 2, 25-26: Ruhsuz beden nasıl ölüyse, pratiksiz iman da ölüdür."

Yakup diyor ki, imanın tek belirtisi imandan gelen uygulamalardır, şu halde pratiği olmayan bir iman sadece sözde imandır, bu sözlerle de herhangi bir kimsenin ne karnı doyurulabilir, o kimse ne haklı çıkarılabilir ne de kurtarılabilir. Pratiği olmayan bir iman, iman değildir. Bu sadece bir şeylere inanma durumudur, bu sadece bir şeylere gerçekte inanmadığım halde inandığımı sözlerle, hatalı bir şekilde iddia etmektir.

Havari Yakup'un vermiş olduğu tanıma göre iman pratiğin devindirici gücüdür, pratik de imanın bir tezahürüdür.

Yahudiler İsa'ya "Görüp sana iman etmemiz için nasıl bir mucize gerçekleştireceksin? Ne yapacaksın?" dediler. (Mk 15, 32; Mt 27, 42; Yu 6, 30) Bunu ona sorduklarında, İsa haça geriliydi. "Şimdi çarmıhtan insin de görelim ve ona iman edelim." (Mk 15, 32) "Başkalarını kurtardı, kendini kurtaramıyor! İsrail'in Kralı imiş! Şimdi çarmıhtan insin de ona iman edelim." (Mt 27, 42) İsa onlara bu istedikleri şeyin boş bir şey

olduğunu söyleyerek onlara inanmadıkları bir şeye hiçbir zaman zorla inandırılamayacakları karşılığını verdi. İsa şöyle dedi: "Size söylesem, inanmazsınız." (Lk 22, 67) "Size söyledim, ama iman etmiyorsunuz. Bana iman etmemenizin nedeni benim koyunlarımdan olmamanızdır." (Yu 10, 25-26)

Yahudiler aynen Kilise Hıristiyanlarının istediği şeyi istiyorlar; kendilerini İsa'nın öğretisine inandıracak gözle görülür birkaç mucize istiyorlar. İsa onlara bunun imkânsız olduğunu söylüyor ve onlara bunun nedenini açıklıyor. Buna inanmalarının mümkün olmadığını, çünkü kendi koyunlarından olmadıklarını, yani kendisinin koyunlarına gösterdiği yaşam yolunu izlemediklerini söylüyor. Kendi koyunları ile diğerleri arasındaki farkı gösteriyor; bazılarının neden inandığını bazılarının ise neden inanmadığını, imanın köşe taşının ne olduğunu açıklıyor. "Nasıl iman edebilirsiniz ki, birbirinizin öğretilerini (δόξα doksa)* alıntılıyorsunuz da tek Tanrı'dan gelen öğretiyi aramıyorsunuz." (Yu 5, 44)

Isa inanmak için yalnız Tanrı'dan gelen öğretiyi aramak gerekir diyor. "Kendiliğinden konuşan kendi öğretisini yaymak ister, δοξαν την ἰδιαν (doksa tin ídian), ama kendisini gönderenin öğretisini yaymak isteyen gerçeğe sadıktır ve onda *yalan* yoktur." (Yu 7, 18)

Yaşam öğretisi, *doksa*, imanın temelidir, pratik de imandan kendiliğinden gelir. Ancak iki yaşam öğretisi vardır: İsa birini reddediyor, öbürünü kabul ediyor. Bu öğretilerden biri, bütün yanlışların kaynağı olanı, keyfince yaşamanın insana özgü asıl ve reel bir şey olduğunu vazeden öğretidir, dünyevî insanlara değişik inançlarını esinleyen, ve insanların bütün davranışlarının nedeni olan bu öğretiyi insanların çoğunluğu izlemiş ve halen de izlemektedir. Öbür öğreti ise bütün peygamberler ve Mesih İsa tarafından vazedilmiştir. Bu öğretiye göre kişisel yaşamımız ancak Tanrı'nın iradesinin yerine getirilmesi durumunda bir anlam kazanmaktadır.

---

* *Doksa* sözcüğü burada olduğu gibi başka yerlerde de yanlış bir şekilde övgü olarak çevrilmiş; δόκεω (dokeo) fiilinin *doksa* sözcüğü görüş açısı, yargı, öğreti anlamına gelmektedir

Eğer bir kişi özel ve kişisel bencil yaşamı ortaya çıkaran bir öğretiye inanıyorsa, bu kişi kendi kişisel çıkarını dünyanın en önemli şeyi ve gerçek mutluluk olarak görecektir: Servet, yüksek makamlar, şan ve şeref, cinsel zevk vs. Bu kişinin kendi eğilimine uygun bir inancı olacaktır ve davranışları da daima inancına uygun düşecektir.

Eğer bir kişi farklı bir öğretiye inanıyorsa, yaşamı sadece Tanrı'nın iradesini yerine getirmekten ibaretse, İbrahim'in yaptığı, İsa'nın vazettiği ve yaptığı gibi, bu kişinin inancı ilkelerinden gelecek, davranışları da inancına uygun olacaktır.

İşte bunun içindir ki bencil yaşamın gerçek mutluluk olduğuna inananlar İsa'nın öğretisine inanmazlar. İnanmak için ne kadar çaba gösterirlerse göstersinler bunu başaramazlar. Buna inanmak için hayat anlayışlarını değiştirmeleri gerekir. Hayat anlayışlarını değiştirmedikçe, davranışları daima sözlerine ve niyetlerine değil, inançlarına uygun olacaktır.

Eskiden İsa'dan mucize göstermesini isteyenlerle günümüzde inanan insanlarda Mesih İsa'nın öğretisine inanma isteğine rastlanabilir, ama bu isteği, bunu başarmak için gösterecekleri çaba ne olursa olsun hayatlarında gerçekleştiremezler. İstedikleri kadar dua etsinler, komünyon alsınlar, hayır yapsınlar, kiliseler inşa ettirsinler, başkalarını dine döndürsünler, İsa'yı örnek alarak izleyemezler; çünkü davranışlarının temeli, inandıklarını söyledikleri öğretiden tamamen başka bir öğretiye dayanmaktadır. Biricik oğullarını İbrahim gibi kurban edemezler, halbuki İbrahim'in, oğlunu, yaşamının gerçek mutluluğu ve gerçek anlamı olan Tanrı ya kurban olarak sunup sunamama gibi bir tereddüdü olamazdı. Aynı şekilde İsa ve havarileri başkaları için yaşamlarını vermezlik edemezlerdi, çünkü kendi gözlerinde yaşamlarının mutluluğunu ve anlamını sadece bu olgu oluşturuyordu. İsa'nın öğretisini izleyerek yaşamak gerektiğini kabul ederken, bu öğretiye ters düşen, kısacası bencil yaşamın en büyük mutluluk olduğu inancına uygun olarak yaşamaya çalışan insanların bu tuhaf ahlâk durumunun izahı, özellikle imanın özünün ne olduğunun anlaşılamamasında yatıyor.

İmanın temelini oluşturan şey yaşama verdiği anlamdır; bu anlamdan da yaşamda iyi ve önemli olanın, kötü ve önemsiz olanın değeri çıkarılmaktadır. Yaşamda karşılaşılabilecek her şeyin değerlendirilmesi (takdiri) imandır.

Günümüzde kendi öğretilerine dayanan bir imana sahip insanlar bu imanlarını İsa'nın öğretisinden gelen imanla uyum içine sokmayı nasıl başaramıyorsa, bunu havariler de yapamıyordu. Bu uyuşmazlık İncil'de sık sık açık ve keskin terimlerle geçiyor. İsa'nın havarileri ondan birçok kez imanlarını güçlendirmesini sözle istediler. (Mt 20, 20-28; Mk 10, 35-48) Bu iki İncil'e göre, bencil yaşama inanan ve mutluluğunu dünyanın zenginliklerine bağlanmış olan her insan için korkunç olan "Zengin adam Tanrı'nın Egemenliğine giremeyecektir" sözünden sonra bu konu yalnızca bencil yaşama inanan insanlar için daha da korkunç olan şu sözlerle ifade edildi: "İsa'nın öğretisi uğruna yaşamını. her şeyini terk etmeyen adam kurtulamayacaktır." Petrus soruyor: "Her şeyi terk ettikten sonra seni izleyen bizlerin ödülü ne olacaktır?" Daha sonra Matta'ya göre İncil'de Yakup ile Yuhanna'nın annesi İsa'ya, egemenliğinde oğullarından birinin sağında, diğerinin de solunda olmasını istedi. İsa'dan imanlarını ödül sözü vererek güçlendirmesini istiyorlardı. Petrus'un sorusuna İsa bir meselle karşılık veriyor; (Mt 20, 1-16) Yakup'un annesinin isteğine de, kendiniz ne istediğinizi bilmiyorsunuz, yani imkânsızı istiyorsunuz diye karşılık veriyor. Öğretiyi anlamıyorsunuz. Öğretinin özü bencil yaşamı reddetmektir, oysa siz kişisel ün, kişisel bir ödül istiyorsunuz. İçtiğim kupadan içebilirsiniz (yaşadığım gibi yaşayabilirsiniz) ama sağımda ve solumda oturmaya gelince, bunu yapmak benim için imkânsızdır. Ve İsa bu konuda şunu ekliyor: Bu dünya yaşamında bu dünyanın ileri gelenleri kişisel güçten ve ünden yararlanıp bunun tadını çıkarırlar; ama sizler, benim havarilerim olarak şunu bilin ki, insan yaşamının gerçek anlamı bencil mutlulukta değil, herkese hizmet etmekte ve herkesin önünde alçalmaktadır. İnsan bu dünyaya kendisine hizmet edilsin diye değil, hizmet etsin ve kendi kişisel yaşamını birçokları için feda etsin diye geldi. Öğretisini anla-

makta yetersiz kaldıklarını belirten Havarilerinin isteklerine karşılık olarak da, İsa inanç sahibi olmalarını buyurmuyor, yani kendi anlayışlarından kaynaklanan iyilik ve kötülükleri iyileştirmelerini onlardan istemiyor (bunun imkânsız olduğunu biliyor), ama onlara imanın temeli olan yaşamın anlamını açıklıyor, yani onlara iyiyle kötüyü, esas olanla tâli olanı birbirinden gerçekten ayırdetmeyi öğretiyor.

Petrus'un "Ne alacağız, fedâkarlıklarımızın karşılığı olarak ne ödül alacağız?"(Mk 10, 28) sorusuna, İsa, değişik zamanlarda tutulan ama hepsine aynı günlük ücretin ödendiği işçiler meseliyle karşılık veriyor. İsa, Petrus'a, öğretisini anlamadığını, iman eksikliğinin nedeninin de bu olduğunu söylüyor. İsa şunu demek istiyor: Yapılan işle orantılı ücret ancak bencil yaşam açısından önemlidir. Yapılan işin, işle orantılı ödülünü alma inancı bencil yaşam öğretisinden gelmektedir.

Bu imanın temeli görünüşte sahip olduğumuzu sandığımız bilmem hangi hakka dayanıyor; ama insanın hiçbir şeye hakkı yoktur ve hiçbir şeye hakkı olamaz, onun ancak nail olduğu lütuflara karşılık boyun borcu vardır, işte onun için hiç kimseyle hesabı olamaz. Tüm yaşamını feda etmiş olsa bile, almış olduklarının karşılığını vermiş olamaz, işte onun içindir ki Rab ona karşı haksızlık etmiş olamaz. Ama eğer yaşamı üzerinde hakkı olduğunu iddia ediyorsa, bunun için yaşamını borçlu olduğu her şeyin Kaynağından hesap soruyorsa, bununla bir tek şeyi ispat etmiş olur; o da yaşamın manasını anlamadığını. İnsanlar bir iyilik gördükten sonra başka şeyler de isterler. Meseldeki işçiler çarşı meydanında aylak aylak, mutsuz bir şekilde duruyorlardı, kısacası yaşamıyorlardı. Bir Efendi gelip hepsini alıp onlara yaşamın yüce mutluluğunu verdi: İş.

Efendi'nin teklifini kabul ettiler ama daha sonra hoşnutsuzluk gösterdiler, çünkü durumlarının tam olarak bilincinde değildiler. Onlar çalışma ve yaşamla ilgili yanlış görüşleriyle, yaptıkları işin karşılığını alma düşüncesiyle çalışmaya geldiler. Bu işin yüce bir lütfa nail olmak olduğunu, bunun için minnettar kalmaları ve bir ücret istememeleri gerektiği-

ni anlamadılar. İşte bunun için yaşam hakkında ters düşüncelere sahip insanlar, aynen bu işçiler gibi gerçek imana sahip olamazlar.

Havarilerin imanını güçlendirme ve çoğaltma isteği üzerine söylenmiş, tarladan dönen toprak sahibi ile işçisinin sözleri İsa tarafından vazedilen imanın temelinin ne olduğunu daha net bir şekilde aydınlığa kavuşturuyor.

İsa insanın kardeşini bağışlamasının iyi bir şey olduğunu hatta bir kez değil, yedi kere yetmiş kez bağışlamasını istiyor; bu kuralı uygulamanın zorluğu karşısında dehşete kapılan havariler, bunu uygulamak için iman sahibi olmak gerekir, onun için imanımızı güçlendir dediler. Ama daha önce bunun karşılığında ödülümüz ne olacak diye sordular? Bu şekilde konuşmakla aynen sözde Hıristiyanlar gibi konuşmuş oldular: İnanmak istiyorum ama yapamıyorum; imanımızı güçlendir ki kurtulalım. Şöyle diyorlar: İnanmamızı sağla; Yahudiler de İsa'dan mucize göstermesini isterken aynı şeyi dile getiriyorlardı. Mucizelerle, ya da ödül verme vaatleriyle kurtulacağımıza olan inancı sağla. (Lk 17, 3-10)

Bizim kendimize söylediğimiz şeyi havariler de kendilerine söylüyordu: Yaşadığımız bencilce yaşamı keyfince sürdürürken, bir yandan da inanmak ne hoş olurdu. Aynı zamanda Tanrı'nın öğretisini de uygulamış olsak bu bizim için daha iyi olurdu. Bu durum bize de çok uygun olurdu; ne var ki bu İsa'nın öğretisinin anlamına ters düşüyor, ondan sonra da hiçbir şekilde iman sahibi olamadığımız için şaşıyoruz. İsa eskiden var olduğu gibi şimdi de süren bu temel ihtilafı meselle anlatmaya çalışıyor. Bir meselle gerçek imanın ne olduğunu gösteriyor. İmana onun söylediği sözlere güvenmekle sahip olunamaz; sadece durumunun bilincine varmakla sahip olunabilir. İman sadece belli bir durum karşısında daha iyisini yapmayı gösteren akıllı bilince dayanır. İsa başka insanlarda bu imanın ödül vaatleriyle ya da ceza tehditleriyle uyandırılamayacağını, böylesi bir imanın çok zayıf bir güven olacağını, ilk sınama karşısında çökeceğini, ama dağları yerinden oynatan imanın, hiçbir şeyin sarsamayacağı imanın, bize sunulmuş olan esenlikten eğer yararlanmazsak kaçınıl-

maz olarak mahvolacağımız bilincine dayandığını gösteriyor.

İman sahibi olabilmek için, hiçbir ödül vaadine güvenmemek gerekir. Yaşamın kaçınılmaz yıkımından kaçmanın tek çaresinin Efendi'nin iradesine uygun bir şekilde yaşamak olduğunu anlamak gerekir. Bunu anlamış kişi imanını güçlendirme peşine düşmeyecek aksine, hiçbir teşvike gerek duymadan esenliği için çalışacaktır.

İmanlarının güçlendirilmesini isteyen havarilerine İsa şöyle diyor: "İşçisiyle birlikte tarladan dönen toprak sahibi işçisine hemen sofraya oturmasını söylemez, aksine ona önce hayvanlara yem vermesini ve kendisine hizmet etmesini söyler, ancak daha sonra işçi yemek yemek için sofraya oturabilir. İşçi bütün bu buyrukları yerine getirir, işçi bunları yaptığı için kendisini incinmiş hissetmez, bu işleri yaptığı için övünmez ve bunlar için ne minnet ne ödül bekler, çünkü bunun böyle olması gerektiğini ve sadece yapması gereken şeyi yaptığını, bunun da varlığının kaçınılmaz şartı olduğunu, aynı zamanda yaşamının gerçek mutluluğu olduğunu bilir. Sizin için de öyle diyor İsa; size verilen buyrukların hepsini yerine getirdikten sonra, sadece yapmanız gerekeni yaptığınızı düşünün. Efendisi karşısındaki durumunun ne olduğunu anlamış olan kişi, Efendisinin iradesini yerine getirmekle ancak yaşama sahip olacağını, mutluluğunun nerede olduğunu anlayacak ve hiçbir şeyin imkânsız olmadığı o imana sahip olacaktır. İşte İsa'nın öğrettiği iman budur. İsa'nın öğretisine göre iman yaşamın gerçek anlamının tam bilincine varmaya dayanmaktadır.

İsa'nın öğretisine göre imanın temeli ışıktır. "Dünyaya gelen, her insanı aydınlatan gerçek ışık vardı. O, dünyadaydı, dünya onun aracılığıyla var oldu, ama dünya onu tanımadı. Kendi yurduna geldi, ama kendi halkı onu kabul etmedi. Kendisini kabul edenlere Tanrı'nın çocukları olma hakkını verdi; kendisine (özüne) inananlara Tanrı'nın çocukları olma hakkını verdi." (Yu 1, 9-12) "Bu ayrılığın* nedeni şudur: Dün-

---

* Buradaki κρίζις (krisis) sözcüğü yargı değil, ayrılma, bölünme anlamındadır.

yaya ışık geldi, ama insanlar ışık yerine karanlığa vuruldular, çünkü yaptıkları işler kötüydü." "Kötülük yapan herkes ışıktan nefret eder ve yaptıkları açığa çıkmasın diye ışığa yaklaşmaz. Ama gerçeği uygulayan kişi yaptıklarını, Tanrı'ya dayanarak yaptığını göstermek için ışığa gelir." (Yu 3, 19-21)

İsa'nın öğretisini anlamış kişi için inancının güçlendirilmesi gibi bir sorun olamaz. İsa'nın öğretisine göre iman gerçeğin ışığına dayanır; İsa kendi şahsına değil gerçeğe iman etmeleri için çağrıda bulunuyor.

İsa Yahudilere şöyle diyor: "Ama şimdi beni –Tanrı'dan işittiğim gerçeği sizlere bildireni– öldürmek istiyorsunuz." (Yu 8, 40) "Hanginiz bana günahkâr olduğumu kanıtlayabilir? Gerçeği söylüyorsam, niçin bana iman etmiyorsunuz?" (Yu 8, 46) "Ben gerçeğe tanıklık etmek için doğdum, bunun için dünyaya geldim. Gerçekten yana olan herkes benim sesimi işitir." (Yu 18, 37)

"Yol, gerçek ve yaşam Ben'im." (Yu 14, 6) Aynı bölümün 16. ayetinde havarilerine şöyle diyor: "Baba sonsuza dek sizinle birlikte olsun diye size başka bir avutucu verecek. Bu avutucu dünyanın kabul edemeyeceği, dünyanın göremediği, tanımadığı gerçeğin ruhu dur. Ama sizler Onu tanıyacaksınız, çünkü O aranızda kalacak ve içinizde olacaktır." (Yu 14, 16-17)

İsa tek kelimeyle tüm öğretisinin gerçek olduğunu, aynı zamanda kendisinin de gerçek olduğunu belirtiyor.

Mesih İsa'nın öğretisi gerçeğin öğretisidir. İşte onun içindir ki, Mesih'e olan iman İsa'nın kişiliği üzerine kurulmuş bir sisteme olan inanç değil, gerçeği bilmedir. Hiç kimseyi Mesih'in öğretisine inanmaya ikna edemezsiniz, hiç kimseyi ödüllerle bu öğretiyi yerine getirmeye teşvik edemezsiniz. Mesih'in öğretisini anlamış biri Ona iman edecektir, çünkü bu öğreti gerçektir. Mutluluğu için gerekli olan gerçeği bilen biri de buna inanmazlık edemez; onun için boğulmakta olduğunu anlayan biri esenlik ipini tutmazlık edemez. İnanmak için ne yapmalı? Böyle bir sorunun sorulması Mesih İsa'nın öğretisinin anlaşılmadığını gösterir.

10. Bölüm

Şöyle diyoruz: "İsa'nın öğretisine göre yaşamak zordur." Tüm yaşamımız boyunca gerçek durumumuzu kendimizden özenle gizlemeye çalışmak ve kendimize durumumuzun göründüğü gibi olmadığı, tamamen başka türlü olduğu inancını özenle aşılamaya çabalamak nasıl zor olmasın ki? Bu inanca da iman diyoruz, bunu kutsal bir şeymiş gibi gösteriyoruz ve insanları her türlü çareye, tehdide, yalana başvurarak, duygu sömürüsü yaparak bu yalan inanca çekmeye çalışıyoruz. Sağduyuya ve akla aykırı olan inançta ısrar ederek öyle bir yanılgı içine giriyoruz ki, insanlardan inanmalarını istediğimiz inancın saçmalığını gerçeğin bir işareti olarak görüyoruz. Hıristiyan biri çıkıp *"Credo quia absurdum"** sözleriyle insanlara gerçeği göstermenin en iyi yolunun akıl almaz şeyleri öğretmek olduğunu söyledi ve onun arkasından başka Hıristiyanlar da bu sözü tekrarladılar. Bir süre önce bir sohbet sırasında akıllı ve kültürlü biri bana Hıristiyanlık öğretisinin yaşamın ahlâki öğretisi açısından pek önemli olmadığını söyledi. Bütün bunların Stoacılarda, Brahmanlarda ve Talmud'da bulanabileceğini, Hıristiyanlık öğretisinin özünün bunda değil dogmalarla formüle edilmiş teozofik öğretide olduğunu söyledi.

Kısacası, Hıristiyanlık öğretisi için önemli olan akla uygun bir yaşam için insanlığa hizmet amacı güden ebedî şeyler içermesi değil, adına milyonlarca insanın öldürüldüğü, anlaşılması imkânsız şeyler içermesidir.

Sadece kendi kötülüğümüz ve bencilce tutkularımıza dayanan kendi yaşamımız ve evrensel yaşam hakkında yanlış bir anlayış edindik, İsa'nın öğretisine bağlanmış inancımızı da bu yanlış anlayış çerçevesinde düşünüyor ve onu yaşamda en önemli ve en gerekli şeymiş gibi görüyoruz. Yüzyıllar boyunca insanlar tarafından desteklenmiş bir yalan olan bu inanç olmasaydı sürdürdüğümüz yaşamın bu yanlış anla-

---

* *"Akıl almaz olduğu için inanıyorum."* anlamında olan bu söz Tertülyanus tarafından söylenmiştir.

yışıyla İsa'nın öğretisinin doğruluğu çoktan herkesin gözü önüne bütün açıklığıyla serilirdi.

Bunu söylemek zor ama, bana öyle geliyor ki, İsa'nın öğretisi üzerine gelişen Kilise'nin öğretisi hiç varolmamış olsaydı, bugün kendilerine Hıristiyan diyen kişiler İsa'nın öğretisine, yani yaşamın gerçek mutluluğunu öğreten akla yatkın öğretiye daha yakın olurlardı. Dünya peygamberlerinin ahlâki öğretileri onlar için anlaşılmaz olmazdı. Kendilerine güven veren, gerçeği öğreten kendi küçük propagandacıları olurdu. Günümüzde, tüm gerçek açınlanmış durumda ve bu gerçek kötü işler yapanları öyle korkuttu ki, bu kişiler bu gerçeği yalana dönüştürdüler, insanlar da gerçeğe olan inançlarını yitirdiler. Bizim Avrupa topluluğumuzda İsa'nın, "Gerçeğe tanıklık etmek için dünyaya geldim, ve her kim gerçekten tarafsa benim sözlerimi dinler" sözleri çoktandır Pilatus'un söylemiş olduğu "Gerçek nedir?" sorusuyla bir kenara itilmiştir. Bir Romalı'nın üzerinde hüzünlü ve derin bir ironi etkisi bırakmış bu sözleri bizler ciddiye almış ve bunu bir inanç ilkesi haline getirmişiz.

Dünyamızda bütün insanlar yalnız gerçeği bilmek değil, aynı zamanda onu öğrenmek için en ufak bir arzu duymadan, bütün boş uğraşlar arasında en boş uğraşın insan yaşamını düzenleyen gerçeği aramak olduğuna kesinlikle inanarak yaşıyorlar.

Yaşamı düzenleyen öğreti, bizim Avrupa topluluklarımıza gelinceye kadar bütün halklarda hep en önemli şey olarak kabul edilmişti. Bu konuda İsa şöyle diyor: "Bir tek şey gereklidir." İşte bizler özellikle bu şeyi önemsemiyoruz. Kimsenin hatta mensuplarının bile artık uzun zamandır inanmadıkları bu konuyla yalnız Kilise denen bir kurum ilgileniyor.

Düşünen ve acı çeken kişilerin bakışlarını yönelttiği ışığın içeriye girdiği tek pencere de kapanmış durumdadır. Ben kimim, ne yapmalıyım? Sizin sözlerinize göre bizi kurtarmaya gelen bu Tanrı'nın öğretisi sırtıma binen yükü azaltamaz mı? sorularına karşılık şöyle deniyor: Otoritelerin söylediklerini yapın ve Kilise'ye inanın. Peki ama neden yaşamda bu kadar sıkıntı var? Bütün bu sıkıntılar neden? diye umutsuzca soru-

luyor. Bu sıkıntılardan kurtulmam mümkün değil mi? Üzerime çöken bütün bu sıkıntıları hafifletmek imkânsız mı? Ona bunun imkânsız olduğu söyleniyor. Senin daha iyi yaşamayı istemen ve başkalarına da bu konuda yardımcı olman kendini beğenmişliktir, *büyüdür*! Bir tek şey mümkündür, o da kendini kurtarmak, gelecek yaşam için ruhunu kurtarmak. Dünyanın sefil yaşamına katılmak istemiyorsan, çıkıp gidebilirsin. Bu yol herkese açıktır, diyor Kilise'nin öğretisi, ama şunu bil ki, bu yolu seçersen dünya yaşamıyla ilişiğini kesmen gerek, yani yaşamayı bırakman ve yavaş yavaş intihar etmen gerek. Hocalarımız yalnızca iki yol olduğunu söylüyor: Egemen güçlere itaat etmek, onlara inanmak veya inzivaya çekilmek. Yani tesis etmiş olduğumuz kötülüğün yanında yer almak veya bir manastıra kapanıp kendimizi uykudan ve yiyecekten yoksun bırakmak; ya da bir direğin üzerine tüneyip yaşamak ve çürümek; insanlar için hiçbir şey yapmadan ayin sırasında eğilip kalkarak selam vermek ya da İsa'nın öğretisinin uygulanmasının imkânsız olduğunu açıklamak; yavaşça intihar etmekle eşdeğer olan yaşamın kötü olduğunu onaylayan Kilise gibi yaşamı reddetmek.

İsa'nın öğretisini anlamış bir kimse için bu öğretinin mükemmel olduğu kadar uygulanamaz olduğunun iddia edilmesi ne kadar şaşırtıcıysa, bu öğretiyi sözde değil, gerçekten uygulamak isteyen kişinin dünyadan el etek çekmesi gerektiği düşüncesi de o kadar şaşırtıcı bir yanlıştır.

Dünyada ayartmalarla karşılaşmak yerine dünyadan el etek çekmenin daha iyi olacağına dayanan bu yanlış düşünce İbraniler tarafından uzun zamandır biliniyordu, Hıristiyanlık dünyasına tamamen yabancıydı; hatta Yahudiliğe bile. Bu yanlış düşünceye karşı İsa'dan çok önce, İsa'nın, kendisinden alıntılar yaparak söz ettiği Yunus Peygamber'in hoş ve bilgelik dolu öyküsü yazılmıştı. Yunus Peygamber tek başına doğru ve erdemli bir kişi olarak kalmak istiyor. Ama Tanrı ondan peygamber olarak yolunu şaşırmış insanlara bildiği gerçeği iletmesini istiyor, işte bunun için onun insanlardan kaçmaması, onlarla birlikte yaşaması gerekiyor. Yunus Ninova halkının ahlâksızlıklarından usandığı için onlar-

dan kaçıyor, ne var ki Yunus istediği kadar Tanrı'nın kendisini çağırdığı görevinden kaçmaya çalışsın, Tanrı onu bir balina aracılığıyla yine Ninovalıların arasına gönderiyor, böylece Tanrı'nın iradesi yerine gelmiş oluyor, yani Ninovalılar Yunus aracılığıyla Tanrı'nın yasasını öğreniyorlar ve yaşamları daha iyi oluyor. Yalnız Yunus Tanrı'nın iradesinin bir aracı olmaktan memnun kalmadığı gibi surat da asıyor, Ninovalılardan Tanrı'yı kıskanıyor, o, aklı başında ve iyi olan tek kişinin kendisi olmasını istiyor. Çöle çekiliyor, kendi kaderine içleniyor ve Tanrı'ya karşı serzenişlerde bulunuyor. Ve o sırada, bir balkabağının (keneotu) bir gecede büyüdüğünü görüyor. Balkabağı onu güneşten koruyor, bir gece sonra bir kurt balkabağını kemiriyor. Yunus Tanrı'ya daha acı serzenişlerde bulunuyor, çünkü kendisi için değerli olan balkabağı yok olmuştur. Bunun üzerine Tanrı ona şöyle diyor: Sen emek vermediğin, büyütmediğin, bir gecede çıkan ve bir gecede yok olan bir balkabağına acıyorsun da ben, sağını solundan ayırt edemeyen, hayvanlar gibi yaşayarak yok olan böylesine kalabalık bir halka acımayacak mıyım? Gerçek konusundaki bilgin, buna sahip olmayanlara bunu iletmen için gerekliydi.

İsa bu öyküyü biliyordu ve buna konuşmalarında sık sık değiniyordu; ama biz bundan başka İncil'den İsa'nın Vaftizci Yahya ile yaptığı görüşmeden sonra çöle çekilmiş olduğunu, çölde inancını yaymaya başlamadan önce ayartılmaya çalışıldığını; şeytan (yalan) tarafından ayartılmak üzere Ruh tarafından nasıl çöle götürüldüğünü ve yalanlarla nasıl baş ettiğini ve Celile'ye geri döndüğünü; o zamandan beri de ahlâkı bozuk insanlardan kaçmadan tahsildarlar, Ferisiler ve günahkârlara gerçeği vazederek onlarla birlikte yaşadığını biliyoruz.*

---

* İsa ayartıcı tarafından ayartılmak üzere çöle götürüldü. (Lk 4, 1-2) Aldatıcı İsa'yı, taşları ekmek yapamazsa Tanrı'nın Oğlu olmadığına inandırmaya çalıştı. İsa ise ona şu karşılığı verdi: Ekmeksiz, Tanrı'nın nefesiyle yaşayabilirim. Bunun üzerine Aldatıcı ona şöyle dedi: Tanrı'nın nefesi ile yaşıyorsan, o zaman bir yükseklikten kendini aşağı at, bedenini yok edeceksin ama Tanrı'nın sana üfleyerek verdiği ruh yok olmayacaktır. İsa, şöyle karşılık →

Kilise'nin öğretisine göre de Tanrı-İnsan İsa bize örnek olmuştur.

Tüm yaşamını –bizim bildiğimiz kadarıyla– tahsildarlarla, Magdalena'larla ve Kudüs'te de Ferisililer'le geçirdi. İsa'nın başlıca emirleri şöyledir: İnsanları sevme ve öğretinin başkalarına vazedilmesi. Her ikisi de dünya ile sıkı bir işbirliğini zorunlu kılmaktadır. Birden buradan İsa'nın öğretisine göre dünyadan el etek çekmek gerektiği, hiç kimse ile meselesi olmama ve bir direğin üzerine tüneyerek yaşama sonucu çıkarılmaktadır. Bu da İsa'yı örnek almak yerine onun öğrettiği ve yaptığı bütün şeylerin tam tersini yapmak demektir.

Kilise'nin açıklamalarına göre İsa'nın öğretisi dünya insanlarına ve keşişlere, kendileri ve başkaları için yaşamı daha iyi kılan bir kuralı değil de, insanların, kötü bir yaşam sürerken neye inanmaları gerektiğini göstererek öbür dünyada nasıl kurtulabileceklerini öğretir; keşişler için İsa'nın öğretisi yaşamı olduğundan daha zor kılma bilimidir.

Ne var ki, İsa bunu öğretmiyor. İsa gerçeği öğretiyor, metafizik gerçek eğer gerçek ise, pratikte de öyle kalacaktır. Eğer Tanrı'daki yaşam tek gerçek yaşamsa, kendiliğinden mutluluk verici ise, yaşamın bütün tesadüflerine rağmen yeryüzünde de öyle olacaktır.

Eğer yeryüzünde, İsa'nın öğretisine göre kurulmuş yaşam mutlu yaşamı sağlayamıyorsa, o zaman İsa'nın öğretisi gerçek olamaz.

İsa insanı en iyi durumdan en berbat duruma geçmeye çağırmıyor, tersine en berbat durumdan en iyisine geçmeye çağırıyor. Çobansız, kaybolmuş koyunlara benzettiği insanlara acıyor. İsa insanlara iyi bir çoban ve iyi bir otlak vade-

---

→ verdi: Bedendeki yaşamım Tanrı'nın iradesidir. Bedeni yok etmek, Tanrı'nın iradesine karşı gelmek, Tanrı'yı denemektir. (Mt 4, 3-4) Aldatıcı bunun üzerine onu şu şekilde ayartmaya çalıştı: Eğer böyleyse, o zaman herkes gibi bedenin hizmetine gir, beden de seni tatmin edecektir. İsa şöyle karşılık verdi: Beden üzerinde gücüm yok, yaşamım Ruh'tadır, ne var ki bedeni yok edemem, çünkü Ruh Tanrı'nın iradesiyle bedenimin içindedir. Ancak bedenimde yaşayarak Babam Tanrı'ya hizmet edebilirim. Ve İsa çölü terk edip dünyaya döndü. (Mt 4, 8-11)

diyor. İsa havarilerinin kendi öğretisi yüzünden zulüm göreceklerini, dünyanın kendilerine uygulayacağı bu zulme metanetle dayanmaları ve katlanmaları gerektiğini söylüyor. Ama İsa kendi öğretisini izleyenlerin dünya öğretisini izleyenlerden daha çok acı çekeceklerini söylemiyor; tersine, dünya öğretisini izleyecek olanların bahtsız olacaklarını, kendi öğretisini izleyenlerin ise mutlu olacaklarını söylüyor.

İsa çilekeş bir yaşam sürdürmekle, yani olmayacak özlemler peşinde koşmakla, ya da bile bile kendine işkence çektirmekle esenliğe kavuşulacağını öğretmiyor, İsa bencil yaşamın boşluğundan bizi kurtararak, bize bu dünyada bencilce bir yaşam sürdürürken çektiklerimizden daha az acı çekmemizi sağlayacak ve daha çok mutluluk verecek bir yaşamı nasıl elde edeceğimizi öğretiyor.

İsa, öğretisini açıklayarak, insanlara, bu öğretiyi uygulamayan insanların arasında onu uygulasanız bile onlardan daha mutsuz olmazsınız, tersine, bunu uygulamayanlardan daha mutlu olursunuz diyor. İsa, şaşmaz bir dünya hesabı vardır, o da dünya yaşamı için kaygı duymamaktır, diyor.

Petrus İsa'ya "Bak, biz her şeyi bırakıp senin ardından geldik" (Mk 10, 28), "kazancımız ne olacak?" diye soruyor (Mt 19, 27). Isa şöyle karşılık veriyor: "Size doğrusunu söyleyeyim, benim ve mesajım uğruna evini, erkek kardeşlerini, kız kardeşlerini, annesini ve çocuklarını ya da topraklarını bırakıp da şimdi, bu çağda, bunca zulüm arasında, yüz kat daha fazla eve, erkek kardeşe, kız kardeşe, anneye, çocuğa, toprağa ve gelecek çağda sonsuz yaşama kavuşmayacak hiç kimse yoktur." (Mk 10, 28-31; Lk 5, 10-11; 18, 28-30).

Doğru, İsa kendisini izleyenlerin izlemeyenlerin zulmüne uğrayacaklarını, bunu beklemeleri gerektiğini söylüyor, ama İsa müritlerinin bu nedenle zarara uğrayacaklarını söylemiyor. Tersine, müritlerinin burada, bu dünyada kendisini izlemeyenlerden çok daha mutlu olacaklarını söylüyor.

İsa bunu ister düşünsün, ister söylesin; bu konu hakkındaki sözlerinin açıklığı, bütün öğretisinin anlamı, onun ve havarilerinin bütün yaşamı göz önüne alındığında bu, kuşku götürmez bir şekilde ortaya çıkıyor.

Soyut planda derinlemesine düşünüldüğünde her iki durumdan hangisinin daha iyi olduğu, yani İsa'nın müritlerinin mi yoksa dünyanın müritlerinin mi durumunun daha iyi olduğu kıyaslandığında İsa'nın müritlerinin durumunun daha iyi olması gerektiği görmezden gelinemez, zira İsa'nın müritleri herkese yalnızca iyilik ettiklerinden insanlarda nefret uyandırmazlar. İsa'nın müritleri kimseye kötülük etmezler, ancak kötü insanların zulmüne uğrayabilirler; dünyanın müritlerine ise, tersine, herkes tarafından zulmedilmesi gerekir, çünkü dünya müritlerinin yasası kavga yasasıdır, kısacası karşılıklı zulüm yasasıdır. Rastlantısal acılara gelince, bunlar her iki durumdaki kişiler için de aynıdır, şu farkla ki, İsa'nın müritleri buna hazırlıklıdır, dünyanın müritleri ise bunlara engel olmak için bütün güçlerini harcayacaklardır, üstelik İsa'nın müritleri çektikleri acılarının dünyaya yararlı olduğunu hissedecekler, dünyanın müritleri ise ne için acı çektiklerini bilemeyeceklerdir. Soyut planda düşündüğümüzde, İsa'nın müritlerinin durumunun dünyanın müritlerinden daha avantajlı olduğunu görüyoruz. Ama gerçekte durum acaba böyle midir?

Bunu inceleyip doğruluğunu sınamak için, herkes kendi yaşamındaki zor anları, çekmiş olduğu ve halen çekmekte olduğu fiziksel ve ruhsal acıları aklından bir bir geçirsin ve kendi kendine bütün bu belaları ne adına çektiğini sorsun. Dünya öğretisi adına mı yoksa İsa'nın öğretisi adına mı? Her dürüst insan bütün yaşamını iyice gözden geçirsin; o zaman İsa'nın öğretisini uygularken hiçbir zaman, bir kez bile acı çekmediğini görecektir; yaşamındaki sıkıntıların büyük bir bölümünün sadece kendi eğiliminin tersine, kendisini çeken dünyanın öğretisini izlediği için geldiğini görecektir.

Dünyevî anlayışa göre istisnai derecede mutlu yaşamımda dünya öğretisi adına çekilmiş ve İsa'nın öğretisi uğruna kurban olmayı seçmeme yetecek kadar çok ıstırapla karşılaştığımı belirtebilirim. Yaşamımın en zorlu zamanlarında, yani öğrenci iken yaşamış olduğum zevk ve eğlence âlemleri ve düellolardan başlayarak savaşları, hastalıkları ve şimdi içinde bulunduğum anormal ve dayanılmaz koşulları saya-

bilirim, bütün bunlar dünya öğretisi adına çekilmiştir. Evet, dünyevî anlayışa göre istisnai derecede mutlu yaşamımdan söz ediyorum. Kimbilir kaç kişi, dünya öğretisi uğruna acı çekmiş ve halen acı çekmekte, bu acıları sıralamak benim için çok zor olacaktır!

Bizler dünya öğretisinin pratik tehlikelerini ve zorluklarını görmüyoruz, bunun nedeni de bunun başka türlü olamayacağına inanmamızdır.

Kendi kendimize musallat ettiğimiz bütün bu belaların yaşamımızın kaçınılmaz koşulları olduğuna kendimizi inandırmışız, işte bu nedenle İsa'nın yaşamımızı daha mutlu kılmak için özellikle bunlardan nasıl kurtulmamız gerektiğini gösteren öğretisini anlayamıyoruz.

Bu iki koşuldan hangisi daha iyidir? sorusuna cevap verebilmek için, hiç olmazsa düşüncede bu yanlış görüşten kurtulabilmemiz için hiçbir art düşünce olmadan kendimize ve çevremize bir göz atmamız yeterlidir.

Büyük kentlerimizin kalabalık yerlerine gidin ve solgun benizli, hastalıklı ve bunalımlı yüzleri inceleyin; kendi yaşamınızı ve öykülerini bildiğiniz bütün kişilerin yaşamlarını bir anımsayın; kulağınıza gelmiş olan bütün bu korkunç ölümleri, bütün bu intiharları anımsayın ve kendi kendinize sorun: Bütün bu ıstıraplar, bu ölümler, intihara neden olan bütün bu umutsuzluklar ne adına oluyor? Göreceksiniz ki, önce size ne kadar tuhaf görünürse görünsün insanların çekmiş olduğu bu acıların onda dokuzuna insanlar dünya öğretisi adına katlanıyor, bütün bu ıstıraplar gereksizdir ve olmayabilirdi, insanların çoğunluğu dünya öğretisinin kurbanıdır.

Geçenlerde, yağışlı bir sonbahar günü tramvayla Moskova'daki Sukhar Kulesi pazarından geçiyordum; yarım verstlik* bir yolda araba sıkışık kalabalığı yarıyor, kalabalık, bir anda arabanın iki yanında sıralar oluşturuyordu. Sabahtan akşama kadar, çoğu aç ve yırtık pırtık şeyler giyinmiş bu binlerce insan, birbirlerine küfür ederek, birbirlerinden nefret ederek ve birbirlerine kazık atarak çamur içinde debelenip

* Rus ölçü birimi, 1 verst = 1067 km.

duruyordu. Moskova'nın bütün pazarlarında durum aynıydı. Bu insanlar akşamlarını kabarelerde ve batakhanelerde; gecelerini de bakımsız konutlarında, kümes gibi evlerinde geçiriyorlardı.

Bütün bu insanların yaşamlarını, şimdi içinde bulundukları durum uğruna terk ettikleri şeyi düşünün; bu insanların, kadın ve erkeklerin durup dinlenmeden yaptıkları işi düşünün, onların gerçek kurbanlar olduklarını göreceksiniz.

Bütün bu insanlar evlerini, tarlalarını, akrabalarını, babalarını, çoğu zaman eşlerini ve çocuklarını, ve kendilerine hayat veren her şeyi terk ederek kentlere, dünya öğretisine göre, her insan için zorunlu şeyi elde etmeye geldiler. Bütün bu insanlar, bu zavallılar, bu on binlerce insan kümes gibi evlerde uyuyor, içkiyle ve çürük yiyeceklerle besleniyor. Fabrika işçilerinden, fayton sürücülerinden, terzi kadınlardan, yosmalardan başlayarak zengin tüccarlara ve eşleriyle birlikte bakanlara kadar herkes dünya öğretisine göre herkes için zaruri olan şeyi elde edemeden en zor ve en anormal yaşam koşullarına katlanmak zorunda kalıyor.

Bu insanlar arasında en baldırı çıplağından en zenginine kadar dünya öğretisine göre zaruri olarak gördüğü şeyi temin edecek kadar kazanan bir adam bulmaya çalışsanız, binde bir kişi bile bulamayacaksınız. Herkes kendisine yararlı olmayacak, dünya öğretisi bakımından gerekli görülen ve onu elde etmediğinde kendisini mutsuz hissedeceği bir şey için çabalayıp duruyor, bu nesneyi elde eder etmez başka bir şeyin peşinden koşacaktır, sonra da daha başka bir şeyin; ve bu bitmez tükenmez Sisyphos* çalışması insanların yaşamını yok edene dek sürüp gider. Kişi başına yıllık harcamaların 300 rubleden 50.000 rubleye kadar çıktığı görülüyor. Harcaması 300 ise bunu 400 yapmak için, 400 ise 500 yapmak için çabalamayacak ve sonsuza kadar böyle sürüp giden debelenmede kendini tüketmeyecek insana çok ender rastlarsınız.

---

* Yunan mitolojisine göre, Korinthos kralı olan Sisyphos, dev bir kayayı bir dağın tepesine çıkarma cezasına çarptırılır. Sisyphos, kayayı dağın zirvesine çıkarmak üzere olduğu her defasında kaya tekrar aşağıya yuvarlanır ve bu böyle sonsuza dek sürer.

500 rubleye sahip iken 400 rublelik bir yaşam standardını isteyerek kabul edecek tek bir insan bulamazsınız. Bu olay ortaya çıktığında bunun nedeninin yaşamı daha kolaylaştırmak değil, para biriktirip emin bir yere koymak olduğu görülür. Herkes yaşamın zaten ağır olan yükünü daha da ağırlaştırmak ve ruhunu bütünüyle dünya öğretisine sunmak istiyor. Bugün bir pardösü ve lastik ayakkabı, yarın zincirli bir saat satın alınır, ertesi gün bronz avizeli Osmanlı tarzında döşenmiş bir daireye taşınılır, sonra halılar, kadife giysiler, daha sonra bir ev, tırısa alıştırılmış atlar, tablolar, altın kaplamalı eşyalar satın alınır, sonra aşırı çalışma nedeniyle hasta düşülür ve ölünür. Bir başkası aynı görevi yüklenir ve aynı Moloh'a* yaşamını kurban olarak verir; neden bu şekilde yaşadığını bilmeden ölür gider.

Bu yaşamın belki de kendiliğinden bir çekiciliği vardır? Bunu insanların her zaman mutluluk dedikleri şeyle kıyaslayalım, bu yaşamın iğrenç olduğunu göreceksiniz. Gerçekten de, yeryüzündeki mutluluğun hiç kimsenin itiraz edemeyeceği temel koşulları nelerdir?

Herkes tarafından genel olarak kabul edilmiş olan mutluluğun olmazsa olmaz koşullarından biri insanla doğa arasındaki bağı koparmayan bir yaşantı, kısacası gökyüzünden, güneşten, temiz havadan, bitkiyle kaplı ve hayvanla dolu topraktan yararlanılan bir yaşantıdır. İnsanlar her zaman bunlardan yoksun kalmayı büyük bir talihsizlik olarak görmüşlerdir. Dünya öğretisine göre yaşayan insanların yaşam biçimlerine bir bakın; bu insanlar dünya öğretisine göre yaşamayı başardıkları oranda bu mutluluk koşullarından yoksun kalmışlardır.

Onların dünyadaki başarıları ne kadar büyükse, güneş ışığından, tarlalardan, ormanlardan, evcil ve vahşi hayvanların varlığından o kadar yoksun kalırlar. İçlerinden çoğu, kadınların hemen hepsi, güneşin doğuşunu yaşlı hale gelinceye dek yaşamları boyunca ancak iki ya da üç kez görmüşlerdir, tarlaları ve ormanları hiçbir zaman görmemişler ya da

---

* Filistin, Kartaca ve Fenike'de adına törenle insan kurban edilen ilah.

ancak üstü açık gezinti arabalarından ya da trenlerden görmüşlerdir; hiçbir zaman hiçbir şey dikmemiş ya da ekmemişlerdir, hiçbir zaman ne bir inek, ne bir at ne de bir tavuk yetiştirmişlerdir, hayvanların nasıl doğduklarına, nasıl büyüdüklerine ve nasıl yaşadıklarına dair en ufak bir fikirleri bile yoktur.

Bu insanlar yalnızca insanların yapmış olduğu çalışmalar sayesinde biçimlendirilmiş dokuları, taşları, ağaçları görürler, bunu da güneş ışığında değil de suni aydınlatma altında görürler; sadece makine, araba, top, müzik aletlerinin sesini duyarlar; damıtılmış parfüm ve tütün kokularını içlerine çekerler; zayıf mideleri ve bozuk tat alma duyuları nedeniyle çoğu kimse için ağır ve çürük olan yiyecekleri yerler. Bir yerden başka bir yere gitmeleri, durumlarında bir değişiklik yaratmaz; kapalı kutular içinde yolculuk ederler. Gittikleri kırsal kesimde ya da yabancı ülkede ayakları altında hep aynı dokular, aynı taşlar bulunur; güneş ışığını onlardan gizleyen aynı çuhalar, onların insanlarla, toprakla, bitki örtüsüyle, hayvanlarla irtibatını kesen hep aynı uşaklar, aynı arabacılar. Nereye giderlerse gitsinler aynen tutuklular gibi mutluluk koşullarından yoksundurlar. Nasıl ki tutuklular hapishane avlusunda biten bir tutam otla, bir örümcekle, bir fareyle teselli buluyorsa, bu insanlar da dairelerindeki solgun bitkilerle, bir papağanla, bir kanişle, bir maymunla teselli bulurlar, üstelik bunları ne kendileri yetiştirir ne de beslerler.

Mutluluğun bir başka olmazsa olmaz koşulu da çalışmadır; birincisi insanın kendisinin özgürce seçmiş olduğu ve sevdiği bir işte çalışması, ikincisi ise insanın iştahını açacak ve ona derin ve sakin bir uyku verecek fiziksel çalışmadır. Yine burada da, insanlar dünya öğretisine göre bu sözde mutluluk denen şeye ne kadar çok erişmeye çalışsalar, bu mutluluk koşulundan o kadar uzaklaşırlar. Dünyanın bütün mutlu insanları, yüksek unvan sahibi insanlar, zenginler, tutuklu insanlar gibi bir işten yoksundurlar; fiziksel çalışmanın yokluğundan ileri gelen hastalıklarla boşuna mücadele ederler (boşuna diyorum, çünkü iş, gerekli olduğunda bir zevktir, ama onların hiçbir şeye gereksinmeleri yoktur,

can sıkıntısı da onların peşini bırakmaz) ya da kendilerine külfet olan bir işi yaparlar, aynen bankacılar, savcılar, valiler, bakanlar gibi (külfet kelimesini kullanıyorum, çünkü şimdiye dek onların arasında işinden memnun olanına ve kapının önündeki karı temizleyen kapıcı kadar işine sarılanına rastlamadım), onların eşleri ise misafir odasını, sofra takımını düzenler, kendileri ve çocukları için giysiler hazırlarlar. Bütün bu talihli kişilerin ya işleri yoktur ya da sevmedikleri bir işe bağlıdırlar, kısacası aynen kürek cezasına mahkûm olmuş insanların durumundadırlar.

Mutluluğun üçüncü olmazsa olmaz koşulu ailedir. Yani, insanlar ne kadar çok dünyanın başarılarına esir olurlarsa, bu mutluluktan nasiplerini de o kadar az alırlar. Bunların çoğu aile mutluluklarına sırt çeviren, ailenin sadece dert getirdiğine inanan çapkın kişilerdir. Bu kişiler çapkın değillerse, çocuklar onlar için bir mutluluk değil, bir yüktür, bu nedenle ellerinden geldiğince her çareye, bazen de en zalimine başvurarak çocuk sahibi olmamaya çalışırlar. Çocukları varsa onlarla birlikte olma mutluluğundan kaçınırlar.

Kendi adetlerine göre, zamanın büyük bir bölümünde çocuklarını yabancı ellere; başlangıçta kendi milletinden olmayan yabancıların eline, daha sonra da kamu öğretim kurumlarına teslim etmeleri gerekir, böyle olunca da aile yaşamından gördükleri sadece dert olur, çocuklar ise gençliklerinden itibaren ebeveynleri gibi mutsuz insanlar olurlar, anne babalarına karşı da bir an önce ölsünler de miraslarına konalım duygusunu taşırlar.* Bir hapishaneye tıkılmış du-

---

* Ne tuhaftır ki, bu yaşantı biçimini haklı çıkarmaya çalışan anne babalar şöyle düşünüyorlar: "Hiçbir şeye gereksinimim yok" diyor baba, "bu yaşantı benim için eziyet, ama bunu çocuklarımın hatırına yapıyorum". Kısacası şunu demek istiyor: Tecrübe ile biliyorum ki, zavallı bir yaşantımız var. Şu halde, çocuklarımı benim gibi mutsuz olacak şekilde yetiştiriyorum. Bunun için de, onların hatırına, onları ahlâki ve fiziksel olarak yozlaşmış kente götürüyorum; onları, sadece para kazanmayı düşünen yabancı eğiticilerin eline bırakıyorum; çocuklarımı ahlâki, fiziksel ve entelektüel yozlaşmışlığın içine itiyorum. İşte bu düşünce tarzı anne babaların kendilerini içinde bulundukları absürd yaşam biçimini haklı çıkarmaya itecektir.

rumda değildirler, ama, yaşantılarının ailelerine karşı ortaya çıkardığı sonuçlar ailelerinden yoksun bırakılmış, hapishanelere tıkılmış insanların durumundan daha üzücüdür.

Mutluluğun dördüncü koşulu dünyadaki insanlarla özgürce ve sevgi dolu bir ilişki içine girmektir. Toplumda bulunduğun makam ne kadar yüksek olursa, mutluluğun bu temel koşulundan o kadar yoksun olursun. İnsan ne kadar yükselirse, mümkün insan ilişkileri çemberi o kadar daralır; ne kadar yükseğe çıkılırsa bu çemberi oluşturan insanların ahlâkî ve entelektüel seviyesi o kadar düşer.

Bir köylü ve eşi herkesle ilişkiye girmekte serbesttir, eğer bir milyon kişi onlarla ortak hiçbir bağları olmasını istemezse, geriye Arhangel'den Astragan'a kadar davet beklemeden ve izin almadan dostluk kurabilecekleri, kendileri gibi çalışan kesimden 80 milyon kişi daha vardır. Bir memur ve karısı için, onların eşiti olan yüzlerce insan vardır; ama üst düzey görevliler onlarla ilişkiyi istemezler, aşağıdakilerin hepsini dışlamışlardır. Zenginlik içinde yüzen bir dünya adamı ve karısı için toplumda birkaç düzine aile ya vardır ya yoktur. Gerisi onlara yabancıdır. Bakan, zengin adam ve ailesi için onlar kadar zengin ve onlar kadar önemli bir düzine aile ya vardır ya yoktur. İmparatorlar ve krallar için çember daha da daralır. Bu durum, tutuklunun iki ya da üç gardiyandan başka kimseyi görmesinin yasaklandığı hücre hapsi durumuna benzemiyor mu?

Mutluluğun sonuncu koşulu, yani beşinci koşulu olarak da sağlıklı olma ve yatağa düşmeden ölme koşulunu sayabiliriz. İnsanlar toplum içinde en yüksek makamlara doğru tırmandıkça, mutluluğun bu koşulundan kendilerini mahrum kılarlar.

Toplumdaki orta gelirli bir çiftle aynı koşullardaki bir köylü çiftini ele alın ve bunları birbiriyle kıyaslayın; yoksunluklar içinde olmasına ve kendi hatalarından değil, haksız yazgılarından dolayı üzerlerine aşırı iş bindirilmiş olmasına rağmen, köylü erkek ve kadınları daha sağlıklı, diğerlerinin erkek ve kadınlarını ise gittikçe daha hastalıklı bulacaksınız. Tanıdığınız ya da tanımış olduğunuz zengin insanları ve

karılarını aklınızdan bir geçirin, çoğunun hastalıklı olduğunu göreceksiniz. İçlerinde hep aynı periyotlarla kendisini tedavi ettirmemiş bir adama rastlamak nasıl istisnai bir durumsa işçiler arasında hastalıklı bir adama rastlamak da öyle istisnai bir durumdur. Bütün bu talihli insanlar hayata, istisnasız olarak yaşama biçimlerinde gelişimin doğal bir koşulu haline gelmiş onanizm ile başlarlar. Hepsinin dişleri dökülmüştür, işçinin en güçlü devrini yaşamaya başladığı bir yaşta onların saçları ya dökülmüş ya da ağarmıştır. Hemen hepsi aşırı yemekten, sarhoşluktan, sefahatten ya da sürekli ilaç almaktan ileri gelen sinir, mide ya da zührevi hastalıklardan mustariptirler; genç yaşlarda ölmeyenler ise yaşamlarının yarısını kendilerini tedavi ettirmekle, kendilerine morfin yaparak geçirirler, kendilerine bakmaktan aciz kötürümler gibi olurlar, köleleri tarafından beslenen karıncalar gibi başkalarının sırtından geçinirler. Onların ölümlerinin bir listesini çıkarın: Biri beynini dağıtmıştır, bir diğeri frengiden çürüyerek ölmüştür; yaşlı biri aşırı uyarıcı alarak kendi hayatına kıymıştır, genç biri şehvet duygularını uyandırması için kendini dövdürmüştür; biri bitler, bir diğeri kurtlar tarafından kemirilmiştir; biri şarap içmekten, bir diğeri oburluktan, başkaları morfinden ya da kürtaj yaptırırken yaşamını yitirmiştir. Her biri peş peşe dünya öğretisi uğruna yok olmaktadır. Onların peşi sıra gitmek için gayret sarfedilmekte, şehitler gibi ıstırapların ve yıkımın önüne atılınmaktadır.

Yaşamlar birbiri ardına savaş arabası denen bu putun önüne atılmaktadır; savaş arabası onları biçerek geçmektedir, yeni kurbanlar kitleler halinde tekerleklerin altına lanetler, inlemeler ve ağlayışlarla atılıyorlar.

İsa'nın öğretisini gerçekleştirmek zordur! İsa şöyle diyor: "Beni izlemek isteyen, evini, tarlalarını, kardeşlerini terk etsin ve Tanrı olan beni izlesin; bu kişi bu dünyada terk ettiğinin yüz katı evin, tarlanın, kardeşin yanı sıra ebedî yaşama da sahip olacaktır." Ama hiç kimse kılını kıpırdatmıyor.

Dünya öğretisi şöyle diyor: "Evini, tarlanı, kardeşlerini

bırak; koyunu yozlaşmış bir kent için terk et, yaşamını başkalarının sırtını keseleyen bir tellak gibi çıplak ya da başkalarının paralarını bodrum katında sayan bir işçi gibi geçir, ya da bir mahkemede savcı olarak zavallı insanların kaderini daha da kötüleştirecek belgeleri hazırlamakla, ya da bir bakan olarak durmadan gereksiz imzalar atmakla, ya da yaşamını bir ordunun başında insanları öldürmekle geçir; daima zalim bir ölümle son bulan bu iğrenç yaşamı sürdür, ne bu dünyada ne öbür dünyada hiçbir şey alamayacaksın." Bu öğreti işte bunu diyor ve herkes buna koşuyor. İsa şöyle diyor: "Haçını sırtla ve beni izle, kısacası kendi payına düşen kadere boyun eğerek katlan ve bana, Tanrın olan bana itaat et." Kimse yerinden kımıldamıyor. Ama uzmanlık alanları kendi hemcinslerini öldürmek olan omuzları apoletli, kolları sırmalı adamların en sonuncusu şu değişik mantığı, "Haçını değil, sırt çantanı ve tüfeğini sırtla ve her türlü ıstırapla bezenmiş kesin bir ölüme doğru yürü" dediğinde herkes koşuyor.

Ailesini, akrabalarını, eşlerini, çocuklarını terk ederek, kaba saba giysiler giyerek, önüne çıkan daha üst mevkideki herhangi birinin emrine girerek zoraki yürüyüşlerle aç, üşümüş, yorgunluktan bitmiş bir şekilde, mezbahaya giden öküzler misali nereye gittiklerini bilmeksizin gidiyorlar; ama bu gidenler öküz değil insan.

Kendi kendilerine niçin diye soruyorlar, herhangi bir cevap alamadan, yüreklerinde umutsuzlukla yürüyorlar ve tanımadıkları insanları öldürmeleri emredilmiş bu insanlar, mermilerin ve top güllelerinin menziline henüz ulaşamadan soğuktan, açlıktan ve bulaşıcı hastalıklardan ölüyorlar. Öldürüyorlar ve öldürülüyorlar. Ve içlerinden hiçbiri bunun hangi amaçla ve hangi nedenle yapıldığını bilmiyor. Gözü yükseklerde olan herhangi birinin kılıcını çekip cafcaflı sözler söylemesi insanların kitle halinde ölüme atılması için yeterli oluyor; hiç kimse de bunu zor bulmuyor. Yalnız kurbanlar değil, onların anne babaları da bunun zor bir şey olduğunu görmüyor. Çocuklarını bunu yapmaları için yüreklendiriyorlar. Onlara bunun yalnız böyle olması gerektiği

değil, aynı zamanda çok ahlâki ve hayranlığa değer bir şey olduğu da söyleniyor.

Eğer dünya öğretisinin pratikte uygulanması kolay, hoş ve tehlikesiz olsaydı, o zaman İsa'nın öğretisinin pratiğe geçirilmesinin korkunç ve zalimce olduğuna inanılabilirdi. Ne var ki dünya öğretisinin uygulanması İsa'nın öğretisinden daha zor, daha tehlikeli ve daha zalimcedir.

Eskiden, İsa'nın davası uğruna ölen insanlar vardı deniliyor; ama bunlar istisnai vakalardı. Bu uğurda isteyerek ya da istemeyerek ölenlerin on sekiz yüzyılda yaklaşık üç yüz seksen bin kişi kadar olduğu sanılıyor. Dünya uğruna yaşamlarını vermiş olanları sayın, her bir Hıristiyana karşılık dünya öğretisi uğruna yüz kat daha fazla acı çekmiş ve ölmüş olan bin kişi bulursunuz. Yalnız bizim yüzyılımızda savaşta ölen insan sayısı otuz milyondur.

Eğer dünya öğretisinin kurbanları olan bu insanlar, bırakın İsa'nın öğretisini izlemeyi, yalnız dünya öğretisini izlemeyi bırakmış olsalardı, acılardan ve ölümden kaçınmış olacaklardı.

Bir adam dünya öğretisine inanmayı bıraksın, parlatılmış botlar ve köstek taşımanın gerekliliğine inanmasın, işe yaramaz bir salona sahip olmayı istemesin, ve dünya öğretisinin tavsiye ettiği bütün saçmalıkları yapmasın, o zaman ne kendi gücünü aşan acılarla ve bunaltıcı bir işle, ne didinip durmakla ne de kaygılarla karşılaşacaktır. Doğayla uyum içinde olacaktır; ne sevdiği işten ve ailesinden yoksun kalacak, ne sağlığından olacak ne de zalimce ve aptalca bir ölümle yok olacaktır.

İsa'nın öğretisi uğruna bu şekilde insan kurban edilmiyor; İsa bunu öğretmiyor. İsa dünyanın yalan öğretisi uğruna insanların katlanmakta olduğu acılara son vermenin çaresini öğretiyor.

İsa'nın öğretisinin derin bir metafizik anlamı vardır: beşerî bir anlamı da vardır: ama ayrıca her bireyin yaşamında uygulayabileceği çok daha basit, çok daha açık ve çok daha pratik bir anlamı vardır. Bu açıdan bakıldığında İsa'nın insanlara aptallık etmemeyi öğrettiği söylenebilir.

İşte size İsa'nın öğretisinin herkes tarafından anlaşılabilecek en basit anlamı:

İsa diyor ki, öfkelenme, hiç kimseyi kendinden aşağı görme, çünkü bu sağduyuya aykırıdır. Eğer öfkelenip insanlara hakaret edersen, yazık sana. İsa şunları da söylüyor: Kadınların peşinden koşma, birini al ve onunla yaşa; kendini iyi hissedeceksin. Ve şöyle devam ediyor: Saçma şeyler yapmak ya da cinayet işlemek zorunda kalmamak için kimseye sözle ve yeminle bağlanma. Sonra da şöyle diyor: Kötülüğün artarak, aynen bir ayının bal peteğini düşürmek için şiddetle salladığı ağacın geri tepip onu gebertmesi gibi, sana geri dönmemesi için kötülüğe kötülükle karşılık verme. En son olarak da şöyle diyor: İnsanları başka bir ülkede yaşadıkları, senin konuştuğun dilden ayrı bir dilde konuştukları için yabancı olarak görme. Onlara düşman gözüyle bakma, onlar da seni düşman olarak görürler, o zaman kendini kötü bir durum içinde bulursun. Şu halde bu saçmalıkları yapma, o zaman mutlu olursun.

Bütün bunlar güzel deniliyor; ama dünya böyle kurulmuş, dünyanın bu düzenine karşı olmak onunla uyum içinde yaşamaktan daha kötüdür.

Bir adam askerlik hizmetini yapmayı reddederse zindana atılır, belki de kurşuna dizilir. Bir adam kendisi ve ailesi için gerekli olan şeyleri biriktirmese kendisi ve ailesi açlıktan ölür. Bu toplum düzenini savunmaya çalışan insanlar işte bu şekilde düşünüyorlar. Aslında bu söylediklerine kendileri de ikna değiller. Bu şekilde konuşmalarının nedeni sözde inandıkları İsa'nın öğretisinin gerçeğini inkâr edemeyip, bunu uygulamamalarını da herhangi bir şekilde haklı çıkarma ihtiyacı duymalarıdır. İsa'nın öğretisini uygulamayı düşünmek bir yana, bu konuda üzerinde hiç kafa yormuş da değiller. Onlar yalnız dünya öğretisine inanırlar, ve Kilise tarafından kendilerine öğretilmiş olan mazereti ileri sürerler: İsa'nın öğretisini uygulamak için çok acı çekmek gerekir. İşte bu nedenle İsa'nın öğretisini uygulamaya hiç teşebbüs etmemişlerdir bile.

Günümüzde dünyanın öğretisi uğruna ıstırap çeken sayı-

sız insan görüyoruz, oysa artık İsa'nın öğretisi uğruna acı çeken insanlara pek rastlamıyoruz. Savaşlarda dünya öğretisi uğruna otuz milyon insan telef oldu; dünya öğretisi ilkeleri üzerine organize edilmiş katledici yaşamın alıp götürdüğü, yok ettiği milyarlarca insan; günümüzde, İsa'nın öğretisi uğruna değil milyonlarca, binlerce ya da onlarca kişinin; tek birinin bile vahşice bir ölümle yok olduğuna ya da açlık çektiğine ve açıkta kaldığına rastlamadım. Bütün bu acı çekme mazeretleri çocukçadır, bunlar İsa'nın öğretisini ne kadar bilmediğimizi gösterir. İsa'nın öğretisini yalnız izlememekle kalmayıp onu hiçbir zaman ciddiye de almadık. Kilise zahmete katlanıp bize İsa'nın öğretisini öyle bir şekilde açıklıyor ki, bu öğreti sanki mutlu bir yaşam veren bir öğreti değil de korkunç bir şeymiş gibi.

İsa insanları yakınlarında bulunan bir su kaynağına çağırıyor. İnsanlar susuzluktan yanıp tutuşuyorlar, çürük şeyler yiyorlar, kendi kanlarını içiyorlar; ancak akıl hocaları, İsa'nın onları çağırdığı o kaynağa giderlerse yok olacaklarını söylüyor. İnsanlar da ona inanıyorlar; tedirginlik içindeler ve kaynağın iki adım ötesinde ona yaklaşamadan susuzluktan ölüyorlar. Yeryüzüne gerçek mutluluğu getirdiğini söyleyen İsa'nın sözlerine inanmak yeterlidir; O'nun susuzluktan kırılan bizlere gürül gürül bir su kaynağı sağlayabileceğine inanmak ve bu kaynağa gidip Kilise'nin aldatmacalarının ne kadar ustaca yapıldığını ve esenliğimiz bu kadar yakında iken çektiğimiz ıstırapların ne denli mantıksız olduğunu görmek yeterlidir. Hepimizin ve özellikle her birimizin içinde yaşadığı korkunç yalanı gün ışığına çıkarmak için İsa'nın öğretisini dürüstçe ve olduğu gibi kabul etmemiz yeterlidir.

İnsanlar kuşaklar boyu yaşamlarını güvence altına almanın yolunu şiddete başvurmakta bulmuş, böylece mal güvenliklerini garanti altına almaya çalışmışlar. Mutluluğu güç, nüfuz ve mal mülk sahibi olmakta bulacağımıza inanmışız. Bu düşünceye kendimizi öylesine kaptırmışız ki, insan mutluluğunun güce ve zenginliğe bağlı olmadığını ve zenginin mutlu olamayacağını belirten İsa'nın öğretisi, bizden aşırı fedakârlıklar isteyen bir öğreti gibi gelir bize. Bu yanlıştır.

İsa bize, bu dünyada kendimiz için daha kötüsünü değil de daha iyisini yapmamızı vazeder. İnsana olan sevgisinden dolayı İsa, nasıl ki bizler halka, kendi çıkarları için, yeme içmede ölçüyü kaçırmaktan, kavgaya karışmaktan kaçınmalarını tavsiye ediyorsak, onlara şiddete dayalı güvencelerden kurtulmayı, mal mülkten arınmayı öğretiyor. İsa insanlara, şiddete karşı kendini savunmadan, mal mülk sahibi olmadan yaşarlarsa daha mutlu olacaklarını söylüyor ve bu sözlerini de kendi yaşamını örnek göstererek doğruluyor. İsa, öğretisini izleyerek yaşayan bir adamın her an başkalarının şiddetine maruz kalabileceğini, açlıktan ve soğuktan ölebileceğini ve bir saatlik ömrünün kalıp kalmadığını bilemeyeceğini söylüyor. Bu uyarılar bize yapmamız gereken korkunç özveriler gibi görünüyor; oysa bunlar insanın içinde bulunduğu ve her zaman bulunabileceği koşullardan başka bir şey değildir.

İsa'nın müridi her şeye hazırlıklı olmalıdır; özellikle acılara ve ölüme. Dünya hayatının müridi de aynı durumda değil midir? Kendi yalanlarımıza öylesine alışmışız ki, yaşamımızı sözde garanti altına almak için yaptığımız her şey (ordularımız, kalelerimiz, bir yerlere yiyecek depolamalarımız, gardıroplarımız, ilaç tedavilerimiz, taşınmaz mallarımız, paramız) bize yaşamımızı garanti edecek sağlam, reel şeyler olarak görünür. Bizler uzun süre bolluk içinde garantili yaşamak için silolar inşa ettirmeye karar veren ama o gece ölen adamı unutuyoruz. Yaşamımızı garanti altına almak için yaptığımız her şey aynen devekuşunun kendisini nasıl öldürecekelerini görmemek için başını kuma gömmesine benzer. Bizler devekuşunun yaptığının daha beterini yapıyoruz. Belirsiz bir gelecekte belirsiz bir yaşam için kuşkulu garantiler sağlamak uğruna (kendimizin yararlanamayacağı apaçık olduğu halde) bugün sürebileceğimiz yaşamı kesinlikle tehlikeye sokuyoruz.

İllüzyon, başkaları ile yapılacak kavgayla yaşamımızın garanti altına alınabileceğine olan kesin inançta yatmaktadır. Yaşamımızı ve malımızı sözde garanti altına alacak olan bu hayalî düşünceye öylesine inanmışız ki, bunu sağlamak için neler kaybettiğimizin farkında değiliz. Her şeyi, bütün

yaşamı feda etmekteyiz. Tüm yaşam, onu garanti altına alma kaygıları ve onun için yapılan hazırlıklarla harcanıp gitmektedir, öyle ki geriye yaşayacak zaman kalmamaktadır.

Yaşamımızı sözde güvence altına almak için yaptığımız her şeyi hiç de kendimizi güvenceye almak için yapmadığımızı, bu uğraşla yaşamımızın hiçbir zaman güvenceye alınmadığını ve alınamayacağını unutmak amacıyla yaptıklarımızı görmek için alışkanlıklarımızdan bir an için kopmak ve yaşamımıza dışarıdan bir göz atmak yeterlidir. Kendi kendimizi kandırdığımızı ve reel yaşamı hayalî bir yaşam yüzünden tehlikeye attığımızı söylemek az olur; bu girişimlerle, çoğu zaman, güvence altına almak istediğimiz şeyi yok ediyoruz. Fransızlar 1870 yılında yaşamlarını garanti altına almak için silaha sarıldılar, bu girişim sonucunda yüz binlerce Fransız telef oldu; silaha sarılan bütün halklar bunu aynı nedenle yaparlar. Zengin adam, parası olduğu için yaşamının garanti altına alındığını sanır, oysa bu para zengin adamı öldürecek olan kötü adamı cezbeder. Hasta olduğunu sanan adam ilaçlarla yaşamını garanti altına aldığını sanır, oysa bu ilaçlar onu yavaş yavaş öldürür; öldürmese bile, havuz başında otuz beş yıl boyunca meleği bekleyen o kötürüm gibi, onu yaşamaktan yoksun bırakırlar. İnsanın kendi yaşamını garanti altına almasının mümkün olmadığını ve her an ölmeye hazır olması gerektiğini söyleyen İsa'nın öğretisi kendi yaşamını garanti altına almayı söyleyen dünya öğretisinden daha iyidir; daha iyidir, çünkü, ölüme engel olunamaz ve yaşamın garanti altına alınamaz olması İsa'nın müridi kadar dünyanın müridi için de geçerlidir. Ama İsa'nın öğretisine göre yaşayanlar beyhude yere yaşamı garanti altına almayla uğraşmazlar. Bu yaşam bunu aşmış ve kendine özgü tek amaca, yani kendinin ve başkalarının mutluluğuna adanmıştır. İsa'nın müridi yoksul olacaktır; evet, yani Tanrı'nın insanlara bol bol vermiş olduğu armağanlardan her zaman yararlanacaktır. Kendi yaşamını mahvetmeyecektir. Yoksulluğu bela kelimesi ile eşdeğer kıldık, ama gerçekte yoksulluk bir mutluluktur, ona istediğimiz kadar bela diyelim, o mutluluk olmaya devam edecektir. Yoksul olmak demek, kent-

lerde değil köyde yaşamak demektir; odanıza kapanıp kalmamak, ormanda, tarlalarda çalışmak, guneşi, göğü, toprağı, hayvanları hissetmek demektir; iştahı açacak yemekler icat etmek için ya da yediklerini hazmedebilmek için hangi jimnastik hareketlerini yapmak gerektiğine kafa patlatmak değildir. Yoksul olmak, acıktığını günde üç öğün hissedebilmek demektir, yatakta bir o yana bir bu yana dönmeden uyumak demektir, çocuk sahibi olmak ve onlardan ayrılmamak demektir, herkesle ilişki içinde olmak demektir, en önemlisi de hoşunuza gitmeyen şeyleri asla yapmamak ve sizi bekleyen akıbetten korkmamak demektir. Yoksul kişi hasta olacaktır, acı çekecektir, herkes gibi o da ölecektir, ama (yoksul sınıftan ölenlerin ve hasta olanların sayısına bakacak olursak) zenginlerden daha az sıkıntı çekerek; fakat yoksul kuşkusuz daha mutlu bir şekilde yaşayacaktır. İsa'nın öğrettiğine göre yoksul olmak, Tanrı nın Egemenliğine girmenin ve bu dünyada mutlu olmanın koşuludur.

Ama buna, sizi beslemeyecekler ve açlıktan öleceksiniz diye itiraz ediliyor. Bu itiraza karşı İsa –ruhban sınıfının aylaklığını haklı çıkaracak şekilde yorumlanan– şu kısa cümleyle karşılık veriyor: "Yolculuk için ne torba, ne yedek mintan, ne çarık, ne de değnek alın. Çünkü işçi yiyeceğini hak eder. Girdiğiniz evde kalın, size ne verirlerse onu yiyip için. Çünkü işçi ücretini hak eder." (Mt 10, 10; Lk 10, 7)

Çalışan kişi yiyeceğini hak eder (ἄξιος εστί - *aksios esti*, kelimesi kelimesine, hak eder ve etmelidir). Bu çok küçük bir söz; ama bunu her kim İsa'nın anladığı şekilde anlarsa, hiçbir mülke sahip olmayan insanların açlıktan ölme tehlikesiyle karşı karşıya kalması söz konusu olamaz. Bu sözleri gerçek anlamlarıyla anlayabilmek için, her şeyden önce İsa' nın insanlığı kurtarma dogması sayesinde olağan hale gelmiş olan insan mutluluğunun çalışmamaktan ibaret olduğu düşüncesinden kurtulmak gerekir. Yozlaşmamış bütün insanlara, doğası nedeniyle insanların mutluluğunun zorunlu koşulunun aylaklık değil de çalışma olduğu, yani insanın çalışmadan edemeyeceği, karıncalara, atlara ve diğer hayvanlara çalışmamak nasıl sıkıcı ve zor geliyorsa aynı şekilde insana

da sıkıcı. ağır ve zor geleceği görüşünü yeniden yerleştirmek gerekir. İnsanın hükümette bir koltuğu olduğu için, ya da büyük toprak sahibi olduğu için, ya da hisse senetlerinden dolayı gelir elde ettiği için çalışmasına gerek olmadığı ve durumunun mutlu ve imrenilecek bir durum olduğu önyargısını kökten söküp atmamız gerekir. İnsanların kafalarına, yozlaşmamış insanların ve "çalışan işçi yiyeceğini hak eder" diyen İsa'nın kanaatine göre çalışmanın ne olduğu düşüncesini yerleştirmek gerekir. İsa çalışmayı bir lanet olarak gören insanları düşünemezdi bile, bu nedenle de çalışmayan ya da çalışmak istemeyen bir insanı gözünün önüne getiremezdi. İsa onun için şöyle dedi: İnsan çalışırsa işi onu besler. Eğer bir kişinin işine başkası da sahip çıkıyorsa, o kişi, çalışan insanın yiyeceğini de üstleniyor demektir, özellikle onun çalışmasından yararlandığı için. Böylece çalışanın her zaman yiyeceği olacaktır: Malı mülkü olmayacaktır ama yiyeceğe gelince, bu söz konusu bile edilmeyecektir.

Çalışma açısından İsa'nın öğretisi ile dünya öğretisi arasındaki fark şudur: Dünyanın öğretisine göre, iş insanın özel bir hakkıdır; bu ona kendi çıkarlarını gözetme olanağı ve yaptığı çalışmayla orantılı bir ücret talep etme hakkı verir; İsa'nın öğretisine göre ise, iş ve çalışma insan yaşamının kaçınılmaz kaderidir, yiyecek de çalışmanın sağladığı kaçınılmaz sonucudur. İş yiyeceği sağlar; yiyecek de çalışmayı. Patron ne kadar kötü biri olursa olsun, işçisini besleyecektir; işçi daha çok çalışsın diye besleyecektir, kısacası özellikle işçinin mutluluğunu oluşturan şeye katkıda bulunacaktır.

"İnsanoğlu kendisine hizmet edilsin diye değil, hizmet etmek ve birçokları için yaşamını bedel olarak vermek için geldi."

İsa'nın öğretisine göre, her bireyin, genelde dünyadan bağımsız olarak ayrı ayrı ele alındığında, kendisine hizmet edilmesini istemeden tüm yaşamı boyunca başkaları için çalışmak ve yaşamını başkaları için kurtulmalık olarak vermekten ibaret olan kendi görevini anlamış ise mutlu yaşamı olacaktır. Bu şekilde davranan bir insan yiyeceğini hak etmiş olur, yani yiyeceksiz kalmaz. "İnsan dünyaya kendisine hiz-

met edilsin diye değil, başkalarına hizmet etmek için geldi" sözleriyle İsa, insanın maddî geleceğini kesin bir şekilde garanti altına alacak temeli atmış oluyor; "Çalışan kişi yiyeceğe hak kazanır" sözleriyle de öğretisinin pratikte uygulanabilirliği konusundaki yaygın itirazı bertaraf etmiş oluyor. İsa insanın kendi güvenliğini başkalarının payına el koyarak değil de başkalarına yararlı ve yardımcı olarak sağlayacağını gösteriyor. İnsan başkalarına ne kadar yararlı olursa, yaşamı o kadar garanti altında olur.

Günümüz dünya düzeninde hiç mülk sahibi olmayan ve İsa'nın öğretisini uygulamayan, yani hemcinsi için çalışmayan milyonlarca işçi açlıktan ölmüyor. Peki öyleyse nasıl İsa'nın öğretisini uygulayanların yani hemcinsleri için çalışacak olanların açlıktan öleceği iddia edilebiliyor. Zenginin evinde ekmek olduğu sürece insan açlıktan ölmez. Rusya' da milyonlarca insan hiçbir şeyleri olmadığı halde yalnız çalışarak geçiniyor.

Bir Hıristiyanın yaşamı gerek bir putperestin yanında, gerek bir Hıristiyanın yanında garanti altında olacaktır. Hıristiyan başkaları için çalışacaktır; yani onlara yararlı olacaktır; işte bunun için beslenecektir. Bir köpek bile yararlıysa, ona bakılır ve beslenir; herkes için yararlı bir insana nasıl bakılmaz ve o insana nasıl olur da yiyecek verilmez?

Ailesi ve çocukları olan ve çalışamayacak kadar hasta olan bir adamı beslemezler diyeceklerdir, hayvanî yaşamın meşru olduğunu her şeye rağmen ispat etmeye çalışan insanlar. Bunu diyeceklerdir, ve diyorlar da. Onlar bu dediklerine uygun davranmak istiyorlar, ama bunun tam tersini yaptıklarını göremiyorlar. Hıristiyan öğretisinin uygulanabilir olacağını kabul etmeyen bu aynı insanlar, bunu uyguluyorlar. Hasta bir köpeğe, bir öküze, bir koyuna bakıyorlar. Hatta yaşlı bir atı bile öldürmeyerek bakıyorlar; gücüne uygun bir iş veriyorlar ona. Koyun, domuz, kaniş sürülerini onlardan yarar sağlamak amacıyla besliyorlar. Yararlı bir adam hasta düştüğünde neden beslemeyecekler, neden bir yaşlının ya da bir çocuğun gücüne uygun bir iş bulmayacaklar, neden ilerde kendileri için çalışacak çocuklar yetiştirmeyecekler?

Bunu yalnız yapmakla kalmayacaklar, sadece ve sadece bunu yapacaklar. İnsanların onda dokuzu (örneğin aşağı tabakadan insanlar) onda bir nüfuzlu zengin insan tarafından aynen sürü hayvanlarının yetiştirildiği gibi yetiştirilirler. Bu zengin insanların içinde bulundukları karanlık ne kadar koyu olursa olsun, insanlığın onda dokuzunu ne kadar hor görürlerse görsünler, ellerinde güç bulunan bu insanlar ne yaparlarsa yapsınlar onları hiç aç bırakmazlar. Aşağı tabakadan insanları kendileri için çoğalmaları ve çalışmaları için gereksinmelerinden yoksun bırakmazlar. Günümüzde bu azınlıktaki zengin insanlar, insanlığın onda dokuzunu oluşturan insanların, maksimum iş çıkarsınlar, çoğalsınlar, yeni işçi adayları verebilsinler diye düzenli olarak beslenebilmeleri için onlara göz kulak olurlar.

Karıncalar bile kendi süt veren küçük "ineklerinin" çoğalmasına ve yetiştirilmesine göz kulak olurlar. İnsanlar kendileri için çalışanların çoğalmasına neden göz kulak olmasınlar? İşçiler gereklidir. Emekten yararlananlar her zaman bu işçilerden yoksun olmamaya bakarlar.

İsa'nın öğretisinin pratikte uygulanabilirliği konusundaki, kendim için bir şeyler kazanıp bir kenara koymasam, hiç kimse aileme bakmaz yollu itiraz yalnızca çalışmayan, yani bizim zenginlik içinde yüzen yararsız insanlarımız için geçerlidir. Sağduyudan yoksun anne babalar dışında hiç kimse aylakları beslemeyi kendine tasa etmeyecektir, çünkü aylak insanlar hiç kimseye, hatta kendilerine bile lazım değildir, oysa işçileri en kötü insanlar bile besleyecek ve onlara bakacaktır. Danalar yetiştiriliyor, köle pazarlarında biçilen fiyatlara bakarsak insan öküzden daha yararlı bir iş hayvanıdır. İşte bunun içindir ki, çocuklar hiçbir zaman bakımdan yoksun kalmazlar.

İnsan bu dünyada kendisi için çalışılsın diye değil kendisi başkaları için çalışsın diye bulunuyor. Çalışan da yiyeceğini elde edecektir.

Bunlar dünya yaşamınca desteklenmiş gerçeklerdir.

Buraya kadar, çalışan insan her yerde ve her zaman yiyeceğini alıyordu. Bu yiyecek, isteksiz ve keyifsiz çalışan işçiye

sağlanıyordu; çünkü işçi bir tek şey istiyordu: İşten kurtulmak, daha fazla kazanmak, boyunduruğu altında olduğu kişiyi boyunduruk altına almak. Çekemeyen, kötü ve isteksiz çalışan böylesi bir işçi bile yiyecekten yoksun kalmaz, hiç çalışmayan ve başkalarının emeğiyle yaşayandan daha mutlu bir durumdadır. İsa'nın öğretisine göre çalışan, mümkün olduğunca çalışmak için çalışan ve emeği karşılığında fazla bir şey istemeyen bir işçi çok daha mutlu olacaktır? Çevresinde onu örnek alan insanların yavaş yavaş çoğaldığını gördükçe durumu da o denli iyileşecektir? O zaman verilen hizmetler karşılıklı olacaktır.

Emek ve ürünleri hakkında İsa'nın öğretisi ifadesini, beş ekmek ve iki balıkla doyan yedi bin insanın öyküsünde buluyor.

İnsanlık, yeryüzü insanlarının erişebilecekleri en büyük iyilikleri, herkes her şeyi mümkün olduğunca yalnız kendine maletmeye çalışarak değil, İsa'nın göl kıyısında öğrettiği gibi davranırsa tadacaktır.

Birkaç bin insanı doyurmak gerekiyordu. Havarilerinden biri İsa'ya bir çocukta birkaç balık bulunduğunu söylüyor; ayrıca havariler tarafından getirilmiş birkaç ekmek daha bulunuyordu. İsa, uzaktan gelmiş bu insanların bazılarının beraberlerinde yiyecek getirdiklerini, bazılarının ise getirmediğini anladı. Orada bulunanlardan bazılarının yiyecek getirdiğinin kanıtı, her dört İncil yazarına göre de, yemekten sonra toplanan artıkların on iki sepeti doldurmasıdır. Eğer çocuğun dışında kimse bir şeyler getirmemiş olsaydı çayırda on iki sepet artığı nereden bulmuş olacaklardı?

İsa yapmış olduğu şeyi yapmamış olsaydı, yani beş ekmekle binlerce kişiyi doyurma mucizesini gerçekleştirmeseydi, bu durumdaki her şey günümüzde dünyada nasıl oluyorsa aynen öyle olacaktı. Ellerinde erzak bulunanlar ellerindekini yiyecekti; ellerindekini oburluktan ya da açgözlülükten bir şey kalmayana dek yiyeceklerdi. Cimriler belki de artanları sarıp eve geri götüreceklerdi. Hiçbir şey getirmeyenler de aç kalacaklardı, yiyenlere imrenerek ve nefret ederek göz ucuyla bakacaklardı; belki de içlerinden bazıları

yiyeceklerini kendileriyle paylaşmayanlardan çalacaklardı, böylece kavga, dövüş çıkmasına neden olacaklardı, bazıları evlerine tıka basa yemiş olarak, diğerleri ise aç ve kızgın döneceklerdi. Her şey aynen günümüz dünyasının yaşamında olduğu gibi olacaktı.

İsa –İncil'de belirtildiği gibi– ne yapmak istediğini çok iyi biliyordu. Herkese öbekler oluşturarak oturmalarını buyurdu; havarilerine, getirdikleri yiyecekleri paylaştırmalarını söyledi. Başkalarına da aynı şekilde davranmalarını söyledi. Sonuç olarak ellerinde yiyecekleri olanlar İsa'nın havarileri gibi davranınca, yani başkalarıyla ellerinde olanları paylaşınca herkes ölçülü biçimde yemiş oldu. Herkes yedikten sonra, yeteri kadar yememiş olan ilk yiyenlere yine yeterince yiyecek kaldı. Herkes doymuş oldu, geriye on iki sepeti dolduracak kadar artık kaldı.

İsa insanlara hayatlarında akıl ve vicdanlarına göre hareket etmelerini öğretiyor; çünkü bu ayrı ayrı ele alındığında her akıllı yaratığın ve aynı zamanda bütün insanlığın yasasıdır.

Çalışma insan yaşamının kaçınılmaz koşuludur; çalışma insanlık için gerçek mutluluk kaynağıdır. Bunun içindir ki, emeğinin ürününü kimseyle paylaşmayı istememek gerçek mutluluğa ters düşer. Emeğinin ürününü başkalarına terk etmek bütün insanların mutluluğuna katkıda bulunur.

Buna karşılık bana, eğer insanlar birbirlerinin yiyeceğini birbirlerinden almaya kalkışmasalar açlıktan ölurler, diyorlar. Bana öyle geliyor ki bunun tam tersini söylemek daha doğru olurdu: Eğer insanlar birbirlerinden geçimlerini söküp alıyorlarsa, o zaman açlıktan ölen insanlar olacaktır, gerçekte şimdi olan da budur.

Her insan, ister İsa'nın öğretisine göre, ister dünya öğretisine göre yaşasın, ancak diğer insanların özeni sayesinde sağ ve esen kalır. İnsan doğumundan itibaren, bakıma muhtaçtır, başkaları tarafından bakılır ve beslenir; ama, dünya öğretisine göre insanın, kendisini ve ailesini başkalarının beslemeye devam etmesini istemeye hakkı vardır. İsa'nın öğretisine göre ise insan doğumundan itibaren bakıma muh-

taçtır. o insana başkaları tarafından meme verilir, o insana bakılır, o insan beslenir. Başkalarının ona bakmaya ve onu beslemeye devam etmeleri için o kişinin kendisi de başkalarına hizmet etmeye çalışır, elinden geldiğince herkese yararlı olmaya çalışır. Dünya öğretisini izleyen insanlar kendileri için yararsız olan ve bakmak zorunda kaldıkları kişiden bir an evvel kurtulmayı arzulayacaklardır; ilk fırsatta onu beslemekten vazgeçecek, hatta yararsız bir varlıkmış gibi onu öldüreceklerdir. Tersi öğretide ise, bütün insanlar ne kadar kötü olurlarsa olsunlar kendileri için çalışanları özenle besleyecek ve bakacaklardır.

Akla en yatkın, en çok sevinç ve güven veren yaşam tarzı hangisidir? Dünya öğretisine göre mi yoksa İsa'nın öğretisine göre mi yaşamak gerekir?

11. Bölüm

İsa'nın öğretisi Tanrı nın Egemenliğinin yeryüzünde yerleşmesini sağlar.

Bu öğretinin uygulanmasının zor olduğunu ileri sürmek insafsızlıktır; bu zor olmamakla birlikte bunun gerçek olduğunu benimsemiş her insanın doğal olarak yapması gereken bir şeydir. Bu öğreti insanın bencil yaşamını tehdit eden kaçınılmaz yok oluştan kurtuluşunun tek şansıdır. Son olarak bu öğretinin uygulanması bu hayatta yoksunlukları ve ıstırapları davet etmediği gibi dünya öğretisi uğruna çektiğimiz ıstırapların onda dokuzundan da bizi kurtarır.

Bunu kavradıktan sonra neden şimdiye dek bana mutluluk. esenlik ve sevinç veren bu öğretiyi uygulamadım da tam tersi olan ve bana mutsuzluk veren öğretiyi uyguladım diye kendi kendime sordum. Neden? Bunun cevabı çok basit. Çünkü gerçeği bilmiyordum. Gerçek benden gizlenmişti.

İsa'nın öğretisinin gerçek anlamı bana ilk kez açınlandığında, bu keşfin beni Kilise'nin öğretisini reddetmeye kadar götüreceğini bilmiyordum. Bu kopuştan çekiniyordum. Onun için, incelemelerim sırasında Kilise öğretisinin yanlışlarını aramadığım gibi, benim için Hıristiyanlığın özüyle görünüşte çelişkiye düşmemiş ama bana karanlık ve tuhaf gelen önermeleri de görmemeye çalışıyordum. Bana öyle geliyordu ki, Kilise henüz İsa'nın öğretisinden çıkan sonuca varamamıştı, Isa'nın öğretisinin bende uyandırdığı yeni düşüncelerin ve onların sonuçlarının beni Kilise'nin öğretisinden uzaklaştıracağı hiç aklıma gelmemişti.

Bununla birlikte, İncil'leri inceleme çalışmalarım ilerledikçe İsa'nın öğretisini daha açıkça anlıyor ve kaçınılmaz olarak bir seçim yapma zorunluluğunda olduğumu görüyordum: Ya mantıklı, vicdanımla açıkça bağdaşan ve bana esenlik veren İsa'nın öğretisini ya da bunun tamamen zıddı olan, aklım ve vicdanımla bağdaşmayan, bana başkalarıyla birlikte yok olacağımıza dair inancın dışında hiçbir şey vermeyen bir öğretiyi seçecektim. Kilise'nin önermelerini birbiri ardına reddetmekten başka çıkar yol bulamadım. Bunu da istemeye

istemeye, dinin sağlamış olduğu hemcinslerimle birlikte olma mutluluğundan kendimi mahrum etmemek ve Kilise'den ayrılmamak için Kilise ile olan uyuşmazlığımı mümkün olduğu kadar giderme arzusuyla yapıyordum. Ama çalışmamı bitirdiğimde gördüm ki, Kilise'nin öğretisini tümüyle bir yana bırakmamak için gösterdiğim bütün çabalara rağmen, elde hiçbir şey kalmamıştı. Hiçbir şey kalmamakla birlikte, bir şeylerin kalmasının da mümkün olmadığını şaşırarak gördüm.

Çalışmamı bitirmeye yaklaştığım şu sırada başımdan geçen bir olayı anlatacağım. Oğlum gelip bana iki uşağımız arasında geçen bir tartışmayı aktardı, okumayı ancak sökebilen bu cahil insanlar, caniler üzerine ve savaşta insanları öldürmenin günah olmadığını yazan dini bir kitaptaki bir bölüm üzerine tartışıyorlardı. Böyle bir şeyin yazılıp yayımlanmış olduğuna inanamadım ve kitabı görmek istedim. Tartışmaya neden olan kitabın adı "Dualaların Yorumu" idi, (üçüncü baskı, sekizinci on bin, Moskova, 1879). Bu kitabın 163. sayfasında şu sözleri okuyorsunuz:

"Tanrı'nın altıncı emri nedir? -Öldürmeyeceksin.

"Öldürme, öldürmeyeceksin.

"Tanrı bu emri ile neyi yasaklıyor?

"Tanrı öldürmeyi, yani bir adamın canını almayı yasaklıyor.

Tanrı'nın yasasına göre bir caniyi ölüm cezasına çarptırmak ve savaşta düşmanını öldürmek günah mı?

"Hayır; bu günah değildir. Caninin canı, onun yapacağı bütün kötülüklere son vermek için alınıyor; savaşta düşman öldürülüyor, çünkü insan savaşta vatanı ve hükümdarı için savaşıyor."

Tanrı yasasının neden geçersiz sayıldığı, bu kitapta işte böyle açıklanıyordu. Bunları okuyunca gözlerime inanamadım.

Tartışanlar bana bu konudaki fikrimi sordular, ben de kitapta yazılanların doğru olmadığını ve Tanrı yasasını savunan tarafın haklı olduğunu söyledim.

"Öyleyse Tanrı'nın yasasına aykırı olan açıklamaları neden basıyorlar?" diye sordu onlardan biri. Buna cevap vere-

medim. Kitabı aldım, hepsini okudum. Bu kitap otuz bir adet duayı, diz çökme ve parmakları nasıl birleştireceğine dair açıklamaları, Credo'nun açıklamasını, Gerçek mutluluğa erişmek için buyruklar adı altında hiçbir açıklama yapılmadan verilmiş Matta'nın beşinci bölümünden alıntıları, ek yorumlarla çoğu geçersiz kılınmış Tanrı'nın on emrini, ve dini bayramlar için ilahileri içeriyordu.

Daha önce de belirttiğim gibi Kilise'nin vazettiği dini kınamaktan kaçınmaya çalışıyordum, onu iyi gözle görmeye çalışıyordum ve zayıf taraflarını ortaya çıkarma peşinde değildim; işte bunun içindir ki, Kilise'nin akademik literatürünü derinlemesine bilmeme rağmen halka yönelik literatürünü derinlemesine incelememiştim. Çok miktarda dağıtılmış olan ve bilgisiz insanlarda kuşku uyandıran bu dua kitabı beni düşündürdü.

Bu kitabın Hıristiyanlıkla hiçbir ilgisi olmayan, tamamen putperest içeriğinin Kilise tarafından halka açıkça yayıldığına inanmak istemedim. Bunun doğru olup olmadığını anlamak için Sinod tarafından ya da onun onayı ile yayımlanmış olan ve Kilise öğretisini kısaca anlatan, çocuklar ve halk için hazırlanmış bütün kitapları satın aldım ve okudum.

Kitapların içeriği benim için hemen hemen yeniydi. Bana din dersi verdikleri dönemde bu kitaplar daha yayımlanmamıştı. Hatırladığım kadarıyla, gerçek mutluluklarla ilgili buyruklar ve öldürmenin günah olmadığını öğreten öğreti de o zaman kitaplarda yoktu. Eflatun'un eski din kitaplarında da bu bulunmuyor. Bu ne Pyotr Magila'nın ne Belyokov'un ne de Katoliklerin kısaltılmış din dersi kitaplarında bulunuyor. Bu yenilik Metropolit Filaret tarafından askeriyenin okuduğu din dersi kitaplarına konmuş. "Duaların Yorumu" kitabı bu din dersi kitabına göre hazırlanmış. Buna temel olmuş kitabın adı bütün Hıristiyan Ortodokslar için hazırlanmış "Ortodoks Kilisesi Din ve Ahlâk İlkeleri" kitabıdır ve çarın yüksek emirleri ile basılmıştır.

Kitap üç bölümden oluşuyor: "İman, Umut ve Sevgi." Birinci bölüm İznik Konsili'nde kabul edilen İnanç İlkeleri'ni inceliyor. İkinci bolum *Göklerdeki Babamız* duasını ve Dağ-

daki Vaaz'a giriş oluşturan ve her nedense Gerçek Mutluluklara erişmek için gerekli buyruklar denilen Matta'ya göre İncil'in beşinci bölümünün ilk sekiz ayetini inceliyor. Bu iki bölüm Kilise'nin dogmalarını, duaları ve Kilise Sırlarını işliyor ama yaşam için hiçbir kural sunmuyor. Üçüncü bölüm Hıristiyanın görevleri ile ilgili kısa bir açıklama getiriyor. "Sevgi hakkında"ki bu bölüm, İsa'nın buyruklarını değil de Musa'nın on buyruğu ile ilgili bir açıklama getiriyor. Musa'nın buyrukları ile ilgili bölümde de sanki insanlara bu buyrukları yerine getirmelerini değil de onların tersini yapmalarını vazeden bir açıklama getiriyor. Her emirden sonra, emri geçersiz kılan üstü kapalı açıklamalar yapılıyor. Tek Tanrı'ya tapınmayı buyuran birinci buyruk konusunda kitap Tanrı'nın Annesinden ve Tanrı'daki Üçlü-Birlik'ten söz etmeden azizlere ve meleklere tapınmayı öğretiyor, (s. 107-108) İkinci buyruk "Gereksiz yere yemin etmeyeceksin" konusunda ise kitap meşru otoritenin birinci, hemen ilk isteğinde yemin etmek gerektiğini öğretiyor (s. 111), Şabat Günü kutlamasıyla ilgili dördüncü buyruk konusunda ise kitap pazar gününü, başlıca on üç dinî bayram gününü ve daha az önemli bir sürü dinî bayram kutlamasını, perhiz zamanını, çarşamba ve cuma günleri oruç tutulmasını öğretiyor (s. 112-115). Beşinci buyruk olan "Anne ve babana saygı göster" bölümünde kitap hükümdara, vatana, papazlara, komutanlara saygı gösterilmesini öğretiyor, komutanlara nasıl saygı gösterileceğini üç sayfa boyunca otorite sahibi kişiler ve önderler sıralanarak gösteriliyor: Kolej müdürleri, sivil otoriteler, toprak sahipleri (s. 116-119). Bu alıntılar kitabın 1880 tarihli altmış dördüncü baskısından alınmıştır. Köleliğin ortadan kaldırılmasından bu yana yirmi yıl geçti, hiç kimse anne ve babana saygı göstereceksin buyruğu konusunda bu din kitabının içine girmiş olan köleliği haklı çıkaran ve destekleyen bu cümleyi silme zahmetine girmedi.

Altıncı buyruk olan "Öldürmeyeceksin" konusunda din kitabında verilen bilgiler daha ilk satırdan itibaren öldürmeyi öğretmekle ilgilidir.

Soru: Altıncı emir neyi yasaklıyor?

Cevap: Cinayeti, her nasıl olursa olsun hemcinsinin canını almayı.

Soru: Acaba her cinayet bu yasayı ihlâl etmek mi oluyor?

Cevap: Görev icabı başkasının canını alan insan Tanrı yasasını ihlal etmiş olmaz. Örneğin:

1) Mahkemece ölüm cezasına çarptırılmış birini öldüren.

2) Hükümdarı ve vatanı için savaşırken adam öldüren. (Bu sözler orijinal kitapta italik olarak yazılmış).

Daha ilerde:

Soru: Hangi cinayet durumunda yasa ihlâl edilmiş olur?

Cevap: Bir kişinin caniyi saklama ya da onu serbest bırakması durumunda.

Ve bütün bunlar yüz binlerce nüsha basılarak bütün Ruslara Hıristiyan öğretisi adına baskı ve ceza tehdidi altında öğretiliyor.

Bunu bütün Rus halkına öğretiyorlar. Bunu bütün masum insanlara, çocuklara, İsa'nın kendisinden uzaklaştırmamalarını istediği Tanrı'nın Egemenliğinin ait olduğu bu çocuklara öğretiyorlar, Tanrı'nın Egemenliğine girmek için bizde yerleşmiş bu yanlış öğretilerden bihaber olan bu çocuklara benzememiz gerekiyor. İsa şöyle diyor: "Bu küçüklerden birini günaha düşürenin vay haline." İşte bu çocuklara bütün bunları tek ve kutsal Tanrı'nın yasası diye zorunlu olarak öğretiyorlar.

Bunlar el altından gizlice dağıtılan ve kürek cezasıyla cezalandırılacak bildiriler değiller; bunlar bunlarla aynı görüşte olmayanların kürek cezasına mahkûm olacakları bildirilerdir.

Şu anda bu satırları yazarken güvende olmadığımı hissediyorum, yine de bütün yasalarda ve bütün yüreklerde yazılmış olan temel Tanrı yasasının, hiçbir şey ifade etmeyen şu *"Hükümdarı, vatanı için görev icabı bir insanı öldüren insan Tanrı yasasını ihlal etmiş olmaz"* sözleriyle geçersiz kılınamayacağını belirtmekte bir sakınca görmüyorum; çünkü bunların çocuklara öğretilmemesi gerektiğini belirtmekte bir sakınca görmüyorum.

Evet İsa'nın insanları "Dikkat edin de içinizdeki ışık kararmasın. İçinizdeki ışık kararırsa ne korkunçtur o karanlık?" sözleriyle uyardığı şeyin vuku bulduğunu görüyoruz.

İçimizdeki ışık sönmüş. İçinde yaşadığımız karanlıklar ne korkunç.

İsa şöyle diyor: "Vay halinize ey Ferisiler, ey din bilginleri, ey ikiyüzlüler! Tanrı'nın Egemenliği'nin kapısını insanların yüzüne kapatıyorsunuz; ne kendiniz içeri giriyor ne de girmek isteyenleri bırakıyorsunuz! Vay halinize ey Ferisiler, ey din bilginleri, ikiyüzlüler! Dul kadınların malını mülkünü gasp ediyor, gösteriş için uzun uzun dua ediyorsunuz; işte bunun için daha ağır bir şekilde cezalandırılacaksınız. Vay halinize ey Ferisiler ve ey din bilginleri, ikiyüzlüler! Tek bir kişiyi dininize döndürmek için denizleri, kıtaları dolaşırsınız. Dininize döneni de döndüğüne bin pişman edersiniz. Vay halinize ey kör kılavuzlar..."

"Vay halinize ey Ferisiler ve ey din bilginleri, ikiyüzlüler! Peygamberlerin mezarlarını yapar, doğru kişilerin anıtlarını donatırsınız. Atalarımızın yaşadığı günlerde yaşasaydık, onlarla birlikte peygamberlerin kanına girmezdik, diyorsunuz. Böylece, peygamberleri öldürenlerin torunları olduğunuza kendiniz tanıklık ediyorsunuz. Haydi, atalarınızın başlattığı işi bitirin. İşte bunun için size peygamberler, bilge kişiler ve din bilginleri göndereceğim. Bunlardan kimini öldürecek, çarmıha gereceksiniz, kimini havralarınızda kamçılayacaksınız, kentten kente kovalayacaksınız. Böylelikle, doğru kişi olan Habil'in kanından günümüze kadar yeryüzünde akıtılan her doğru kişinin kanından sorumlu tutulacaksınız."

"İnsanların bütün küfürleri bağışlanacaktır, ama Ruh'a karşı yapılan küfür bağışlanmayacaktır."

Gerçekten de bütün bunlar geçmişte olduğu gibi, bugün de Kutsal Ruh'a kara çalarak insanları eski durumlarından daha beter duruma sokacak bir dine döndürmek için artık denizleri, kıtaları dolaşmasa da kendi dinlerini kabul etmeleri için zorlayan ve kendi yalanlarını açığa çıkarmaya çalışan bütün doğru kişilere ve bütün peygamberlere zulmeden ve onları yok eden insanlar için yazılmış.

Her ne kadar "Hıristiyan" adını almış olsa da, Kilise öğretisinin özellikle İsa'nın mücadele ettiği ve havarilerine de mücadele etmelerini tavsiye ettiği karanlıklar olduğu kanısına vardım.

İsa'nın öğretisi, her dinî öğretide olduğu gibi iki bölümden oluşuyor: 1) İnsanlara, tek başına ve hep birlikte nasıl yaşamaları gerektiğinin öğretildiği ahlâki, etik bir bölüm. 2) İnsanların neden başka türlü değil de böyle yaşamaları gerektiğini açıklayan metafizik bölüm. Biri diğerinin sonucu ve aynı zamanda nedenidir. İnsan bu şekilde yaşamalıdır çünkü insanın alın yazısı böyledir ya da insanın kaderi budur, öyleyse insan bu şekilde yaşamalıdır. Dünyanın bütün dinlerinde, İsa'nın dininde olduğu gibi Brahmanların, Konfüçyüs'ün, Budha'nın, Musa'nın dininde de bu iki bölüm bulunur. Bu bölümler nasıl yaşanması gerektiğini öğretirler, ve neden böyle yaşanması gerektiğini açıklarlar.

Bütün öteki öğretilerin, Yahudiliğin, Budizm'in, Brahmanizm'in başına ne gelmişse İsa'nın öğretisinin başına da aynı şey gelmiştir. İnsanlar yaşamlarını düzenleyen öğretiden uzaklaşmışlardır, bu doğru yoldan ayrılmaları haklı çıkaracak birileri de hep çıkacaktır. Bu insanlar, İsa'nın ifadesine göre Musa'nın kürsüsünde oturarak öğretinin metafizik kısmını öyle bir açıklarlar ki öğretinin etik buyrukları kaçınılmaz olmaktan çıkar ve onların yerine tören kurallarıyla göstermelik ibadet yerleşir. Bu fenomen her dinde ortaktır, ama bana öyle geliyor ki, Hıristiyanlıkta olduğu kadar başka hiçbir dinde kendini böylesine açık bir şekilde ortaya koymamıştır. Kendisini böylesine açıkça ortaya koymasının nedenleri şunlardır: İsa'nın öğretisi en yüce öğretidir; en yüce öğretidir diyorum, çünkü İsa'nın öğretisinde etik ile metafizik birbiriyle kopmazcasına bağlıdır ve birbiriyle öylesine kaynaşmıştır ki bunları birbirinden ayırmak öğretinin varoluş nedeninden vazgeçmeden mümkün olamaz. İsa'nın öğretisi kendiliğinden her türlü şekilciliğe karşı çıkmaktır, kısacası, yalnız Yahudi tören kurallarına karşı değil, aynı zamanda her türlü biçimsel külte karşı bir yadsımadır. İşte onun içindir ki, Hıristiyanlıkta metafizikle etiğin ayrılması öğretiyi

tamamen biçimsizleştirecek ve anlamını bozacaktır. Gerçekte olan da budur. Bu ayrılma Matta'nın İncil'inde formüle edilmiş etik öğretiyi pek iyi bilmeyen Paulus'un konuşmalarıyla başlamıştır. Paulus İsa'nın öğretisine yabancı metafiziko-kabalistik bir teori vazetmiştir. Bu teori Konstantin zamanında, Hıristiyanlık mantosuyla örtülmüş putperest sosyal düzenin hiç değiştirilmeden Hıristiyan kabul edilmesiyle başarıya ulaştı. Konsiller, tam bir putperest olduğu halde, alçakça cinayetlerine ve kötülüklerine rağmen Kilise tarafından Hıristiyan azizlerden biri olarak kabul edilen Konstantin'den itibaren başlıyor ve Hıristiyanlığın merkezî noktası kesin bir şekilde yer değiştirerek öğretinin metafizik kısmını oluşturuyor. Bu metafizik öğreti, ona bağlı tören kurallarıyla birlikte öğretinin başlangıçtaki gerçek anlamından git gide uzaklaşarak şimdiki durumuna gelmiştir. Size insan aklının hiç alamayacağı göksel yaşamın gizlerini anlatan, en karmaşık formülleri sunan, ama bunu yaparken yeryüzündeki yaşamınızı düzenleyecek *hiçbir* dinî kural koymayan bir öğreti düşünün.

Hıristiyan Kilise dininin dışındaki bütün dinler, kendisine inananlardan törenlerin dışında bazı iyi davranışlarda bulunmalarını ve kötü davranışlardan uzak durmalarını ister. Musevilik sünneti, Şabat Günu nün kutlanmasını, sadaka vermeyi, jübile* yılını ve daha başka şeyleri kutlamayı buyuruyor. İslam ise sünneti, günde beş vakit namaz kılmayı, servetinin kırkta birini yoksullara vermeyi, hacca gitmeyi ve daha birçok şeyi buyuruyor. Bütün öteki dinlerde de bu böyledir. Bu buyruklar iyi ya da kötü, bir şeyler yapmayı gerektiriyor. Sadece Sahte-Hıristiyanlık hiçbir şey buyurmuyor. Bir Hıristiyanın zorunlu olarak uyması gereken, perhiz zamanını ve duaları saymazsak hiçbir şey yoktur, zaten Kilise de bunların zorunlu olmadığını kabul ediyor. Bir sahte Hıristiyan için gerekli olan tek şey vardır, o da Kilise sırrıdır. Ama Kilise sırrı iman eden tarafından gerçekleştirilmiyor, bunu başkaları onun için yapıyor. Sahte Hıristiyan, bir şey yapmak zorunda değildir ya da esenliği için bir şeylerden feragat etmesi gerekmemektedir. Kilise onun yerine gereksini-

mi olan her şeyi yapmaktadır. Kilise onu vaftiz etmektedir, onu meshederek güçlendirmektedir, ona komünyon vermektedir, onu hasta iken meshetmektedir, onun günahlarını çıkarmaktadır, bilincini kaybetmişse, onun için dua etmektedir, böylece onu kurtarmaktadır. Hıristiyan Kilisesi Konstantin'den beri, yapmaları için üyelerine hiçbir şey buyurmamaktadır. Hatta herhangi bir şeyi yapmaktan vazgeçmelerini de buyurmuş değildir. Hıristiyan Kilisesi boşanmayı, köleliği, mahkemeleri, mevcut bütün iktidarları, aynı zamanda idam cezalarını ve savaşları kabul etmiş ve onaylamıştır. Sadece ilk dönemlerde vaftiz nedeniyle insanların kötülük etmekten vazgeçmelerini istemiş, ama daha sonra bebek vaftizlerine başlayınca bunu bile istemeyi durdurmuştur.

Kilise İsa'nın öğretisini sözde kabul ediyor, ama pratikte, gerçek anlamda reddediyor.

Kilise dünyaya yön vereceği yerde, dünyaya hoş görünmek amacıyla İsa'nın metafizik öğretisini kendi görüşüne uygun şekilde açıkladı, bundan, yaşam için herhangi bir zorunluluk, yani insanların sürdürdükleri yaşamdan daha iyi bir yaşam sürdürmeleri için hiçbir gerekliliğin olmayacağı sonucunu çıkardı. Kilise dünyaya boyun eğdi, bir kez boyun eğdikten sonra da onun peşinden sürüklenmek zorunda kaldı. Dünya istediğini yapmaya devam etti, hayatın anlamına dair açıklamaları yapmayı ise Kilisenin kendisine bırakarak işin içinden çıktı. Dünya, yaşamı İsa'nın öğretisine tamamen zıt bir şekilde organize ediyordu, Kilise de İsa'nın yasasına aykırı bir şekilde yaşayan insanlara, bu yasayla uyum içinde yaşadıklarını göstermeye çalışarak orta yol bulduğunu sanıyordu. Bunun sonucu olarak dünya putperestlerin sürdürdüğü yaşam tarzından daha beter bir yaşamın içine girdi, Kilise de yalnız bu yaşam tarzını onaylamakla kalmadı, aynı zamanda İsa'nın öğretisinin zaten bundan ibaret olduğunu ortaya koydu.

Ama bir zaman geldi, İncillerde mevcut olan İsa'nın ger-

---

* Eski Ahit'e göre Yahudilerde, her elli yılda bir, bütün bir yılın Tanrı'ya ve dinlenmeye ayrılması.

çek öğretisi Kilise'ye rağmen gün ışığına çıktı, Kilise de kendini suçlu hissederek bu öğretiyi boğmaya çalıştı (örneğin, Kutsal Kitabın çevirisini yasaklayarak); bir zaman geldi, bu ışık mezhepler aracılığıyla halkın içine kadar girdi, Kilise öğretisinin yanlışlığına rağmen özgür düşünceli insanların önünde gün ışığına çıkarılmış oldu, insanlar da Kilise tarafından aklanmış eski yaşamlarını değiştirmeye başladılar.

Böylece insanların kendileri, Kilise'den bağımsız olarak, Kilise tarafından haklı çıkarılan köleliği ortadan kaldırdılar, Kilise tarafından haklı çıkarılan papaların ve imparatorların iktidarlarını ortadan kaldırdılar, şimdi de mülkiyetin ve devletin ortadan kaldırılmasını gerçekleştiriyorlar. Kilise bütün bu şeylerin hiçbirini savunmadı, şimdi de savunamaz, çünkü ortadan kaldırılan bu haksızlıklar Kilise'nin yozlaştırdıktan sonra vazetmiş olduğu ve halen vazetmekte olduğu bu aynı Hıristiyan öğretisiyle uyum içindedir.

Böylece, insanların yaşam öğretisi Kilise'den özgürleşti ve ondan bağımsız olarak güçlendi.

Kilise'nin elinde sadece açıklamalar kaldı, ama neyin açıklamaları? Bir metafizik açıklamanın ancak açıklayabileceği bir yaşam öğretisi varsa önemlidir. Ama Kilise'nin elinde sadece eskiden onaylamış olduğu ama şimdi var olmayan bir kurumun açıklaması var. Kilise'nin elinde, tapınaklar, ikonalar, altın örtüler ve sözler dışında hiçbir şey yoktur.

Kilise on sekiz yüzyıl boyunca Hıristiyan öğretisinin ışığını kendi giysilerinin altında gizleyerek taşıdı, ama bu ışık onu yaktı. Dünya, Kilise tarafından kutsallaştırılmış düzeniyle Kilise'yi, Kilise'nin istemeden getirmiş olduğu aynı ilkeler adına reddetti ve düzenini onsuz devam ettiriyor. Bu gerçekleşmiş bir olgudur, ve bunu gizlemek imkânsızdır. Kindar ve bezgin olmayan, gerçekten yaşayan her şey, bizim Avrupa dünyamızda diri olan her şey başkalarının hayatlarını berbat etmeye çalışan Kilise'den, bütün Kilise'lerden kopmuş durumdadır ve Kilise'den bağımsız olarak varlığını sürdürmektedir. Bütün bunların yalnız yozlaşmış Batı dünyasında olduğu sanılmasın; rasyonalist, kültürlü ve kültürsüz milyonlarca Hıristiyanı ile Kilise öğretisini reddetmiş o-

lan bizim Rusya'mız, Kilise'nin boyunduruğundan özgürleşme bakımından, çok şükür, Avrupa'dan daha yozlaşmış haldedir.

Yaşayan her şey Kilise'den bağımsızdır.

Devletin iktidarı geleneğe, bilime, halkın oy hakkına, kaba güce, istediğiniz her şeye dayanıyor; ama Kilise'ye değil. Savaşlar, devletler arası ilişkiler, milliyet, denge ya da ne isterseniz onun üzerine dayanıyor, ama Kilise'nin ilkelerine dayanmıyor. Devletin kurumları açıkça Kilise'yi tanımıyorlar. Kilise'nin adaletin ve mülkiyetin temeli olacağına dair düşünce çağımızda gülünçtür. Bilim, Kilise öğretisini yalnız desteklememekle kalmıyor, istemeden gelişimiyle daima Kilise'nin düşmanı oluyor. Eskiden sadece Kilise'ye hizmet veren güzel sanatlar, onu tamamen terk etmiş durumdadır. İnsan yaşamının artık Kilise'den tamamen özgürleşmiş olduğunu söylemek az bile; günümüzde insanların Kilise'yle olan ilişkilerinde, Kilise insanların işlerine karışmadığı sürece bir küçümseme söz konusudur, insanların işine eski haklarını öne sürerek karışmaya kalktığında ise hemen kin devreye girmektedir. Eğer Kilise denen formül hâlâ mevcutsa, bu sadece insanların eskiden değerli şeyler taşımış olan küpü kırmak istememelerindendir. Çağımızda Katolikliğin, Ortodoksluğun ve değişik Protestan Kiliselerinin varlığının tek açıklaması budur.

Bütün Kiliseler, Katolik, Ortodoks, Protestan Kiliseleri özenle bir mahkûmu bekleyen gardiyanlara benzerler, oysa mahkûm çoktan özgürlüğüne kavuşmuş, gardiyanlar arasında dolaşmakta, hatta onlarla savaşmaktadır bile. Şimdiki halde yaşamı oluşturan her şey, yani insan topluluklarının iyiliğe doğru yapmış oldukları eylemler, yani sosyalizm, komünizm, yeni ekonomi-politik teoriler, yararcılık, toplumsal sınıfların, kadınlar ve erkeklerin eşitliği ve özgürlüğü, insanlığın bütün ahlâkî ilkeleri, emeğin, aklın, bilimin, sanatın ve dünyaya atılım veren ve Kilise'ye düşman görünen her şeyin kutsallığı, bütün bunlar Kilise'nin getirmiş olduğu ama özenle gizlemeye çalıştığı aynı öğretinin kırıntılarından başka bir şey değildir.

Zamanımızda dünya yaşamı Kilise öğretisinin tamamen

dışında, kendi yolunda gidiyor. Bu öğreti çok gerilerde kaldı, dünya insanları artık Kilise uzmanlarının sesini dinlemez oldular. Bu anlaşılırdır, çünkü Kilise var olmayan ya da çok çabuk yok olan bir dünyevî yaşam düzeninden söz ediyor.

İnsanlar kürek çekerek gemiyle yolculuk ediyorlardı, gemi kılavuzu gemiyi yönlendiriyordu. Bu insanlar gemi kılavuzuna güveniyorlardı ve gemi kılavuzu gemiyi iyi idare ediyordu; ancak daha sonra gemi kılavuzunun yerine gemiyi idare edemeyen başkası geçti. Gemi çok çaba gerektirmeden gidiyordu. Başlarda bu insanlar yeni gemi kılavuzunun gemiyi idare edemediğinin farkına varmadılar, geminin kolaylıkla gitmesi nedeniyle sevinmek dışında akıllarına bir şey gelmedi. Ama kısa zaman sonra yeni kılavuzun fazlalık olduğuna kanaat getirerek onunla alay ettiler ve onu kovdular.

Bütün bunlar bir şey değil; ne yazık ki, acemi gemi kılavuzundan memnun olmayan bu insanlar gemi kılavuzu olmadan yollarını şaşıracaklarını düşünmediler. Bizim Hıristiyan toplumumuzun başına da bu geldi. Kilise artık yönetici durumunda değil, denizde dolanıp duruyoruz; ve rotamızdan çok uzaklaştık. XIX. yüzyıldan o kadar gurur duyan çağdaş bilim de bazen yolunu şaşırmış görünüyor; bu, gemi kılavuzunun yokluğundan ileri geliyor. İlerliyoruz, ama nereye gidiyoruz? Yaşıyoruz ve yaşamımızı neden başka şekilde değil de bu şekilde düzenlediğimizi bilmeden düzenliyoruz. Ama nereye gidildiğini bilmeden denizde bir yere varılmaz ve neden yaşadığını bilmeden de yaşanılamaz.

İnsanlar kendiliklerinden hiçbir şey yapamıyor olsalardı ve içinde bulundukları durumdan sorumlu olmasalardı, "Niçin bu durumdasınız?" sorusuna verecek makûl bir cevapları olurdu. "Bunu bilmiyoruz; biz bu durumdayız ve buna katlanıyoruz." Ama insanlar içinde bulundukları durumun özellikle de çocuklarının durumunun sorumlusudurlar; işte onun içindir ki neden milyonlarcanız askerî birlikler halinde bir araya geliyor, neden birbirinizi öldürmek ve birbirinizi sakat bırakmak için asker oluyorsunuz? Neden sayısı milyarlarla ifade edilen çok büyük miktarda insanın gücünü sağlıksız ve gereksiz kentler inşa etmek için harcadınız ve

halen harcamaya devam ediyorsunuz? Niçin gülünç mahkemeler kuruyorsunuz ve suçlu olarak gördüğünüz insanları Fransa'da Cayenne'e, Rusya'da Sibirya'ya, İngiltere'de Avustralya'ya, bunun çılgınca bir şey olduğunu bildiğiniz halde sürüyorsunuz? Sevdiğiniz tarımla uğraşmayı bırakıp, sevmediğiniz fabrikalarda çalışmaya neden gidiyorsunuz? Neden çocuklarınızı benimsemediğiniz bu yaşam tarzında yaşayacak şekilde yetiştiriyorsunuz? Bütün bunları niye yapıyorsunuz? Bütün bu sorulara cevap vermezlik edemezsiniz. Bütün bunlar size hoş gelseydi ve bunlarda mutluluğu bulsaydınız, o zaman neden böyle davrandığınızı açıklayabilecek bir cevap verirdiniz. Ama bütün bunlar son derece zor şeyler ve bunları zorlanarak ve söylenerek gerçekleştirdiğinize göre, sizi bunu yapmaya iten nedenler üzerinde düşünmezlik edemezsiniz. Ya bunu yapmayı bırakmanız gerekir ya da neden yaptığınızı açıklamanız.

İnsanlar bu soruya hep cevap verdiler. Her çağda bir cevaba rastlanıyor.

Yahudi yaşadığı gibi yaşıyordu, yani savaşıyordu, suçluları idam ediyordu, tapınak inşa ediyordu, tüm yaşam düzenini farklı farklı şekillerde değil de belli bir şekilde düzenliyordu, çünkü bütün bunlar Yahudi'nin inancına göre Tanrı tarafından açıklanmış yasada buyuruluyordu.

Aynı şey Hintliler, Çinliler için de geçerlidir. Romalılar ve Müslümanlar için de aynı şeyi söyleyebiliriz; bir yüzyıl önce Hıristiyanın cevabı da buydu, bilgisiz Hıristiyan kitlesi için ise cevap halen aynıdır.

Bu sorulardan haberi olmayan Hıristiyan şu cevapları veriyordu: "Askere gitmek, savaşlar, mahkemeler, idam cezası, bütün bunlar Kilise tarafından iletilen Tanrı yasasına dayanıyorlar. Bu yeryüzündeki dünya düşmüş bir dünyadır. Mevcut kötülük insanların günahlarına ceza olarak Tanrı'nın iradesi ile vardır. İşte bunun içindir ki bizler bu kötülüğe derman bulamayız. Bizler ancak ruhumuzu imanla, Kilise sırlarıyla, dualarla ve Kilise tarafından aktarılan Tanrı iradesine boyun eğmekle kurtarabiliriz.

"Kilise bize bütün Hıristiyanların tereddutsüz şekilde

egemenlere Tanrı'nın meshedilen kişilerine ve onların atadığı liderlere itaat etmesi gerektiğini vazediyor; Hıristiyanların güç kullanarak kendilerinin ve başkalarının mal ve mülklerini savunmalarını, savaşmalarını, ölüm cezası vermelerini ve Tanrı tarafından kurulmuş otoritelere itiraz etmeden boyun eğmelerini vazediyor."

İyi ya da kötü bu açıklamalar, bir Yahudi'ye, ya da bir Budist'e ve Müslüman'a olduğu kadar inançlı bir Hıristiyana da yaşamın bütün özel durumlarını insanın ilahî addettiği bir yasaya göre yaşamakla mantığına aykırı davranmadığını gösteriyordu.

Fakat şimdi öyle bir çağda yaşıyoruz ki, bu açıklamalara ancak kültürsüz insanlar inanıyor ve bu insanların sayısı da gün geçtikçe azalıyor. Bu gidişatı durdurmak tamamen imkânsızdır. İnsanların hepsi karşı konulamaz bir şekilde önde gidenleri izlerler ve hepsi öncülerin bulunduğu yere varmaya çalışırlar. Öncü birliği ise uçurumun kenarındadır. Bu öncü birliği korkunç bir pozisyonda bulunmaktadır; bu öncü birliğini oluşturan kişiler yaşam tarzını kendilerine göre düzenlerler, ve kendilerini izleyenlere hazırlarlar ve bunu neden yaptıklarını hiçbir surette bilmezler. Bir adım atmak üzere olan hiçbir uygar insan aşağıdaki soruya dolambaçsız bir yanıt veremez: "Neden bu yaşam tarzını sürdürüyorsun? Yaptıklarını neden yapıyorsun?" Bu soruyu sormaya çalıştım, ve yüzlerce insana da sordum, dolambaçsız bir yanıt alamadım. Doğrudan sorulan bir soruya –Niçin bu yaşam tarzını sürdürüyorsun, niçin böyle davranıyorsun? soruma– doğrudan bir yanıt alacağım yerde her zaman sormadığım bir soruya yanıt aldım.

İnanan bir Katolik'e, bir Protestan'a, bir Ortodoks'a niçin sürdürdüğü yaşam tarzını sürdürdüğü, yani inandığı Tanrımız İsa'nın öğretisine aykırı bir yaşam tarzı sürdürdüğü sorulduğunda, bu soruya doğrudan bir yanıt verilmek yerine hemen çağımız kuşağının kuşkucu durumundan şikayet edilmeye, inançsızlık tohumu saçan kötü niyetli insanlardan, gerçek Kilisenin öneminden ve geleceğinden söz edilmeye başlanır. Ama kişi dinin buyurduğu şeyi neden yerine getir-

mediğine yanıt vermez. Kişi kendisinden söz edeceği yerde, size insanlığın ve Kilisenin genel durumundan, sanki kendisi için kendi yaşamının hiçbir anlamı yokmuş ve tek uğraşı insanlığın ve Kilise olarak adlandırdığı şeyin esenliğiymiş gibi söz eder.

Hangi ekole mensup olursa olsun idealist, spiritüalist, pesimist ya da pozitivist bir filozofa, niçin öyle yaşadığı, yani kendi filozofik öğretisine aykırı şekilde yaşadığı sorulsa, hemen insanlığın kaydedeceği ilerlemeden, ve keşfettiği tarihsel ilerleme yasalarına göre insanlığın mutluluğa doğru tırmanmakta olduğundan söz etmeye başlar. Ama hiçbir zaman niçin kendisinin mantıklı gördüğü şeyi yapmadığı sorusuna doğrudan yanıt vermeyecektir. Filozof, aynen inanan biri gibi sanki kendi kişisel yaşamıyla değil de, genel yasaların insanlık üzerinde yaptığı etkiyi gözlemeye çalışıyor görünür.

Bu iki tarafın arasında kalmış olanların, yani yarı kuşkucu, yarı inançlı uygar insanların büyük çoğunluğu, istisnasız şekilde yaşam tarzlarından, bunun organizasyonundan yakınıp her şeyin yıkılması gerektiğini söyler, şikâyetçi olan bu arada kalmış kişiye, kınadığı bu yaşam tarzını iyileştirmeye çalışmadan neden onu sürdürdüğü sorulduğunda, hemen soruya doğrudan yanıt vereceği, kendisinden söz edeceği yerde genel konulardan, adaletten, ticaretten, devletten, uygarlıktan söz etmeye başlayacaktır. Mübaşir ya da savcı, "kendi yaşam tarzımı düzeltmek için devlete hizmet etmeyi bırakırsam o zaman devlet ne olacak", tüccar ise "ticaret ne hale gelecek" diye soracaktır. Filozof ise, "kendi yaşam tarzımı iyileştirmeye çalışmak için çalışmayı bırakırsam o zaman uygarlığın durumu ne olacak" diye soracaktır. Bu adamın yanıtı daima benzer şekilde olacaktır, sanki yaşamdaki görevi kendi doğasının gerektirdiği iyiliği yapmak değil de devlete, ticarete, uygarlığa hizmet etmekten ibaretmiş gibi. İkisinin arasındaki kişi de aynen inanan kişinin ya da filozofun verdiği yanıtı vererek kişisel soruyu kaçamak yolla genel soruya çevirir. Bunu, hem inanan kişi, hem filozof ve hem de aradaki kişi yapmaktadır, çünkü şu kişisel "Yaşamım nedir?" sorusuna hiçbir yanıt bulamazlar? Çünkü yaşamla ilgili

hiçbir yapıcı öğretileri bulunmuyor. Yaşamları hep endişe içinde, oysa insan yaşamla ilgili bir öğretiye sahip olmadan huzur içinde yaşayamaz. Ancak bizim Hıristiyan dünyamızda, yaşamın temel öğretisini ortaya çıkarmak ve günümüzdeki yaşamın neden böyle olup da başka türlü olmadığını açıklamaya çalışmak yerine gerçek içinde yeri olmayan fantastik bir düzeni açıklamaya çalışıyorlar. Üstelik yalnız yaşamın her türlü öğretiden bağımsızlaştığı, yani tanımsız kaldığı bizim Hıristiyan dünyamızda hiçbir şeye ve hiç kimseye yaramayan bir şeye din adını vermeye başladılar. Daha bitmedi; bilim de bu durumu, bu beklenmedik ve anormal durumumuzu alışılagelen bir biçimde insanlık yasası haline getirdi. Tiele, Spencer ve başka bilim adamları dini çok ciddi bir biçimde inceliyorlar, bu din sözcüğü ile evrensel başlangıcın metafizik öğretisini, dinin bütününden değil de sadece bir kısmından söz ettiklerini düşünmeden dile getiriyorlar.

Çağımızda gözlemlediğimiz bu şahane fenomen buradan ileri gelmektedir, sadece kaybolup gitmiş bir kuşağın yaşamını eskiden düzenlemeye yeten evrensel kaynağın bütün metafizik açıklamalarını reddettikleri için kendilerini safça her türlü dinin etkisinden kurtulmuş sanan bilgin ve akıllı adamlar görüyoruz. Hiçlikle yaşayamayacaklarını düşünemiyorlar; her canlı varlık herhangi bir ilke adına yaşar, bu ilke de, belirli bir şekilde yaşadığı kendi dininden başka bir şey değildir. Bu adamlar mantıklı inançları olduğunun ama bir dinlerinin olmadığının farkındalar. Ama yine de, ileri sürdükleri şey ne olursa olsun, onların da mantıklı davranışlarda bulundukları andan itibaren bir dinleri vardır, çünkü mantıklı bir eylem herhangi bir inançla ortaya çıkar. Onların inançlarının nesnesi aldıkları emirlerdir. Dini inkâr eden insanların inancı güçlü çoğunluk tarafından yapılan her şeye itaat dinidir, kısacası mevcut iktidarlara itaattir.

İnsan –vicdanımız için daha üstün, daha zorunlu bir şeyi tanımadan– dünya öğretisine göre yaşayabilir mevcut iktidarların kurallarına uyarak hayvan gibi yaşayabilir. Ama bu şekilde yaşayan kişi akla uygun şekilde yaşadığını iddia edemez. Akla uygun yaşadığımızı iddia etmeden önce şu "Akla

uygun olduğunu kabul ettiğimiz yaşam tarzı hangisidir?" sorusuna yanıt vermek gerekir. Ne yazık ki, zavallı bizlerin böyle bir öğretiden yoksun kalması yetmiyormuş gibi bir de akla yatkın bir yaşam öğretisinin gerekliliğine olan inancımızı yitirmiş durumdayız.

Çağımız insanlarına, ister inanmış, ister kuşkucu olsunlar, yaşamlarında hangi öğretiyi izlediklerini sorun. Mecbur kaldıkları tek bir öğretiyi izlediklerini söyleyeceklerdir: Bu iş için seçilmiş memurların ya da meclislerin yaptığı ve polislerin uyguladığı yasalardan çıkan öğretiyi. Biz Avrupalıların kabul ettiği tek öğreti budur. Bu öğretinin peygamberlerden, bilgelerden ve yukarıdan gelmediğini biliyorlar; bu memurlar ya da bu meşru meclisler tarafından kaleme alınan kuralları kınıyorlar, ama yine de bunları kabul ediyor ve bunların uygulanmasını kollamakla görevli polise boyun eğiyorlar; buna söylenmeden boyun eğiyorlar ve en korkunç kurallara uyuyorlar. Bu memurlar ya da bu meclisler her genç adamın askere gitmesi, ölmesi ve başkalarını öldürmesi, yetişkin bir oğula sahip anne babaların da daha dün ücretli bir memur iken yarın görevinden alınabilecek bir memur tarafından kaleme alınmış bu yasaya uyması gerektiği konusunda karar veriyorlar.

Kendiliğinden akla yatkın ve herkes için kendi içinden mecburi bir yasa düşüncesi toplumumuzda anlamını o kadar yitirdi ki, İbranilerdeki tüm yaşamı düzenleyen bir yasanın, mecburi olmayan bir yasanın varlığı –çünkü bu yasa kaba güce değil, herkesin vicdanına dayanıyordu– Ibrani halkının istisnai bir özelliği olarak görülüyordu.

Böylece İbraniler içsel olarak kabul ettikleri, bizzat Tanrı' dan gelen, itiraz kabul etmez gerçeğe boyun eğiyorlardı, yani sadece vicdanlarına itaat ediyorlardı; bu da İbranilerin özel bir niteliği olarak kabul edilmiştir. Ancak uygar insanın doğal, normal durumu, herkesin bildiği aşağılık insanlar tarafından çıkarılmış, tabancayla silahlandırılmış polisler tarafından uygulamaya sokulmuş yasalara itaat etmektir.

Uygar insanın en belirgin özelliği, insanların çoğunluğu tarafından çok haksız bulunan, yani insan vicdanına aykırı

olan yasalara boyun eğmesidir. Uygar dünyamızda açıkça formüle edilmiş yaşamın etik temellerini boşu boşuna arıyorum. Çünkü yok.

Bunların gerekli olduğu bilinci bulunmuyor. Hatta bu konuda tuhaf bir kanaat de oluşmuş durumda. Bunların gereksiz, yersiz olduğu da ileri sürülüyor; din öbür dünyayla, Tanrı'yla ilgili söylenmiş bazı sözlerden başka bir şey değildir; bazılarına göre bazı ayinler ruhların esenliği için çok yararlıdır, bazılarına göre hiçbir işe yaramazlar; yaşam tek başına, kendiliğinden oluşmaktadır, yaşamın ne bir temele ne de herhangi bir kurala ihtiyacı vardır, sadece size buyurulanı yapmalısınız.

Bu nedenle, imanı oluşturan yaşamın öğretisi olmak ve yaşamın anlamını açıklamak olan bu iki temel öğeden birincisi pek o kadar önemli görülmemekte hatta imanın bir öğesi olarak bile sayılmamaktadır; geçmişteki bir yaşamı açıklamak ya da yaşamın tarihteki seyri hakkında düşünmek ve tahminlerde bulunmak olan ikincisi ise çok önemli ve çok ciddi şey olarak görülmektedir.

Yaşamı oluşturan tavır alışlarla ilgili her konuda (insan insanları öldürmeye gitmeli mi yoksa gitmemeli mi, insanları mahkemede yargılamalı mı yoksa yargılamamalı mı, insan kendi çocuklarını böyle mi yoksa başka şekilde mi yetiştirmeli), bizim dünyamızın insanları ne için yaşadığını bilmeyen ve başkalarına şu şekilde değil de bu şekilde yaşamasını buyuran insanlara itiraz etmeksizin güveniyorlar.

Ve insanlar böyle bir yaşantıyı akla yatkın buluyor ve bundan da utanç duymuyorlar!

İman yerine geçen Kilise'nin açıklamaları ile bizim kuşağın devlet ve toplum yasalarına itaatten ibaret olan iman arasındaki tezat keskin bir evreye girmiş durumdadır, uygar insanların çoğunluğu da yaşamlarını sadece kent polisine ve jandarmaya güvenerek düzenliyorlar.

Bu durum tamamen böyle olmuş olsaydı korkunç olurdu; iyi ki çağımızda bu dinle yetinmeyen ama insanların yaşamının nasıl olması gerektiği konusunda tamamen değişik bir inanca sahip iyi insanlar bulunuyor.

Bu insanlar en tehlikeli, en zararlı ve özellikle de bütün insanlar arasında en inançsız insanlar olarak görülüyorlar, oysa bunlar zamanımızda İsa'nın öğretisine tümüyle değilse bile kısmen inanan insanlardır. Bunlar çoğu zaman İsa'nın öğretisini bilmiyorlar, İsa'yı anlamıyorlar ve hasımları gibi İsa'nın öğretisinin başlıca temeli olan kötüye karşı direnmeyin buyruğunu kabul etmiyor, hatta çoğu zaman da İsa'dan nefret ediyorlar; yaşamın nasıl olması gerektiği üzerine bütün inançları Hıristiyan öğretisinde bulunan ebedî ve insanî gerçekten farkında olmadan alınmış inançladır.

Onlara istediğiniz kadar iftira atın, onlara istediğiniz kadar zulmedin, bu aynı insanlar önlerine ilk çıkanın buyruklarını protesto edip boyun eğmeyen yegâne insanlardır, şu halde bir tek bu insanlar çağımızda hayvan gibi değil de akla yatkın şekilde yaşayan insanlardır; iman sahibi olan yegâne insanlardır.

Dünyayı Kilise'ye bağlayan bağ ve Kilise'nin bunu aklamaya çalışması gittikçe zayıflamaya başladı. Günümüzde bu sadece ayak bağıdır. Kilise ile dünyanın birliğinin hiçbir varoluş nedeni yoktur.

Bu doğumun gizemli sürecidir, gözümüzün önünde gerçekleşmektedir. Kilise'yle olan bağ aniden kesilmektedir, aynı zamanda da hayatî organizma bağımsız bir biçimde çalışmaya başlar.

Dogmalarıyla, Konsilleriyle, hiyerarşisiyle Kilise öğretisi kaçınılmaz bir şekilde Mesih İsa'nın öğretisine bağlıdır. Bu bağ doğmuş olan çocuğu annesine bağlayan göbek bağı kadar kesindir; doğumdan sonra bu göbek bağı nasıl gereksiz bir et parçası gibi eskiden içerdiği şeyler göz önünde bulundurularak özenle gömülüyorsa, aynı şekilde Kilise de sürecini doldurmuş gereksiz bir organ gibi daha önce ne olduğu göz önünde bulundurularak arşivlerde korunmalıdır. Soluk alma ve kan dolaşımı düzene girer girmez, daha önce beslenme kaynağı olan bağ bir engel olmaya başlar. Bu bağı korumaya çalışmak için yapılacak çabalar, gün ışığını gören çocuğu ağzıyla ve ciğerleriyle beslemek yerine göbek bağıyla beslemeye zorlamak gibi sağduyuya aykırı olacaktır.

Ancak çocuğun annesinin karnından kurtularak doğması henüz kendi başına bir yaşam değildir. Yeni doğan bebeğin yaşamı beslenmesi için onunla annesi arasında kurulan yeni bağa bağlıdır.

Bizim Hıristiyan dünyamızda olması gereken şey de budur. İsa'nın öğretisi bu dünyayı taşıdı ve onu doğurdu. İsa'nın öğretisinin organlarından biri olan Kilise vekillik görevini tamamladı ve yararsız hale geldi, ayak bağı oldu. Dünyaya Kilise tarafından yön verilemez; ne var ki dünyanın Kilisenin vasiliğinden kurtulması da henüz yaşam değildir. Yaşam ancak dünya kendi zayıflığının bilincine varırsa ve yeni bir besine gereksinimi olduğunu hissederse başlayacaktır. Bizim Hıristiyan dünyamızda gerçekleşecek olan şey de budur. Dünyanın kendi güçsüzlüğünü hissederek bağırması gerekir; kendi güçsüzlüğünün bilincine varması, eskiden olduğu gibi beslenememe bilinci, sütten başka şeyle beslenememesi onu annenin sütle dolu göğsüne itecektir.

Görünüşte kendisinden o kadar emin, o kadar gözüpek, o kadar kararlı görünen, oysa içinden o kadar korkmuş, o kadar yitmiş olan bizim Avrupa dünyamızda olanlar yeni doğmuş bir hayvanın durumuna benziyor: Kıvrılıyor, kendini oradan oraya atıyor ve bağırıyor; kızgın bir hali var ve ne yapması gerektiğini bilemiyor. Daha önce beslendiği kaynağın kuruduğunu hissediyor, yeni besinini nerede araması gerektiğini de henüz bilmiyor.

Bir kuzu doğar doğmaz kulaklarını ve gözlerini kımıldatır, kuyruğunu oynatır, sıçrar, zıplar. Bu kararlı hareketlerinden dolayı kuzunun her şeyi bildiğini sanırız, oysa zavallıcık bir şey bilmez. Bütün bu enerji, bütün bu taşkınlık artık bir daha yenilenmeyecek şekilde kesilmiş olan annesinden almış olduğu besinin sonucudur. Kuzucuk çok mutlu aynı zamanda da çaresiz bir durumdadır.

Bizim Avrupa dünyamızda olan da tam olarak budur. Nasıl da enerjik, karmaşık, sanki akla yatkınmış gibi görünen bir yaşam kaynamaktadır. Sanki bütün bu insanlar ne yaptıklarını ve bunu ne için yaptıklarını biliyorlar. Bizim dünyamızın insanlarının yaptıkları her şeyi nasıl bir enerji,

canlılık ve dinçlikle yaptıklarını görün. Güzel sanatlar, bilimler, kamu ve hükümet faaliyetlerinin hepsi hayat dolu. Bütün bunların hayat dolu gözükmesinin nedeni daha şu yakınlara kadar bütün bunların göbek bağıyla annelerinden beslenmiş olmalarıdır. İsa'nın öğretisinin gerçeğini dünya yaşamına ileten Kilise vardı. Dünyadaki her fenomen besinini Kiliseden alıyor, büyüyor ve gelişiyordu. Ancak Kilise görevini tamamladı ve cılızlaştı.

Dünyanın organizması canlıdır; eski besin kaynağı kurumuş durumdadır, yenisini de henüz bulamamıştır; dünya bu besin kaynağını annesi dışında her yerde aramaktadır. Eski besin kaynağından enerji depolamış kuzu gibidir, bu yeni besin kaynağının annesi dışında başka bir yerde bulunamayacağını ve bu besinin kendisine eskiden olduğu gibi iletilemeyeceğini henüz anlayacak duruma gelmiş değildir.

Şimdi dünyanın üzerine düşen görev bilinçsiz eski besin devresinin sona ermiş olduğunu ve yeni –bilinçli– bir beslenme yönteminin zorunlu olduğunu anlamasıdır.

Bu yeni yöntem eskiden Kilise organı tarafından bilinçsiz olarak insanların içine işlenen İsa'nın öğretisinin gerçeğini bilinçli olarak kabul etmekten ibarettir; çünkü bu öğretide ifade edilmiş gerçekler her zaman insanlara hayat veren güç olmuştur. İnsanlar daha dün hayatlarını aydınlatan meşaleyi yukarı kaldırmalı ve kendi önlerinde ve insanların önünde yüksek bir yere koymalı ve bu ışıkta bilinçli olarak yaşamalıdırlar. İsa'nın öğretisi, insanlara yaşamın anlamını açıklayan ve onlara nasıl yaşamaları gerektiğini gösteren din olarak şimdi olduğu gibi on sekiz yüzyıldır insanların önünde durmaktadır. Ne var ki, eskiden insanların elinde Kilisenin açıklamaları vardı, öğretiyi gizleyen bu açıklamalar tatmin edici açıklamalar gibi sunuluyordu; günümüzde, Kilisenin zamanını tamamladığı an geldi ve dünya yeni yaşamı hakkında hiçbir açıklamaya sahip değildir, üstelik kendi güçsüzlüğünü görmezden de gelemez, şu halde İsa'nın öğretisine başvurmazlık edemez.

İsa insanlara önce ışık kendilerinde olduğu sürece ışığa inanmalarını öğretiyor. İsa insanlara akıl ışığını her şeyin

üzerine çıkarmalarını; bu ışığın kılavuzluğunda yaşamalarını, akla aykırı gördükleri şeyi yapmamalarını öğretiyor.

Türkleri ya da Almanları öldürmeye gitmenin çılgınca bir şey olduğunu düşünüyorsanız, o zaman öldürmeye gitmeyin; siz ve karılarınız modaya uygun giyinmek için, ya da sizi, can sıkıntısından kurtaran bir parti düzenleme uğruna yoksulların emeğine zorla el koymayı çılgınca buluyorsanız, o zaman bunu yapmayın; insanları hapishanelere tıkmanın, yani aylaklık ve yoksunluktan ahlâkı bozulmuş kişileri en iğrenç yoksunluklar ve mutlak aylaklık içine sokmayı çılgınca buluyorsanız o zaman bunu yapmayın; temiz havada yaşamak varken kentlerin hava kirliliğinde yaşamayı çılgınca buluyorsanız o zaman kentlere gelmeyin; çocuklarınıza ölü dillerin dilbilgisini öğretmeyi saçma buluyorsanız o zaman bunu yapmayın. Tek kelimeyle şimdi bütün Avrupa dünyasının yaptığı şeyi yapmayın: Avrupa dünyası yaşıyor ve yaşadığı hayatı çılgınca buluyor; davranıyor ve davranışlarını çılgınca buluyor; aklına güvenmiyor ve aklına aykırı şekilde yaşıyor.

İsa'nın öğretisi ışıktır. Işık parlar ve karanlıklar ışığı örtemez. Onunla tartışılamaz, onu kabul etmemek imkânsızdır. İnsanların içinde yaşamış oldukları bütün hataları sarmalayan ve bu hatalarla çarpışmaya girmeden bunların hepsine fizikçilerin bütün evreni sarmalayan eter gibi nüfuz eden İsa'nın öğretisine uymak gerekir. İsa'nın öğretisi bu dünyada hangi durumda olursa olsun her insan için aynı şekilde kaçınılmazdır. İsa'nın öğretisi insanlar tarafından kabul edilemez bir şey değildir, getirmiş olduğu yaşamla ilgili metafizik açıklama inkâr edilemez olduğu için değil –her şey inkâr edilebilir–, sadece o insanların, insan gibi yaşamak istiyorlarsa yani akla yatkın bir yaşam sürdürmek istiyorlarsa, bunlarsız hiçbir zaman yaşamayı beceremedikleri ve yaşayamayacakları yaşamla ilgili kuralları veriyor.

İsa'nın öğretisinin gücü yaşamın anlamını açıklamasında değil, yaşamı düzenleyen öğretisindedir. İsa'nın metafizik öğretisi yeni değildir, bu insanların kalbinde yazılı olan ve dünyanın bütün bilge kişileri tarafından vazedilmiş olan öğ-

retinin aynısıdır. İsa'nın öğretisinin gücü bu metafizik öğretinin hayata uygulanışında yatmaktadır.

İbranilerin eski öğretisinin metafizik temeli ile İsa'nınki aynıdır: Tanrı'yı ve hemcinsini sevmek. Ancak bu öğretinin hayata uygulanış şekli Musa'da farklıdır, İsa'da farklıdır. İbranilerin anladığı şekilde Musa'nın yasasına göre, bu yasayı hayata geçirmek için 613 emri yerine getirmek gerekmektedir, bu emirlerin çoğu da saçmadır, zalimcedir, hepsi de Kutsal Yazıların otoritesine dayanmaktadır. İsa'nın yasasına göre ise, aynı metafizik temelden gelen yaşam öğretisi akla yatkın ve mutluluk verici, kendi içlerinde anlam ve haklılık içeren ve bütün insan yaşamını kapsayan *beş* emirle formüle edilmiştir.

İsa'nın öğretisi inanmış dürüst bir Yahudi, bir Konfüçyüs taraftarı, bir Budist ya da bir Müslüman tarafından inkâr edilemez, tersi durumda kişi kendi dininin gerçekliğinden kuşku duymaya başlar; aynı zamanda bizim Hıristiyan dünyamızın günümüzde hiçbir ahlâki yasası olmayan insanlar tarafından da inkâr edilemez.

İsa'nın öğretisi hiçbir şekilde çağımız insanlarının dünyayı düşünme biçimlerini engellemez; onların metafizik görüşleriyle önceden uyum içindedir, ama onlara onların sahip olmadıkları, aradıkları ve kendilerine gerekli olan şeyi verir: Onlara bilinmeyen değil, herkese tanıdık gelen, araştırılmış yaşam yolunu verir.

Varsayalım ki siz herhangi bir mezhebe mensup dürüst bir Hıristiyansınız. Dünyanın yaratılmış olduğuna, Üçlü-Birliğe, insanın günaha düştüğüne ve kurtarıldığına, Kilise sırlarına, dualara, Kilise'ye inanıyorsunuz. İsa'nın öğretisi yalnız sizin görüşünüzle değil aynı zamanda sizin kozmogoninizle tamamen eş kanıdadır; size sadece sizde olmayanı verir. İnancınızı korurken dünya yaşamının, sizinki gibi kötülüklerle dolu olduğunu hissedersiniz, bu kötülükleri nasıl önleyeceğinizi bilemezsiniz. İsa'nın öğretisi (sizin için mecburi olmalı, çünkü bu sizin Tanrınızın öğretisidir) size, sizi ve başkalarını tedirgin eden ve sizi bu kötülüklerden kesin olarak kurtaracak basit ve pratik kurallar verir.

Dirilişe, Cennete. Cehenneme, papaya, Kiliseye, Kilise sırlarına, insanların kurtarılışına inanıyorsunuz; dininizin buyurduğu biçimde dua ediyor, ilahiler okuyorsunuz, bütün bunlar sizin mutluluğunuz için İsa tarafından açıklanmış olan beş emri yerine getirmenize engel oluşturmaz: *Öfkelenmeyin; zina etmeyin; yemin etmeyin; kötülüğe kötülükle karşı koymayın; savaşmayın.*

Bu emirlerden bir tanesini yerine getirmemiş olabilirsiniz, ya da bunlardan birini aynen kendi dininizdeki kuralları, görgü kurallarını ya da kendi devlet anayasanızı kontrolsüz bir anınızda ihlal ettiğiniz gibi ihlal etmiş olabilirsiniz. Ancak, sakin olduğunuz anlarda şimdi yaptığınız şeyi yapmayın; öfkelenmeme, zina yapmama, yemin etmeme, kötülüğe kötülükle karşı koymama, savaşmama ilkelerini yerine getirmenizi zora sokacak bir yaşam tarzı kurmayın; kendinize bütün bu emirleri yerine getirmenizi kolaylaştıracak bir yaşam düzeni kurun. Bunları inkâr edemezsiniz, çünkü bütün bunları bizzat Tanrınız size buyurdu.

Varsayalım ki inançsız herhangi bir ekole sahip bir filozofsunuz. Dünyadaki olayların sizin keşfettiğiniz bir yasa sayesinde oluştuğunu iddia ediyorsunuz. İsa'nın öğretisi size karşı gelmez, sizin keşfettiğiniz yasayı kabul eder. Ama, bu yasa gereği dünyanın bin yıl içinde iyiliklerle donanacağını umut ettiğiniz bu yasanın dışında, akla uygun ya da akla aykırı olarak harcayacağınız bir de kendi bencil yaşamınız vardır; işte özellikle bu yaşam için beğenmediğiniz insanlar tarafından yapılmış ve polis tarafından yürürlüğe konulmuş kurallardan başka elinizde hiçbir kural yoktur. İsa'nın öğretisi size sizin yasanızla uyuşan kuralları vermektedir, çünkü sizin bu "özgecilik" yasanız, ya da tek irade yasanız İsa'nın öğretisinin kötü bir istiaresinden başka bir şey değildir.

Varsalım ki siz, yarı inançlı, yarı kuşkucu, insan yaşamının anlamını derinlemesine incelemeye zaman bulamamış ve belirli bir görüşe sahip olmayan arada bir insansınız; herkesin yaptığı şeyi yapıyorsunuz. İsa'nın öğretisi sizin yaşantınızı hiçbir şekilde bozmaz. İsa'nın öğretisi şöyle diyor: Siz size sunulan öğretileri inceleyip gerçekliğini saptamak-

tan uzaksınız; herkes gibi davranmak size daha kolay geliyor; ama, ne kadar gösterişsiz olursanız olun, yine de davranışlarınızı bazen onaylayan, bazen de onaylamayan içinizdeki yargıcın varlığını hissedersiniz. Toplumdaki pozisyonunuz ne kadar gösterişsiz olursa olsun, yine düşünmek ve kendi kendinize "Acaba herkes gibi mi yoksa kendi düşünceme göre mi davranmalıyım?" sorusunu soracak elverişli durumlarınız olacaktır. Özellikle bu elverişli durumlarda, yani bu ikilemden birini seçecek durumda olduğunuzda İsa' nın buyrukları önünüze bütün gücüyle çıkacaktır. Bu buyruklar kesin olarak sorunuza bir cevap vereceklerdir, çünkü bunlar bütün varlığınızı kucaklarlar. Bunlar size, aklınızla ve vicdanınızla uyum içinde olan bir yanıt vereceklerdir. İnançsızlıktan çok inanca eğilimliyseniz, buyruklara göre davranmakla Tanrı' nın iradesine uygun davranmış olursunuz; özgür düşünceli biriyseniz, bu şekilde davranmakla dünyada mevcut en akla yatkın kurallara uygun davranmış olursunuz, buna tamamen inanabilirsiniz, çünkü İsa'nın öğretileri kendi anlamlarını ve kendi haklılığını kendilerinde taşırlar.

İsa şöyle diyor: "Bu dünya şimdi yargılanıyor, bu dünyanın prensi şimdi dışarı atılacak" (Yu 12, 31).

Daha ilerde de şöyle diyor: "Bunları size, bende esenliğiniz olsun diye söyledim. Dünyada sıkıntılarla karşılaşacaksınız; ama cesur olun: *Ben dünyayı yendim*."

Gerçekten de, dünya, yani dünyadaki *kötülük* yenilmiştir.

Eğer hâlâ kötülüğün egemen olduğu bir dünya varsa, bu atıl bir şeyden başka bir şey değildir, sadece eski atalet gücüyle vardır; canlılık ilkesini içermez. İsa'nın buyruklarına inananlar için gerçek içinde yeri yoktur. Bilincin uyanmasıyla, İnsanoğlunun uyanmasıyla yenilmiştir.

Harekete geçmiş tren hâlâ eski rayında gidiyor; ama çoktandır, akıllı makinistin çabasıyla tren ters istikamette gitmeye başladı bile.

"Tanrı'dan doğmuş olan (gerçekle dayanışma içinde olan) herkes dünyayı yener. Dünyaya karşı zafer kazandıran şey imanınızdır." (1 Yu 5, 4) *Dünyanın öğretilerini yenen iman, İsa'nın öğretisine olan imandır.*

12. Bölüm

İsa'nın öğretisine inanıyorum, inancım bu öğretiye inanmaktan ibarettir. Bu dünyadaki mutluluğumun, ancak bütün insanlar İsa'nın öğretisini yerine getirirlerse gerçekleşeceğine inanıyorum.

İsa'nın öğretisinin sevinçle uygulanmasının kolay ve mümkün olduğuna inanıyorum.

Bu öğreti hiç kimse tarafından uygulanmamış olsa da, bunu uygulayacak tek kişi ben kalsam da, kaçınılmaz yok oluştan yaşamımı kurtarmak için, bunu uygulamaktan başka çarem olmadığına inanıyorum. Bu öğretiyi uygulamak, yanmakta olan bir evin içinde bir çıkış kapısı bulmuş bir adamın yapacağı tek şey olan bu kapıya doğru yürümektir.

Dünya öğretisine uygun şekilde sürdürdüğüm yaşamın ıstıraplı bir yaşam olduğuna inanıyorum. Bana hayat veren Baba'nın bu dünyada benim için hazırlamış olduğu mutluluğu sadece İsa'nın öğretisine göre yaşamanın vereceğine inanıyorum.

Bu öğretinin bütün insanlığa mutluluk verdiğine, beni kaçınılmaz yok oluştan kurtardığına ve bana bu dünyada en büyük mutluluğu verdiğine inanıyorum.

Kutsal Yasa Musa aracılığıyla verildi; mutluluk ve gerçek İsa aracılığıyla geldi. (Yu 1, 17) İsa'nın öğretisi mutluluk ve gerçektir. Eskiden gerçeğin ne olduğunu bilmiyordum, iyiliğin ne olduğunu bilmiyordum. Kötülüğü iyilik olarak ele alıyordum, kötülüğe düşüyordum ve iyiliğe olan eğilimimin meşruluğundan kuşkuya düşüyordum. Şimdi, kendisine doğru yöneldiğimi hissettiğim iyiliğin hayatımın özü olan Baba' nın iradesi olduğunu anladım ve ona inanıyorum.

İsa bana şöyle diyor: İyilik için yaşa, iyilik görüntüsü altında seni baştan çıkararak seni gerçek iyilikten yoksun bırakacak ve kötülüğün içine atacak tuzaklardan ve ayartmalardan (σκανδαλος - skandalos) kaçın. Senin iyiliğin bütün insanlarla olan birliğinde yatıyor; kötülük, İnsanoğlunun birliğinin ihlâl edilmesidir. Sana bahşedilmiş olan iyilikten yoksun kalmaya kendin sebep olma.

İsa bana İnsanoğlunun birliğinin, yani insanlar arasındaki sevginin, insanların yalnız yönelmesi gereken bir amaç değil aynı zamanda önlerine konmuş bir ideal (ülkü) olduğunu gösterdi. Bu birlik, insanların birbirlerine olan sevgisi gerçekte insanların normal ve mutlu halidir, İsa'nın dediği gibi, bu hal daha sonra yalanla, gerçekleşmeyecek düşlerle, ayartmalarla bozulmuş olan insanın masum çocukluk halidir.

İsa bana yalnız bunu değil aynı zamanda –isabetli şekilde– beni kötülüğün pençesine düşürecek, beni bu doğal birlik, sevgi ve mutluluk durumundan yoksun bırakacak bütün ayartmaları buyruklarında uzun uzun sayıp sıralıyor. İsa'nın buyrukları bana, beni mutluluğumdan yoksun bırakan ayartmalardan kurtaracak çareleri veriyor; işte bu nedenledir ki bu buyruklara inanmazlık edemem.

Yaşam mutluluğu bana verilmişti, onu ben kendi ellerimle yok ettim. İsa bana, buyruklarıyla benim mutluluğumu yok eden ayartmaları gösterdi; işte onun için mutluluğumu yok edecek şeyi artık yapamam. Benim inancım işte bundan ibarettir, sadece bundan ibarettir.

İsa bana mutluluğumu yok eden birinci ayartmanın insanlara karşı duymuş olduğum düşmanlık, onlara karşı hissetmiş olduğum öfke olduğunu gösterdi. Buna inanmazlık edemem; onun için başkaları ile bilerek düşmanlık içinde olamam; eskiden yapmış olduğum gibi, başkalarını uçuk, kaçık ve değersiz, kendimi de üstün ve akıllı bir insan olarak gören öfkemden dolayı sevinemem, öfkemden dolayı gurur duyamam, öfkemi haklı çıkaramam, onu körükleyemem; ve artık öfkeye kapıldığımda bunda tek suçlunun kendim olduğunu düşünmekten ve bana karşı öfkelenenlerle barışmaya çalışmaktan başka bir şey yapamam.

Ama hepsi bu değil. Öfkeli halimin anormal, marazî ve zararlı olduğunu gördüğümde beni bu hale sokan ayartmayı da görüyorum. Bu ayartma benzerlerimden kendimi ayırmamdan, sadece içlerinden küçük sayıda insanı eşitim olarak görmemden ve geri kalanını da hiçbir işe yaramayan (рака-raka) insanlar ya da kültürsüz hayvanlar olarak gör-

memden ileri geliyordu. Şimdi görüyorum ki insanlarla olan bu ayrılığın, insanlara karşı duyduğum düşmanlığın temel nedeni başkaları üzerine atılan bu *raka* ve kaçık yargısıdır. Daha önceki yaşamımı anımsadıkça, eşitim olarak gördüğüm insanlara karşı çok ender öfkelendiğimi ve onlara çok seyrek olarak hakaret etmiş olduğumu görüyorum; ama kendimden aşağı gördüğüm bir insanın bana karşı yakışıksız bir davranışı bende ona karşı bir öfke uyandırıyordu ve beni ona karşı hakaretlerde bulunmaya itiyordu, kendimi bu adamdan ne kadar üstün görürsem ona hakaret etmek bana o kadar kolay geliyordu; hatta bazen bir adamın toplumdaki seviyesinin aşağı olduğunu varsaymamın bile, bu adama karşı hakaretvari bir tutum sergilememe yetiyordu.

Şimdi, başkaları ile alçakgönüllü ilişki içinde olan ve herkese hizmet eden kişinin neden başkalarından üstün olduğunu anlıyorum.

Şimdi neden insanların gözünde büyük olanın Tanrı'nın nezdinde bayağı bir şey olduğunu, "Zenginlerin, şan ve şeref kazanmışların vay haline; ne mutlu alçakgönüllü ve yoksul olanlara" sözünün ne anlama geldiğini anlıyorum. Bunu ancak şimdi anlıyorum, buna olan inancım iyi ve büyük olan ile kötü ve bayağı olan şey hakkındaki yargılarımı tamamen değiştirdi. Eskiden bana iyi ve büyük görünen her şey; ün ve saygınlık, şan ve şeref, uygarlık, zenginlik, yaşama biçiminin, lüksün, yiyeceğin, giysilerin karmaşık incelikleri bütün bunlar benim için kötü ve bayağı oldu. Eskiden bana kötü ve bayağı görünen şeyler –köylünün kabalığı, cahilliği, yontulmamışlığı, içinde bulunduğu koşullar, yiyeceği, giysileri, davranışları– bütün bunlar benim için iyi ve büyük şeyler oldu. İşte bunun içindir ki bugün, bütün bunları bildiğim halde bir an için kendimi kaybederek öfkeye kapılıp kardeşime hakaret etmiş olsam da, sakin olduğum zamanlarda beni gerçek mutluluğum olan birlik ve sevgiden yoksun bırakacak bu ayartmalara kapılmayabilirim. Çünkü insan daha önce düşmüş olduğu ve neredeyse kendisini öldürecek bir tuzağı kendi kendisine kurar mı? Artık, beni dıştan başkalarından üstün kılacak ve beni onlardan uzaklaştıracak hiçbir

şeye rağbet edemem; eskiden yaptığım gibi yapamam, ne kendime ne de başkalarına insan olma adı ve unvanı dışında herhangi bir unvan ve mevki veremem; övgüler, şan ve şeref peşine düşemem; beni insanlardan ayıracak bir eğitim isteyemem; yaşantımda, içinde bulunduğum koşullarda, yiyeceğimde, giysilerimde ve başkalarıyla olan ilişkilerimde, beni insanların çoğunluğundan uzaklaştıracak şeyleri değil, onlara yaklaştıracak şeyleri aramazlık edemem.

İsa bana benim mutluluğumu yok eden başka bir kötülük eğilimini gösterdi, cinsel ahlâksızlığı; kısaca, birlikte olduğu kadından başka bir kadına sahip olma arzusunu.

Eskiden yaptığım gibi, insanın nefsine düşkünlüğünü insan doğasının yüce bir özelliği olarak göremem; bunu bir güzellik aşkı ya da aşık olduğum gerekçesiyle, ya da karımın kusurları nedeniyle haklı çıkaramam; ilk fırsatta kendimi cinsel ahlâksızlığa bırakamam, kötü ve anormal bir durumda bulunduğumu kabul etmezlik edemem, ve bu takıntıdan kurtulmanın yolunu aramazlık edemem. Cinsel ahlâksızlığın benim için kötü bir şey olduğunu ve beni buna iten kötülük eğilimini bildiğim halde onun tutsağı olamam. Şimdi bu kötülük eğiliminin başlıca nedeninin doğal cinsel ilişki ihtiyacı olmadığını, kadınların kocaları tarafından kocaların da karıları tarafından terk edilmesi olduğunu biliyorum. Şimdi biliyorum ki, bir kadınla ömür boyu birleşmiş olan erkeğin kadın tarafından terk edilmesi veya kadının erkek tarafından terk edilmesi yani boşanma, özellikle İsa'nın insanlara yasaklamış olduğu bir durumdur, çünkü ilk eşleri tarafından terk edilmiş erkek ve kadınlar dünyadaki bütün cinsel ahlâksızlığın en önemli nedenidir.

Beni cinsel ahlâksızlığa neyin ittiğini düşündükçe, buna hem fiziksel hem de düşünsel bakımdan dünyanın çok ince düşüncelerle benim nezdimde aklamış olduğu erotik tutkuyu geliştiren vahşi eğitimin yanında, içine düştüğüm başlıca tuzak birleşmiş olduğum kadının beni terk etmesi ve etrafımdaki terk edilmiş kadınların durumu olduğunu görüyorum. Artık, bu kötülük eğiliminin bütün gücünün cinsel arzularda değil, terk edilmiş kadın ve erkeklerdeki tatmin edilmemiş

arzularda bulunduğunu görüyorum. Ve İsa'nın sözlerini anlıyorum: "Yaradan başlangıçta 'İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı', şöyle ki onlar artık iki değil, tek bedendir. O halde Tanrı'nın birleştirdiğini insan ayırmasın." Artık tek eşliliğin ceza görmeksizin ihlâl edilmemesi gereken, insanlığın doğal yasası olduğunu anlıyorum. Şimdi, çiftlerden biri başlangıçtan beri birleşmiş olduğu eşinden başka biriyle birleşmek amacıyla ayrılması durumunda eşini fuhuşa itmiş olur sözünü çok iyi anlıyorum, bu davranış dünyaya sonradan kendisine dönecek bir kötülük sokar. Ben buna inanıyorum, bu inanç benim yaşamdaki bütün eski iyi ve büyüğe, kötü ve bayağıya dair değerlendirmelerimi değiştiriyor. Eskiden bana dünyanın en güzel şeyi gibi görünen şey –kibar, estetik yaşam biçimi, bütün şairler ve sanatçılar tarafından şarkıları söylenen şiirsel, tutkulu aşklar– bütün bunlar bana kötü ve iğrenç geliyor. Tersine, cinsel arzuları frenleyen zor, kaba ve yoksul yaşam bana iyi görünüyor. Bir kadınla bir erkeğin birleşmesine meşru mührü basan evlilik kurumu bana ciddi ve önemli görünüyor, bir kadının bir erkekle birleşmesi gerçekleştiğinde, bu birleşme Tanrı'nın iradesi ve adaleti ihlâl edilmeden bozulamaz. Eğer şimdi bile, kendimi unuttuğum zamanlarda, başka kadınlarla cinsel ilişkiye girmeyi arzularsam, beni bu kötülüğün pençesine düşürecek tuzağın farkında olarak bunu eskiden yaptığım gibi gerçekleştirmeye çalışmam. Fiziksel aylaklığı ve şehveti yeniden canlandıran rahat yaşantımı arzulayamam ve arayamam. Şehvet ateşini alevlendiren romanları, şiirlerin çoğunu, müziği, tiyatroları, baloları, bütün bu eğlenceleri artık arayamam, bütün bunlar eskiden bana yalnız zararsız eğlenceler olarak değil aynı zamanda çok yüce görünüyorlardı; karımı terk etmemin benim için, karım için ve başkaları için bir tuzak olduğunu bile bile artık karımı terk edemem; başkalarının aylak ve rahat yaşamına katılamam; hem benim için hem başkaları için tuzak oluşturan başkalarının tertiplediği bu hoş vakit geçirmelere –romantik edebiyata, tiyatrolara, operalara, balolara vs.– artık katılamam; olgun bekâr insanları evliliğe teşvik edemem; kadınların kocalarından ayrıl-

masına yardımcı olamam; evlilik diye adlandırılan ve bu adla adlandırılmayan birleşmeler arasında bir ayrım yapamam; bir erkeğin ilk defa tanımış olduğu bir kadınla kesin olarak yapmış olduğu bozulamaz ilişkiyi tek ve biricik mutlak ve kutsal birleşme olarak kabul etmezlik edemem.

İsa benim gerçek mutluluğumu yok eden üçüncü kötülük eğiliminin ne olduğunu bana gösterdi, bu kötülük eğilimi yemin etmedir. Buna inanmazlık edemem; şu halde, eskiden yaptığım gibi yeminle, ne üzerine olursa olsun, kime olursa olsun söz veremem, ve eskiden olduğu gibi yemin etmenin kimseye bir zararı dokunmadığını, herkesin bunu yaptığını, bunun devlet için gerekli olduğunu ve yemin etme mecburiyetine riayet etmezsem bunun bana ya da bir başkasına zarar vereceğini söyleyerek kendimi haklı çıkaramam. Artık bunun benim için ve başkaları için bir kötülük olduğunu biliyorum, bu nedenle bunu yapamam.

Ama hepsi bu kadar değil, artık beni bu kötülüğü yapmak zorunda bırakan tuzağın da farkındayım, bunun suç ortağı olamam. Bu tuzağın Tanrı adını kullanarak bu aldatmacayı onamaktan ibaret olduğunu biliyorum. Aldatmaca da, bir adamın ya da birçok adamın buyruklarına itaat edeceğine önceden söz vermekten ibarettir. Oysa insan Tanrı'dan başka kimseye söz veremez. Artık bu yemin etmenin dünyanın en korkunç kötülüklerini beraberinde getirdiğini biliyorum: Savaşta işlenen cinayetler, hapsetmeler, idamlar, cezalandırmalar sadece bu yemin etme nedeniyle yapılıyor. Ayrıca bu yemin etme sayesinde kötülüğün maşası haline gelen insanlar kendi üzerlerine düşen sorumluluktan kurtulduklarına inanıyorlar. Şimdi beni düşmanlığa ve kin tutmaya iten onca kötülüğü anımsadıkça bunun birinci nedeninin yemin etme, yani başkasının iradesinin güdümüne girme olduğunu görüyorum. Şu basit sözlerin anlamını, "Evet'iniz evet, hayır'ınız hayır olsun, bundan fazlasının" yani önceden başkasına söz vererek bağlanmanın bir kötülük olduğunu anlıyorum. Bunu anladıktan sonra, yemin etmenin benim ve başkalarının gerçek mutluluğunu yok ettiğine kanaat getirdim, ve bu inanç benim iyi ve kötü, büyük ve iğrenç konusun-

daki görüşlerimi değiştirdi. Bana daha önce iyi ve yüce görünen şeyler, örneğin hükümete sadık kalınacağına dair içilen yemin, başkalarına zorla ettirilen yeminler, bütün bunlar artık bana kötü ve iğrenç geliyor. İşte onun içindir ki, şimdi İsa'nın yemin etmeyi yasaklayan buyruğundan ayrılmam söz konusu olamaz, kim olursa olsun hiç kimseye yeminle taahhütte bulunamam. Ne herhangi birini yemin etmeye zorlayabilirim, ne insanlara yemin etmeleri için ya da başkalarına yemin ettirmeleri için yardımcı olabilirim ne de birçoklarının düşündüğü gibi yemin etmeyi gerekli ve önemli, hatta zararsız bir şeymiş gibi görebilirim.

İsa bana mutluluğumu yok eden dördüncü kötülük eğiliminin kötü insana karşı direnmek için insanların kaba güce başvurmaları olduğunu gösterdi. Bunun benim için ve başkaları için bir kötülük olduğuna inanmazlık edemem, o halde, eskiden yaptığım gibi bile bile bunu yapamam, bu kötülüğü, benim ve başkalarının canının korunması için, mal ve mülkünün korunması için gerekli olduğu bahanesiyle aklayamam. Beni kaba güç kullanmaya iten bir tahrik halinde bunu yapmaktan hemen vazgeçmezlik edemem.

Hepsi bu değil; beni bu kötülüğe düşüren tuzağın farkındayım. Artık bu tuzağın kaynağının kaba güç kullanarak, yani kendi şahsımı ve malımı başkalarına karşı koruyarak hayatımı güvence altına alacağıma olan hatalı inancım olduğunu biliyorum. Artık biliyorum ki, insanların başına gelen kötülüklerin büyük bölümü, insanların emeklerinin meyvesini başkalarıyla paylaşmak yerine, tam tersine kendileri çalışmayıp başkalarının emeklerine zorla el koymalarıdır. Artık kendime ve başkalarına yapmış olduğum ve yapıldığını gördüğüm bütün kötülükleri anımsadıkça, kötülüklerin büyük bölümünün insanların kendi hayatlarını ve mal mülklerini en iyi şekilde garanti altına almanın ancak kaba güç kullanarak sağlanabileceğine inanmalarından ileri geldiğini görüyorum. Aşağıdaki sözlerin ne anlama geldiğini şimdi daha iyi anlıyorum: "İnsan dünyaya başkaları kendisi için çalışsın diye değil, başkalarının yararına çalışsın diye geldi." "İşçi yiyeceğini hak eder." Artık inanıyorum ki, benim ve

başkalarının gerçek mutluluğu ancak herkes kendisi için değil de bir başkası için çalışırsa, bir başkası için çalışmayı reddetmeyip ihtiyacı olan için isteyerek çalışırsa mümkün olacaktır.

Bu inanç iyi, kötü ve hor görülecek şey hakkındaki görüşlerimi değiştirdi. Eskiden bana iyi ve yüce görünenler, kısaca zenginlik, her türlü mal ve mülk, şerefime, haysiyetime verdiğim değer, haklarım, bütün bunlar benim için kötü ve iğrenç oldu. Başkaları için çalışma, yoksulluk, aşağılanma, her türlü hak ve mülkiyetten feragat etme, bütün bunlar benim gözümde iyi ve yüce oldu.

Eğer artık, kimi zaman kendimi kaybedip kendimi ve başkalarını, ya da kendi mal mülkümü ve başkalarınkileri kaba güçle korumaya yeltenirsem, artık aklım başımda olduğundan bile bile beni ve başkalarını mahva sürükleyen bu tuzağa düşemem; mal mülk edinemem; kendimi ya da bir başkasını korumak için hangi biçimde olursa olsun kaba güce baş vuramam; amacı insanları ve onların mülkiyetini şiddet kullanarak korumaya çalışan iktidarın hiçbir eylemine katılamam; yargıç olamam, yargılamalara katılamam, bir otoriteye bürünemem, herhangi bir otoritenin parçası olamam; yardımcı olarak başka kimselerin mahkemelerinin ya da herhangi bir otoritenin bir parçası olmasını sağlayamam.

İsa bana beni mutluluğumdan edecek olan ve kendi yurttaşlarımızla yabancı halklar arasında yaptığımız ayrımdan ibaret olan beşinci kötülük eğilimini gösterdi. Buna inanmazlık edemem; o halde, eğer kendimi kaybettiğim bir anda başka bir milletten bir insana bir düşmanlık hissi duysam da, kendimde olduğum zamanlarda bu hissin yanlış olduğunu kabul etmezlik edemem. Artık eskiden yaptığım gibi kendimi, halkımın öteki halklardan üstün olduğunu, bilgisizlik nedeniyle bir başka halkın zalim ve barbar olduğunu söyleyerek haklı çıkaramam; karşıma çıkacak ilk fırsatta bir yabancıya karşı kendi memleketlimden daha kibar davranmaya çalışmazlık edemem.

Ama, artık, kendi halkımla başka halklar arasında yapmış olduğum ayrımın benim mutluluğumu yok eden bir

kötülük olduğunu, beni bu kötülüğe düşüren tuzağı da biliyorum, onun için eskiden yaptığım gibi bu tuzağa bile bile ve kolaylıkla düşemem. Bu tuzağın benim mutluluğumun bütün insanların mutluluğuyla değil de halkımın mutluluğuna bağlı olduğuna olan hatalı inancımdan geldiğini biliyorum. Artık, başka insanlarla olan birliğimin bir sınır çizgisine, şu ya da bu halka ait olduğuma karar veren bir hükümetin kanununa bağlı olmadığını biliyorum. Artık bütün insanların her yerde kardeş ve eşit olduklarını biliyorum. Artık, benim ve çevremdekilerin milliyetçi düşmanlıkları yüzünden ortaya çıkan onca kötülüğü anımsadıkça, bütün bunların nedeninin yurtseverlik ve vatan sevgisi diye adlandırılan koyu kandırmaca olduğunu açıkça görüyorum. Almış olduğum eğitimi anımsadıkça, bütün bu nefret duygularının bana sağduyudan yoksun bir eğitim sonucu aşılanmış olduğunu görüyorum. Artık şu sözlerin anlamını anlıyorum: "Düşmanlarınıza iyilik edin, onlara yakınlarınıza davrandığınız gibi davranın. Sizler aynı Baba'nın çocuklarısınız; Babanız gibi olun, yani kendi halkınız ile başka halklar arasında ayrım gözetmeyin, herkese aynı davranın." Artık anlıyorum ki, benim için gerçek mutluluk ancak dünyadaki bütün insanlarla istisnasız birlik içinde olduğumu kabul edersem mümkündür. Ben buna inanıyorum, ve bu inanç benim iyi ile kötü, büyük ile hor görülecek şey hakkındaki görüşümü değiştirdi. Bana iyi ve büyük görünen, örneğin vatan sevgisi, halkıma olan sevgim, devlet denilen yapının tümü, öteki insanların mutsuzluğu pahasına devlete yapılan hizmetler, insanların savaş başarıları, bütün bunlar bana tiksinti verici ve acınacak şeyler gibi görünmeye başladı.

Bana utanç verici ve kötü gelen şeyler, örneğin kozmopolitizm* ve vatanı reddetme tersine bana iyi ve büyük görünmeye başladı.

Eğer artık, kendimi kaybettiğim bir anda, bir Rus'u bir yabancıya tercih ederek destekliyorsam. ya da Rusya'nın başarısını ya da Rus halkının başarısını diliyorsam, aklım

---

* Kendilerini dünya yurttaşı sayan stoacı ahlâk öğretisi.

başımdayken beni ve başkalarını mahveden akıl dışı düşlere kendimi kaptıramam. Hiçbir devleti ya da hiçbir halkı tercih edemem; halklar ya da devletler arasındaki hiçbir anlaşmazlığa, yazılı ya da sözlü hiçbir tartışmaya katılamam, hatta herhangi bir devletin herhangi bir hizmetine hiç katılamam. Devletlere ayrılmış olmaya dayalı meselelerde, örneğin gümrük vergilerinin, gelir vergilerinin toplanmasında, silah ve mermi yapımında, ya da amacı silahlanma, askeri hizmet olan bir işte, hele hele savaşlarda işbirliği yapamam, aynı zamanda başkalarının da bunları yapmasına yardımcı olamam.

Gerçek mutluluğumun neden ibaret olduğunu anladım, buna inanıyorum; o halde, beni gerçek mutluluğumdan yoksun bırakacak şeyi her halde yapacak değilim.

Yalnız böyle yaşamam gerektiğine inanıyor değilim, aynı zamanda eğer böyle yaşarsam, ve sadece böyle yaşarsam, hayatın benim için mümkün, akla yatkın, sevinçli ve ölümle yok olmayacak bir anlamı da olacağına inanıyorum.

Benim akla, yani ışığa dayalı yaşamımın, bana insanların önünde yalnız sözlerimle değil, iyi işlerimle de ışıldasın diye, insanlar bunu görerek Baba'yı yüceltsinler diye verilmiş olduğuna inanıyorum. (Mt 5, 16) Yaşamımın ve gerçeğin bilincinde olmamın bana kullanmam için emanet edilmiş bir yetenek olduğuna, bu yeteneğin de ancak yandığı zaman aydınlatan bir alev olduğuna inanıyorum. Ben gerçeği kendilerinden öğrenmiş ve öğrenecek olduğum başka Yunus'lara göre bir Ninovalı olduğuma; aynı zamanda da başka Ninovalılara göre gerçeği iletmesi gereken Yunus olduğuma inanıyorum. Hayatımın biricik anlamının bendeki ışığın aydınlığında yaşamak olduğuna, ve o ışığı küpün içinde saklamak yerine insanlar görsünler diye yükseğe, insanların önüne koymak gerektiğine inanıyorum. Bu inanç bana İsa'nın öğretisini gerçekleştirmek ve eskiden önüme dikilen bütün engelleri yok etmek için yeni güçler veriyor.

Eskiden İsa'nın öğretisinin gerçekliğinden ve onu uygulamaya koyma imkânından kuşku duymama neden olan, örneğin yoksunluklar içinde kalma olasılığı, İsa'nın öğretisini bilmeyen insanların yapmış oldukları zulümler ve işledikleri

cinayetler, beni bundan caydıran her şey, bütün bunlar benim gözümde bu öğretinin gerçekliğini teyit ediyor ve beni kendine doğru çekiyor.

İsa şöyle diyor: "İnsanoğlu nu yukarı kaldırdığınız zaman hepiniz bana doğru çekileceksiniz." Ona doğru karşı konulamaz bir biçimde çekildiğimi hissettim. İsa ayrıca şöyle diyor; "Gerçek sizi özgür kılacaktır." Ve kendimi tamamen özgürleşmiş hissettim.

Eskiden, düşman askerleri istila ettiğinde, ya da kötü insanlar saldırdığında, eğer kendimi savunmazsam, beni ve yakınlarımı soyarlar, bize şiddet uygularlar, bize eziyet ederler, bizi öldürürler diye düşünüyordum ve bu düşünce beni korkutuyordu. Ancak eskiden bana huzursuzluk veren her şey şimdi bana sevinç verici ve gerçeği doğrulayıcı görünüyor. Şimdi biliyorum ki, düşmanlar ve bu kötü adamlar ya da haydutlar hepsi benim gibi insan; bu insanlar benim gibi iyilik istiyor ve kötülükten nefret ediyorlar, hepsi benim gibi her an ölümün eşiğinde yaşıyorlar; benim gibi kendi esenliklerini arıyorlar ve bunu yalnızca İsa'nın öğretisinde bulacaklar. Bana yapacakları bütün kötülük kendilerine yapılmış bir kötülük olacaktır; o halde bana iyilik yapmaları gerekir. Ama, eğer gerçeği bilmiyorlarsa, iyilik yaptıklarını sanarak kötülük yapıyorlarsa, ben de gerçeğe, gerçeği bilmeyenlere göstermek için vakıfsam, bu gerçeği onlara ancak yapılacak her türlü kötülüğe katılmayı reddederek ve gerçeği eylemlerimle ortaya koyarak gösterebilirim.

Almanlar, Türkler, vahşi insanlar, düşmanlar geliyor, eğer onlarla savaşmazsanız sizi yok edecekler! dendiğini duyuyorum.

Bu doğru değil. Eğer hiç kimseye kötülük etmeyen ve emeklerinin ürününden arta kalanı başkalarına veren bir Hıristiyan topluluğu olmuş olsaydı, bu insanları öldürecek ya da onlara eziyet edecek düşmanlar Almanlar, Türkler, vahşi insanlar olmayacaktı. Çünkü Rus. Türk ve vahşi insan ayrımı gözetmeyen bu insanların isteyerek terk etmiş oldukları her şeyi zaten alabileceklerdi. Ama eğer bu Hıristiyanlar Hıristiyan olmayan ve kendilerini silahla koruyan bir toplum

içinde yaşıyorlarsa, ve bu Hıristiyanlardan savaşa katılmaları isteniyorsa, ancak işte o zaman bir Hıristiyan için gerçeği bilmeyen insanlara yardım etme imkânı doğmuş olur. Gerçeği bilen bir Hıristiyan o gerçeği bilmeyenlere göstermek zorundadır. Bu tanıklığı da ancak davranışlarıyla gösterebilir. Yapacağı davranışlar şunlardır: Savaşa gitmeyi reddetmek, insanlar arasında düşman ya da memleketli ayrımı gözetmeksizin onlara yardım etmek.

Düşmanların değil de memleketliniz olan bazı kötü adamların bir Hıristiyan aileye saldırdığını varsayalım, bu Hıristiyan kendisini savunmazsa, onu soyarlar, ona şiddet uygularlar, onu ve bütün ailesini katlederler, deniliyor. Bu da doğru değildir. Eğer bütün aile fertleri Hıristiyansa, o zaman bunlar kendi yaşamlarını başkalarına hizmet etmeye adamış demektir, dünyada kendisine hizmet etmeye hazır insanların ihtiyaçlarını ellerinden almaya kalkacak ya da onları öldürecek kadar çılgın bir insan bulanabileceğini sanmıyorum.

Ünlü Maclay en vahşi kan dökücülerin arasına gidip yerleşti, vahşiler onu öldürmek bir yana ondan etkilenerek ona tâbi oldular, bunun nedeni özellikle Maclay'in onlardan korkmaması, onlardan bir şey istememesi ve onlara iyilik etmesi olmuştur.

Ama eğer bir Hıristiyan kendilerini ve mal mülklerini şiddet kullanarak savunma alışkanlığına sahip Hıristiyan olmayan bir ailede ya da aileler içinde yaşıyor ve kendisinden savunmaya katılması isteniyorsa, o zaman bu Hıristiyan ne yapmalıdır? Bu istek özellikle bir Hıristiyan için hayatının temel işlevini gerçekleştirmesi için bir çağrı niteliğindedir.

Gerçeği bilen bir Hıristiyan bunu başkalarına, özellikle de yakınlarına, aile ve dostluk bağıyla bağlı olduğu kimselere göstermek zorundadır. Ve bir Hıristiyan gerçeği, başkalarının düşmüş olduğu hataya düşmeden, yani ne saldırganların ne de savunmada olanların tarafını tutarak, sahip olduğu her şeyi onu almak isteyenlere terk ederek, davranışlarıyla Tanrı'nın iradesinin gerçekleşmesinden başka bir şeye ihtiyacı olmadığını ve bu iradeye karşı gelmek dışında hiçbir şeyden korkmadığını göstermelidir.

Ama hükümet, toplum içinde bir bireyin hükümet düzeninin temellerini reddetmesini kabul edemez ve her yurttaşın görevini yerine getirmesini ister, deniliyor. Devlet otoritesi bir Hıristiyandan yemin etmesini, mahkemelere katılmasını, askerlik hizmeti yapmasını isteyecektir, kişi bunu reddetmesi halinde sürgünle, hapisle, hatta ölümle cezalandırılacaktır! Bir kez daha tekrarlıyorum, otoritenin bu istekleri, bir Hıristiyan için hayatının işlevini gerçekleştirmesi için bir çağrıdır. Bir Hıristiyan için otoritenin talepleri, gerçeği bilmeyen insanların talepleridir. O halde, gerçeği bilen bir Hıristiyan gerçeği bilmeyen insanların önünde onun tanıklığını yapmadan edemez. Şiddete maruz kalma, hapse atılma ve ölüm bir Hıristiyan için bu tanıklığı sözde değil de gerçekte gösterme imkânını veren sonuçlar doğurabilir. Her türlü şiddet, savaş, eşkıyalık, infazlar, doğanın bilinçsiz güçleri tarafından değil, gerçeği bilmeyen kör insanlar tarafından gerçekleştiriliyor. O halde, bu insanlar bir Hıristiyana ne kadar çok kötülük ederlerse o kadar gerçekten uzaktırlar demektir, çok zavallı durumdadırlar ve onların gerçeği bilmelerine o denli gerek vardır. Oysa bir Hıristiyan bildiği gerçeği ancak kendisine kötülük eden insanların içinde bulundukları bu hatalara düşmeden iletebilir, yani kötülüğe karşı iyilik ederek. Bir Hıristiyanın hayatının bütün anlamı, ölümle bitmeyen bütün anlamı işte bundan ibarettir.

Yalanla birbirlerine bağlı insanlar doğrusunu söylemek gerekirse yoğun bir kitleyi oluşturuyorlar. Bu kitlenin moleküllerini birleştiren çekim gücü özellikle dünyaya yayılmış olan kötülüktür. İnsanlığın her bir akla yatkın faaliyetinin amacı kitlenin bu çekim gücünü kırmaktır. İhtilaller bu kitleyi şiddet aracılığıyla kırma girişimlerinden başka bir şey değildir. İnsanlar bu kitleye aralıksız vururlarsa, onu kıracaklarını düşünüyorlar, bu nedenle ona şiddetle saldırıyorlar; ne var ki onu kırmaya çalışırken onu demir gibi dövmüş olurlar.

Ona istedikleri kadar aralıksız vursunlar, atomlar arasındaki yapışıklık, atomların her birine kitleyi parçalayacak bir itme gücü verene dek atomlar direnecektir.

İnsanların özgürlüğünü elinden alan güç yalandır, hatadır; her bireyi âtıl kitleden koparan güç gerçektir. Oysa gerçek insanlara ancak gerçek eylemler aracılığıyla iletilir. Yalnız gerçek işler, her insanın vicdanına ışığı sokarak, yalanın bağdaşıklığını çözer, yalanın gücüyle birbirlerine lehimlenmiş insanları kitleden teker teker kopartır. İşte on sekiz yüzyıldır bu çalışma yapılmaktadır. İsa'nın buyrukları insanlığın önüne konulduğundan beri bu çalışma başladı ve İsa'nın dediği gibi "her şey tamamlanana dek" de durmadan sürecektir. (Mt 5, 18)

Tumturaklı yeminlerle kendisinin gerçek olduğunu iddia etmekle insanları birleştirdiğini sanan Kilise çoktandır öldü. Oysa, vaatlerle ya da kutsal krem meshetmeleriyle değil de gerçek ve sevgi işleriyle tek bir bütün olmuş insanların oluşturduğu Kilise her zaman vardı ve ebediyen de olacaktır. Bu Kilise, eskiden olduğu gibi şimdi "Ya Rab! Ya Rab!" diyen ve kötülükler yapan insanlardan değil, gerçeğin sesini dinleyen ve onu yerine getiren insanlardan oluşuyor. (Mt 7, 21-22)

Bu Kilise'nin insanları hayatlarının insanoğlunun birliğine, başka insanlarla olan kardeşliğe ihanet etmezlerse bir iyilik olarak kalacağını biliyorlar, bu iyilik sadece İsa'nın buyruklarına riayet edilmediğinde kaybedilir. O halde, bu Kilise'nin mensupları bu buyruklara riayet etmezlik ve buna riayet edilmesi gerektiğini öğretmezlik edemezler. Şu anda bu insanların sayısı az ya da çok olsun, onlar bütün insanların bir bütün oluşturacağı ve hiçbir şeyin alt edemeyeceği bu Kilise'yi oluşturuyorlar.

"Korkma, ey küçük sürü! Çünkü Babanız egemenliğini size vermeyi uygun gördü." (Lk 12, 32)

Moskova, 22 Ocak 1884

Lev Tolstoy
İnancım Neden İbarettir?

Tolstoy'un en güçlü eserlerinden biri olan bu kitap edebi ve felsefi bir eser olmasının yanı sıra çok önemli bir biyografik niteliğe de sahiptir.

Pavel Biryukov

Lev Tolstoy, 122 yıl sonra Türkçe'de ilk kez yayımlanan bu eserinde "Beni seviyorsanız buyruklarımı yerine getirirsiniz" diyen Mesih isa'nın, Hıristiyanların bilmedikleri ya da bilmek istemedikleri ve riayet etmedikleri Beş Buyruğunu inceliyor.

"İsa 'kötüye karşı direnmeyin' diyor; mahkemelerin amacı kötüye karşı direnmektir. İsa kötülüğe karşı iyilik yapılmasını istiyor; mahkemeler ise kötülüğe kötülükle karşılık veriyorlar. İsa, iyilerle kötüler arasında ayrım yapmayın diyor; mahkemelerin yaptığı yegâne iş budur. İsa, herkesi bağışlayın, bir kez değil, yedi kez değil, sınırsız şekilde bağışlayın, diyor. Düşmanlarınızı sevin, sizden nefret edenlere iyilik yapın diyor. Mahkemeler bağışlamıyorlar, cezalandırıyorl karşılık olarak iyilik yapmıyorl toplumun düşmanları olarak gördükleri kişilere kötülük ediyorlar."

ISBN 975-8655-05-1

ekkitaplığı